

1193

Erkki Nevanperä

Oppilaiden suhtautuminen yrittäjyyteen

Tutkimus Teuvan kunnan peruskoulun yläasteen oppilaiden suhtautumisesta yrittäjyyteen sekä lyhyen, tiiviin tietoiskumaisen yrittäjyyskoulutuksen aikaansaama suhtautumismuutos

Kasvatustieteen lisensiaattitutkimus

**Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta/OKL**

Elokuu 1998

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden tiedekunta/OKL

Nevanperä, Erkki: Oppilaiden suhtautuminen yrittäjyyteen - Tutkimus Teuvan kunnan peruskoulun yläasteen oppilaiden suhtautumisesta yrittäjyyteen sekä lyhyen, tiiviin tietoiskumaisen yrittäjyyskoulutuksen aikaansaama suhtautumismuutos

Kasvatustieteen lisensiaattitutkimus, 180 s., 26 liites.

Kasvatustiede elokuu 1998

Tiivistelmä

Yrittäjyyskoulutusta on aikaisemmin järjestetty pääasiallisesti nuorisoasteen oppilaitoksissa, aikuisoppilaitoksissa ja oppisopimuskoulutuksena. Yrittäjyyden opettaminen ja yrittäjyyskasvatus sisällytettiin erääksi keskeiseksi tavoitteeksi valtioneuvoston vv. 1991 - 1996 koulutuksen kehittämissuunnitelmassa, jonka myötä yrittäjyyskasvatus tuli myöskin uutena aihekokonaisuutena yleissivistävän koulun opetussuunnitelmiin v. 1994.

Teuvan kunnan kouluissa otettiin käyttöön uudet opetussuunnitelmat syksyllä 1995. Yrittäjyydellä ja sen merkityksen korostamisella on opetussuunnitelmassa keskeinen merkitys. Uuden opetussuunnitelman myötä Teuvalla painotetaan peruskoulussa ja lukioissa lähinnä sisäistä yrittäjyyttä eli oma-aloitteellisuutta, itsenäisyyttä, joustavuutta ja yritteliäisyyttä sekä projektiopiskelua. Yrittäjyyskasvatus perustuu kognitiiviseen oppimiskäsitykseen. Oppilas nähdään aktiivisena toimijana. Yrittäjämäinen, työläheisempi ja yhteistoiminnallisuutta painottava opetus auttaa oppilaita kehittämään itseluottamusta, elämänhallintaa ja nykyistä yksilöllisempiä valintoja. Näitä edesauttavat myös suotuisa kotikasvatus sekä peruskoulusta saatu myönteinen suhtautuminen yrittäjyyskasvatukseen. Näin mahdollistuu oppilaiden selviytyminen tulevaisuuden muuttuvilla kansainvälisillä työmarkkinoilla hyvinä työntekijöinä työstä tai työpaikasta riippumatta.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten oppilaat painottavat yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeitä yrittäjäominaisuuksia, -taitoja ja -tietoja. Edelleen haluttiin selvittää missä aineissa yrittäjäyyskoulutusta olisi oppilaiden mielestä syytä antaa, ovatko oppilaat mielestään saaneet tarpeeksi tietoa yrittäjäydestä, onko koulunkäynti tärkeää ja mitä se maksaa yhteiskunnalle sekä ovatko oppilaat halukkaita ryhtymään yrittäjiksi koulunkäynnin päätyttyä. Tutkimuksessa haluttiin myös selvittää, mikä yhteys oppilasdemografiayhteyksillä on tutkimustuloksiin. Lisäksi tutkimuksessa haluttiin selvittää, mitä vaikutuksia on lyhyellä, tiiviillä yrittäjäyystäsmäkoulutuksella.

Tutkimus tehtiin kokeellisena tutkimuksena käsittäen kaikki peruskoulun yläasteen oppilaat. Tutkimus suoritettiin lomakekyselynä siten, että kyselyiden välissä annettiin tiivis yrittäjäyyskoulutus yrittäjyyden ammattihenkilöiden toimesta. Tämän jälkeen suoritettiin toinen mittaus kontrolloiduissa olosuhteissa samalla mittarilla.

Tutkimuksen keskeisin tulos oli, että lyhyellä, tiiviillä yrittäjäyystäsmäkoulutuksella on vaikutusta oppilaiden suhtautumiseen yrittäjäyysasioihin. Erityisesti yrittäjäyyskoulutus näytti vaikuttavan ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumiseen. Koulutuksen jälkeen oppilaat katsoivat, että yrittäjäyysopetusta on lisättävä ja sitä on annettava monissa eri aineissa, valinnaisuutta lisättävä ja jopa yrittäjäyystä opetettava omana oppiaineenaan. Toisaalta kaupallisia aineita, yhteiskuntaoppia ja ATK:ta pitävät oppilaat tärkeimpinä yrittäjäyteen sopivina oppiaineina. ATK:n prosentuaalinen lisäys oli 8 % ja kielten soveltuminen yrittäjäyysopetukseen kasvoi kaksinkertaiseksi verrattuna alkumittaukseen.

Tutkittaessa yrittäjäksi ryhtymistä koulunkäynnin jälkeen huomattiin, että yrittäjätaustan omaavista oppilaista oli halukkaita ryhtymään yrittäjäksi alkumittauksessa erittäin merkittävästi ja loppumittauksessa merkittävästi enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavista. Toisaalta koulutuksen ansiosta ero supistui huomattavasti eli opetuksella oli suurempi vaikutus ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin.

Yksi keskeisiä tutkimuksen tuloksia oli myös, että tytöt näyttävät arvostavan yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeitä yrittäjäominaisuuksia, -taitoja ja -tietoja enemmän kuin pojat. Lisäksi tytöt korostavat yrittäjäyysopetuksen merkitystä enemmän kuin pojat.

Yrittäjyysopetusta katsoi saaneensa aivan riittämättömästi tai riittämättömästi alkumittauksessa 20 % ja loppumittauksessa 30 % oppilaista. Koulunkäynti on turhaa 9 %:n mielestä (alkumittauksessa 7 %). Tulos vahvistaa aikaisempia tutkimuksia koskien koulunkäynnin mielekkyyttä. Tutkimuksen mukaan pojat ovat kustannustietoisempia kuin tytöt sekä alku- että loppumittauksessa.

Sisälllys	sivu
Kuviot ja taulukot	4
1. Johdanto	9
2. Teoreettinen tausta	18
2.1. Viitekehys	18
2.2. Asenteet ja niiden oppiminen	19
2.3. Yrittäjyystutkimus ja yrittäjyys	22
2.4. Käsitteiden määrittely	24
2.5. Aikaisemmat tutkimukset	43
2.5.1. Demografiayhteydet	43
2.5.2. Yrittäjäksi ryhtyminen	63
3. Tutkimuksen ongelmat	74
4. Tutkimusasetelma	75
5. Riippumattomat ja riippuvat muuttujat	76
6. Hypoteesit	78
7. Prosessi	81
7.1. Tutkimusmenetelmä	81
7.2. Toteuttaminen	82
8. Tulositysointi	84
8.1. Tulositysoinnissa käytetyt menetelmät	84
8.2. Uskottavuuden analysointi	85
8.2.1. Reliabiliteetti	85
8.2.2. Validiteetti	89
9. Tulokset	90
9.1. Teoreettisen jaottelun, yrittäjäominaisuudet, -taidot ja -tiedot koettelu	90

9.2. Eri sukupuolten suhtautuminen yrittäjäominaisuuksiin	99
9.3. Eri sukupuolten suhtautuminen yrittäjätaitoihin	107
9.4. Eri sukupuolten suhtautumien yrittäjätietoihin	112
9.5. Oppilaiden antamat OPS-ehdotukset yrittäjyysopetuksen järjestämiseksi	115
9.6. Eri sukupuolten suhtautuminen yrittäjyysopetuksen riittävyyteen, koulunkäynnin merkitykseen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen	117
9.7. Eri luokkien suhtautuminen yrittäjäominaisuuksiin	120
9.8. Eri luokkien suhtautuminen yrittäjätaitoihin	122
9.9. Eri luokkien suhtautuminen yrittäjätietoihin	123
9.10. Eri luokkien suhtautuminen yrittäjyysopetuksen riittävyyteen, koulunkäynnin merkitykseen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen	124
9.11. Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjäominaisuuksien merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa	125
9.12. Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjätaitojen merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa	127
9.13. Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjätietojen merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa	129
9.14. Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjyysopetuksen riittävyyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen	130
9.15. Huoltajien ammattiin tutustumisen vaikutus eri sukupuolten, eri luokilta olevien ja yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumiseen yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin sekä muihin edellä mainittuihin yrittäjyyteen liittyviin asioihin	132
9.16. Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus oppilaiden suhtautumiseen yrittäjäominaisuuksien merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa	132
9.17. Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus oppilaiden suhtautumiseen yrittäjätaitojen merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa	143
9.18. Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus oppilaiden suhtautumiseen yrittäjätietojen merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa	147

9.19. Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus oppilaiden antamiin OPS-ehdotuksiin yrittäjyysopetuksen järjestämiseksi	151
9.20. Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus suhtautumisessa eri sukupuolten suhtautumiseen yrittäjyysopetuksen riittävyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen oppilasdemografia huomioiden	152
9.21. Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus eri luokkien suhtautumiseen yrittäjyysopetuksen riittävyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen	153
9.22. Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumiseen yrittäjyysopetuksen riittävyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen	155
10. Päätelmät	157
10.1. Tulosten tarkastelua ja johtopäätöksiä	157
10.2. Yhteenveto	159
Lähteet	171
Liitteet	

Kuviot	sivu
Kuvio 1. Teuvan kunnan peruskoulun yläasteen oppilaiden yrittäjyystutkimuksen viitekehys	18
Kuvio 2. Yrittäjän menestyksen kulmakivet	41
Kuvio 3. Yrittäjältä vaadittavat ominaisuudet	48
Kuvio 4. Yrittäjyyskasvatuksen rakennemalli	61
Kuvio 5. Yrittäjäksi ryhtymistä koskeva päätöksentekoprosessi	65
Kuvio 6. Prosessimalli yrittäjäksi ryhtymisestä	71
Kuvio 7. Tutkimusasetelma	75
Kuvio 8. Muuttajat	76
Kuvio 9. Summamuuttuja 2 (yrittäjäominaisuudet oppilasdemografian suhteen)	100
Kuvio 10. Tyttöjen ja poikien suhtautuminen sosiaalisuuteen yrittäjäominaisuutena	100
Kuvio 11. Tyttöjen ja poikien suhtautuminen uskaliaisuuden merkitykseen yrittäjäominaisuutena luokka-aste huomioonottaen	104
Kuvio 12. Summa 3:ssa (yrittäjätaidot) ilmenevä yhdysvaikutus sukupuoli ja luokka huomioonottaen	107
Kuvio 13. Tyttöjen ja poikien suhtautuminen järjestelytaidon merkitykseen yrittäjätaitona luokka-aste huomioonottaen	110
Kuvio 14. Tyttöjen ja poikien suhtautuminen esiintymistäidon merkitykseen yrittäjätaitona luokka ja yrittäjä-/ei - yrittäjätausta huomioonottaen	111
Kuvio 15. Summa 4:ssa (yrittäjätiedot) ilmenevä yhdysvaikutus sukupuoli ja luokka huomioonottaen	112
Kuvio 16. Eri sukupuolten suhtautuminen yrittäjyyskoulutuksen riittävyyteen	118
Kuvio 17. Eri sukupuolten aikomus ryhtyä yrittäjäksi koulun jälkeen	119
Kuvio 18. Eri luokkien suhtautuminen kuuliaisuuteen yrittäjäominaisuutena	120

Kuvio 19.	Eri luokkien mielipiteet yrittäjyysopetuksen riittävydestä	124
Kuvio 20.	Yrittäjä-/ei - yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjäksi ryhtymiseen koulunkäynnin jälkeen	131
Kuvio 21.	Alkumittaus/loppumittaus summamuuttuja 2:n (yrittäjäominaisuudet) osalta sukupuoli, luokka ja yrittäjä-/ei - yrittäjätausta huomioonottaen	134
Kuvio 22.	Tyttöjen ja poikien suhtautuminen sosiaalisuuteen yrittäjäominaisuutena (alkumittaus/loppumittaus)	134
Kuvio 23.	Tyttöjen ja poikien suhtautuminen uskaliaisuuden merkitykseen yrittäjäominaisuutena luokka-aste huomioonottaen (alkumittaus/loppumittaus)	139
Kuvio 24.	Oppilaiden suhtautuminen rahoitus-, verotus-, ja yhtiömuototietouden merkitykseen yrittäjätietona sukupuoli huomioonottaen (alkumittaus/loppumittaus)	149
Kuvio 25.	Eri luokkien arviot koulunkäynnin kustannuksista yhteiskunnalle/oppilas/vuosi (alkumittaus/loppumittaus)	154
Kuvio 26.	Yrittäjä-/ei - yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjäksi ryhtymiseen koulunkäynnin (alkumittaus/loppumittaus)	156

Liitteissä olevat kuvat

Kuvio L1	Tunteen tasapaino yrittäjäominaisuutena	liite 5
Kuvio L2	Rehtiys yrittäjäominaisuutena	liite 5
Kuvio L3	Itsekuri yrittäjäominaisuutena	liite 6
Kuvio L4	Tietoa ostajista	liite 6
Kuvio L5	Koulunkäynnin kustannukset/oppilas/vuosi	liite 7
Kuvio L6	Luovuus yrittäjäominaisuutena	liite 7
Kuvio L7	Järjestelytaito yrittäjäominaisuutena	liite 8
Kuvio L8	Koulunkäynninkustannukset/oppilas/vuosi (prosenttia)	liite 8
Kuvio L9	Tunnollisuus yrittäjäominaisuutena	liite 9
Kuvio L10	Kokonaisnäkemys yrittäjäominaisuutena	liite 9

Kuvio L11	Tietoa tuotteista/palveluista	liite 10
Kuvio L12	Tietoa ostajista, yhtiömuodoista ja kilpailijoista	liite 10
Kuvio L13	Opetusta yrittäjyydestä (prosenttia)	liite 11
Kuvio L14	Tunteen tasapaino yrittäjäominaisuutena (alkumittaus/ loppumittaus)	liite 11
Kuvio L15	Rehtiys yrittäjäominaisuutena (alkumittaus/loppumittaus)	liite 12
Kuvio L16	Itsekuri yrittäjäominaisuutena (alkumittaus/loppumittaus)	liite 12
Kuvio L17	Yrittäjätaidot (alkumittaus/loppumittaus)	liite 13
Kuvio L18	Järjestelytaito yrittäjätaitona (alkumittaus/loppumittaus)	liite 13
Kuvio L19	Esiintymistaito yrittäjätaitona (alkumittaus/loppumittaus)	liite 14
Kuvio L20	Yrittäjätiedot (summa 4) (alkumittaus/loppumittaus)	liite 15
Kuvio L21	Tietoa lainsäädännöstä (alkumittaus/loppumittaus)	liite 15
Kuvio L22	Opetusta yrittäjyydestä (alkumittaus/loppumittaus)	liite 16
Kuvio L23	Yrittäjäksi koulun jälkeen (alkumittaus/loppumittaus)	liite 17
Kuvio L24	Opetusta yrittäjyydessä, yrittäjät/ei yrittäjät (alkumittaus/ loppumittaus)	liite 18

Taulukot

Taulukko 1.	Yrittäjyyden osa-alueet	sivu 27
Taulukko 2.	Yrittäjän nelikenttäanalyysi	sivu 40
Taulukko 3.	Työvoimakoulutuksen vaikuttavuus akateemiseen yrittäjyyteen työttömien keskuudessa v. 1996	sivu 53
Taulukko 4.	Yrittäjä - yrittäjyystyyppit Huuskosen mallin mukaisesti luokiteltuna	sivu 73
Taulukko 5.	Alkumittauksessa olleiden oppilaiden jakautuminen oppilaidemokratian mukaan	sivu 81
Taulukko 6.	Tuloskäsittelymenetelmät	sivu 84
Taulukko 7.	Käytettyjen osamittareiden reliabiliteetti tässä tutkimuksessa	sivu 88

Taulukko 8.	Oppilaiden antamat painotukset yrittäjäominaisuuksia, -taitoja ja -tietoja kuvaaville väittämille (alkumittaus)	sivu 91
Taulukko 9.	Oppilaiden antamat painotukset yrittäjäominaisuuksia, -taitoja ja -tietoja kuvaaville väittämille (loppumittaus)	sivu 95
Taulukko 10.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjäominaisuuksien suhteen	sivu 101
Taulukko 11.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjäominaisuuksien suhteen	sivu 101
Taulukko 12.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjäominaisuuksien suhteen	sivu 103
Taulukko 13.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätaitojen suhteen	sivu 103
Taulukko 14.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätaitojen suhteen	sivu 109
Taulukko 15.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätietojen suhteen	sivu 109
Taulukko 16.	Loppumittauksessa olleiden oppilaiden jakautuminen oppilasdemografian mukaan	sivu 132
Taulukko 17.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjäominaisuuksien suhteen (koulutuksen jälkeen)	sivu 135
Taulukko 18.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjäominaisuuksien suhteen (koulutuksen jälkeen)	sivu 135
Taulukko 19.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjäominaisuuksien suhteen (koulutuksen jälkeen)	sivu 137
Taulukko 20.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätaitojen suhteen (koulutuksen jälkeen)	sivu 137
Taulukko 21.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätaitojen suhteen (koulutuksen jälkeen)	sivu 145
Taulukko 22.	Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätietojen suhteen (koulutuksen jälkeen)	sivu 150

1 Johdanto

Yrittäjyyteen on Suomessa suhtauduttu sekä myönteisesti että kielteisesti. Osa kansaa on suhtautunut yrittäjyyteen jopa vihamielisesti. Kanniaisen (1998) mukaan kielteinen suhtautuminen johtuu siitä, että voitontavoittelua on pidetty moraalisesti tuomittavana asiana. Taustalla on ajatus, että kansantalouden riskit on jaettava kaikkien kesken. Valtioenemmistöinen yrittäjyys on ollut kansakunnan erityisessä suojeluksessa, mutta pienyritystoimintaa ei ole oikein ymmärretty. Kielteiseen mielipiteeseen yrittäjyydestä vaikuttaa Kanniaisen (1998) mukaan toisaalta sekin, että myös epätervettä yritystoimintaa on mukana, esim. jätetään maksamatta sosiaalimaksut tai hakeudutaan konkurssiin ja aloitetaan uudella toiminimellä. Negatiivisen suhtautumisen yrittäjyyteen vahvistavat myös yrittäjyyden vähenemistä tutkineet Kauranne (1984, 29) ja Peltonen (1987, 34). Mikäli yhteiskunnassa on vallitsevana kielteinen suhtautuminen yrittäjyyteen, on sen seuraus säätely ja valvonta, joiden avulla negatiivista suhtautumista pyritään hallitsemaan. Positiivinen suhtautuminen taas aiheuttaa päinvastaisen menettelyn. (Kyrö & Nissinen 1995b, 84.)

Suhtautuminen yrittäjyyteen on muuttunut positiivisemmaksi 1980-luvulla ja erityisesti 1990-luvulla. On huomattu, että korkean elintason ylläpitäminen edellyttää riskinottajia, innovatiivisia ja rohkeita yrittäjiä, jotka juuri ovat tulonsiirtojen maksumiehiä. Suomessahan on tunnetusti tehokas tulonsiirtojärjestelmä, joka tehokkaasti leikkaa voittoja ja korkeita tuloja. Ilman kannattavaa ja kilpailukykyistä yritystoimintaa ei nykyistä korkeaa elintaso voida ylläpitää saati sitten kehittää. Suokkaan (1990, 63) mukaan erityisesti nuoret suhtautuvat varsin myönteisesti yrittäjyyteen, yritystoimintaa pidetään Suomen taloudelle välttämättömänä ja työllisyysnäkökulmasta katsoen tärkeänä.

Yrittäjyys on ollut aivan viime vuosiin asti aliarvostettua myös koulutuksessa, ainakin yrityssektorin näkökulmasta katsoen. Tämä ilmenee myös selkeästi kansainvälisissä yritysrakennevertailuissa. Kehittyneissä maissa pienet yritykset ovat nousseet merkittäväksi kasvusektoriksi. Euroopan Unionin (EU) alueella peräti 92 % yrityksistä kuuluu alle 10 työntekijän pienyritysten joukkoon (vrt. mm. Hirvi 1995, 3). Kanniaisen (1998) mukaan 1990-luvun alun tietojen perusteella Suomessa on ollut erilaisia yrityksiä väestön määrään suhteutettuna suunnilleen saman verran kuin eurooppalaisissa vertailumaissa. Nämä luvut

riippuvat kuitenkin hyvin paljon määrittelytavasta. Oletettavasti luotettavampi kuva saadaan työvoimatilastoista: **suhteutettuna työvoimaan yrittäjiä ja muita itsensä työllistäjiä on Suomessa vähemmän kuin monissa muissa Länsi-Euroopan maissa. Yrittäjäsuhte oli Suomessa 7-8 %:n luokkaa 1990-luvun alkuvuosina.** Se tarkoittaa siis yrittäjien sekä itsensä työllistäjien osuutta koko työvoimasta eli niistä, jotka ovat työssä tai työmarkkinoilla työhön käytettävissä. Lukumääräisesti Kanniaisen (1998) mukaan Suomessa on erilaisia yrityksiä vajaa 200.000, vaikkakin erityyppiset määritelmät antavat toisistaan poikkeavia lukuja. Kanniaisen (1998) tiedot, jotka ETLATIETO, 1998 julkaisee lähiaikoina, perustuvat Euroopan Komission toimeksiannosta Eurostatin laatimaan tutkimusraporttiin *Enterprises in Europe, Fourth Report (SME-projekt)*, joka julkaistiin v. 1996.

Em. tutkimusraportin mukaan Suomessa yritysten työllistämä työvoima yritystä kohden laskettuna on kansainvälisessä vertailussa pieni. Kun yritykset Suomessa työllistivät vuonna 1992 keskimäärin 5.78 henkeä EUR15 -alueella luku on 6.40, mitä jo painaa alaspäin Välimeren maiden sisällyttäminen tähän vertailuun. Ilman Välimeren maita, Suomen osalta vertailu osoittaisi vieläkin suuremman poikkeaman eurooppalaisesta keskiarvosta. Edelleen kyseisen raportin mukaan tarkasteltaessa pk-yritysten (työllistää vuoden aikana vähintään 0.5 ja enintään 249 palkkatyöntekijää) työllistämiskykyä havaitaan, että vaikka Suomessa keskimääräinen yrityskoko on pienempi kuin muissa Länsi-Euroopan maissa (pl. Etelä-Eurooppa), silti Suomessa pienten yritysten osuus työllistetyistä työvoimasta jää selvästi alle sekä muiden Pohjoismaiden että Saksan ja Ranskan pienyritysten työvoimaosuuden. Ainoa poikkeus on Iso-Britannia, jonka työllisyyden jakauma 1992 tietojen perusteella oli suuryrityksiin painottuva. **Suomen yrityssektorin työllistämismääräisyys löytyy siis kokoluokasta 1-50 työntekijää. Jos tämä kokoluokka vielä jaetaan osiin, Suomen osuus on Euroopan pienimpiä sekä alaluokissa 1-9 että alaluokassa 10-49 työntekijää.**

Edelleen Kanniaisen (1998) mukaan em. Eurostatin tutkimusraportti osoittaa, että vaikka Suomessa keskimääräinen yrityskoko on pienempi kuin muissa Länsi-Euroopan maissa (pl. Etelä-Eurooppa), Suomessa suuryritysten (> 250 työntekijää) osuus työpaikoista (47.2 %) on suurempi kuin vastaava osuus esim. Saksassa (< 43 %) tai Ranskassa (43.6 %) ja se on lähellä Iso-Britannian suuryritysten työvoimaosuutta (50.2 %). Edellä mainittua suuryritysten ja pienyritysten työllistämiseroa vahvistaa Jukan (1995) tutkimus, jonka mukaan yrittäjien lukumäärä on vähentynyt Suomessa 66 prosentilla vuosina 1960-1990. Maatilayrittäjien

määrä on vähentynyt vajaalla miljoonalla kolmenkymmenen vuoden aikana. Maatalousyrittäjien määrän väheneminen on vaikuttanut yrittäjien kokonaismäärän vähenemiseen oleellisesti. Alkutuotannon ulkopuolisten yritysten määrä kasvoi jo 1980-luvulla selvästi ja heidän työllisyytensä heikentyi 1990-luvun lamavuosina suhteellisesti paljon enemmän kuin palkansaajien työllisyys. (Aho, Kivimäki & Koski 1995, 3; Jukka 1995, 13-14.) Muiden yrittäjien osuus oli vuonna 1990 jo yli puolet yrittäjien kokonaismäärästä (Jukka 1995, 12-13).

Yksityisen sektorin työllisten palkansaajien määrän kasvu pysähtyi jo 1980-luvulla, julkinen sektori sen sijaan kasvoi voimakkaasti aina 1980-luvun loppuun saakka. Rakennemuutoksen edistyessä 1990-luvulla myös julkisen sektorin henkilömäärä väheni huomattavasti. (Aho, Kivimäki & Koski 1995, 1; Jukka 1995, 12-13.) Työvoimatutkimustietojen mukaan vuonna 1993 yrittäjien osuus oli 14 prosenttia (Aho, Kivimäki & Koski 1995, 3; Jukka 1995, 13-14).

Kasvatuksen ja koulutuksen avulla voidaan oletettavasti luoda uusia työpaikkoja pääsääntöisesti pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Tämän takia olisi yrittäjyyttä syytä tuoda esille jo kotona, esiopetuksessa ja läpi kaikilla kouluasteilla. Tämä merkitsee sisäisen yrittäjyyden, omatoimisuuden, aloitteellisuuden ja sitkeän yrittäjähengen herättämistä ja kasvattamista.

Yrittäjyyskasvatuksen merkitys onkin korostunut 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Tähän on erityisesti vaikuttanut kaikkien toimialojen matalasuhdanne eli taloudellinen lama. Laman seurauksena on syntynyt massatyöttömyys. Jo peruskoulutukseen sisältyvällä yrittäjyyskoulutuksella olisi ehkä voitu lieventää työttömyyttä, koska pienyrittäjäksi ryhtymisen kynnyksestä olisi näin alennettu esim. itsensä työllistämisen kautta.

Alavan (1994) mukaan 700 000 ihmistä teki vuonna 1994 työtä pikkuyrittäjinä ja eityypillisissä työsuhteissa ("pätkätoissa") kuten itsensä työllistäjinä, hoivayritysten palveluksessa, henkilöstöyrityksissä, starttirahayrityksissä, etä- ja kotityössä, vuokratyöntekijöinä, työosuuskunnissa ja palvelusrahapalkkaisina.

Sainion (1995) mukaan eri työntekijäjärjestöjen liitoissa on yrittäjien osuus huomattavasti

viime aikoina lisääntynyt. Esimerkiksi Sairaanhoidtajaliitossa on ns. yrittäjyysverkosto, jossa on tällä hetkellä noin 200 jäsentä. Kaikki eivät kuitenkaan ole vielä perustaneet varsinaista yritystä, vaan verkostoon saa liittyä myös sellainen, joka vasta aikoo ryhtyä yrittäjäksi. Mm. Sairaanhoidtajaliiton toiminnanjohtaja Helena Partinen (1995) pitää terveys- ja sosiaalihuollon toimialalla yrittäjäksi ryhtymistä usean vuoden prosessina, mutta nopein ja myös luontevin reitti yrittäjäksi ryhtymiseksi on kotisairaanhoido.

Mäntylän (1995) mukaan yrittäjyyttä lisäävät myös erilaiset "yrityshotellit" (eräänlaiset yrityshautomot), joita on perustettu mm. Oulun seudulle jo vuosikymmen sitten. Tämän tutkimuksen tekijän kotikunnassa Teuvalla aloitti Möbeltrio-nimisenä vastaavanlainen yrityshotelli helmikuussa 1995. Sen toiminta-ajatuksena on vuokrata tiloja ja laitteistoja alihankkijoille, jotka ryhtyvät työskentelemään itsenäisinä yrittäjinä yrityshotellin tiloissa.

Jukka Tervo (1993) on tutkinut Kalajokilaakson alueen nuorten suhtautumista koulunkäyntiin, tuleviin ammattiodotuksiin ja työhön. Tutkimuksen näyte oli 356. Koehenkilöt olivat 14-24-vuotiaita. Tutkimuksen tulokset olivat masentavia, sillä vain 27 % (N= 96) oppilaista selvisi hyvin koulunkäynnistään joko lahjakkuudellaan tai uutteruudellaan. Noin 33 % (N= 117) piti koulunkäyntiä suhteellisen turhana. Nämä koulutyötä tarpeettomana pitäneet halusivat keskeyttää koulunkäyntinsä ja mennä työhön.

Lisäksi edellisessä tutkimuksessa merkittävintä oli, että noin 7 % (N= 25) oppilaista piti koulunkäyntiään täysin turhana ja vastusti avoimesti koulunkäyntiään. Kouluuntulon ainoa motiivi oli päivittäinen kouluruokailu. Tervon tutkimuksen suppeutta korostaa toisaalta se, että kolmanneksen (N=118) koulunkäyntimenestystä ei selvitetä.

Tervon mukaan tutkimus osoittaa, että koulua ja työelämää olisi ehkä syytä lähentää kehittämällä yhtäältä työharjoittelua ja toisaalta tuomalla kouluun yrittäjyyttä. Näin menetellen nuoret saisivat tuntumaa työelämään ja tuntisivat olevansa osa yhteiskuntaa.

Yhteenvetona edellisistä voitaneen päätellä, että koulutuksemme visioista ja strategioista päättävien olisi syytä ottaa nykyistä painokkaammin koulutuksen osa-alueeksi myös yrittäjyys oppilaitoksissamme jo peruskoulutuksen alkuvaiheista lähtien. Lisäksi tutkimukseen olisi ehkä syytä panostaa nykyistä enemmän.

Yhteiskunnalliset murrokset ovat jo näkyvissä mm. siinä, että yrittäjyys on kirjattu (vrt. Ojala & Pihkala 1993) yhdeksi tavoitteeksi valtioneuvoston hyväksymässä koulutuksen kehittämissuunnitelmassa. Lisäksi opetushallitus on pyrkinyt monin tavoin edesauttamaan ja edistämään yrittäjyyttä olemalla mm. mukana erilaisissa projekteissa, joissa on valmistettu yrittäjyysopetusta edistävää aineistoa kouluhallintovirkamiehille ja luottamushenkilöille.

Pihkala viittaa opetushallituksen yleiskirjeessä 07.05.1993 keväällä 1992 asetettuun neuvottelukuntaan yrittäjyyden edistämiseksi kasvatuksessa ja koulutuksessa. Hanke on yhteinen opetushallinnon, yritysten ja erilaisten järjestöjen sekä oppilaitosten kanssa. Se kattaa peruskoulun, lukion ja ammatillisen koulutuksen.

Ko. neuvottelukunta on nopeasti käynnistänyt toimenpiteitä kuten mm. yrittäjyyden sisällyttämisen uusiin opetussuunnitelmien perusteisiin, yrittäjyyden niveltämisen opettajien täydennyskoulutukseen ja opetussuunnitelmatyöhön. Lisäksi on tuotettu oppimateriaalia yrittäjyyskoulutukseen, laadittu yrittäjän erikoisammattitutkinnon perusteet, etsitty pilottihankkeita eri puolilta Suomea ja järjestetty erilaisia seminaareja yrittäjyydestä.

Sainion (1995) mukaan Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskus on kehittänyt vuodesta 1992 alkaen omaa yrittäjyyskasvatusmallia. Se kattaa yrittäjyyskoulutuksen päiväkodista yliopistoon. Vaasan maine yrittäjyyskoulutuksen kehittämisessä on levinnyt myös Ruotsiin. Lisäksi koulutukseen on osallistunut 150 opettajaa Petroskoista.

Edellisten ansioiden perusteella Vaasa valittiin Suomen valtakunnalliseksi yrittäjyyskasvatuksen pääpaikaksi vuonna 1995. Valtion osuus hankkeesta on 14 miljoonaa markkaa. Hankkeen tavoitteena on kehittää rahoituksella sekä yrittäjyyskasvatusohjelmia että antaa koulutusta. Lisäksi Vaasa on ollut vuoden 1996 lopusta järjestäjänä Euroopan Unionin (EU) rakennerahaston (ESR) yrittäjyyskoulutushankkeessa. Hankkeeseen liittyi samaan aikaan neljä Vaasan ympäristökuntaa, mm. Teuva ja Kauhajoki. Tähän "Auringonkukkaprojektiin" saatiin yhteistyökumppanit myös Englannista ja Irlannista.

Opetushallitus käynnisti vuonna 1993 (Ojala & Pihkala 1995, 8) yrittäjyyskasvatusprojektit Tammisaarella, Seinäjoella, Imatralla, Loviisassa, Turussa ja Kolarissa. Yhteistyökumppaneina ovat mm. Taloudellinen Tiedotustoimisto, Koulun Kerhokeskus,

Suomen Nuorkauppakamarit sekä Suomen Jobs and Society uusyrityskeskusverkostoineen. Suomen Yrittäjien Keskusliitto (SYKL), nykyisin Suomen Yrittäjät (SY), on julkaissut myös runsaasti oppimateriaalia peruskoulun ja nuorisoasteen käyttöön.

Miettinen (1994, 4-5) kirjoittaa opetushallituksen tiedotuslehdessä Spektrissä opetussuunnitelmatyön käynnistämisestä yrittäjyyskasvatuksen osalta seuraavaa: "Ennen kuin koulussa ryhdytään laatimaan omaa yrittäjyyskasvatuksen opetussuunnitelmaa, on mietittävä miten yrittäjyyskasvatus näkyy keskustelussa koulun arvopohjasta. Arvopohjakeskustelun osapuolia ovat vanhemmat, oppilaat, kouluyhteisö ja koulun sidosryhmät. Koulun tasolla on myös mietittävä, miten ja missä oppiaineissa luodaan suoria kontakteja yrityksiin: mitä yritysvierailuista voidaan oppia ja miten niitä tulisi kehittää, jotta ne paremmin palvelisivat oppijaa ja oppimistapahtumaa."

Tämän tutkimuksen tekijä käynnisti Teuvan kunnan koululaitoksen opetussuunnitelmatyön syksyllä 1992. Vuoden 1993 lopulla ja vuoden 1994 alussa käytiin kouluissa vilkasta arvokeskustelua. Koulujen johtajat ja rehtorit koulutettiin POMO IV:n (eteläisen Etelä-Pohjanmaan koulunjohtajien ja rehtorien johtamiskoulutuksen 4. jakso) puitteissa. Opetussuunnitelmatyön käynnistäminen ja siihen liittyvät toimenpiteet olivat tärkeimmät aiheet koulutuksessa.

Edellä mainitun koulutusjakson jälkeen kartoitettiin oppilaiden huoltajien sekä yläasteen ja lukion oppilaiden mielipiteet 4-sivuisella kyselylomakkeella. Kartoituksen tarkoituksena oli mm. selvittää koulujen työskentelyilmapiirit, opetuksen taso, opetuksen onnistumiseen vaikuttavat ympäristötekijät sekä hallinnon ja koulujen vuorovaikutus.

Kyselylomakkeen lopussa annettiin vanhemmille mahdollisuus asettaa tärkeysjärjestykseen opetussuunnitelman eri osa-alueet. Näitä olivat mm. ympäristö-, viestintä-, liikenne-, terveys-, perhe-, kuluttaja-, kansainvälisyys-, yrittäjyys- ja tapakasvatus sekä tietotekniikan osaaminen.

Kysely tehtiin noin 1000 oppilaan vanhemmille, yläasteen ja lukion oppilaille sekä koulutuslautakunnan ja johtokuntien jäsenille. Kartoituksen tulokset (ks. liite 2) arvokeskusteluineen käsiteltiin kaikkien koulujen johtokunnissa ja vanhempainilloissa vuoden 1994 aikana.

Koska yrittäjyyskasvatus menestyi suhteellisen hyvin ennakkokartoituksessa (jaettu 4. sija), ja sen merkitys vielä korostui jatkokeskusteluissa vanhempainilloissa ym., yrittäjyyskasvatus asetettiin yhdeksi keskeiseksi aiheeksi OPS-johtoryhmälle sekä opetussuunnitelmatyöryhmille kunta-/koulukohtaisen opetussuunnitelman laadintaa varten. Uudet yrittäjyyspainotteiset opetussuunnitelmat otettiin käyttöön Teuvan kunnan kouluissa syksyllä 1995 koulukohtaisina sovelluksina (ks. liite 3).

Yrittäjyyskasvatuksesta on laadittu ala-asteita varten malli (ks. liite 3), jolla yrittäjyyttä edistetään. Yrittäjyys on yläasteella keskeisenä osa-alueena ns. läpäisyperiaatteella eri oppiaineissa (ks. liite 3). Lukiota varten (ks. liite 3) on laadittu yrittäjyyskoulutusohjelma ns. soveltavina kursseina; peruskurssina YT1 ja jatkokurssina YT2 (2x38 tuntia eli 76 tuntia).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää, miten peruskoulun yläasteen 7-10-luokkien oppilaat

1. suhtautuvat yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin;
2. mieltävät sen, minkä oppiaineiden yhteyteen yrittäjyysopetus parhaiten soveltuu;
3. suhtautuvat koulun järjestämän yrittäjyysopetuksen riittävyteen ja koulunkäynnin tärkeyteen;
4. tiedostavat koulunkäyntinsä aiheuttamat vuosittaiset keskimääräiset käyttökustannukset;
5. suhtautuvat halukkuuteen ryhtyä yrittäjäksi opintojen jälkeen.

Näitä muuttujia käytettiin tutkimuksessa riippuvina eli selitettävänä muuttujina.

Edellä mainittuja riippuvia muuttujia selitettiin tutkimuksessa riippumattomilla eli selittävillä muuttujilla, joita olivat:

1. oppilaan sukupuoli
2. oppilaan luokka-aste
3. oppilaan huoltajan (yrittäjä/ei-yrittäjä) status
4. oppilaan huoltajan ammattiin tutustuminen.

Väliintulevana muuttujana käytettiin tiivistä tietoiskumaista yrittäjyyskoulutusta (ks. liite 4). Tällä haluttiin selvittää seuraavia asioita:

1. Onko peruskoulun yläasteen oppilaiden opetussuunnitelmaan integroidulla tietoiskumaisella tiiviillä yrittäjyyskoulutuksella vaikutusta heidän (oppilaiden) suhtautumiseensa edellä mainittuihin riippuviin eli selitettäviin muuttujiin?
2. Vaikuttaako yrittäjyyskoulutus eri tavoin riippumattomiin eli selittäviin muuttujiin?

Edellä mainitun tietoiskumaisen yrittäjyyskoulutuksen tarkoituksena oli tutkia miten oppilaiden tieto-, asenne- ja tunnetasoon voidaan vaikuttaa näinkin lyhyellä koulutusjaksolla. **Huuskosen (1992, 10) mukaan henkilöitä voidaan kehittää ja kouluttaa yrittäjyyteen vaikuttamalla osaamiseen ja asiantietämykseen, mutta myös asenteisiin ja tunnetasoon.** Toisaalta tiedetään, että asenteisiin voidaan vaikuttaa vain pitkäkestoisella prosessilla, tunnetasoon riittää oletettavasti lyhytkestoisempi opetus tai koulutus. Liittyhän yrittäjyyteen Huuskosen (1992,11) mukaan eräänlaista ”yrittäjämytologiaa”, joka ei kestä huolellista tarkastelua.

Tutkimuksen perusjoukkona olivat kaikki Teuvan kunnan peruskoulun yläasteen 7-10-luokkien 1995 kevätlukukauden oppilaat (N= 338). Tutkimuksen kulku jakautui kolmeen osaan seuraavasti:

1. alkumittaus maaliskuussa 1995, johon osallistuivat samanaikaisesti yhden oppitunnin aikana perusjoukosta kaikkien 7-10-luokkien (15 perusopetusryhmää) koulussa olleet oppilaat (N= 309);
2. yrittäjyyden kahden oppitunnin mittainen yrittäjyyskoulutus kaksi viikkoa alkumittauksesta huhtikuussa 1995, johon osallistuivat kahdessa peräkkäisessä jaksossa valvotusti valitusta perusjoukosta kaikkien 7-10-luokkien (15 perusopetusryhmää) koulussa olleet oppilaat (N= 303);
3. loppumittaus välittömästi molempien jaksojen yrittäjyyskoulutuksen lopussa valvotusti, johon osallistuivat kohdassa 2. mainitut oppilaat (N= 303).

Kato oli alkumittauksessa 29 (8.6 %) ja loppumittauksessa 35 (10.6 %). Molemmat kadot aiheutuivat sattumanvaraisista poissaoloista. Niillä ei ollut tutkimustuloksia vinouttavaa

merkitystä.

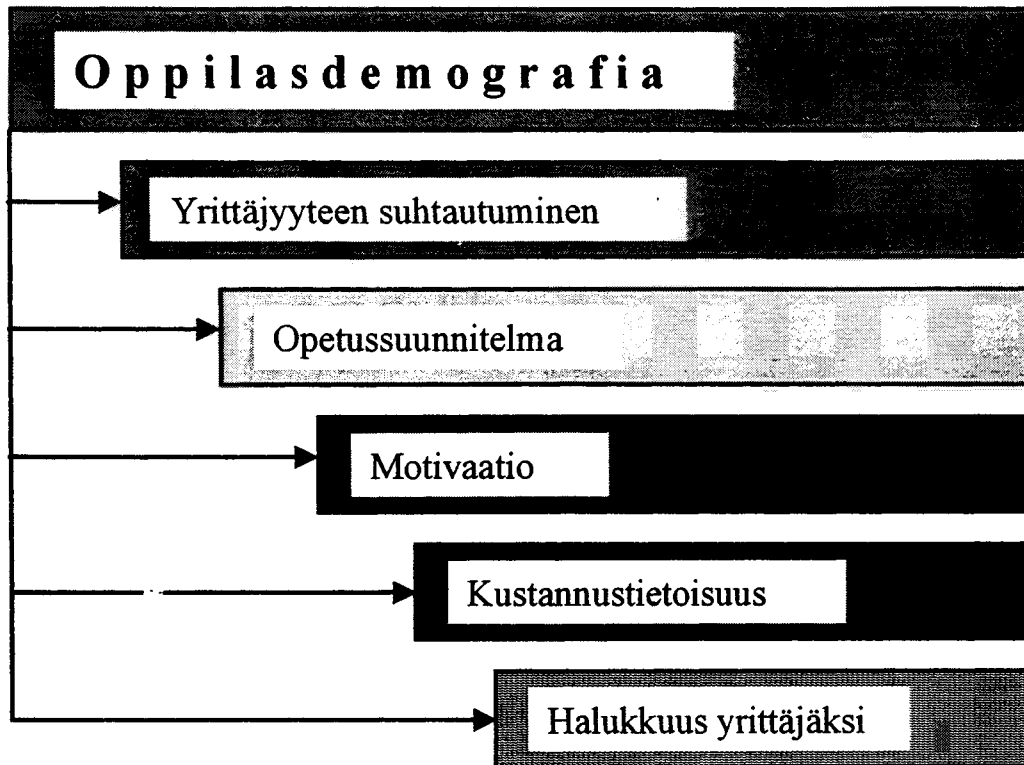
Tutkimuslomake (ks. liite 1) validoitiin seuraavasti:

1. Cattellin (1978) persoonallisuusfaktoreilla
2. aiemmillä yrittäjyystutkimuksilla (vrt. mm. Peltonen 1986, 50-65)
3. yrittäjyyden tietoisuuteen osallistuneilla yritysconsulteilla (Markus Flaaming, Toivo Lipiäinen)
4. harkinnanvaraisesti eri vuosiluokilta valituilla oppilailla
5. eri oppiaineiden opettajilla ja tutkimuksen suorittajalla.

Tutkimustuloksista nähdään, miten oppilaisiin voidaan vaikuttaa yrittäjyyskasvatuksella ja -koulutuksella. Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää yhtäältä välittömästi uuden yrittäjyyspainotteisen opetussuunnitelman laatimisessa yleissivistävää koulutusta varten ja toisaalta uusyritystoiminnan lisäämiseksi koulutuksellisin toimenpitein jo peruskoulusta alkaen. Keskeisintä tutkimuksessa on selvittää voidaanko tiiviillä tietoisuudella yrittäjyyskoulutuksella luoda yrittäjyysmyönteisyyttä tai jopa motivoida yrittäjäksi ryhtymistä.

2 Teoreettinen tausta

2.1 Tutkimuksen viitekehys



Kuvio 1. Teuvan kunnan peruskoulun yläasteen oppilaiden yrittäjyystutkimuksen viitekehys

Viitekehyksessä oppilasdemografialla tarkoitetaan sukupuolta, luokkaa, huoltajaa (yrittäjä/ei-yrittäjä) ja huoltajan ammatin tuntemusta.

Viitekehysten mukaan tässä tutkimuksessa tutkitaan mikä yhteys on oppilasdemografisilla tekijöillä oppilaiden:

1. suhtautumiseen yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin
2. käsitykseen omakohtaisista ehdotuksista yrittäjäelementtien soveltamisesta opetussuunnitelmaan sekä yrittäjyystietouden määrästä
3. koulumotivaatioon
4. tietoisuuteen vuosittaisista oppilaskohtaisista käyttömenoista

5. halukkuuteen ryhtyä yrittäjäksi.

2.2. Asenteet ja niiden oppiminen

Tässä tutkimuksessa tutkitaan oppilaiden suhtautumista (asentoitumista) yrittäjyyteen sekä koulutuksella aikaansaatu suhtautumismuutosta. On siis kysymys asenteiden ja niihin vaikuttamisen tutkimisesta, joten on syytä lyhyesti selvittää asenne-käsite sekä siihen liittyvä oppiminen.

Karvosen (1970, 6-11) mukaan asenne ymmärretään tiettyyn psykologiseen objektiin kohdistuvaksi reaktiovalmiudeksi. Kyseinen valmius on voitava sijoittaa ulottuvuudelle positiivinen-negatiivinen, ennenkuin voidaan puhua asenteesta. Reaktiovalmius ilmenee 1) affektiivisella 2) kognitiivisella ja 3) ilmoituminnan alueella. Asenne koostuu näin kolmesta komponentista, jotka vasta yhdessä muodostavat varsinaisen asenteen. Affektiivista komponenttia voidaan kuvata siten, että asennekohde ”tuntuu” positiiviselta tai negatiiviselta. Kognitiivinen komponentti taas kuvaa sitä objektiiviseen tietoon tai subjektiiviseen olettamukseen perustuvaa uskomusta, mitä meillä on asenneobjektin positiivisuudesta tai negatiivisuudesta. Toimintakomponentti taas osoittaa millainen todennäköisyys meillä on varsinaisen ilmoituminnan avulla osoittaa positiivista tai negatiivista suhtautumista asennekohteeseen.

Edelleen Karvosen (1970) mukaan asenteilla on yksilön persoonallisuusjärjestelmän kannalta välineellinen tehtävä. Asenteet toimivat erilaisissa tehtävissä eli niillä on erilaisia funktioita. Asenteet ovat oppimisen tulosta. Asenteiden oppiminen on prosessi, jota voidaan kuvata ja selittää useampia teorioita hyväksi käyttäen. Asenteet voidaan kuvata eräiksi välineiksi, joilla yksilö pyrkii toteuttamaan hyväksymiänsä päämääriä, arvoja. Arvot voivat olla eri tasoisia ja eri elämänalueisiin kuuluvia. Eräät niistä voidaan katsoa välineiksi toisten arvojen kannalta. Näin asenteetkin arvojen toteuttamisen välineinä palvelevat erilaisia ja eri tasoisia tehtäviä, eli niillä katsotaan voivan olla erilaisia funktioita (vrt. Katz 1960). (Karvonen 1970, 6.)

Peltosen (1986, 32-34) mukaan asenteet kuuluvat henkiseen hierarkiaan, joka muodostuu elämäkatsomuksesta, arvoista, asenteista ja motivaatiosta. Myöhemmin tässä

tutkimuksessa määriteltävän yrittäjyys-käsitteen ulkoinen yrittäjyys kuuluu kaikille em. tasoille. Sisäinen yrittäjyys on Peltosen mukaan enimmäkseen asenne- ja motivaatiotason ilmiö. Tässä tutkimuksessa on kysymys nimenomaan oppilaiden suhtautumisesta sisäisen yrittäjyyden osa-alueisiin. Halutaan selvittää oppilaiden asennetasoa sisäiseen yrittäjyyteen sekä tieto- ja tunnetasolla saatua suhtautumismuutosta lyhyen, tiiviin tietoiskumaisen yrittäjyyskoulutuksen kautta.

Yksilökeskeisesti ajateltuna asenteet voidaan Karvosen (1970) mukaan jakaa neljään eri tyyppiin:

1. Arvostusasenteet
2. Instrumentaaliset asenteet
3. Ekspressiiviset asenteet
4. Orientoitumisasenteet.

Arvostusasenteet ovat kaikkein lähinnä itse päämääriä eli arvoja olevia asenteita. Ne ovat reaktiovalmiuksia, joiden esiintyminen osoittaa heti millainen yksilön arvomaailma on. Ne ovat yleisyysasteeltaan varsin ”korkealla” olevia asenteita.

Instrumentaaliset asenteet ovat reaktiovalmiuksia, jotka kohdistuvat objektiin, jolla on yksilön kannalta välineellinen tehtävä. Esim. poliittinen toiminta tapahtuu usein Karvosen mukaan tällä tasolla.

Ekspressiiviset asenteet ovat sellaisia reaktiovalmiuksia, jotka tuovat yksilölle sellaisenaan tyydytyksen. Näiden asenteiden mukaiset reaktiot ovat eräällä tavalla ”välineitä sinänsä”.

Orientoitumisasenteet ovat spesifisimpiä asenteita, joiden tehtävänä on helpottaa yksilön orientoitumista ympäristöön. Orientoituminen yksinkertaistuu, jos luokitamme ympäristön objekteja positiivisiksi ja negatiivisiksi.

Asenne koostuu kolmesta eri komponentista, joista affektiivinen komponentti tarkoittaa persoonallisuuden affektiivisen alueen - tunnealueen, emotionaalisen alueen - reaktiovalmiuksia. Ne voivat olla joko ulospäin suuntautuvia tai sisälle suuntautuvia. Affektiivisen

alueen reaktioita ovat .nm. pulssi, voimakas kiihtyminen, hikoilu jne. Kognitiivinen komponentti tarkoittaa yksilön kognitiivisella alueella esiintyvää valmiutta kognitiivisten prosessien tuloksena ”arvioida” jokin objekti yksilön kannalta positiiviseksi tai negatiiviseksi. Tässä kohdassa voi olla siis kysymys sekä faktatiedosta tai uskomuksesta ja luuloista, joiden avulla yksilö tekee arvioinnin. Toimintakomponentti tarkoittaa yksilön valmiutta toimia asenneobjektia kohtaan tavalla, joka voidaan luokitella positiivisuus - negatiivisuus- ulottuvuuden mukaan (Karvonen 1970, 8-9.)

Asenteiden kehittyminen ja niiden muuttaminen ovat oppimisen tulosta. Oppimista voidaan kuvata ja selittää eri teorioiden mukaan. Assosiaatioiden oppiminen asenteiden muodostumisen selittäjänä merkitsee sitä, että asenneobjektiin kytketään eli assosioidaan muita ärsyksiä, joilla on ennestään joko positiivinen tai negatiivinen valenssi. Instrumentaalisen oppimisen avulla on mahdollista selittää instrumentaalisten asenteiden muodostumista. Asenneobjektiin kohdistuvaa reagoitua muita ärsyksiä, joilla on ennestään positiivinen tai negatiivinen valenssi. joko palkitaan, ei palkita tai rangaistaan. Kognitiivisen oppimisen käsitettä voidaan käyttää tarkoituksenmukaisemmin silloin, kun tarkastellaan ensinnäkin arvostusasenteiden ja toisaalta orientoitumisasenteiden oppimista. Kyseessä on probleemanratkaisutilanne, jossa yksilö joutuu punnitsemaan aikaisempia kokemuksia ja hankkimiaan tietoja sekä prosessoimaan informaatiota ja suorittamaan arvoasetelmia. Kognitiivinen oppimisteoreettinen näkökulma on erityisen tärkeä nimenomaan arvostusasenteiden oppimisen yhteydessä (Karvonen 1970, 10-11.)

Karvosen (1970) mukaan asenteiden muuttuminen voidaan selittää oppimisteorioiden avulla samaan tapaan kuin asenteiden syntyminenkin eli kysymys on tiettyjen asenteiden poisoppimisesta ja uusien oppimisesta. Asenteiden muuttumista voidaan Karvosen mukaan saada aikaan siten, että luodaan epätasapainotila eri asenteiden tai asennekomponenttien välille, jolloin persoonallisuusjärjestelmä pyrkii palauttamaan tasapainotilan muuttamalla joitakin asenteita tai asenteiden komponentteja. Yksilölliset erot ristiriidan siedosta ja suostuteltavuudesta taas selittävät sitä, miksi eri yksilöillä muutokset samanlaisissa olosuhteissa ovat erilaisia.

Kuten edellä mainitusta voidaan päätellä, pysyvä asennemuutos on pitkäaikaisen prosessin tulosta. Sen sijaan lyhytaikainen muutos voidaan oletettavasti saavuttaa myös tehok-

kaan tunnetasolla vaikuttavan ”tietoiskun” avulla antamalla faktatietoa jostakin asennetasolla olevasta asiasta (sekä negatiivista että positiivista). Yksilön asenne saattaa muuttua em. prosessin kautta joko negatiiviseen tai positiiviseen suuntaan. Toisaalta asenne voi pysyä tutkittavan asian suhteen myös entisenä. Asennemuutokseen vaikuttavat myös oletettavasti. (viittaus mm. instrumentaaliset asenteet/kognitiivinen komponentti). kouluttajien persoonalliset ominaisuudet, esitystapa sekä tietämys ja kokemus kyseessä olevasta asiasta. Tässä tutkimuksessa selvitetään nimenomaan oppilaiden yrittäjyysasennonitumista sekä lyhytkestoisen vankalla asiantuntemuksella annetun yrittäjyyskoulutuksen aikaansaamaa asennemuutosta, joka ei välttämättä ole pitkäaikainen.

2.3 Yrittäjyystutkimus ja yrittäjyys

Yrittäjyyttä voidaan tarkastella taloustieteiden, sosiologin ja psykologian tarkastelukulmista (esim. Mäkinen 1977, 4; Marjosola 1979, 5; Casson 1982, 9; Kovalainen 1993, 58). Näiden ohella kasvatustiede erityisesti aikuiskasvatustieteen alueella on noussemassa em. kolmen lähestymistavan rinnalle. Tieteellisten lähetymistapojen rajat eivät ole kuitenkaan selvät, vaan ne menevät osittain päällekkäin, osin tarjoavat monitieteellisen lähestymismahdollisuuden. (Kyrö & Nissinen 1995a, 30; Kyrö & Nissinen 1995b, 91.)

Huuskosen (1992, 11) mukaan yrittäjyyteen liittyy eräänlaista ”yrittäjämytologiaa”, joka ei kestä huolellista tarkastelua. Yrittäjyystutkimusta leimaakin Huuskosen mielestä teoreettinen hajanaisuus, monien kilpailevien teorioiden ja koulukuntien olemassaolo ja epätietoisuus järkevien tutkimusongelmien valinnasta. Tutkimusala hakee muotoaan ja parhaita menetelmiä ja keinoja erilaisten kysymysten ratkaisemiseksi.

Yrittäjyyden osalta on ehkä eniten tutkittu yrittäjyyden motiiveja eli miksi ihmiset ryhtyvät omistajayrittäjiksi. On myös tutkittu sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden eroja ja yhtäläisyyksiä sekä suuren yleisön suhtautumista yritystoimintaan. Yrittäjyyden edellytykset ja niiden toteuttaminen, samoin kuin esteet ja niiden poistaminen ovat kiinnostaneet tutkijoita. (Marjosola 1979, 7.)

1) Taloustieteellinen yrittäjyystutkimus

Taloustieteellinen näkökulma tutkii yrittäjää rationaalisena päätöksentekijänä, joka pyrkii maksimoimaan hyödyn itselleen markkinatilanteeseen reagoimalla. Taloustieteen klassinen ja neoklassinen koulukunta keskittyvät lähinnä suuryritysympäristöön ja sen lainalaisuuksien kuvaamiseen. Klassinen taloustiede ei kuitenkaan kiinnittänyt paljoakaan huomiota yrittäjän rooliin (Mäkinen 1977, 7 - 10; Okko 1985, 200; Kovalainen 1993, 58; Kirzner 1994, 46), vaan yrittäjä nähtiin ainoastaan passiivisena tai mekaanisena toimijana (Casson 1982, 9). Talusteorioissa ihminen on yksinkertaistettu motiivinsa osalta ainoastaan taloudellisista kiihokkeista aktivoituvaksi olioksi. Tämä onkin useiden motivaatiotutkimusten perusteella todella puutteellinen käsitys. (Huuskonen 1989, 12; Koller 1988, 194.)

2) Sosiologinen yrittäjyystutkimus

Sosiologian lähestymistapa yrityskenttään on nimenomaan yhteiskunnallisena ilmiönä yrittäjyyttä tarkasteleva (Kyrö & Nissinen 1995a, 37). Kyseinen näkökulma korostaa yhteisöllisiä ja kulttuurisia tekijöitä, jotka ohjaavat tietyn väestöryhmän edustajia yrittäjiksi tai vaikuttavat yleensä yrittäjyyteen yhteiskunnallisesti. Esimerkkejä tällaisista tekijöistä ovat mm. arvot, yhteiskuntaluokka- tai statusjärjestelmät. (Mäkinen 1977, 21-26.) Max Weber (1804-1891) ja Karl Marx (1818-1883) ovat nimenomaan sosiologisen tarkastelun kuuluisat nimet. Marx tarkastelee yrittäjyyttä erityisesti luokkateorian näkökulmasta, Weber puolestaan piti kapitalistisessa taloudellisessa kehityksessä keskeisenä pääoman vapaata organisoitumista erityisesti yrittäjätöiminnan kautta. (Weber 1982, 25; Huuskonen 1989, 10-11; Kovalainen 1993, 60-65; Kyrö & Nissinen 1995a; Kyrö & Nissinen 1995b, 90-91.)

3) Psykologinen ja kasvatustieteellinen yrittäjyystutkimus

Kovalaisen (1993, 68) mukaan psykologia korostaa yrittäjän persoonallisuutta, siihen liittyviä motivaatiotekijöitä sekä arvojen ja tarpeiden yhteyttä yrittäjyyteen. Psykologiset selitykset yrittäjyyteen liittyvät yleensä tarveteorioihin (Huuskonen 1989, 9; Kovalainen 1993, 66). Psykologiset tarkastelukulmat keskittyvät yksilöön, jonka taustalla vaikuttaa

yhteiskunnallinen ja kulttuurinen kasvupohja. Kasvatustiede on viime aikoina uutena tieteenalana panostanut yrittäjyyden tutkimiseen. Painopistealueina ovat olleet lähinnä yrittäjän persoona, hänen kehityksensä ja koulutuksensa, ei varsinaisesti pienyrittäjäympäristö. (Mäkinen 1977, 10-21; Kyrö & Nissinen 1995a, 37-41.) Ihmiskeskeisyydessä voidaan nähdä juuri kasvatustieteellisen yrittäjyystutkimuksen tärkeys ja anti. Kasvatustieteellinen näkökulma tuo kaivattua uutta tarkastelukulmaa taloustieteen hallitsemaan yrittäjyystutkimukseen. Peruskoulun ja lukion yrittäjyyskasvatuksen myötä yrittäjyys alkaa yhä enemmän olla kasvatukseen ja kasvatustieteeseen liittyvä aihepiiri.

2.4 Käsitteiden määrittely

Yrittäjyys

Yrittäjyyttä opettaessa tarvitaan myös kasvatusta, siksi **yrittäjyyden käsitettä** on syytä tarkastella tunnettujen kasvatustieteiden **ihmiskäsityksen valossa**. Valistusfilosofi John Locke (1632-1704) tähdentää, että ihmisellä on omaisuus omassa persoonassaan. Yrittäjyyteen sovellettuna se tarkoittaa sitä, että ihmisen omaisuus jaetaan henkisiin ja aineellisiin voimavaroihin. Henkiset voimavarat tarkoittavat sisäistä yrittäjyyttä, itsensä kehittämistä ja uusien ideoiden oppimista yrittäjänä. Aineelliset voimavarat taas tarkoittavat ulkoista yrittäjyyttä ts. niitä materiaalisia arvoja, joita yrittäminen tuo tullessaan, kuten tavarat, raha jne. (Ojala & Pihkala, 9-10.)

Kasvatustieteellinen Aristoteleen Nikomakhoksen etiikka jakaa ihmisen järjen muuttuvaan ja muuttumattomaan tietoon. Muuttuva tieto sisältää muutokset, arvostuksen ja oikean tahtomisen etiikan. Esimerkkejä muuttumattomasta tiedosta voivat olla fysiikan lait tai tieteellinen tieto. Yrittäjyyden kannalta muuttumatonta tietoa voi olla esim. taloustieteellisten tosiasioiden ymmärtäminen yritystä perustettaessa. Muuttumatonta tietoa on se, että yrittäjä tietää, mikä muuttuu markkinoilla. Oikean tahtomisen sovellus yrittäjyyteen on esim. eettinen näkökulma hyvästä, esteettisesti arvokkaasta omaperäisestä tuotteesta asiakkaalle. (Ojala & Pihkala, 9-10.)

Yrittäjyys-sanankäytön alkuperä on jäljitetty 1100-luvun Ranskaan. Ranskan kielen verbi "entreprendre" merkitsi alunperin ryhtymistä ja vastuun ottamista. Näyttäisi olevan kyse myös yrittäjän tilannehavainnoista ja yrittämiselle sopivan tilan etsimisestä ja

löytämisestä. (Burch 1986, 4.) 1500-luvulla käsitteeseen liitettiin negatiivinen merkitys väkivaltainen, sodan kaltainen toimi, jolla viitataan eräänlaiseen sortamiseen (Pitkänen & Vesala 1988, 4). Englannissa yrittäjyyteen liittyivät termit ”projekt, projektor”, samoin ”adventurer” eli seikkailija sekä ”undertaker”, joka merkitsi henkilöä, joka teki omalla riskillään hallitukselta saamaansa tehtävää. Vähitellen merkitys muuttui tarkoittamaan henkilöä, joka omalla riskillään suoritti tehtäviä, joiden voitto oli epävarma. Yrittäjyyden käsitteeseen vielä nykyisinkin liittyvä dikotomia näkyy projektorin ja undertakerin vivahde-eroissa; undertaker oli rehellinen mies, kun taas projektor oli epärehellinen ja spekulantti. (Kyrö & Nissinen 1995a; Kyrö & Nissinen 1995b.)

Ranskalaiseen yrittäjä-sanaan liittyvä hyökkäävä ja sortava vivahde on puolestaan selvästi yhteydessä yrittäjistä vallitseviin riistäjään viittaaviin stereotypioihin. Suomen kielen yrittäjä-sanan merkitys poikkeaa ranskalaisesta, sillä Suomessa yrittäjyys on aina yhdistetty ahkeruuteen ja sinnikkyYTEEN, jotka molemmat ovat perisuomalaisia ominaisuuksia. Yrittäjyyteen liittyy myös kansallishyveemme sisu. (Marjosola 1979, 9.)

Yrittäjyyteen liittyy myös paljon myyttejä. Yrittäjyys sinänsä on myytti. Menestyvien yrittäjien sankaritarinat, nousu kurjuudesta kouluttamattomana yritysimperiumin huipulle ovat ainesta myyttisille tarinoille parhaimmillaan. Myytit ovat tarinoita, joiden ei sinänsä tarvitse olla totta. Myytti tarkoittaa samaa kuin tarunomainen asia, taru, juttu ja kuvitelma, jota ei välttämättä ole olemassa. (Juuti 1992, 33,42.)

Sinänsä **käsitteenä yrittäjyys** on moniulotteinen, melko sekava ja hahmottomaton. Yrittäjyyttä voidaan katsoa olevan **yleisenä ilmiönä** kaikenlaisissa organisaatioissa ja talousjärjestelmissä. Selkeimmillään se tulee esille kuitenkin yksityisy yrityksissä ja markkinataloudessa. (Huuskonen 1987, 9 ; Pitkänen & Vesala 1988, 4.)

Yrittäjyydellä tarkoitetaan myös eräänlaista yrittäjähengeä, joka ei yksinomaan kuvaa yrittäjien toimintaa vaan myös yrittämisen ideaa ja tarkoitusta (Marjosola 1979, 7-8), jolloin puhutaan yleensä ahkeruudesta, sinnikkyudesta, luovuudesta tai yleisesti ”yrittäjähengestä” (Pitkänen & Vesala 1988, 4). Yrittäjyyttä voidaan myös tarkastella luovuutena, jolloin siihen liittyy aina annos arvaamattomuutta, vaistonvaraisuutta ja uteliaisuutta. Nämä saavat aikaan innovaatioita, joita voidaan pitää eräänä yrittäjyyden ja

luovuuden keskeisinä tunnusmerkkeinä. (Kirzner 1994, 51.) Yrittäjyyteen liittyy oleellisesti yrittäjäriski, pääoman voi myös menettää. Houkuttimena puolestaan on mahdollisuus saada taloudellista menestystä ja autonomiaa. (Huuskonen 1987, 9.)

Yrittäjyys on antanut **arkikieleemme** paljon ajattelun- ja puheenaihetta. Suomen kansalta on vaadittu aloitteellisuutta, tietoa, taitoa, neuvokkuutta ja sitkeyttä, jotta karujen luonnonolojen maassa on selviytynyt. (Koiranen & Peltonen 1995, 19.) Suomi nousi näillä avuilla takapajuisesta agraariyhteiskunnasta noin sadassa vuodessa nykyiselle tasolle. Suomessa on aina painotettu ja arvostettu työntekoa, yritteliäisyyttä ja ahkeruutta. (Koiranen & Peltonen 1995, 19.)

Arkikielen yrittäjyyteen liittyvät oleellisesti myös sananlaskut, joita on erityisesti ollut alueilla, joilla on historiallisesti vahva yritysperinne. ”Kyllä työtä tekevällä on, asuvalla askareta ” sekä ”Yritä ensin, uraja sitte” olkoot parina esimerkkinä pohjalaisista sananlaskuista. Yrittäjyyteen on sananlaskuissa katsottu kuuluvan myös ahkeruus ja sinnikkyys sekä myös kokeilunhalu. Yrittäjyyteen liittyvää riskiä ja epävarmuutta kuvaavat seuraavat sananlaskut: ”ahkera kaikki voittaa” ja ”kuin on tahtoo, niin on taitoo”. (Koiranen & Peltonen 1995, 20.)

Monesti yrittäjyys, yksityisyrittäjyys tai jopa yksinyrittäjyys mielletään synonyymeiksi, vaikka ne eivät ole läheskään aina sama asia. Tämä tuo esiin myös sen, että yrittäjyys on monimerkityksellinen käsite ja ilmiö, joka on puhutellut meitä suomalaisia jo paljon ennen meidän päiviamme. (Koiranen & Peltonen 1995, 22.)

Peltosen (1986, 32) mukaan yrittäjyys on ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa, joka saa yrityksen henkisine ja aineellisine voimavaroineen järjestäytymään ja toimimaan sekä sen yksilöt ja työyhteisö käyttäytymään tehokkaasti annettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Koiranen ja Peltonen (1995, 9-10) lisäävät vielä, että yrittäjyys on tavoitteellista ja omavastuista itsensä johtamista.

Yrittäjyys kuuluu osaltaan henkiseen hierarkiaan, joka muodostuu seuraavista osatekijöistä: elämäkatsomus, arvot, asenteet ja motivaatio. **Elämäkatsomus** saattaa sisältää yrittäjyyteen viittaavia aineksia. Lisäksi elämäkatsomus säätelee yksilön

arvomaailmaa, johon voi kuulua yrittäjyyden, yrittäjien, elinkeinoelämän ja työn kunnioittaminen. **Arvot** vaikuttavat **asenteisiin**, jotka osaltaan vaikuttavat **motivoitumiseen** tietyissä tilanteissa. Ulkoinen yrittäjyys kuuluu mainitun hierarkian kaikille tasoille, sisäinen yrittäjyys on enimmäkseen asenne- ja motivaatiotason ilmiö. (Peltonen 1986, 32-34.)

Yrittäjyyttä voidaan kuvata (Peltonen & Ruohotie 1987, 97) mukaan taulukon muodossa, jossa pääsarakkeet ovat: tuottavuuden korostaminen, kovuus, ahkeruus, rohkeus ja luovuus.

Taulukko 1. Yrittäjyyden osa-alueet Peltonen & Ruohotie (1987, 97) mukaan (vrt. Peltonen 1986, 65-68)

Y r i t t ä j y y s				
Osa-alueet				
Tuottavuuden korostaminen	Kovuus	Ahkeruus	Rohkeus	Luovuus
Kannattavuus	Häikäilemättömyys	Työhalu	Halu ottaa riskejä	Kokeiluhalu
Taloudellisuus	Itsekkyys	Työvireys	Kilpailuhalu	Luovuus
Tehokkuus	Vaikutushalu	Reippaus	Menestymishalu	Kekseliäisyys
Tuloksellisuus	Rahan tavoittelu	Uutteruus	Aloitekyky	Kunnostautuminen
Tavoitteellisuus		Tarmokkuus		
		Jämäkkyys		
		Määrätietoisuus		

Sarakkeen elementit eivät ole tärkeysjärjestyksessä, mutta kuuluvat oleellisesti kuhunkin yläkäsitteeseen. Luettelo on suuntaa-antava, mutta kattaa kuitenkin yrittäjyyden keskeisimmät elementit.

Edelleen yrittäjyys jaetaan (vrt. mm. Toikka 1984; Herron & Robinson 1993, 241-253; Mattila 1995, 81-82; Mahlberg 1997; Kyrö 1997, 199-208) sisäiseen ja ulkoiseen

yrittäjyyteen.

Sisäisellä yrittäjyydellä tarkoitetaan (vrt. mm. Peltonen ja Ruohotie 1987, 97; Kari 1988, 22; Peltonen 1989, 69; Karhuvirta 1993, 8; Merimaa 1993, 14-18; Äikäs-Kohonen 1994) yksilön perittyjä ja opittuja valmiuksia kiinnostua uusista asioista, nopeaa oppimiskykyä, havainnointia, luovuutta, hyvää mielikuvitusta, idearikkautta sekä pitkäjänteisyyttä ja sinnikkyyttä. Sisäisestä yrittäjyydestä alettiin keskustella varsinaisesti vasta 1980-luvun lopulla. Katsottiin, että yrittäjämainen henki yhdistyneenä luovuuteen, riskinottoon, aloitekykyyn, joustavuuteen ja yhteistyökykyyn nähtiin tavoittelemisen arvoiseksi asiaksi kaikissa yksiköissä. Yrittäjyyskasvatuksen myötä sisäinen yrittäjyys on otettu myös koulujen toimintaperiaatteeksi.

Sisäistä yrittäjyyttä selvitetään tässä tutkimuksessa yrittäjäominaisuus-, -taito- ja -tietokäsitteillä. Nämä käsitteet määriteltiin (vrt. mm. Karhuvirta, ym. 1993, 11-14, 24-26; Ray 1993, 345-357; Merimaa, ym. 1993, 25-27) seuraavasti:

1. **yrittäjäominaisuuksina**, joita ovat sosiaalisuus/yhteistyökyky, tunteen tasapaino, kuuliaisuus, maltillisuus, tunnollisuus, uskaliaisuus, järkähtämättömyys, toisiin luottaminen, kokonaisnäkemys, rehtiys, itsevarmuus, luovuus, itsetunto, itsekuri, stressinsieto ja tahdonlujuus
2. **yrittäjätaitoina**, joita ovat neuvottelutaito, järjestelytaito, erittelytaito, esiintymistaito, kielitaito ja ammattitaito
3. **yrittäjätietoina**, joita ovat tiedot tuotteista/palveluista, ostajista, kilpailijoista, koneista/laitteista, raaka-aineista, lainsäädännöstä, rahoituksesta, verotuksesta ja yhtiömuodoista.

Ulkoisella yrittäjyydellä tarkoitetaan (vrt. mm. Santalainen 1982, 10; Koironen 1993, 62-63.) henkilöä, joka toimii yrittäjänä. Ulkoinen yrittäjyys on käytännön yrittäjyyttä omistajayrittäjänä omassa yrityksessä. Ulkoista yrittäjyyttä selviteään tässä tutkimuksessa riippuvalla muuttujalla ”yrittäjäksi ryhtymishalukkuus”.

Kyrö & Nissinen (1995b, 144) lisäävät edellisiin yrittäjyyskäsitteisiin vielä kolmannen yrittäjyyden muodon eli omaehtoisen yrittäjyyden. **Omaehtoinen yrittäjyys** käsittää yksilön oman kehityskertomuksen, johon liittyy hänen käyttäytymisensä, asenteensa ja

tapansa toimia. Omaehtoinen yrittäjyys on manifesti yksilön omasta vaikuttamisesta itseensä ja ympäristöönsä, yksilön toimimisesta objektin sijasta subjektina ja oman yhteisönsä jäsenenä.

Erot yrittäjätyyppien välillä eivät ole suuria. Käytännössä ulkoinen ja sisäinen yrittäjä ovat hyvin toistensa kaltaisia. Heidän toimipaikkansa ja siten myös toimenkuvansa ovat erilaisia, joten kumpikin keskittyy tehtäviinsä omasta tilanteestaan. Ulkoinen yrittäjä toimii pääasiallisesti yksin, joten hänellä on suurempi vastuu kuin sisäisellä yrittäjällä. Sisäinen yrittäjä toimii vastuullisena ryhmän jäsenenä yrityksen parhaaksi.

Sisäinen yrittäjyys viriää samanlaisilla tekijöillä kuin ulkoinenkin. Siihen vaikuttavat yksilön persoonallisuus ja motivaatio sekä tilanne- ja ympäristötekijät, joista erityisesti vaikuttavat yksilön viiteryhmät ja työnteon mielekkyyteen vaikuttavat tekijät. Huuskosen (1992, 10) mukaan henkilöitä voidaan kehittää ja kouluttaa yrittäjyyteen vaikuttamalla osaamiseen ja asiantietämykseen, mutta myös asenteisiin ja tunnetasoon. Edellisestä voidaan päätellä, että koulun yrittäjyyskasvatus puoltaa paikkaansa ja kansalaisia voidaan kasvattaa yrittäjyyteen.

Yrittäjyyskasvatus

Vuonna 1985 voimaan tulleista peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmista ei yrittäjänimitystä juuri ollut löydettävissä. Oppilaanohjauksessa yrittäjyys tuli esille peruskoulun alemmilla luokilla mm. eri ammasteista puhuttaessa. Yläasteen oppilaiden yrittäjyystietoa lisättiin nimenomaan työelämään tutustumisjaksoilla ja yrityskäyntien yhteydessä. Sitten yrittäjyys on vallannut alaa koulussa. Elinkeinoelämän ja työelämän tuominen kouluun nähdään nykyään tärkeäksi (viittaus johdanto, 14-15). Hännisen (1991) mielestä elinkeinoelämän rakennemuutos ja tehtävien nopea kehittyminen edellyttävät koulun olevan jatkuvassa yhteydessä työ- ja elinkeinoelämään.

Syrjäläinen (1992) raportoi Koulu 2001- projektista, jonka tavoitteet olivat hyvin samansuuntaiset kuin yrittäjyyskasvatuksessa. Yleisenä tavoitteena em. projektissa oli helpottaa oppilaita kohtaamaan nimenomaan tietoyhteiskunta avaamalla koulut yhteiskuntaan kontakteilla muihin kouluihin ja yhteiskunnan sektoreihin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet olivat : **koulun kehittäminen**; **koulujen avautuminen**: integroituminen yhteiskuntaan, yhteistyö yritysmaailman kanssa; **oppimisprosessin muuttaminen**: aktiivisen toiminnan lisääminen, oppimisen eheyttäminen ja eriyttäminen; **oppilaan työn muuttaminen**: kehittää tutkivia ja luovia opiskelumenetelmiä sekä **opettajan työn muuttaminen**: opettajasta työn ohjaaja ja organisoija, opettaja oppii yhdessä oppilaiden kanssa. Koulu 2001- projekti oli Syrjäläisen mielestä ainutlaatuinen yritys Suomessa sikäli, että siinä yritysmaailma lähestyi koulua. (Syrjäläinen 1992, 20-21.) Nykyisten opetussuunnitelmien ja yrittäjyyskasvatuksen myötä ei asia ole enää näin, vaan yritysmaailma on lähentynyt monella tapaa kaikkia kouluasteita (viittaus johdannossa mainittuun yrittäjyysneuvottelukunnan perustamiseen 1992).

Yrittäjyyskasvatuksen (vrt. mm. Peltonen 1987, 1-19; Ojala ja Pihkala 1993, 12 sekä Karhuvirta, ym. 1993, 11-14; Hirvi 1994, 2; Koironen ja Pohjansaari 1994, 117-119; Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 38-39) tavoitteena on tukea oppilaisissa sellaisia ominaisuuksia, taitoja ja tietoja, joita hän tarvitsee itsenäisenä yrittäjänä tai toisen palveluksessa menestyäkseen. Yrittäjyyskasvatus käsitteenä tarkoittaa kasvamista yrittäjyyteen. Yrittäjyyteen kasvaminen puolestaan tarkoittaa tässä sekä sisäistä että ulkoista yrittäjyyttä.

Tämän yrittäjyyskasvatusosion ensimmäiseen kappaleeseen viitaten suomalaisella yrittäjyyskasvatuksella on nyt etsikkoaikansa. Koulussa yrittäjyyskasvatuksen tehtävänä on luoda ensisijassa positiivista asennetta omien mahdollisuuksien hyödyntämiseen. Yleinen mielipide tukee yrittäjyyden laajentamista ja kehittämistä. Yrittäjyyden suosio kansalaismielipiteissä on jatkuvasti noussut käytyään aallonpohjassa 1970- luvun keskivaiheilla (Koironen & Peltonen 1995, 116), jolloin yrittäjyyskäsitteen ja yrittäjän roolin esittelyä sai turhaan etsiä opetussuunnitelmista ja oppimateriaaleista. Maassamme oli sellainen asenne- ja arvoympäristö, että yrittäjyyden ohella yrittäjyyskasvatuskin leimattiin häpeälliseksi (Koironen & Peltonen 1995, 116). Koululaitos alkoi kuitenkin pienellä viipeellä reagoida yleiseen ilmastonmuutokseen. Koulujen kehitys kohti ympäristöönsä integroituneita oppimiskeskuksia luo tarvetta ja mahdollisuuksia yrittäjyyskasvatukselle. Työelämä, kansalaisjärjestöt ja muut oppilaitokset osallistuvat yhä enemmän koulutuksen tuottamiseen. Myös kansainvälistymiskehitys luo paineita yrittäjyyskasvatuksen vahvistamiseen.

Keränen ja Peltonen (1995, 10, 41) painottavat, että yrittäjyyskasvatus ei tarkoita samaa kuin yrityksen perustamiskoulutus. Yrityksen perustamiskoulutus on kaikessa laajuudessaan ja vaativuudessaan kuitenkin vain pieni osa paljon laajempaa yrittäjyyskasvatusta. Liian ahdas kuva koulun yrittäjyyskasvatuksesta onkin se, jolla tähdätään uusien yritysten perustamiseen ja lisäämiseen. Yrittäjyyskasvatuksen avarampi päämäärä on tehdä koulutuksen ja muilla keinoilla yrittäjyydestä osa oppilaiden elämää. Näin mahdollistetaan uusien yritysten syntyminen sekä työyhteisöjen uudistuminen ja kehittyminen entistä innovatiivisemmiksi, tuottavammiksi ja laadukkaimmiksi.

Edellä mainittuun viitaten Kolbin (1984, 24) pitää tärkeänä, että yrittäjyyskasvatus on nimenomaan kokemuksellista oppimista. Kokemuksellisessa oppimisen mallissa oppimista tarkastellaan nelivaiheisena syklinä. Omakohtainen kokemus luo pohjaa refleктоivalle havainnoinnille, jonka perusteella oppija muodostaa kokemastaan ilmiöstä käsitteitä. Käsitteet mahdollistavat asian syvällisen ymmärtämisen ja ovat perustana uuden toiminnan vaatimille ratkaisuille. Kolbin mukaan tehokas oppiminen edellyttää seuraavia asioita:

1. kykyä omakohtaiseen kokemiseen;
2. kykyä refleктоivaan havaintojen tekemiseen;
3. kykyä muodostaa abstraktisia käsitteitä ja yleistyksiä;
4. kykyä kokeilla asioita aktiivisesti uusissa tilanteissa.

Em. taitoja tarvitaan sekä sisäisessä että ulkoisessa yrittäjyydessä. Käytäntö ja teoria kohtaavat sekä kokemuksellisessa oppimisessa että yrittäjyyskasvatuksessa. Yrittäjyyskasvatus ei voi olla pelkästään tietojen jakamista, vaan se vaatii myös omia kokemuksia ja tekoja sekä niiden perusteiden ja vaikutusten pohdiskelua.

Yrittäjyyskasvatuksen hyviä puolia pääsääntöisesti korostetaan tällä hetkellä. Toisaalta vain harvoissa teoksissa kunnolla pohditaan, miksi yrittäjyyskasvatusta annetaan. Yrittäväksi koulussa (1993) kirjan mukaan yrittäjyyttä opetetaan kouluissa seuraavien syiden vuoksi.

1. Työpaikkoja tarvitaan enemmän
2. Kansantalouden kehitys vaatii
3. Muutokset työelämässä edellyttävät
4. Pienyritysten määrä lisääntyy
5. Suuryrityksiä yhtiötetään

6. Palveluja yksityistetään
7. Alihankintatoiminta kasvaa
8. Koululainsäädäntö edellyttää
9. Valtioneuvoston koulutuksen kehittämissuunnitelma 1991-1996 edellyttää.

Kriittisiäkin kannanottoja toki löytyy. Taanila (1994) kritikoit voimakkaasti yrittäjyyskasvatuksen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Taanila muistuttaa, että ei ole olemassa ideologioista riippumatonta koululaitosta, koululaitos on aina kiinni maailmassa ja yhteiskunnassa. Koululaitoksen pitäisi silti voida olla niin päivänpolitiikka- ja ideologia-indiferentti, että se opettaa ja ajaa ikuisempia asioita kuin opetushallituksen määrittelemää yrittäjyyskasvatusta. Taanilan mielestä ihmisen sisäisen yrittäjyyden herättämisestä ei vaadi ihmisyyttä, vaan kapitalismin tämänhetkinen tila yhdistyneenä lamatalkoisiin. (Taanila 1994.)

Yrittäjyys- ja yrittäjäkoulutus

Yrittäjyys- ja yrittäjäkoulutustermejä käytetään osittain samaa merkitsevästi. Toisaalta näyttää siltä, että merkityserojakin ilmenee. **Yrittäjyyskoulutuksella** pyritään muuttamaan suhtautumista yrityskulttuuriin (vrt. mm. Juuti 1992, 154; Armstrong 1995, 14-19; Heinonen & Vento 1996, 6) myönteisellä ja määrätietoisella tavalla.

Yrittäjäkoulutuksella tarkoitetaan kaikkea sellaista koulutusta, jonka kohderyhmänä ovat yrittäjät tai yrityksen eri tasoilla toimivat avainhenkilöt (Saarinen 1995, 13).

Yrittäjäkoulutus on muodostunut erilaisten oppilaitosten lempilapseksi 1990-luvun laman myötä. Yrittäjäkoulutusta on Suomessa annettu paljon ennen yrittäjyyskasvatuksen esiintuloa. Yrittäjäkoulutus voidaan jakaa edelleen perus- ja täydennyskoulutukseen. Peruskoulutuksen tavoitteena on antaa yrittäjille valmiudet toimia omissa yrityksissään, kun taas täydennyskoulutuksen tehtävänä on täydentää ja saattaa ajantasalle tietoja sekä kehittää yrittäjän valmiuksia toimia yrityksensä johdossa. Niittykangas (teoksessa Koironen ja Peltonen 1995) on esittänyt, että käsitteiden selventämiseksi olisi syytä erottaa toisistaan terminologisesti yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyyskoulutus.

Niittykankaan mukaan **yrittäjyyskasvatuksella** pyritään luomaan perustaa aikaisempaa

yrittäjämäisemmälle toiminnalle riippumatta siitä, toimiiko henkilö tulevaisuudessa vieraan palveluksessa vai itsenäisenä yrittäjänä. Edellisestä taas seuraa, että on luonnollista, että peruskoulun opetussuunnitelmaan otetaan myös yrittäjyyskasvatusta. Toiminnan tavoitteet ovat ensi vuosituonnilla. **Yrittäjäkoulutus** taas tähtää omakohtaisen yrittäjyyden vaatimien valmiuksien kehittämiseen ja olemassaolevan yrittäjäpotentiaalin realisoitumisen edistämiseen. Toiminnan tavoitteet ovat selvästi tässä hetkessä.

Yrittäjäkoulutusta järjestävät lukuisat tahot: korkeakoulut, ammatilliset oppilaitokset, yksityiset konsulttiyritykset, Suomen Yrittäjien Keskusliitto (SYKL) (nykyisin Suomen Yrittäjät (SY), Ekonomisäätiön Koulutuskeskus (SEFEK), Insinöörijärjestöjen Koulutuskeskus (INSKO), Johtamistaidon Opisto (JTO), kauppakamarit, Kauppa- ja teollisuusministeriö (KTM) jne. (Saarinen 1995, 13.) Työvoimapolitiittisen yrittäjäkoulutuksen laajuus on kasvanut vuosien 1990 ja 1992 välisenä aikana merkittävästi (Saarinen 1995, 14).

Yrittäjyyskoulutuksessa vallitsevina virheinä Koironen ja Peltonen (1995) pitävät mm. seuraavia:

1. Yrityksen toiminnot pilkotaan liiaksi, jolloin synteetinäkemyistä ei synny;
2. Koulutus on liian kaavamaista, jolloin yksilön ei anneta edetä oman kiinnostuksensa ja tarpeidensa mukaan;
3. Ongelmana on myös vuorovaikutuksen puute koulutuksen ja työelämän väliltä. Työkokemuksen ja teoreettisen opiskelun tulisi kulkea käsi kädessä. (Koironen & Peltonen, 1995, 87-88.)

Tämän tutkimuksen tietoiskumaisen yrittäjyyskoulutuksen rakenne on (vrt. mm. Karhuvirta 1993, 16; Ojala- Pihkala 1993, 12-13; Koironen-Peltonen 1995, 10-13; Seppälä 1995, 25 ja Soininen 1996) seuraava:

1. hahmottaa tuleva maailma
2. oppia yrittämisen menestystekijät
3. oivaltaa laadun merkitys yrittämisessä
4. oivaltaa nöyryyden merkitys asiakaspalvelussa

5. soveltaa japanilaista yrittäjyysfilosofiaa
6. soveltaa ”sakilla” bisneksen tekoon (SBT) yrittämisessä
7. välttää yritystoiminnan typeryyksiä
8. motivoitua riskinottamiseen yrittämisessä.

Motivaatio

Kirjallisuudessa yrittäjyyden lähtökohtana on usein motivaatioteorit. Myös edellä mainittujen kasvatusteorioiden ajatuksia (s. 22) voidaan soveltaa motivaatioteorioihin. Tunnetuimpia motivaatioon liittyviä teorioita ovat: Maslow'n tarvehierarkia, Herzbergin olosuhde- ja motivaatiotekijöitä tarkasteleva teoria, Vroomin odotusarvoteoria ja McGregorin X- ja Y- teorialiikkeistä.

Tuttua Maslow'n (1970) tarvehierarkiaa voidaan soveltaa yrittäjyyteen siten, että tarpeet ja niiden tyydyttäminen on yrittäjyyden pohja. Kun yrittäjä on saavuttanut **fysiologiset tarpeet** eli toimeentulotarpeet ja saanut leivän perheelleen yrittäjän ammatista, seuraava tarpeiden tyydyttämisen porras on **turvallisuuden tarpeet**; esim. yritystoiminnan jatkuvuus ja kehittämisen. Kolmas porras Maslow'n tarvehierarkiassa on **sosiaaliset tarpeet**. Yrittäjän työhön sovellettuina sosiaaliset tarpeet voivat ilmetä esim. järjestötoimintana, yhteiskunnallisena toimintana jne. Arvostustarve voidaan tyydyttää siten, että yrittäjä saa arvostusta omasta perhepiiristä, ammattikunnasta ja kilpailijoilta. Itsensä toteuttamisen tarve voi ilmetä yrittäjän työssä mm. uusien harrastusten etsimisellä, hyväntekeväisyystoimintana ja taiteiden suosimisella, mistä on paljon hyviä esimerkkejä yritysmaailmassa. On kuitenkin muistettava, että Maslow'n tarvetason sisällöt ovat aikakauteen ja kulttuuriin sidoksissa.

Herzberg (1968, 35-42) on löytänyt työmotivaatioon liittyvien tutkimusten perusteella kaksi faktoria: toimeentulofaktorin ja kannustefaktorin. Herzbergin tutkimusten anti on se, että tyytyväisyys ja tyytymättömyys eivät ole saman ulottuvuuden ääripäitä tai jatkeita. Mainitut ulottuvuudet ovat erillään, joskin ne korreloivat toistensa kanssa. Arkielämässä se merkitsee sitä, että poistamalla tyytymättömyyden syyt ihmisistä ei saada tyytyväiseksi vaan tyytyväisyyteen tarvitaan ihmisen sisäiseen motivaatioon vaikuttavia tekijöitä. Ihminen voi olla tyytymätön ja samanaikaisesti olla tyytyväinen työhönsä.

Esim. yrittäjä voi olla tyytymätön byrokraatiaan, mutta samalla intohimoisesti rakastaa työtänsä. Usein kuitenkin ihminen tehdessään yritteliäästi työtään unohtaa tyytymättömyytensä. Herzerbergin kaksifaktotriteoriaa on kritisoitu siitä, että se yksinkertaistaa liikaa motivaation ja tyytyväisyyden.

Vroomin (1964) odotusarvoteoria puolestaan painottaa 1) ihmisen motivoitumista tietyllä hetkellä omaan tulevaisuuteensa 2) ihmisen omia mahdollisuuksia ja arviota tulevaisuudesta ja 3) ihmisen omia arvioita henkisistä ja aineellisista palkkioista, joita hän onnistuessaan saa. Yrittäjyyteen sovellettuna Vroomin odotusarvoteoria tarkoittaa yrittäjän uskoa vallitsevan yhteiskuntamuodon jatkumiseen, oman yritysideo toteuttamiseen ja kohtuulliseen korvaukseen työnsä tuloksista. Kohtuuton verotus, kasvava byrokraatia ja sosialisoinnilla uhkaaminen johtaa Vroomin odotusarvoteorian mukaan taas yrittäjyyden katoamiseen yhteiskunnasta.

McGregor (1966) jakaa ihmiset karkeasti kahteen vastakkaiseen ryhmään sen mukaan, miten he tekevät työtä. X- teoriassa ihminen on laiska ja välinpitämätön, ja hänet saa työhön vain pakko. Vastakkaisen Y- teorian mukaan ihmiseen voi luottaa ja oikeassa maaperässä hänen työpanoksensa nousee kukoistukseensa. McGregorin teoriaa ei voida näin karkeasti jaoteltuna soveltaa yrittäjyyteen, sillä jos yhteiskunta säätää sopivat puitteet yrittäjyydelle ja osaltaan valvoo pelisääntöjen noudattamista, suotuisat olosuhteet ovat tällöin olemassa.

Tässä tutkimuksessa on motivaatiota (vrt. Tervo 1996) tutkittu oppilaiden suhtautumisella koulunkäyntiin tulevaisuutensa kannalta asteikolla ”ajanhukkaa, tärkeää ja elämälle ratkaisevaa”.

Opetussuunnitelma

Opetussuunnitelmalla tarkoitetaan (vrt. mm. McClelland ja Berlew 1978; Hoikkala 1993; Jankkari 1993, 18; Gartner ja Vesper 1994, 179-187; Mehtäläinen 1994, 33; Finne 1995, 19; Rahikainen 1995, 11; Sahlberg 1996; Kallinen 1996; Purhonen 1996) tavoitteellista, painopistealueet, keinot ja arviointiperusteet sisältävää kasvatuksellista ja opetuksellista oppimisen ja opettamisen kokonaisuutta (vrt. mm. Kari 1988, 22; Hood & Young 1993,

115-135; Kivi 1995, 14-17).

Koulutasolla opetussuunnitelma on koulun toimintasuunnitelma, joka sisältää tavoitteet ja tavoitteiden saavuttamisen keinot. Peruskoulun keskeisenä persoonallisuuden kehityksen tavoitteena on rakentaa oppilaan minäkäsitystä realistiseksi ja positiiviseksi (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 12).

Kuntien opetussuunnitelmissa korostetaan voimakkaasti, että opetussuunnitelma on elävä ja kehittyvä asiakirja, joka ei valmistu koskaan (Mehtäläinen 1994, 102). Opetussuunnitelmien perusteet ovat valtakunnalliset, mutta opetussuunnitelmia laativat kunnat ja koulut. Vuoden 1994 opetussuunnitelman aihekokonaisuudet olivat esimerkinomaisesti: kansainvälisyyskasvatus, kuluttajakasvatus, liikennekasvatus, viestintäkasvatus, ympäristökasvatus, terveyskasvatus ja yrittäjyyskasvatus. Aihekokonaisuudet ehdotetaan toteutettavaksi eri oppiaineiden yhteistyönä, teemoina ja projekteina. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 38-39.) Niitä voidaan lähestyä erillisinä kursseina tai teemaviikkoina, mutta ei oppiaineina.

Mehtäläisen (1994) tutkimuksessa kävi ilmi, että opetussuunnitelmaan kuuluvista eri aihekokonaisuuksista yrittäjyyskasvatuksen mukanaoloa opettajat ihmettelivät eniten. Yrittäjyyskasvatus herättää helposti mielikuvia, jotka eivät tunnu sopivan yleissivistävään kouluun. Yrittäjyydessä sinänsä ei ole mitään karsastettavaa, mutta aihekokonaisuudeksi sitä pidettiin outona. Yrittäjyyteen koettiin voitavan kasvattaa - ja kasvatetaan - yleensä samalla, kun kasvatetaan oppilaita oma-aloitteisiksi, itsetunnon vahvoiksi, yritteliäiksi ja työntekoa arvostaviksi (Mehtäläinen 1994, 33.) Yleisesti ottaen opettajat katsovat, että yrittäjyyskasvatuksessa ei sinänsä ole mitään uutta, vaan siinä on kysymys vanhasta ideasta uusissa vaatteissa. Opetussuunnitelman yrittäjyyslementtiä selvitetään tässä tutkimuksessa sekä määrällisesti (empiirisesti) että laadullisesti (hermeneuttisesti).

Kustannustietoisuus

Oppijan tulisi jo koulussa varhaisessa vaiheessa oppia suhtautumaan työnteekoon myönteisesti. Työ varsinkin Suomen tämän hetkessä taloudellisessa tilanteessa alkaa olla jo sinänsä arvokas asia. Tästä seuraa myös, että keskeisiä asiakokonaisuuksia

yrittäjyyskasvatuksessa tulisi olla **taloudellisen ajattelun sekä kustannustietoisuuden lisääminen**. Jo varhaisessa vaiheessa olisi syytä pyrkiä hahmottamaan rahalle kasvot. Vastataan kysymyksiin, mistä raha tulee ja mikä on sen merkitys perheen toiminnan kannalta. Taloudellista ajattelua voidaan opettaa yhdistettynä eri oppiaineisiin, yleissivistävässä koulumuodossa esim. yhteiskuntaopin tunnilla ja nuorisosteella luonnollisesti sen oppiaineen puitteissa, jonka opetussuunnitelmaan se luontevasti kuuluu. Kustannustietoisuutta tutkitaan tässä tutkimuksessa (vrt. mm. Lindström 1996; Lilja & Mäkilä 1996 ja Jusitalo 1996) selvittämällä oppilaiden tietämystä koulunkäyntinsä vuosittaisesta käyttökustannuksesta.

Yrittäjä ja yritys

Huuskosen (1992, 38-39) mukaan yrittäjä on henkilö, joka aloittaa ja johtaa yrityksiä tavoitteenaan yrityksen kasvu ja voitto. Yrittäjistä on yleisesti olemassa kaksi toisistaan poikkeavaa steroetypiaa, joista toisen mielikuvan mukaan yrittäjä on sinnikas, riskiä pelkäämätön, läpi harmaan kiven kulkija, jonka työ hyödyttää koko yhteiskuntaa. Toisaalta yrittäjä taas nähdään oman edun tavoittelijana, häikäilemättömänä ja itsekkäänä henkilönä, joka taloudellisen hyödyn vuoksi on valmis miltei mihin tahansa. Negatiivisiin käsityksiin yrittäjyydestä ovat vaikuttaneet niin sodat, köyhyys kuin talouden lama-ajatkin. (Marjosola 1979, 3; Hietala 1987, 18-19, Pitkänen & Vesala 1988, 4; Routamaa 1993, 11; Kyrö & Nissinen 1995b, 79, 83.)

Yrittäjiä koskevissa tutkimuksissa erottuu kaksi pääasiallista määrittelylinjaa. Toinen korostaa yrittäjän käyttäytymistä ja toiminnallisuutta eli mitä yrittäjä tekee, toinen taas keskittyy yrittäjän persoonallisuuspiirteisiin eli minkälainen yrittäjä on henkilönä. (Yrittäjyys ja alkavien liikeideoiden taso Suomessa 1995, 4.) Huuskonen (1992) määrittelee yrittäjän henkilöksi, joka on samanaikaisesti **1) kokonaisvastuussa hoidossaan olevasta yrityksestä, 2) yrityksen riskipääoman sijoittaja, 3) ylimmän päätäntävällän käyttäjä ja ylin auktoriteetin lähde yrityksessä**. Em. määrittely sisältää myös sellaisen yritystoiminnan, joka tapahtuu yrityksessä, joka on epäonnistunut, kasvuhaltuon, kaavamainen, pieni, huonosti hoidettu tai muutoin vähemmän ihailtava. Tällä tavoin määriteltynä yrittäjät kattavat laajemman joukon. (Huuskonen 1992, 11, 46-47; Yrittäjyys ja alkavien ... 1995, 5-6.)

Yrittäjä on Cassonin (1982) mukaan persoonallinen voima, ei ”näkyvätön käsi” markkinoilla. Yrittäjän toiminta ei perustu yksinkertaiseen rationaaliseen laskelmointiin, vaan yrittäjältä vaaditaan paljon erilaisia ominaisuuksia kuten kommunikointitaitoa, mielikuvitusta, kaukonäköisyyttä ja käytännön tietoa. (Casson 1982, 22-25, 29,30.)

Yrittäjät tulevat erilaisista taustoista, heillä on erilaisia ominaisuuksia ja motiiveja, joiden yhdistelmiä ei voida koskaan täydellisesti luetella. Siksi on tehty erilaisia luokitteluja, joista seuraava on tyypillinen (Mäkinen 1977, 39; Kankaanpää & Leimu 1982, 19-20; Huuskonen 1987, 9-11; Saapunki 1993, 57-58; Akseli 1995, 19). Yrittäjä voi olla

- 1) Käsityöläinen (ammatinharjoittaja), joka hakee toiminnallaan riippumattomuutta ja itsenäisyyttä. Toimeentuloa tärkeämpi on tyydytys työstä. Yritys on yleensä pieni eikä sen laajentamien ole ensisijaisena tavoitteena.
- 2) Perinteinen yrittäjä, jolle on yleensä tärkeää rahan ansaitseminen ja yrityksen kasvattaminen suunnitelmallisesti.
- 3) Toimitusjohtajayrittäjä, jolle on hyvin tärkeitä ansaita hyvä toimeentulo ja saavuttaa korkeahko sosiaalinen status johtamalla ja kasvattamalla määrätietoisesti menestyvää yritystä.

Seuraavat neljä perustyyppiä ovat myös kirjallisuudessa usein esiintyviä yrittäjistä puhuttaessa.

Innovaattori: Innovaattori yhdistää tuotannontekijät uudeksi yhdistelmäksi. Yrittäjän innovaatiot voivat olla uusia tuotteita tai palveluksia, uusia organisaatioita tai tuottamiskeinoja. (Curran & Stanworth 1989, 12; Casson 1990.)

Riskinkantaja: Henkilö, joka viime kädessä vastaa yrittäjäriskistä sitoutuen samalla yritykseen taloudellisesti (Jaakkola 1984, 16; Burch 1986, 19).

Yrityksen omistaja: Nykyisin useimmat kirjoittajat pitävät yrityksen omistajajohtajaa yrittäjänä. Ainoastaan pääoman sijoittajat ilman osallistumista käytännön johtamiseen eivät ole yrittäjiä. (Yrittäjyys ja alkavien... 1995, 6.)

Amerikkalaiseen kulttuuriin liittyy yrittäjän näkeminen lähes myytinomaisena kansallissankarina ”ryyryistä rikkauteen” tai ”hirsitölliä valkoiseen taloon” (Burch

1986, 258- 263.)

Tämän tutkimuksen määrittelyssä yrittäjällä tarkoitetaan (vrt. mm. Kettunen 1980, 2; Mäkinen 1982, 7; Gartner & Shane 1995, 283-301) henkilöä, joka ei ole päätoimisesti toisen palveluksessa, ja joka kantaa omasta työstään pääasiallisesti taloudellisen vastuun sekä joka kehittää ja ideoi itsenäisesti omaa yritystään. Nykysuomen sanakirja (1990, 737-739) määrittelee yrittäjän fyysiseksi tai juridiseksi henkilöksi, joka ammatikseen hoitaa omaa taloudellista yritystä tai harjoittaa itsenäistä ammattia.

Juridisesti yrittäjä voi toimia (vrt. Lähdetniemi 1994, 11; Rissanen 1994, 36-39; Lipiäinen 1997, 49 ja liite 15) erityyppisissä muodoissa, kuten ammatinharjoittajana toiminimessä, henkilöyhtiössä (avoimessa tai kommandiitti), osakeyhtiössä tai osuuskunnassa. Näissä mainituissa rooleissa yrittäjän oikeudet ja velvoitteet vaihtelevat yritysmuodon mukaan. Lisäksi kaikkien edellä mainittujen yritysmuotojen keskinäisyyttä, kuten yhteistoiminta-, aie- ja osakkuus- yms. sopimuksia määrittelevät eri sopimussuhteet.

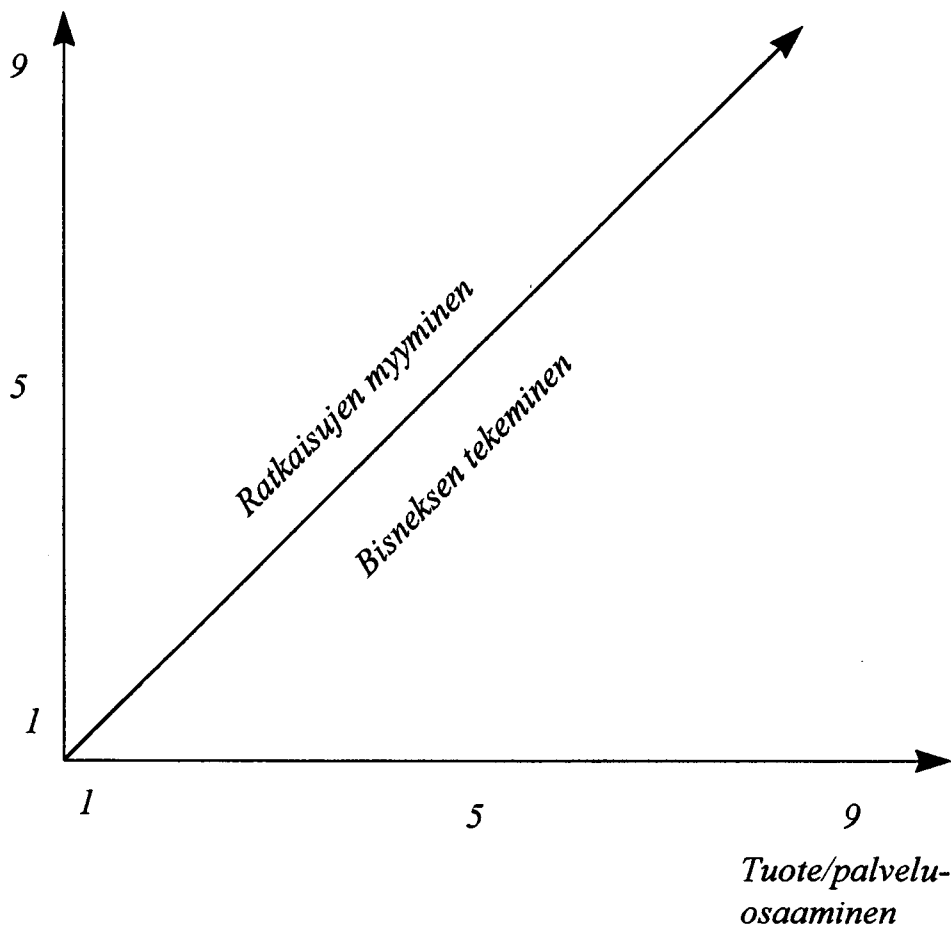
Liiketoiminnan ja henkilökohtaisten ominaisuuksien kannalta tässä tutkimuksessa tarkoitetaan yrittäjällä (vrt. mm. Harvey & Evans 1995, 331-347) seuraaventyypistä asetelmaa:

Taulukko 2. Yrittäjän nelikenttäanalyysi Harvey'a & Evansia (1995, 331-347) mukaellen

Lähde/Alue	Yrittäjätaidot/ominais. (käsin kosketeltavat)	Yrittäjätaidot/ominais. (ei-käsin kosketeltavat)
Businesskokemus	<ul style="list-style-type: none"> *asiantuntemus (CPA) *kansainvälinen kokemus *johtamiskokemus *projektin johtamiskokemus 	<ul style="list-style-type: none"> *järjestöpoliitt.kokemus *eettinen businessluonne *businessverkostoituminen
Henkilökohtaiset ominaisuudet	<ul style="list-style-type: none"> *terveys *älykkyydosamäärä (IQ) *koulutuksellinen tausta *elämäntilanne *henk.koht. taloudell.tilanne 	<ul style="list-style-type: none"> *oivalluskyky *kommunikointitaidot *päätöksenteko tyyli *luovuus *persoonallinen/sosiaalinen verkostoituminen

Yrittäjällä tulee onnistuakseen (vrt. mm. Dubin & Aldrich 1991, 305-313) olla taitoja ja ominaisuuksia kaikissa nelikentän ruuduissa. Onnistuakseen nykyaikaisessa liikkeenjohdossa tulisi olla osaamista erityisesti projektin johtamisessa, ”silmää” verkottumisessa, erinomaista luovuutta ja vankkaa terveyttä ja tahtoa.

*Asiakkaan
liiketoiminnan
tunnistaminen*



Kuvio 2. Yrittäjän menestyksen kulmakivet (vrt. mm. Huuskonen 1992, 23)

Yrittäjän tulee hallita sekä tuote-/palveluosaaminen että asiakkaan liiketoiminnan tunteminen, jotta hän onnistuisi myymään ratkaisuja eli tekemään bisnestä yhdessä asiakkaan kanssa.

Yrittäjä voidaan kuvata myös (vrt. mm. Virtanen 1986; Ulrich, ym. 1987; Saapunki 1993, 10; Koironen ja Hyrsky 1994-1995, Lähdetniemi 1994, 11; Rissanen 1994, 36-39 ja 1996 ; Lipiäinen 1997, 9) käsiteanalyysien ja soveltuvuustestien perusteella seuraavasti:

1. realistiseksi kykijensä suhteen ja itsekurinsa hallitsevaksi;
2. perheensä tukemaksi, pitkää päivää ja viikkoa tekeväksi ja ihmisten kanssa pärjääväksi;

3. harkittujen päätösten tekijäksi, stressin sietäjäksi, periksiantamattomaksi ja virheistään oppijaksi;
4. neuvoista vaarinottajaksi, kärsivälliseksi, ihmisiä motivoivaksi ja hyväkuntoiseksi;
5. innostuneeksi, kohtuullisten riskien ottajaksi, tavoitetietoiseksi sekä kokonaisuuksien hahmottajaksi ja oleellisen erottajaksi epäoleellisesta (helikopterinäkijäksi).

Yrittäjiin kuten yrittäjyyteenkin liittyy paljon myyttejä. Pinchot (1986, 49-59) on luetellut muutamia yrittäjiin liittyviä myyttejä oikaisuineen.

1. Yrittäjän perusmotiivina on rikastumisen halu. Kansan mielipide yleensä on, että yrittäjiä ajaa liikkeelle ahneus ja rahanhimo. Todellisuudessa raha on vain harvoin liikkeelle paneva voima. Henkilökohtainen suoriutumisen tarve yhdistyneenä selvään visioon ajaa yleensä heitä liikkeelle.

2. Yrittäjät ottavat yleensä isoja riskejä. McClellandin (1961) ja muiden tutkijoiden mukaan yrittäjät karttavat suuria riskejä. He valitsevat haastavia päämääriä, mutta tekevät kaiken voitavansa riskien vähentämiseksi.

3. Yrittäjät ovat moraalittomia. Kansa uskoo, että yrittäjä jopa uhraa moraalisia voiton vuoksi. Yrittäjät ovat yleisesti ottaen hyvin sitoutuneita siihen, mitä pitävät tavoittelemisen arvoisena. Heidän suoritustarpeensa saa aikaan joustavuutta sääntöjen suhteen, muttei rehellisyyden menettämistä.

4. Yrittäjät ovat mahdinnälkäisiä vallantavoittelijoita. Vallan tarve ei kuitenkaan ole tärkeä osa yrittäjän motivaatiosta. Yrittäjiä pitää liikkeellä tarve saada aikaan jotain.

2.5 Aikaisemmat tutkimukset

2.5.1 Demografiayhteydet

Hofstede (1980) teki tutkimuksen, jossa oli mukana 2423 koehenkilöä 13:sta eri maasta. Koehenkilöistä 1217 oli yrittäjiä ja 1206 ei-yrittäjiä. Tutkimuksessa oli alunperin 83 eri muuttujaa, joilla tutkittiin koehenkilöitä. Muuttujista valittiin 25, joiden merkitsevyysero oli $p < 0.05$ eli melkein merkitsevä 5%:n riskitasolla. Näin luokiteltiin 74% yrittäjistä ja 68% ei-yrittäjistä. Tutkimus osoitti, että yrittäjät omaavat luonteenominaisen arvo-orientoitumisen riippumatta maasta ja kulttuurista. Arvot näyttävät jakaantuvan neljään eri dimensioon, jotka Hofstede identifioi "kulttuurin merkitys" -tutkimuksessaan. Dimensiot (ulottuvuudet) ovat:

1. yksilöllisyys eli yrittäjät toimivat mieluummin yksilöinä kuin kollektiivisesti;
2. valtidimensio eli yrittäjät ovat vallanhaluisempia kuin ei-yrittäjät;
3. epävarmuuden sieto eli yrittäjät sietävät enemmän epävarmuutta kuin ei-yrittäjät;
4. korkeat maskuliiniset pisteet eli yrittäjät elävät työlle, arvostavat "tavaraa" ja rahaa.

Yrittäjät eroavat merkitsevästi ei-yrittäjistä em. ulottuvuuksissa, ja kaikki hypoteesit saivat tukea (vrt. McGrath, MacMillan ja Scheinberg (1992, 115-135).

Kangasharju ym. (1998) ovat tutkineet pääosin Keski-Suomen alueelta olevia 25-49 -vuotiaita yrittäjiä ja muuta väestöä. Tutkimuksessa mitattiin em. otoksen adaptiivisuutta ja innovatiivisuutta. Tutkittavien kokonaismäärä oli (N= 1479), joista miehiä (N=1102) ja naisia (N=377). Tutkittavista alle 30-vuotiaita oli (N=260), yli 30-vuotiaita (N=1212), alle 40-vuotiaita oli (N=825) ja yli 40-vuotiaita (N=647). Tutkimusmenetelmänä käytettiin Michael Kirtonin kehittelemää Adaption-Innovation -kyselyä, jolla voidaan nimenomaan tutkia päätöksenteko- ja ongelmanratkaisutyyliä. Kyseinen KAI-kysely perustuu ajatukseen, jonka mukaan yksilöiden ongelma- ja päätöksentekotyylit voidaan sijoittaa jatkumolle, jonka ääripäitä luonnehditaan adaptiiviseksi ja innovatiiviseksi tyyliksi. Adaptiivisen tyylin ihminen koettaa "tehdä paremmin" olemassa olevan paradigman puitteissa, kun taas innovatiivisen tyylin ihminen koettaa "tehdä eri tavoin" mahdollisesti murtaamalla myös ongelman ympärillä oleva viitekehys. Tulokset olivat kaiken kaikkiaan linjassa muissa maissa tehtyjen tutkimusten

kanssa, sillä yrittäjät havaittiin muuta väestöä innovatiivisemmin ajatteleviksi (T - testissä merkitsevyysero oli erittäin merkittävä 0.1 %:n riskitasolla). Toisaalta on huomattava, että yrittäjien määrä tutkimusraportin mukaan oli (N=193) ja muun väestön osuus oli (N=1000). Perustajayrittäjät havaittiin innovatiivisemmin ajatteleviksi kuin yrittäjät, jotka eivät olleet perustajayrittäjiä (T-testin tulos oli erittäin merkitsevä 0.1 %:n riskitasolla). Perustajayrittäjiä oli tutkimuksessa (N=139) ja ei-perustajia (N=54). Tulosten mukaan vastaajat olivat keskimäärin adaptiivisia, sillä 32-kohtaisen KAI-kyselyn keskiarvo oli 88.79, kun teoreettinen keskiarvo on 96. Tulos heijastelee suurta maaseutuväestön osuutta otoksessa, sillä kaupungissa suurimman osan elämästään asuneet saivat tilastollisesti merkitsevästi innovatiivisemman KAI-tuloksen kuin ihmiset, jotka olivat asuneet suurimman osan elämästään maaseudulla.

Sukupuolella, lapsimäärällä ym. perheen koostumukseen liittyvillä tekijöillä näyttää olevan merkitystä yrittäjäksi ryhtymisessä. Stanworthin ym. (1989, 11-22) mukaan 45:stä naisyrittäjästä 27 oli yksilapsisesta perheestä. Tutkittaessa useampilapsisia yritysperheitä huomattiin, että kaksilapsisessa perheessä järjestyksessään toinen lapsi ryhtyi yrittäjäksi, kun taas useampilapsisissa perheissä näyttää ensimmäisestä lapsesta tulevan yrittäjä.

Stenman (1997) on tutkinut uusien yritysten perustamista ja yrittäjyyttä Vaasan kaupungin alueella. Tutkimuksen aineisto koostuu uusille yrittäjille 1993 - 1997 suunnatusta kyselytutkimuksesta. Yhteensä tutkimukseen osallistui 424 yritystä. Se on noin kolmasosa Kaupparekisteriin aloittamisilmoituksen tehneistä yrittäjistä. Pääosa (35 %) tutkituista vaasalaisista yrittäjistä sijoittui 31 - 40- vuotiaiden ikäryhmään. Vuosittaiset vaihtelut olivat melko vähäisiä, mutta vuonna 1997 oli havaittavissa 21 - 30- vuotiaiden yrittäjien lisääntyminen. Erityisesti tietotekniikkaan ja sen sovelluksiin erikoistuneet yritykset ovat lisääntyneet. Miehiä yrityksen perustajista oli 64 % ja vastaavasti naisia 36 %. Suhde on pysynyt lähes samana koko tutkimuskauden ajan. Stenmanin mukaan näyttää siltä, että naisten keskuudessa ei yrityksen perustaminen ole niin suosittua kuin miesten. Vuoden 1997 aineistossa tosin oli monta ns. naisyrittäjälainan tai jonkin muun tukimuodon turvin yrittäjäksi lähtenyttä, mutta ainakaan vielä eivät tukitoimenpiteet ole lisänneet merkittävästi naisten yrittäjyshalukkuutta. Stenmanin mukaan useat naisyrittäjät ovat lähteneet yrittäjiksi nimenomaan ystävänsä kannustamana (viittaus Stanworth ym.).

Edellä mainittuun mm. naisten yrittäjyyshalukkuutta selvittelleeseen Stenmanin tutkimukseen viitaten Buttner ja Rosen (1989, 249 - 260) ovat tutkineet nais- ja miesyrittäjien yrityksen perustamiseen liittyviä ongelmia nimenomaan lainan saantiin liittyen. Buttnerin ja Rosen mukaan naiset ovat lähteneet lisääntyvässä määrin suurista yrityksistä viime vuosina perustaakseen oman yrityksen. He eivät ole kuitenkaan onnistuneet yrityksen perustamisessa yhtä hyvin kuin miehet. Buttner ja Rosen totesivat, että yksi keskeinen este oli nimenomaan yrityksen alkurahoituksen saanti. Näytti siltä, että miehet saivat naisia paremmin mm.lainanantajat vakuuttuneiksi yrityksensä mahdollisuuksista ja tulevaisuudesta.

Buttnerin ja Rosen tutkimuksen näyte koostui kahdesta ryhmästä: 51 lainanannosta vastaavaa virkailijaa (40 miespuolista ja 11 naispuolista) kahdesta eri pankista, ja 69 liikehallinto-opiskelijaa, jotka opiskelivat yliopistossa (34 miespuolista ja 35 naispuolista). Virkailijoiden ikä oli keskimäärin 34.2 vuotta ja opiskelijoiden 22.1 vuotta. Virkailijoilla oli kokemusta työstään keskimäärin 5.6 vuotta, opiskelijoilla ei sen sijaan ollut minkäänlaista kokemusta lainapäätösten teosta pankissa. Riippumattomat muuttujat olivat : 1) yrittäjän sukupuoli, 2) lainapäätöstä koskeva esittelymuoto - yrityssuunnitelma tai yrityssuunnitelma ja esittely yhdessä 3) tutkittavan kokemus - kokenut virkailija tai opiskelija. Riippuvat muuttujat olivat: 1) todennäköisyys n. 250000 mk:n lainan myöntämiseen, 2) todennäköisyys vastatarjouksen tekemiseen pienemmästä summasta, 3) vastatarjouksen markkamäärä.

Tutkimus tehtiin 2 x 2 x 2- tutkimusmenetelmällä (sisältäen keskiarvot ja hajonnat sekä Anova-analyysin) riippumattomien muuttujien suhteen.

Tutkimustulokset olivat seuraavat:

- 1) Sukupuolella ei ollut merkitystä lainan myöntämiseen (keskiarvo miehillä 3.02 ja naisilla 3.05). Hajonnatkin olivat samansuuntaiset eli virkailijoiden (ammattilaisten) tekemien päätösten osalta miehillä .66 - 1.79 ja naisilla .50 - 1.00. Opiskelijoiden päätösten osalta hajonnat olivat miehillä .97 - 1.97 ja naisilla .93 - 1.29.
- 2) Sukupuolella ei ollut merkitystä vastatarjouksen tekemiseen (keskiarvo oli miehillä 3.39 ja naisilla 3.57). Hajonnat olivat kuitenkin korkeahkot (miehillä 1.24 - 1.72 ja naisilla 1.32 - 1.79).
- 3) Sukupuolella ei ollut merkitystä tarjottuun rahasummaan. Molemmille

tarjottiin n. 100000 mk:n rahasummaa vastatarjouksena. Hajonnat olivat samaa luokkaa sekä miehillä että naisilla.

- 4) Esittelymuodolla (yrityssuunnitelma tai yrityssuunnitelma ja esittely yhdessä) ei ollut merkitystä päätöksiä tehtäessä.
- 5) Tutkittaessa kokeneiden lainavirkailijoiden ja opiskelijoiden eroavaisuutta päätöksien suhteen todettiin, että kokeneet virkailijat olivat merkittävästi pidättyväisempiä myöntämään lainaa (virkailijoiden keskiarvo oli 1.60 ja opiskelijoiden keskiarvo oli 4.01; $F = 124.60$, $p < .01$). Virkailijat olivat myös pidättyväisempiä tekemään vastatarjousta (virkailijoiden keskiarvo oli 2.83 ja opiskelijoiden keskiarvo oli 3.95; $F = 12.49$, $p < .01$). Kokeneet virkailijat tekivät niin ikään vastatarjouksen pienemmän summan muodossa kuin opiskelijat (virkailijoiden tarjoussumma oli n. 70000 mk ja opiskelijoiden tarjous oli n. 145000 mk; $F = 28.81$, $p < .01$).

Taustan merkityksestä Stanworth ym. (1989, 11-22) toteavat, että yrittäjä/ei-yrittäjä-roolimallilla on tärkeä merkitys yritystoiminnan aloittamisessa. Tutkimukset osoittavat, että isän merkitys on huomattavasti tärkeämpi kuin äidin. Vastaaajista 30-47 %:lla oli isä parhaillaan yrittäjänä tai isä oli ollut yksityisyrittäjänä aikaisemmin, kun taas 13-17 %:lla äiti oli vastaavassa asemassa. Läheisten ystävien merkitys yrittäjätoiminnan aloittamiselle on myös hyvin tärkeä. Yrittäjistä 45-61%:lla oli läheinen ystävä parhaillaan yrittäjänä tai läheinen ystävä oli harjoittanut yritystoimintaa aikaisemmin.

Ystävien ja sukulaisten merkitys oli myös tärkeä 1950-1960-luvuilla kasvihuoneviljelyn kasvaessa voimakkaasti erityisesti Pohjanmaan rannikkoseudulla. Kun isällä, naapurilla tai ystävällä oli kasvihuone, piti se saada myös itselle. Sama koskee mattoteollisuutta, turkistarhausta ja puusepänteollisuutta. (vrt. Hult 1989; Hietala 1987, 77; Yrittäjyys ja alkavien ...1995, 12; Pitkänen ja Vesala 1988, 82-91; 117.) Näin saatiin aikanaan merkittävästi työpaikkoja Pohjanmaalle, joskin kannattavuus heikkeni suuren tarjonnan myötä. Perusteellisuus on kuitenkin jäänyt alueelle ja se tuo nytkin elannon monille perheille.

Stenmanin (1996) mukaan Vaasan yliopiston hallinnon ja organisaation laitoksen tutkijaryhmä on tehnyt tutkimuksen koskien yrityksiä, jotka ovat alle vuoden ikäisiä. Tutkimuksessa tutkittiin yrittäjyyttä, yritysten perustamista ja yritysten ilmapiiriä.

Tutkimukset tehtiin kolmena peräkkäisenä vuonna eli 1993, 1994 ja 1995. Tutkimushanke käsitti kaksi tutkimusprojektia, joista ensimmäisessä tutkittiin puhelinhaastattelun muodossa kaikki tietyinä ajanjaksona perustetut yritykset. Toisessa tutkimusprojektissa suoritettiin teemahaastattelu noin 30:lle yrittäjälle. Tutkimuksen tulos osoittaa selvästi, että yleinen asennoituminen yrittäjyyttä kohtaan on tullut suosiollisemmaksi. Yrityksen perustaminen otetaan huomioon yhä useammin vaihtoehtona työelämään siirryttäessä. Tutkimus oli myös sikäli mielenkiintoinen, että kotoa saatu yrittämisen malli oli vuonna 1995 55 %:lla, kun se oli vuonna 1994 64 %:lla ja 1993 71 %:lla. Kotoa saatu malli ei siis ole enää niin ratkaisevaa kuin aikaisemmin.

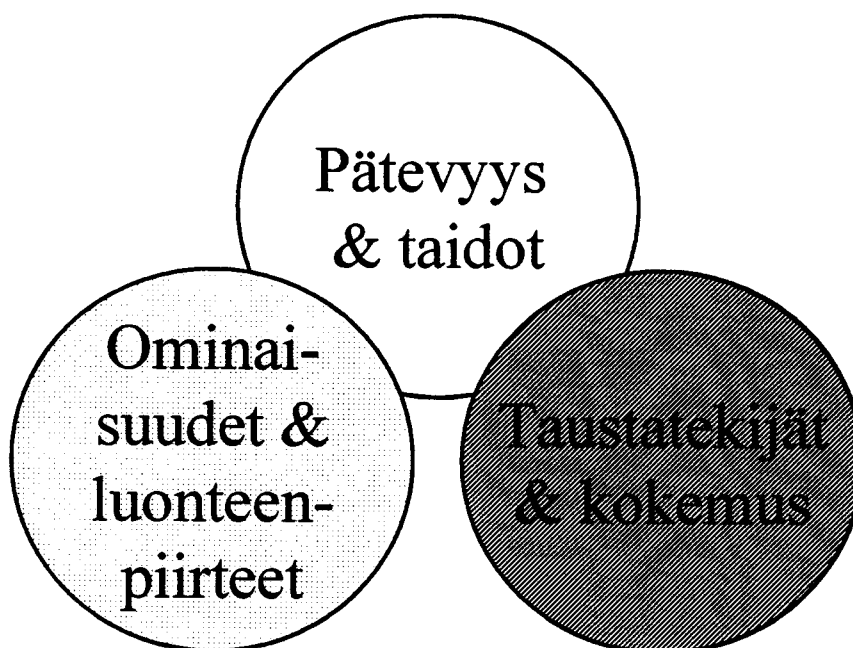
GHS-tutkimuksessa (General Household Survey 1984) ilmeni Stanworthin ja Grayn mukaan myös, että pienten yritysten omistajilla oli itsellään yrittäjyystausta vanhempien kautta. Tämän tuloksen vahvisti myöhemmin SBRT-tutkimus (Small Business Research Trust 1988), jonka mukaan 34%:lla 2247 pienyrityksen omistajista isä oli ollut yrittäjänä jossakin vaiheessa elämäänsä ja 12%:lla äiti oli ollut yrittäjänä. Pienyrittäjällä, jolla on muutamia työntekijöitä yrityksensä palveluksessa, on suurempi todennäköisyys omata yrittäjyystaustaiset vanhemmat kuin itsensä työllistävällä pienkauppialla. (Stanworth ja Grey 1989, 11-22.)

Rahan ansaitseminen näyttää myöskin olevan yksi keskeisiä vaikuttimia yrittäjäksi ryhtymiseen (vrt. Stenman 1997). Rissanen (1994, 39) mukaan moni pyrkiin yrittäjäksi 1950-1960-luvulla nimenomaan hyvien ansioiden toivossa. Rissanen toteaa kuitenkin edelleen, että yhdysvaltalaisten tutkimusten mukaan yrittäjinä mahdollisesti onnistuvia on runsaassa 10 % :ssa koko väestöstä. Määrä on toisaalta suuri, mutta se osoittaa myöskin, että kaikista ei ole yrittäjiksi. Tämä on myös yrittäjyyskasvatuksessa ja -koulutuksessa otettava huomioon.

Dubin ja Aldrichin (1991, 305-313) mukaan tehokkaiden yrittäjien tunnusmerkkinä on mm. heidän kykynsä käyttää hyväksi tehokkaasti erilaista verkostoitumista. Menestyvä yrittäjä käyttää hyväksi verkostoitumista tehokkaana aseena yrityksen toimintaprosessia tukiessaan. Hän kykenee kartoittamaan käyttökelpoiset verkostot ja erottelemaan ne tuotannon ja symbolisten siteiden välillä. Lisäksi hän pystyy varsinkin yritysprosessin alkuvaiheessa tunnistamaan avainhenkilöt, meklarit ja välittäjät hyödyntääkseen ne oman tavoitteensa

ajamiseen. Hän kykenee myös hyödyntämään poliittiset vaikuttajat asiansa ajamisessa. Tehokas yrittäjä pystyy lisäksi stabilisoimaan ja ylläpitämään verkostot vakuuttaakseen niiden tehokkuutta ja vaikuttavuutta asialleen.

Dennis M. Ray (1993, 345-357) esittelee yrittäjyyden ja yrittäjän ymmärtämiseen liittyviä kansainvälisiä tutkimuksia päätyen seuraaviin yrittäjää kuvaaviin termeihin: yrittäjäominaisuudet, -taidot ja -kokemus.



Kuvio 3. Yrittäjältä vaadittavat ominaisuudet (Ray 1993, 350)

Rayn (1993, 345-357) mukaan yrittäjyyden ominaisuuksia on tutkittu paljon. On pyritty löytämään yrittäjien perusominaisuuksia ja -piirteitä. Yrittäjien luonteenpiirteitä voidaan kuvata yrittäjyyden kokemuksen tuotteena. Yritettäessä löytää yrittäjyyden piirteitä on huomattu, että yrittäjissä on toisaalta joukkona yhtä paljon eroavuuksia kuin on yrittäjien ja ei-yrittäjien välillä. On todettu, että huomattavan korkea prosentti yrittäjistä, jotka menestyvät jollakin alalla hyvin, ovat miellyttävän näköisiä, urheilullisia ja puoleensa vetäviä yksilöitä.

Rayn (1993, 345-357) mukaan kansainvälisissä tutkimuksissa on laajalti todettu, että yrittäjäominaisuuksiin kuuluvat korkea riskinottokyky, sisäinen tasapaino, tarve saavuttaa

jotakin merkittävää ja informaation etsimistarve.

Yksilökohtaiset yrittäjäominaisuudet voidaan jakaa seuraaviin kategorioihin:

1. ominaisuudet, jotka vahvistavat päätöstä ryhtyä yrittäjäksi (Ei-n);
2. ominaisuudet, jotka estävät ryhtymistä uuteen yritykseen (Ii-n);
3. ominaisuudet, jotka lisäävät menestymistarvetta ja kasvua uuteen yritykseen (Si-n);
4. ominaisuudet, jotka estävät menestymistarvetta (Fi-n).

(Ray 1993, 345-357.)

Vuonna 1988 Ray ja Turpin tutkivat yli 55 yrittäjää neljässä eri maassa: Kanadassa, Japanissa, Ranskassa ja USA:ssa. Tutkimuksen kohteena oli yrittäjien menestyminen.

Tutkimuksen tuloksena saatiin esille seuraavat yrittäjäystaidot:

1. kyky identifoida uusi tuote ja palvelumahdollisuus;
2. kyky arvioida mahdollisuudet ja kyky ajatella kriittisesti;
3. vakuuttavat kommunikaatiotaidot;
4. kyky antaa negatiivista palautetta taitavasti;
5. ihmissuhde- ja kommunikaatiotaidot;
6. kuuntelu- ja informaationhankkimistaidot;
7. probleemanratkaisutaidot.

(Ray 1993, 345-357.)

Huuskonen (1992, 23) ja Suojanen (1994, 25-27) vahvistavat Rayn tutkimusten tulokset yrittäjältä vaadittavista ominaisuuksista. Suojasen mukaan yrittäjyys voidaan nähdä laaja-alaisena valmiutena ja myönteisenä asenteena yrittäjyyteen ja yleensä työntekoon. Koulun kannalta tärkeä tekijä on aina persoona. Yritteliäällä ihmisellä on tarve suoriutua itsenäisesti ja oma-aloitteisesti tehtävistään. Hänellä on lisäksi vahva itsetunto. Nämä piirteet ovat tärkeitä kognitiivisessa oppimiskäsityksessä ja tärkeitä kaikilla elämän aloilla. Edellä mainittuun viitaten on todettava, että Rayn mainitsemat menestyvältä yrittäjältä vaadittavat ominaisuudet, taidot ja kokemus ovat tärkeitä kaikille menestyville ihmisille riippumatta siitä mitä työtä he tekevät. Ammatissaan hyvin menetyvä muurari, opettaja, insinööri tai myyjä tarvitsee varmaankin em. ominaisuuksia yhtä paljon kuin menestyvä yrittäjä. Esim. positiivinen, avarakatseinen ja välitön luonne on oletettavasti eduksi kaikenlaisissa työyhteisöissä ei

ainoastaan yritysmaailmassa.

Rayn, Huuskosen ja Suojasen tutkimustuloksiin viitaten tässä tutkimuksessa tutkitaan nimenomaan oppilaiden suhtautumista yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin, -tietoihin ja -taitoihin. **Persoonan (ominaisuudet & luonteenpiirteet)** lisäksi yrittäjä tarvitsee **tietoja** yritystaloudesta, tuotantosuunnittelusta ja markkinoinnista. Näitä ulkoiseen yrittäjyyteen kuuluvia tietoja voidaan suhteellisen helposti täydentää yrittäjäksi ryhdyttyessä. Koulun ja sisäisen yrittäjyyden kannalta keskeisiä valmiuksia ovat kyvyt hankkia, analysoida, ja arvioida kriittisesti tietoa sekä taitoa soveltaa sitä uusiin tilanteisiin. Yrittäjältä vaaditaan myös monenlaisia **taitoja**, joista sisäisen yrittäjyyden kannalta ovat tärkeitä taito tehdä työtä ja organisointitaito. Koulun kannalta tärkeitä ovat ne oppiaineet, joissa tiedot voi yhdistää käytäntöön, esim. käsityö ja kotitalous. Myös työharjoittelu on tärkeää (vrt. Kolbin 1984). **Kommunikointitaidot** ovat ehkä kuitenkin kaikkein keskeisin asia kaikessa kanssakäymisessä sekä koulussa että yrityselämässä. Tuotteiden markkinointi on yrittäjyyden kannalta tärkeätä kommunikointia.

Yrittäjyyskoulutuksen vaikutusta yrittäjyyteen ovat tutkineet mm. Viitanen ja Hyötyläinen (1989, 96-126) tutkiessaan Pyhäjoen lukion oppilaiden toimintatapoja tavoitteena luoda uusi oppimismalli. Tutkimus liittyi Pyhäjoen lukion sisäiseen kehittämiseen yrittäjyyslukioksi. Tutkimus käsitti kehittämistyön vaatiman taustateorian selvittämisen sekä ns. yrittäjyysmallin luomisen ja kokeilun käytännössä. Tutkijoiden mukaan ns. toiminnan teorian mukaisesti työ sisältää syklin, johon kuuluvat käytännön työhön perehtyminen, työtoiminnan historialliset ristiriita-analyysit sekä aktuaaliempiirinen analyysi, uuden kohteen saavuttamiseksi välttämättömien uusien välineiden muodostaminen, koulutusinterventio, työvoiman kokeellinen kehittäminen sekä sen arviointi.

Viitanen ja Hyötyläisen mukaan historialliset analyysit paljastivat kouluoppimisen: luokkatuntien pitämisen, tekstien lukemisen ja opiskelun työn historiallista kehitystyyppiä ajatellen ristiriitaiseksi ja epärelevantiksi kohteeksi. Uudeksi oppimistoiminnan kohteeksi hahmoteltiin oppilaan itsensä kaikinpuolinen kehittäminen ja oppilaan todellisuuden käsitteleminen oppisisältöjen tarjoamien teoreettisten ja käsitteellisten välineiden ja kehittävien tehtävien avulla. Tällaista oppimistoiminnan mallia, jossa oppilas itse kohoaa

oman oppimisensa subjektiksi, oppii hallitsemaan työtään metakognitiivisen tietonsa avulla, hakeutuu sinne mistä tietoa on saatavilla, soveltaa oppimisensa tuotteeseen, jonka avulla koko yhteisössä muodostuu uusiin kohteisiin vieviä uusia oppimismalleja, nimitetään tässä työssä yrittäjämäiseksi oppimistoiminnaksi. Tutkijoiden mukaan esikokeilu- ja kokeiluvaiheessa yrittäjämäisen oppimistoiminnan "itumuotoja" oli nähtävissä. Kokeiluvaiheen jälkeen kyseinen toiminta muodostui vallitsevaksi toimintamuodoksi.

Edelliseen viitaten Kiiskinen ja Lehtivaara (1988, 78-79) ovat todenneet oppilaan työskentelyn jakautuvan kolmeen kehitysvaiheeseen: koulumaiseen, palkkatyömäiseen ja yrittäjämäiseen. Yrittäjämäistä koulutyöskentelyä kuvaa Kiiskisellä käsite sisäinen yrittäjyys, joka eroaa ulkoisesta yrittäjyydestä eli oman yrityksen hoitamisesta. Yrittäjämäiselle työskentelylle on Kiiskisen mukaan tyypillistä omien oppimistavoitteiden ja tehtävien muotoilu, materiaalien ja työmenetelmien valinta, pyrkimys käyttää laajempaa lähdemateriaalia ja kouluajat ylittäviä työskentelymetodeja. Myös vaikeiden tehtävien valinta kokeilumielessä oli tyypillistä yrittäjämäiselle opiskelulle.

Yrittäjämäisen opiskelun ja yrittäjyyskoulutuksen merkitystä korostaa myös Lahti, jonka mukaan yrittäjänä olemisen ja yrittäjäksi tuleminen vaatii erityistä luonnetta. Yrittäjäksi aikovalla pitää olla peräänantamaton ja vahva luonne. Lisäksi tarvitaan hyvää fyysistä ja henkistä kuntoa. Nämä osittain jo syntymässä saadut ominaisuudet takaavat, että yrittäjä ei masennu suuristakaan vastoinkäymisistä. Lahden mukaan ensimmäiset vuodet ovat yrittäjille vaikeita ja alussa yrittämiseen onkin panostettava paljon. Lahden mukaan esim. kauppakorkeakouluista on ennen menty pääasiallisesti työhön toisen palvelukseen. Nyt tämä systeemi ei enää toimi, vaan jokaiselle opiskelijalle on annettava hyvät eväät yritystoiminnan aloittamista varten. Työelämässä on siirrytty yhä enemmän yrittäjämäisiin työsuhteisiin. Työntekijöitä palkataan enenevässä määrin lyhytaikaisiin työsuhteisiin. Jatkotyön saanti riippuu sitten suuresti siitä, kuinka hyvin on edellisen projektin hoitanut. Työnantajat ovat tulleet yhä enemmän tulostietoisiksi. (Tuisku 1995, 2.)

Nyyssölä (1996, 38-39) on tutkinut työvoimakoulutuksen vaikuttavuutta akateemiseen yrittäjyyteen. Nyyssölän mielestä viime vuosien yrittäjämönteisen ilmapiirin kasvun myötä yrittäjyyden opettaminen on ajankohtaista kaikissa koulutusasteissa peruskoulusta

korkeakouluihin. Nyssölä pohtii, voidaanko yrittäjyyskasvatusta ja -koulutusta lisäämällä vaikuttaa myönteisesti yrittäjyyden kasvuun. Opettajien ja muiden akateemisesti koulutettujen osalta Nyssölä katsoo yrittäjäksi ryhtymisen todennäköisyyteen vaikuttavan ainakin neljä seikkaa, jotka hän määrittelee seuraavasti:

1. akateeminen työttömyysaste on 3-4 % pienempi kuin yleensä;
2. pitemmälle koulutetuilla on yleensä keskimääräistä suuremmat tuloodotukset;
3. yrittäjyys ei ole pohjimmiltaan "intellektuellia" toimintaa;
4. akateemisten sijoittuminen julkiselle sektorille antaa vähän tilaa yrittäjyyden luonnolliselle syntymiselle; esim. opetusallalla asia on käytännössä Nyssölän mukaan mahdoton.

Nyssölän tutkimuksen ydinkysymyksenä oli, voidaanko akateemisista työttömistä kouluttaa yrittäjiä. Tutkimuksen kohdejoukkona oli 700 työtöntä, joista suuri osa oli akateemisia. Kaikki koulutusalat olivat edustettuina, opettajia oli 16 %. Tulosten mukaan viidennes ilmoitti, että he olivat perustaneet tai aikeissa perustaa yrityksen. Toinen viidennes olisi perustanut yrityksen kurssista huolimatta. Nyssölä kuvaa edellistä ryhmää "kurssiyrittäjiksi" ja jälkimmäistä "sisäsyntyisiksi" yrittäjiksi. Loput kolme viidennestä eivät olleet halukkaita yrittäjiksi.

Sisäsyntyisiä yrittäjiä ilmeni Nyssölän tutkimuksen mukaan erityisesti kaupallisen alan joukossa (32 %) sekä teknillisen ja luonnontieteellisen koulutuksen osalta (26 %). Opettajistakin kohtuullinen määrä oli kurssiyrittäjiä (21 %), mikä osoittaa että merkittävä määrä opettajista on hyötynyt yrittäjyysopetuksesta. Toisaalta nimenomaan ei-yrittäjiä oli paljon opettajien joukossa (69 %). Kokonaisuudessaan yrittämisenoltaan opettajat sijoittuivat akateemisten koulutusalojen häntäpäähän.

Pohtiessaan tutkimustulosta Nyssölä toteaa, että opettajien yrittäjähenkisyyden puutteesta saattaa tulla ongelmia, koska yrittäjyys on voimakkaasti etenemässä koulujen opetussuunnitelmiin. Maassamme on jo nyt yrittäjyyslukio ja muutamia yrittäjyysala-asteita. Nyssölä pohtii myös onko moraalisesti oikein istuttaa ala-asteiden oppilaisiin yrittäjyysajattelu. Hän viittaa muutamiiin yrittäjyysominaisuuksiin, jotka eivät ole suotavia opetusmääriä mainiten mm. kilpailuhenkisyyden ja itsekkyyden. Loppupäätelmänään

Nyyssölä kuitenkin toteaa, että yrittäjyys on tullut koulutusjärjestelmiin ja koulutuksen järjestäjän on annettava riittävät eväät epävarmoilla työmarkkinoilla selviytymiseen. Yrittäjyysopetuksen kasvu on osa tätä prosessia. Nyyssölä esittää yrittäjätyyppit seuraavasti:

Taulukko 3. Työvoimakoulutuksen vaikuttavuus akateemiseen yrittäjyyteen työttömien keskuudessa (N= 700) vuonna 1996 (Nyyssölä 1996, 38)

Koulutusala	Sisäsynt.	Kurssi-	Ei-	Yhteensä	
	yrittäjiä	yrittäjiä	yrittäjiä	Näyte N	%
	%	%	%		
Kaupallinen	32	17	51	84	100
Yhteiskunnallinen	22	13	64	112	100
Opetus	10	21	69	62	100
Tekninen ja luonnontiet.	26	26	48	88	100
Humanistinen	16	21	63	89	100
Sosiaali- ja terveys	9	28	63	32	100
Käyttätymistieteellinen	9	14	77	64	100
Näyte yhteensä	N	96	106	329	531
Keskiarvo	%	18	20	62	100

Nyyssölän loppupäätelmään viitaten Peltosen ja Ruohotien tutkimuksen (1987) mukaan yrittäjyyden osa-alueita (ominaisuuksia) on noin kolmekymmentä. Näistä osa-alueista ainoastaan kovuus, häikäilemättömyys ja itsekkyyks ovat sellaisia asioita, joita ei ole mielekästä opettaa ja vahvistaa oppilaissa. Esim. kilpailuhenkisyys opettamisesta saattaa olla enemmän hyötyä kuin haittaa yksilön elämäntaipaleella.

Mielenkiintoinen vertailu Nyyssölän tutkimukselle on Stenmanin (1997) tutkimus, johon on jo viitattu tässä tutkimuksessa aikaisemmin. Vaasalaisille yrittäjille vuosina 1993 - 1997 suoritettuna tutkimuksen mukaan yrittäjien yleisin koulutustausta oli jokin nuorisosaasteen tutkinto (38 %), ylioppilas- tai nuorisosaasteen tutkinto oli 32 %:lla. Pitkällä tähtäyksellä katsottaessa koulutustaso on noussut. Kansa-, kansalais-, keski-, tai peruskoulututkinnon suorittaneet ovat vähentyneet tasaisesti. Heidän osuutensa oli

viimeisenä tutkimusvuotena (1997) kymmenen prosenttia. **Akateeminen yrittäjyys näyttää vakiintuneen tutkimusaikana noin 15 prosenttiin.**

USA:ssa yrittäjyyden edistämiseen on panostettu vuosikymmeniä koulutuksellisin keinoin. Mm. Chrisman, Hynes ja Fraser (1995, 267-281) ovat tehneet tutkimukset, miten paljon vuodesta 1970 alkaen on perustettu yrityksiä. Vertailukohtana on aika ennen Galgaryn yliopistoon perustettua yrittäjyystiedekuntaa. Heidän mukaansa tutkimuksen teko hetken eli vuoteen 1995 mennessä on perustettu noin 124 yritystä sekä lisäksi 25 yritystä, joilla ei ole voiton tavoittelu varsinaisesti tarkoituksena. Perustetuissa yrityksissä on kaikkiaan noin 723 työntekijää sekä paljon osa-aikaisia työntekijöitä. Näiden yritysten lisäksi yliopiston ulkopuolella, yliopiston henkilökunnan avustamana, on synnytetty 31 yritystä. Näin voidaan sanoa, että noin 200 yritystä on synnytetty tiedekunnan perustamisen jälkeen vuodesta 1970 alkaen. Tämä on tutkijoiden mukaan suuri saavutus. Vuosittain syntyy 14 yritystä eli tiedekunnalla on tärkeä merkitys. He suosittelevatkin perustettavaksi tällaisia tiedekuntia yhä enemmän.

Yrittäjyyskoulutuksellisia keinoja pohtiessaan Ulrich ym. (1987, 32-39) tuovat esille yrittäjämäisen oppimismallin. Tehdessään päätöstä ryhtyä yrittäjäksi yrittäjä käy läpi viisi erilaista askelta.

1. Yrittäjä tunnistaa mahdollisuuden uudistua. Ulrich ym. viittaavat tässä Druckeriin, jonka mukaan kaikille yrittäjille on tämä kyky ominainen.
2. Yrittäjä kehittelee erilaisia vaihtoehtoisia toimintatapoja toteuttaakseen unelmansa.
3. Yrittäjä arvioi erilaisia vaihtoehtoisia toimintamalleja.
4. Paras malli valitaan välineeksi.
5. Malli toteutetaan.

Ulrichin ym. mukaan tehokkaasti toimiakseen yrittäjän on omattava neljä erilaista oppimiskykyä, jotka ovat mietiskelevä havainnointi, konkreettinen kokeminen, abstrakti käsityskyky ja aktiivinen kokemisenhalu.

Edelleen Ulrichin ym. mukaan täsmällinen tietoisuus vallitsevasta ympäristöstä oli paljon tärkeämpi kuin saavutus- tai valtamotivaatio eroteltaessa menestyviä yrittäjiä muista

yrittäjistä. McMullan taas kuvaa yrittäjille ominaista luovuusprosessia ongelman löytämisen ja abstraktin ongelman ratkaisemisen konkreetin prosessin synteesinä. Yrittäjällä pitää olla kyky toimia balanssissa ongelmien ratkaisun ja ongelmien löytämisen kentässä toteuttaessaan innovaatiotansa. (Ulrich ym. 1987, 32-39.)

Käytännön yrittäjä joutuu varmasti puntaroimaan tarkasti em. asioita keskenään. Yrittäjän on menestyäkseen tärkeää kehitellä uusia tuotantoratkaisuja, halvempia toimintamalleja, uusia tuotteita jne. On kuitenkin oltava "jalat maassa", koska uudet menetelmät ja tuotteet vievät resursseja, joiden kautta taas aiheutuu kierre esim. henkilökunnan lisäämiseen. Näin yrittäjä joutuu koko ajan "taiteilemaan" ongelmien löytämisen ja ratkaisemisen välimaastossa.

Edelleen Ulrichin ym. (1987, 32-39) mukaan yrittäjiä kouluttavat opistot ovat joutuneet vaikean tehtävän eteen yrittäessään selvittää minkälaista koulutusta yrittäjille pitäisi järjestää huomioimalla kuitenkin samalla viimeaikaiset yrittäjän persoonaa ja luonnetta selvittäneet tutkimukset. Kysymyksiä on ilmennyt mm. seuraavasti:

1. Miten tutkimustulokset vaikuttavat yrittäjyyskoulutuksen pedagogiikkaan?
2. Saadaanko nykyisillä menetelmillä kaikki halukkaat opiskelijat ryhtymään yrittäjiksi?
3. Millä toimilla voidaan ajankohtaista tilannetta hyödyntää?

Tutkimuksin on osoitettu, että pedagogiset mallit, jotka parhaiten sopivat yrittäjien koulutukseen ovat Kolben kuviossa sektorilla III-IV (aktiivisuus- ja aktiivisuus/teoreettisuus-sektoreilla). Yrittäjyyskoulutuksessa, kuten muussakin koulutuksessa on otettava huomioon yksilölliset ominaisuudet. Kolbe tuo esille näkökohdan, jonka mukaan on ensin tutkittava mikä oppimismalli on ominainen kullekin yrittäjälle (-ryhmälle), ja vasta sen jälkeen ryhdyttävä koulutuksen antamiseen. (Ulrich 1987, 32-39.)

Yrittäjyyskoulutuksen määrällistä kehitystä ovat tutkineet mm. Gartner ja Vesper (1994, 179-187), joiden mukaan vuonna 1991 selvitettiin 750:sta liikealan koulusta ja 226:sta insinöörikoulusta kaikki yrittäjyyttä koskettelevat kurssit, joita oli em. kouluissa pidetty.

Kyselyt tehtiin sekä kirjallisina että puhelimitse kurssien opettajilta. Yrittäjyyskursseja järjestäneiden koulujen määrä oli kasvanut vuodesta 1974, jolloin edellisen kerran kysyttiin samaa asiaa, 85:stä 369:ään kouluun. Yrittäjyyskurssien määrä oli kasvanut erityisen voimakkaasti Yhdysvaltain ulkopuolella olevissa maissa. Tutkimuksessa oli Yhdysvaltain ulkopuolelta mukana kouluja Australiasta, Columbiasta, Suomesta, Ranskasta, Saksasta, Irlannista, Koreasta, Norjasta, Pakistanista, Espanjasta, Ruotsista ja Englannista. Yrittäjyyskursseja järjestäneestä 369 instituutiosta kolme oli taidekouluja, 32 yliopistoa, joissa oli insinöörikoulujen kurssit, ja 17 yliopistoa, jotka olivat järjestäneet yrittäjyyskursseja sekä liikealan että insinöörikouluissa.

Edelleen Gartnerin ja Vesperin (1994, 179-187) mukaan liikealan kouluissa pidettiin noin 67% enemmän yrittäjyyskursseja kuin vuonna 1985 eli lukumäärä oli noussut 210:stä 351:een. Vastaavana aikana insinöörikouluissa pidettiin 18 % vähemmän kursseja eli pudotus oli 39:stä 32:een. Yrittäjyyskurssit jakautuivat siten, että 37,6 % oli ei-akateemisella tasolla, 23,7% oli akateemisella tasolla ja loput vajaa 40 % molemmilla tasoilla. Kurssien standardisisältö näytti olevan seuraava:

1. yrityssuunnitelman tekoa;
2. luennointia;
3. lukemista ja case-harjoittelua.

Yrittäjyysopiskelua tehtiin sekä yksilöllisesti että tiimityöskentelynä. Lisäksi pidettiin paneelikeskusteluja sekä työskenneltiin "yrittäjyysklubeilla", jotka ovat lähtöisin Wichita State- koulusta. Kirjallisuuden osalta kurseilla käytetyistä 103:sta kirjasta lähes kaikki olivat vastaajien käsialaa.

Gartnerin ja Vesperin (1994, 179-187) mukaan yrittäjyyskurssien työskentelytavoissa ja toteutuksessa yleensä oli sekä onnistuneita että epäonnistuneita kokemuksia.

Onnistuneesti yrittäjyyttä opetettiin mm. seuraavilla tavoilla:

1. yrityssuunnitelman teko;
2. luennoitsijoina (vierailijoina) entiset kyseisen koulun yrittäjiksi ryhtyneet oppilaat;
3. tietokonesuunnittelun käyttö yrityksen finanssisuunnitelmissa;

4. yrityssuunnitelman teko mieluummin tuote- kuin palvelutasolla;
5. elävät case-esimerkit;
6. oppilaiden rohkaiseminen todellisen yrityssuunnitelman tekoon ja työllistämiseen;
7. osto- ja myyntineuvottelut yrityksessä;
8. tietokoneanalyysit taloussuunnittelussa;
9. budjetoitiharjoitukset;
10. käynnit menestyneissä yrityksissä;
11. henkilökohtaiset testit kehittää vahvuuksia ja eliminoida heikkouksia;
12. kenttäkäynnit erilaisissa "ideapankeissa";
13. oppilaitten esitelmät omista yrittäjyyskokemuksista jne.

Yrittäjyysopetus epäonnistui Gartnerin ja Vesperin (1994, 179-187) mukaan mm. seuraavista syistä:

1. kurssit eivät olleet oikealla tasolla oppilasaineksen suhteen;
2. samojen tietokonesimulointien ajaminen tietokoneilla vuosien ajan;
3. yrittäjyyden opetus kesäkurssina eli liian lyhyt aika;
4. yrittäjien kohtaamiset ja kirjallisuusanti epäonnistunut;
5. luennoitsijat eivät hallitse tehtäväänsä;
6. ryhmät liian suuria, luokkakoko yli 35 oppilasta - ei toimi;
7. vierailevien luennoitsijoiden puheen laatu;
8. yritysprojekteissa liian paljon työtä;
9. oppilailta pyydettiin "case-ideoita", joita ei kuitenkaan käsitelty millään tavalla;
10. case-tapausten käyttö koko luokan kanssa;
11. finanssi- ja maksuanalyysien luennoijat huonoja jne.

Gartner ja Vesper (1994) pohtivat myös vierailevien luennoitsijoiden ja ns. asiantuntijoiden käyttöä yrittäjyyskurssien pidossa. Ihmetystä herättää se, että teknisten asiantuntijoiden käyttö oppilasryhmissä näyttää saavan aikaan sekä menestyskokemuksia että epäonnistumisia. Epäonnistumisen saattaa aiheuttaa mm. asiantuntijan aiheessa pysymättömyys tai suoranainen esiintymistaidon puute. Toisaalta eräs yrittäjyyskurssin ohjaaja totesi, että koulun muun opettajakunnan käyttö luennointitehtävissä johti

epäonnistumiseen, tällöin ei ainakaan ollut kysymys esitystaidon puutteesta. Todellisen yrittäjän käyttö asiantuntijana kertomassa omasta yrityksestään johti yleensä menestykseen. Ohjaajat huomasivat, että ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttö oppilasryhmien ohjaajina tai hyvinmenestyneissä yrityksissä työskentelevien entisten oppilaiden käyttö ohjaustehtävissä oli menestys. Näyttää myös siltä, että oppilaat eivät halua ulkopuolisia luennoimaan sellaista tietoa, minkä saa kirjoista. Oppilaat haluavat todellista tekemistä todellisissa ongelmatilanteissa. Ulkopuoliset luennoitsijat koetaan paremminkin ajanvietteenä kuin todellisena asiana. Yleensäkin näyttää siltä, että se mikä "menee luokassa" on kiinni monesta seikasta: oppilaiden iästä, ryhmäkoosta, asiantuntijoiden asiantuntemuksesta, esiintymistaidosta, onko kysymys todellisesta asiasta vai leikistä, ohjaajien persoonallisuudesta jne. (Gartner ja Vesper 1994, 179-187.)

Ottamalla huomioon yrittäjäkoulutuksessa yksilön lähtökohdat ja sisäiset voimavarat huomataan, että tuloksia syntyy. Lönnrothin (1997) mukaan EU:n rahoittamissa yrittäjyyskoulutusohjelmissa on ollut tavoitteena, että 60 prosenttia työllistyisi yrittäjänä, toisen palveluksessa tai siirtyisi jatkokoulutukseen. Etelä-Kymenlaaksossa on päästy 80 prosenttiin. Koulutuksessa lähdettiin Lönnrothin mukaan siitä, että ihmisiä voidaan auttaa vapauttamaan voimavarojaan ja selkiyttämään suunnitelmiaan. Haluttiin myös kokeilla, voidaanko saada naiset omaksummaan yrittäjäasennetta.

Karhuvirran ym. (1993, 11-14) mukaan yrittäjyyskasvatus perustuu kognitiiviseen oppimiskäsitykseen. Siinä oppilas aktivoidaan itsenäiseksi tiedonetsijäksi, joka jäsentää ympäröivää todellisuutta itse. Opettaja on varsinainen pedagogi, tien tai suunnan näyttäjä, oppimisen ohjaaja. Yrittäjyyden sisäistänyt koulu toimii silloin parhaiten, kun se siirtää oppimisen vastuuta jatkuvasti oppilaalle. Tämä saa parhaat ohjeet elämänsä rakentamiselle, kun oppiminen perustuu aktiiviseen toimintaan passiivisen vastaanottamisen asemesta, lisää itsenäisyyttä ja vapauttaa riippuvuudesta, rakentuu useille eri toimintamalleille ja tukee pitkäjänteistä toimintaa. Yrittäjyyskasvatus kehittää oppilaassa sellaisia tietoja, taitoja ja asenteita, jotka ovat menestyvän yritystoiminnan kannalta välttämättömiä. Niitä tarvitsee jokainen riippumatta siitä, työskenteleekö hän varsinaisesti yrittäjänä vai toisen palveluksessa. Yrittäjyyskasvatuksessa oppimisen pääpaino on tulevaisuuteen suuntautumisessa. Tavoitteena on oppia, miten luoda työtä itselle ja muille.

Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ala-asteella ovat (Arveli 1993, 26-27):

- Oppilas oppii ottamaan vastuuta omasta toiminnastaan, tekee työnsä mahdollisimman hyvin ja ymmärtää, että onnistuminen vaatii ahkeruutta, tarmoa, pitkäjänteisyyttä, luovuutta ja kärsivällisyyttä.
- Oppilaat oppivat tekemään yhteistyötä ja ratkomaan yhdessä ongelmia, oivaltavat yksilön merkityksen kokonaistoiminnassa.
- Oppilas oppii arvostamaan omaa ja yhteistyönä tehtyä työtä.
- Isän ja äidin ammatin ja työn tunteminen mahdollistaa oppilaalle oikean kuvan muodostumisen työn merkityksestä perheen hyvinvoinnille.
- Tutustumalla koulun henkilökunnan työhön lapsi oppii arvostamaan kaikkea työtä, huomaamaan ammattitaidon merkityksen koko koulun kannalta, oppii myös vastuuta omasta käyttäytymisestään koko yhteisön kannalta ja tajuaa ettei hänen koulunkäyntinsä ole yhteiskunnalle eikä vanhemmille ilmaista.
- Oppilas tutustuu paikkakuntansa yrityksiin, tutustuu tuotteiden valmistamiseen liittyviin monivaiheisiin tapahtumasarjoihin, teknologiaan ihmisen apuvälineenä ja yrityksen yhteisöverkkoihin, oppii myös tuntemaan kestävän kehityksen merkityksen ympäristönsä kannalta.
- Oppilas oppii, että työ ja ammatit muuttuvat jatkuvasti ja se vaikuttaa myös koko ajan yhteiskuntaan.
- Oppilas ymmärtää koulutuksen merkityksen työelämässä ja osaa arvioida omia taipumuksiaan ja mahdollisuuksiaan tulevaisuuden työelämässä ja itsensä työllistämisessä, kehittää tietoisesti taipumuksiaan.

Arvelin (1993, 26-27) mukaan peruskoulun yläasteella yrittäjyyskasvatus painottuu yhä enemmän tiedolliselle ja taidolliselle osa-alueelle. Persoonallisten valmiuksien kehittäminen kulkee rinnan kahden muun osa-alueen kanssa. Pääasialliset keinot yläasteen yrittäjyyskasvatuksessa kanavoituvat työelämään tutustumisjaksojen (TET) kautta. Työelämään tutustumisjaksojen avulla koulu pyrkii saamaan oppilaan havahtumaan vastuuseen oman itsensä kehittämisestä ja sivistämisestä. Pääpainotukset

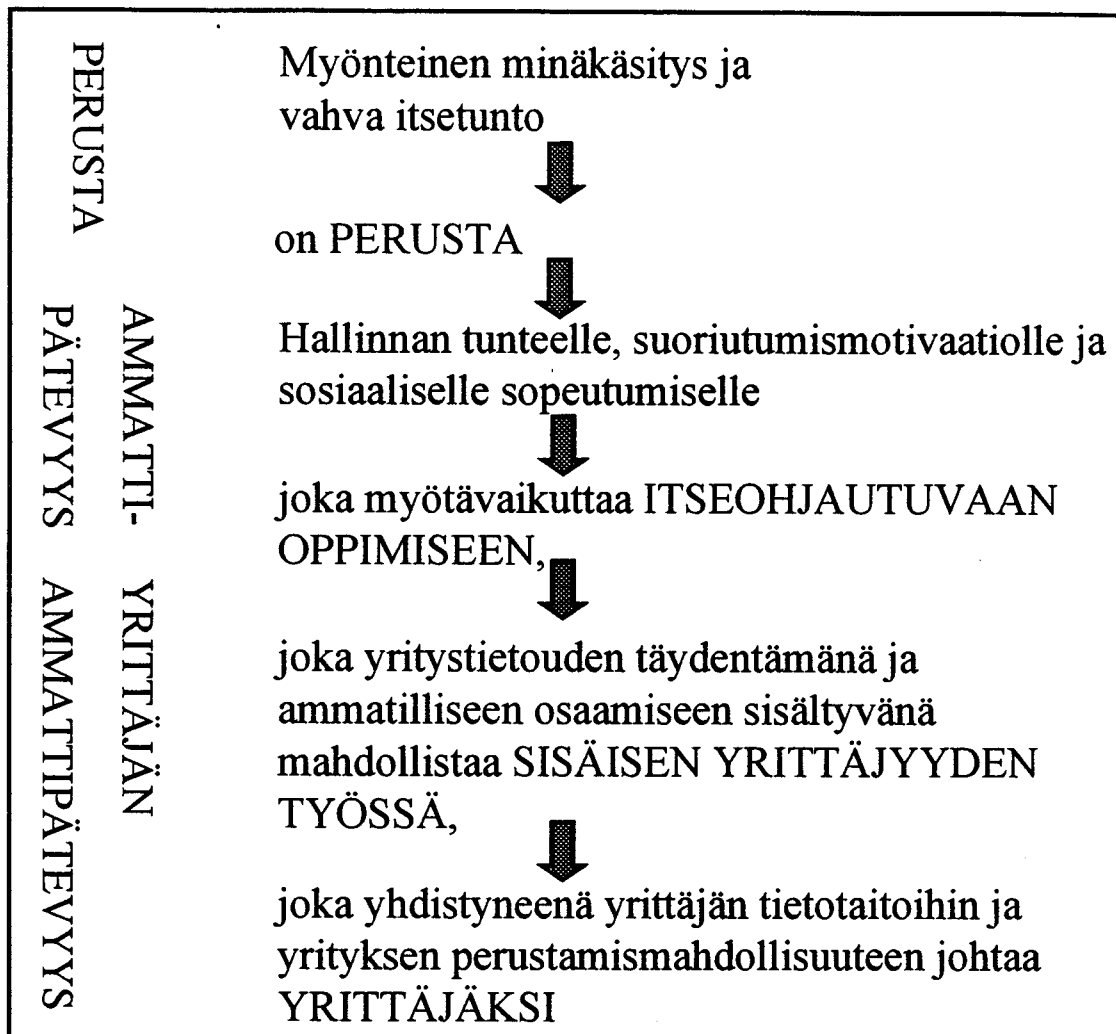
kasvatuksessa ovat: sisäinen yrittäjyys, aloitteellisuus, yrittäjähenki, ulkoinen yrittäjyys, kansainvälisyys sekä taloudellisuus.

Edellä mainittuun viitaten Arveli (1993, 26-27; vrt. Huuskonen 1993, 27) kiteyttää yrittäjyyskasvatuksen yläasteella seuraavasti:

- Oppilas oppii tekemään valintoja ja ymmärtää valintojen merkityksen ja riskit.
- Oppilasta ohjataan oikeisiin työskentelytottumuksiin ja oman työn laadun arvostamiseen ja arvioimiseen.
- Oppilas tutustuu omakohtaisesti yrityksiin ja yritysten toimintaan.
- Oppilaat perehdytetään yrityksen perustamiseen, tuotanto- ja markkinointiprosessiin ja luodaan kuvaa yrittäjyydestä ammattina.
- Nähdään työntekijän merkitys osana yritystä ja hahmotetaan myös kansainvälisyyden merkitys työntekijän ja yrityksen kannalta.
- Kansainvälistyvän yrityselämän merkitys Suomen talouselämälle ja hänelle itselleen.

Arvelin (1993, 26-30) lukiossa yrittäjyyskasvatus laajenee edelleen. Opiskelijalta voidaan vaatia kansantalouden kiertokulun ja yritystalouden ymmärtämistä. Erilaiset työtavat kehittävät opiskelijoiden omaa havainnointia, johtopäätösten tekemistä ja kriittistä arviointia.

Lea Soinisen (1996) mukaan yrittäjyyskasvatus on koulutuksen keskeinen kehittämiskohde juuri nyt. Hän on kehittänyt uutta, laadukkaampaa ja tieteellisesti perusteltua yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikkaa, joka pohjautuu seuraavaan rakennemalliin:



Kuvio 4. Yrittäjyyskasvatuksen rakennemalli (Soininen 1996)

Seppälä (1995, 25) toteaa, että Äänekosken rehtorit uskovat saavansa yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen avulla uuden toivon nuorten kouluttamisessa alueellaan. Rehtorien mukaan yrittäjyyteen panostaminen on yksi tärkeimmistä koulun tehtävistä tällä hetkellä. Yrittäjyyskasvatus on nimenomaan pitkäaikavälin tehtävä, koska lyhyellä aikavälillä ei voida nykyisessä rakennemuutostilanteessa saada ratkaisuja aikaan. Yrittäjyyskasvatuksella ja -koulutuksella pystytään kyllä vaikuttamaan ihmisten asenteisiin, mutta vaikutukset näkyvät vasta pitkällä viiveellä. Rehtorien mukaan asenteiden muutos vie yhden sukupolven peruskoulun ala-asteelta aina 20-25-vuotiaaksi eli 10-15 vuotta ennen kuin yrittäjyys on oikein kasvupohjana olemassa.

Onko yrittäjyys opetettavissa oleva asia? Ivancevich (1991, 1-7) on selvittänyt eri tutkijoiden

aikaansaamia päätelmiä asiasta. Tutkijat toteavat, että yrittäjyyttä voidaan ja ei voida opettaa. Jos halutaan opettaa yksilöstä luova, riskinotto- ja innovatiivinen, on sama kuin opettaisi jotakuta upottamaan koripallon samalla tehokkuudella kuin Michael Jordan. Se, että Jordan tekee sen hyvin ja tehokkaasti, johtuu siitä, että hänellä on poikkeuksellinen lahjakkuus, henkilökohtaiset ominaisuudet (jalat, keho jne.) ja taidot. Luonnollisesti henkilön tausta, ominaisuudet ja sankarillinen olemus yhdistettynä hyviin yrittäjyysominaisuuksiin, luovuuteen, riskinotto- ja innovatiivisuuteen on tehokas yhdistelmä. Tutkimus ei pysty tukemaan taitoihin/ominaisuuksiin pohjautuvaa teoriaa yrittäjyydestä (Hisrich ja Peters 1989). Eli jotkut yrittäjät ovat luovia toiset eivät, toiset menestyvät toiset eivät. Niin vaikeaa ja mahdotonta kuin on opettaa esim. luovuutta on myös kehittää yrittäjyysluonnetta, ongelmanratkaisukykyä, kommunikointitaitoja, integrointi- ja muita taitoja. Nämä taidot ovat kuitenkin tutkijoiden mukaan opetettavissa eli yrittäjyyttä kannattaa opettaa, on Ivancevichin loppupäätelmä.

Koulutuksen tarpeellisuuteen viittaa myös Rissanen (1994, 36-39) todetessaan, että tavallisimmin yritysjohtajuutta punnitaan yritysorganisaation tuloksilla, jotka tehdään yhteismitallisesti mm. erilaisissa tilinpäätösanalyysseissä. Jos siitä tehdään tilastollisia johtopäätöksiä, niin huomattava osa yritysjohtajista on epäonnistunut tehtävissään. Noin puolet suomalaisista perustetuista yrityksistä joutuu lopettamaan toimintansa viiden vuoden kuluessa perustamisestaan ja toimintansa lopettaneista puolet konkurssin kautta. Erityisesti Yhdysvalloissa on tutkittu konkurssien syitä ja voitu todeta, että 90 % konkurssista johtuu heikosta yritysjohtodosta.

Cooper ym.(1988) tutkivat yrittäjyystaipumuksia yrittäjien/ei-yrittäjien suhteen. He asettivat seuraavat hypoteesit tutkimuksessaan:

H 1 = yrittäjien ja ei-yrittäjien kesken ei ole eroavaisuutta riskinotto- ja innovatiivisuuden suhteen;

H 2= identtisissä tilanteissa yrittäjiä ja ei-yrittäjiä tutkittaessa huomataan, että yrittäjillä on vahvuuksia enemmän kuin heikkouksia verrattaessa ei-yrittäjiin;

H 3= yrittäjät luonnehtivat omaavansa enemmän mahdollisuuksia kuin vastaavasti ei-yrittäjät;

H 4= yrittäjät luonnehtivat omaavansa enemmän mahdollisuuksia voittoihin kuin vastaavasti ei-yrittäjät.

Tulokset olivat seuraavat:

Hypoteesi H 1 ei saanut varsinaisesti tukea mutta sitä ei voitu hylätäkään.

Hypoteesi H 2 sai tukea $F=5.75 (1,88)$, $p<.05$ eli melkein merkitsevä 5 % riskitasolla.

Hypoteesi H 3 sai myös tukea $F=3.80 (1,88)$, $p<.05$ eli melkein merkitsevä 5 % riskitasolla.

Hypoteesi H 4 sai erittäin paljon tukea $F=14.57 (1,88)$, $p<.001$ eli erittäin merkitsevä 0,1 % riskitasolla.

$N=92$, joista yrittäjiä 35 ja ei-yrittäjiä 57.

(vrt. Palisch ja Bagby 1995, 425-438)

Edellä mainitun tutkimuksen mukaan voidaan todeta, että "yrittäjäpersoonat" ovat paljon optimistisempia luonteita, he näkevät omaavansa mahdollisuuksia enemmän kuin menetyksiä. Koulutuksessa olisi varmaankin ehkä syytä Palischin ja Bagbyn tutkimustuloksiin viitaten ottaa huomioon yrittäjiksi soveltuvat yksilöt, sekä vahvistettava heidän itseluottamustaan ja ideointikykyään. Näin toimien opettajat oletettavasti mahdollistaisivat sisäisen yrittäjyyden kautta myös oppilaissa piileviä ulkoisen yrittäjyyden "ituja".

2.5.2 Yrittäjäksi ryhtyminen

Kukin yksilö omalla kohdallaan tekee yrittäjyyspäätöksen. Päätöksenteko on rajoitetun rationaalista, arvosidonnaista ja oman tietämyksen supistamaa, johon kokemukset ja ympäristö vaikuttavat. Huuskosen (1992) mukaan ilman sopivaa ympäristöä ja tilannetta ei ole yrittäjyyttä. Henkilöitä voidaan kouluttaa ja kehittää yrittäjyyteen, koska ihmiset muuttuvat henkisesti koko ajan. Jos yrittäjyyttä aiotaan kehittää ja edistää tehokkaasti, täytyy Huuskosen mukaan kiinnittää huomiota yhtäaikaan sekä ulkoisiin tekijöihin että yrittäjän henkilötekijöihin. (Huuskonen 1992, 9-10.)

Peltosen (1986, 105-108) mukaan motivoituminen on osa ihmisen opittua ja affektiivista eli tunnepohjaista aluetta. Motivaatio näkyy työn sujumisena, tehokkuutena ja tyytyväisyytenä. (Peltonen & Ruohotie 1992, 10-11, 16-17; Koironen 1993, 69; Raasio, Mäkelä & Lahtinen 1994, 162-164.) Jokaisen yksilön motivaatio- ja arvohierarkiat ovat yksilöllisiä. On silti huomattu, että niillä on taipumus muodostua samanlaisessa ympäristössä melko samankaltaisiksi. (Taskinen 1990, 18.)

Yksimielisesti on todettu, että yksilön arvot, asenteet ja motivaatio vaikuttavat yrittäjäksi ryhtymiseen. Näihin liittyviä tekijöitä ovat mm. itseluottamus, epävarmuuden sieto, riippumattomuuden halu, toimintasuuntautuneisuus, päämäärätietoisuus jne. Arvomaailmansa suhteen yrittäjien uskotaan olevan kulttuurinsa ja ympäristönsä tuotteita. Yrittäjyydelle myönteiset vaikutukset voivat syntyä myös ilman ympäristön vaikutusta. Yrittäjämönteiset asenteet ovat yrittäjyyden ehto, mutta eivät yksinään sen riittävä syy. (Huuskonen 1992, 83; Yrittäjyys ja alkavien 1995, 11.)

Yrittäjien motiiveja yrityksen perustamiseen on tutkittu empiirisesti melko paljon. Tutkimustuloksia ei kuitenkaan voida verrata toisiinsa, sillä ilmoitetut motiivit ovat heterogeenisiä, ja niiden hierarkkinen suhde epäselvä. (Marjosola 1979, 66.)

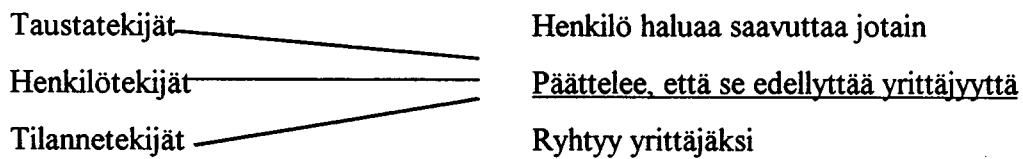
Mäkinen (1977) on koonnut useista tutkimuksista taulukon, jossa tutkimustuloksien hajanaisuus on nähtävissä ilmiselvästi. Tärkeimpiä motiiveja ryhtyä yrittäjäksi ovat kuitenkin olleet halu riippumattomuuteen, halu ideoita ja taloudelliset motiivit. (Mäkinen 1977, 18-20.) Yrittäjämotivaatiota on tutkittu paljon tarveteorioita apuna käyttäen. Yrittäjä tyydyttää yritystoiminnan avulla mm. toimeentulon, liittymisen ja kasvun tarpeitaan. (Koiranen 1993, 69.) Tunnetuin teoria yrittämisen motiiveista on McClellandin (1961). Hänen mukaansa ihmiset, joilla on korkea nAch eli "need for achievement" osoittavat "yrittäjämäistä" käyttäytymistä, jolloin tyypillistä on halu suoriutua ja olla parempi kuin muut. (McClelland 1961, 44-46; kts. myös Curran & Stanworth 1989, 12.) Suoriutumistarpeen muodostumiseen vaikuttaa perhe ja sen sosiaalistava vaikutus sekä menestymisen painottaminen ja itseluottamuksen herättäminen. (Marjosola 1979, 60, 80-90.)

Peltosen mukaan yrittäjillä korostuvat kolme eri motiivia:

1. ekspressiiviset (tunneperäiset) motiivit, joita ovat mm. riippumattomuus, työviihtyvyys, saavuttamisen tunne ja yksilöllisyys;
2. henkisen kasvun motiivit, jotka liittyvät luovuuteen ja omiin ideoihin;
3. instrumentaaliset eli välinemotiivit, jotka ovat harvemmin päämotiiveja. Välinemotiivit liittyvät jonkin konkreettisen tavoitteen saavuttamiseen esim. raha ja työn tarve. (Peltonen 1986, 41.)
4. Koiranen (1993) lisää tähän vielä: Muut motiivit, jollaisia voivat olla

mm. sukuperinteen jatkaminen.

Huuskosen väitöskirjan (1992) tutkimusongelmana oli selvittää, minkälaisen motivoitumis- ja päätöksentekoprosessin tuloksena henkilö päättää ryhtyä yrittäjäksi. Von Wrightin (1985, 66- 72) mukaan tekojen determinantit ovat halut, velvollisuudet, kyvyt ja tilaisuudet. Huuskonen (1992, 17) täydentää kuvaa taustatekijöillä, henkilötekijöillä ja tilannetekijöillä.



Kuvio 5. Yrittäjäksi ryhtymistä koskeva päätöksentekoprosessi

Huuskonen (1992) kiinnittää huomiota yrittäjyyden taustoihin yhden yksilön tasolla ja aikaan ennen yrittäjäksi ryhtymistä. Yrittäjyys voidaan ymmärtää vain elämäntilanteen, kokemusmaailman ja sosiaalisen ympäristön kontekstissa. (Huuskonen 1992, 18, 22, 60.) Yrittäjyystutkimuksissa on lisäksi havaittu seikkoja, jotka näyttävät yleisesti liittyvän yrittäjäksi ryhtymiseen. Ne voidaan jaotella taustatekijöihin, henkilötekijöihin ja tilannetekijöihin. (Huuskonen 1989, Huuskonen, Lähteenmäki & Paalumäki 1990, 34.)

Taustatekijöillä yrittäjäksi ryhtymisessä tarkoitetaan henkilön sosiaalista taustaa ja aikaisempia elämäkokemuksia. Näillä seikoilla on vaikutusta hänen persoonallisuuteensa ja tapaansa nähdä maailmaa, ja toisaalta reaalisiin mahdollisuuksiin tehdä erilaisia ratkaisuja (Huuskonen, Lähteenmäki & Paalumäki 1990, 34; Huuskonen 1992, 60.)

Tärkeimpiä selittäviä taustatekijöitä on henkilön aikaisempi kokemus yrittäjyydestä. Yrittäjävanhemmat lisäävät yrittäjäksi ryhtymisen todennäköisyyttä. Yrittäjäksi ryhtyminen perustuu toisaalta sosiaalistumiseen ja toisaalta käytännön kokemukseen perheen yrityksessä. Yrittäjäperheessä tai yrittäjämyönteisessä yhteisössä kasvaminen vaikuttaa henkilön arvoihin, asenteisiin ja uskomuksiin yrittämistä lisäävällä tavalla. Yrittäjämäiseen malliin voi samaistua myös esikuvien ja viiteryhmien kautta. (Mäkinen 1977, 33; Dupini 1988, 34; Huuskonen, Lähteenmäki & Paalumäki 1990, 34-36; Curran &

Blackburn 1991, 180-181; Huuskonen 1992, 63-66; Jokinen & Salminen 1993, 35; Koironen 1993, 49; Akseli 1995, 35; Koskinen 1995, 10.)

Henkilötekijöillä tarkoitetaan yrittäjien persoonallisuuteen liittyviä piirteitä tai heidän valintojaan ja motivoitumisestaan ohjaavia tekijöitä. Tutkituimpia yrittäjän luonteenpiirteitä ovat olleet suoriutumistarve, elämän hallinta ja riskiin suhtautumien. (Huuskonen, Lähteenmäki & Paalumäki 1990, 36; Huuskonen 1992, 67.) Muita yrittäjän luonteenpiirteitä ovat itsenäisyys, itseluottamus, dynaamisuus, aloitekyky, optimismi, innovatiivisuus, joustavuus, sisukkuus kaukonäköisyys ja positiivinen reagointi (Burch 1986, 28-29; Routamaa 1993, 12; Saapunki 1993, 53-54; Akseli 1995, 34.)

Riskihakuisuutta ja eräänlaista ”pelihenkeä” on aina pidetty yrittäjälle ominaisena piirteenä. Riskiin suuntautuminen ei kuitenkaan erottele merkittävästi yrittäjiä muista ihmisistä. Myöhemmin selvitetään asiaa myös kansainvälisen tutkimuksen pohjalta. Yrittäjät ova tyypillisesti keskinkertaisia riskinottajia, toisaalta he karttavat erityisen suuria tai pieniä riskejä. Yrittäjiä kuvaakin parhaiten hallittu rikinotto. (Huuskonen, Lähteenmäki & Paalumäki 1990, 37; Huuskonen 1992, 72-74; Akseli 1995, 36-37.)

Tilannetekijät muodostavat sen välittömän ympäristön, jossa yrittäjyyttä harkitseva ihminen elää ja toimii (Huuskonen, Lähteenmäki & Paalumäki 1990, 39). Keskeisimmät yrittäjyytutkimuksissa esitellyt tilannetekijät liittyvät edeltäviin työkokemuksiin, yksilön elämänvaiheeseen, sosiaaliseen marginalismiin ja yhteiskunnallisiin muuttujiin. Eräät tilannetekijät voidaan luokitella kuuluviksi myös tausta- ja henkilötekijöihin. (Huuskonen 1992, 90-96; Yrittäjyys ja Alkavien... 1995, 12.) Yrittäjäksi ryhtyvän päätökseen vaikuttaa myös osaltaan lähipiirin ihmisten suhtautuminen ja suopeat asenteet yrittäjyyttä kohtaan. (Huuskonen 1992, 94; Koskinen 1995, 25.)

Stanworthin ym. (1989, 11-22) mukaan yrittäjäksi tulemistä on tutkittu paljon. Lukuisa joukko psykologeja on tehnyt psykologisia tutkimuksia saadakseen selville niitä persoonallisia ominaisuuksia, yksilön ajatuksia, tuntemuksia ja luonnetta, jotka ilmenevät yrittäjäpersoonassa (mm. Brochaus 1982 ja Chell 1987). **Ensimmäisen ns. psykodynaamisen mallin yrittäjäpersoonasta** on esittänyt Kets de Vries (1977). Paljon lainatussa tutkimuksessaan hän esittää yrittäjämäisen luonnemallin, joka on varhaisen lapsuuden kokemusten ilmentymä.

Luonnemalli fokusoituu onnettomaan perhetaustaan, jonka myötä aikuistuminen on ollut problemaattinen. Luonnemallin syntyä ovat Ketsin mukaan edesauttaneet myös raskas psykologinen perintö, huono itsetunto, epävarmuus ja itseluottamuksen puute. Esittäessään kyseisen kiistanalaisen ja ei-hyväksytyin näkökulman yrittäjän luonnemallista Ketsi tukeutuu Collinsin, Moren ja Unvallsin (1964) tuloksiin: Yrittäjän tie on pitkä, yksinäinen ja vaikea tie kulkea. Yrittäjät ovat oma "lajinsa". Heidän luonteensa täytyy olla poikkeuksellinen kestääkseen kaikki ne vaikeudet, joita yrittäjätiellä kohtaa. Yrittäjillä täytyy olla hyvä mielikuvitus, paljon rohkeutta ja päättäjätietoisuutta. Menestyvään yrittäjään on myös sovellettu sanontaa, "miellyttävät ja kivat kaverit eivät ole voittajia".

Stanworthin ym. (1989, 11-22) mukaan edellä mainittu psykodynaaminen yrittäjämalli on saanut paljon kritiikkiä, koska se kuvaa yrittäjän kaavamaiseksi ihmisluonteeksi, joka ei kykene ollenkaan luonnolliseen ja organisoituun elämään muiden ihmisten kanssa.

Edelleen Stanworthin ym. (1989, 11-22) mukaan **toinen yrittäjämalli on sosiaalinen malli**. Schumpeter (1934) jo osoitti, että yhteiskunta ja yhteisö muovaa meidän tahtoamme ja haluja. Yksilöiden valintojen kenttään vaikuttavat aina yhteisön tavat ja tottumukset. Stanworth ja Curran (1974) ovat luoneet ns. sosiaalisen marginaalisuuden käsityksen edistäessään ymmärtämystä yrittäjyyden käsityksestä. Määritellessään sosiaalista marginaalisuutta he toivat esille havaitun epäsuhteen yksilöiden henkilökohtaisten taipumusten ja toisaalta heidän yhteiskunnallisten rooliensa välillä. Chell (1986) vahvisti Stanworthin ja Curranin käsityksen todeten sosiaalisen marginaalisuuden väittämän ilmenevän ei vain yhteiskuntaryhmissä vaan myös yksilöiden mikrotasolla organisaatioiden sisällä. Schumpeter tuo esille em. käsityksiin liittyen sen huomion, että yrittäjiksi näyttävät ryhtyvän monesti sellaiset ihmiset, jotka eivät muuten saisi vastaavaa yhteiskunnallista korkeaa asemaa.

Yrittäjäksi ryhtymistä näyttää esiintyvän Stanworthin ym. (1989, 11-22) mukaan erityisesti seuraavien yhtymäkohtien ja tilanteiden vallitessa:

1. Yksilön vaihtoehtoisten saatavissa olevien taloudellisten roolien puutealueella, eli kun työvoimamarkkinoilla kysyntä laskee, yksityisyrittäjien lisääntyminen on ilmeistä;
2. Toista voidaan kuvata sanalla roolimalli eli pienet yritykset roolimalleina sekä perimä.

Kolmas yrittäjäksi ryhtymisen taustatekijöistä on Stanworthin ym. mukaan geneettinen perintö. Geneettistä perintöä yrittäjyydessä ovat tutkineet mm. Bolton (1971). Lisäksi geneettistä perintöä ovat korostaneet yrittäjyydessä englantilainen Goldthorpe kumppaneineen (1987) sekä ns. GHS-tutkimuksessa mukana olleet Curran ja Burrows (1988), joiden tutkimustuloksia selvitetään tässä tutkimuksessa toisaalla (s. 29). Geneettinen perimä on erittäin merkittävä yrittäjäksi ryhtymisessä em. tutkijoiden mukaan.

Ulrichin ym. (1987, 32-39) mukaan suuri joukko tutkimuksia osoittaa, että yrittäjät omaavat sellaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia, joita yleensä ihmisillä ei ole. Yrittäjyysluonnetta selitetään usein juuri näiden henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella. McClelland (1978), joka on tutkinut paljon yrittäjyyttä ja yrittäjiä, luonnehtii yrittäjiä yksilöinä, joilla on korkea motivaatio saavuttaa jotakin uutta. Yrittäjäpersoonat asettavat itselleen korkeita tavoitteita, saavuttavat ne kovien ponnistusten kautta, ratkaisevat tavoitteiden edessä olevia ongelmia ja haluavat saada palautetta asioista. Yrittäjät sijoittuvat Kolbin 4-sektorisessä oppimismallissa sopeutujasektorille. Sopeutuja on parhaimmillaan silloin, kun tilanteet vaativat pikaista toteutusta. Sopeutujat ovat vahvimmillaan myös silloin, kun pitää toteuttaa suunnitelmia nopeasti ja luodaan uusia kokemuksia. Korkea riskinotto kyky on myös sopeutujalle ominaista. Sopeutujat ovat paljolti toimintaorientuneita, joten yrittäjät ovat ehkä tästäkin syystä sijoittuneet yleensä tähän oppimistyyliin.

On olemassa kuvitelma, että etnisissä vähemmistöryhmissä olisi erityisen paljon yrittäjyyttä. Edellä mainittu väittämä ei kuitenkaan Stanworthin ym. (1989, 11-22) mukaan pidä paikkaansa. Wilson ja Stanworth (1985 ja 1988), Curran ja Burrows (1988) tulivat siihen tulokseen, että ainoastaan 10 % vähemmistöryhmien edustajista todellisuudessa on yrittäjinä eli vähemmistöryhmien osuutta yrittäjinä on suuresti liioiteltu.

Tutkimusten mukaan henkilökohtaiset ympäristöön liittyvät motiivit yrittäjäksi ryhtymiseen ovat hyvin moninaiset. Tähän ovat tutkimuksissaan päätyneet Kankaanpään ja Leimun (1982) lisäksi Marjosola (1979), Huuskonen (1992), Sääski (1994), Koskinen (1995), Kovalainen, Simonen ja Österberg (1996). Yrityksen perustamissyitä voivat olla (Kankaanpää & Leimu 1982, 13):

1. kiinnostus alaan;
2. yrittämisen halu;
3. vanhempien työn jatkaminen;
4. itsenäisyys ja vapaus;
5. toimeentulon turvaaminen tai parantaminen;
6. työttömyys tai työn puute.

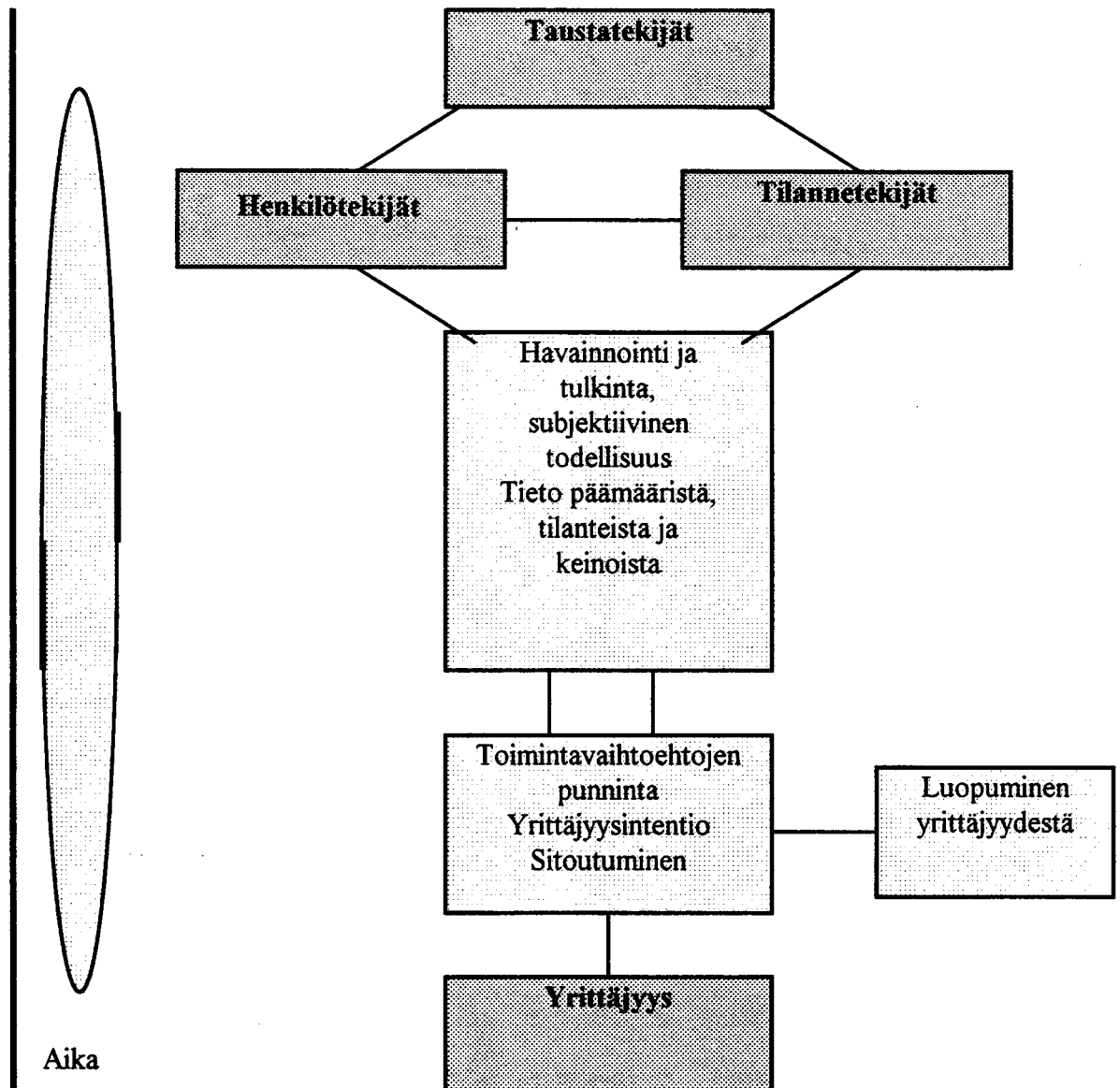
Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa työttömyyden merkitys yrittäjäksi ryhtymisestä selittävänä tekijänä on ilmeisen korostunut (Järvelä 1991, 133; Niittykangas & Tervo 1993a, 48; Niittykangas & Tervo 1993b, 22). Uusyritysten asiakaskunnasta valtaosalla yrityksen perustamisaikeiden taustalla on työttömyys tai sen uhka (Aho, Kivimäki & Koski 1995, 105).

Työttömyyden ja yritysten kasvun välisestä suhteesta ei kuitenkaan ole voitu esittää yksiselitteisiä tuloksia. Työttömyyden kasvu sinänsä merkitsee yrittäjäksi ryhtyvien määrien kasvua. Työttömyyden realisoituminen yrittämisenä lisääntyy, kun olosuhteet ovat suotuisat, yrittäjyyden malli alueella on yleinen ja alue tarjoaa hyvät ulkoiset edellytykset yrittämiselle. Osa yrittäjistä näyttää ryhtyvän yrittäjiksi pakon edessä. (Niittykangas & Tervo 1993a, 48; Niittykangas & Tervo 1993b, 16-17.)

Yrittäjyyttä voidaan selittää myös sosiaalisen marginaalisuuden avulla, jolla tarkoitetaan henkilön kokemaa ristiriitaa nykyisen yhteiskunnallisen aseman ja omien toiveidensa välillä. Yrittäjäksi ryhtyminen voi olla yksi keino sosiaaliselle kohoamiselle, kun koulutuksen puute, syntyperä tai sosiaalinen asema näyttää tukkivan tien eteenpäin. (Marjosola 1979, 55; Casson 1990, 347; Huuskonen 1992, 92; Koskinen 1995, 14.) Yrittäjien keskimääräistä huonompi koulutustausta tukee tätä teoriaa Marjosolan (1978, 92-93) mukaan. Tullessa 1990-luvulle kuitenkin reilusti puolella yrittäjillä on jonkinasteinen koulutus peruskoulutuksen jälkeen. Keskiasteen koulutuksen on saanut 47 prosenttia ja korkea-asteen koulutuksen kahdeksan prosenttia yrittäjistä. (Jukka 1995, 33-34.) Kaikki tilanteeseen tyytymättömät eivät ryhdy yrittäjiksi. Esimerkiksi akateeminen koulutus on viime vuosiin saakka tarjonnut varsin korkean sosiaalisen arvostuksen (yrittäjyys ja alkavien... 1995, 13). Ihmisiä pitää paikallaan myös työ, perhetilanne sekä jatkuvuuden ja tottumuksen voima (Huuskonen 1992, 92).

Koulutustaustan merkitystä yrittäjäksi ryhtymisessä ovat tutkineet mm. Stanworth ja Gray (1989, 11-22) Englannissa. Heidän tutkimuksensa koski pienyritysten omistajien koulutuksellisesta taustaa sekä heidän vanhempiensa ammatillista taustaa (General Household Survey eli GHS 1984), (Small Business Research Trust eli SBRT 1988-1989) ja (London Enterprise Programme eli LEP). Em. tutkimusten mukaan pienten yritysten heikkous on ammatillisen ja yritystaloudellisen koulutuksen puute. Runsaalla 70%:lla LEP-tutkimusohjelmaan osallistuneista, jotka epäonnistuivat yrityksensä hoidossa, ei ollut minkäänlaisia tutkintoja. Sen sijaan 75% niistä yrittäjistä, joilla oli akateemisia, teknillisiä tai ammatillisia pätevyyskertoja, olivat vielä yritystoiminnassa kuuden vuoden jälkeen kurssien suorittamisesta. Mikäli ei oteta huomioon kursseja, jotka tähtäävät yliopistolliseen loppututkintoon, yritysharjoittelijan korkeampi ammatillinen profiili on vielä erittäin ilmeinen verrattuna kaikkiin työntekijöihin, itsensäyöllistäviin sekä pienyritysten omistajiin (alle 25 työntekijää).

Yrittäjäksi ryhtymisestä voidaan esittää Huuskosen (1992, 107) mukaan seuraava prosessimalli (kuvio).



Kuvio 6. Prosessimalli yrittäjäksi ryhtymisestä (Huuskonen 1992, 107)

Tausta- ja henkilötékijät antavat perustan yrittäjäksi ryhtymiselle. Tilannetekijät toimivat laukaisijana päätöksentekoprosessissa ja -tilanteessa. Henkilölle syntyy preferenssi ryhtyä yrittäjäksi, jos koetut henkilötékijät ja tilannetekijät ovat sopivassa suhteessa toisiinsa. Yrittäjäksi ryhtyminen ei ole determinististä seurausta tilanteista, henkilön ominaisuuksista, sosiaalisesta tilanteesta tai mistään muustakaan yksittäisestä seikasta, vaan ne vaikuttavat monimutkaisella tavalla toisiinsa. (Bruch 1986, 25; Huuskonen 1992, 105.) Yrittäjyyskasvatuksen vaikutusta yrittäjyyspäätökseen voi vain arvailla. Niittykangas ja Tervo (1993a, 14-16) ovat muokanneet päätöksentekoa kuvaavan teoreettisen mallin, joka ottaa kaikki perustamiseen liittyvät hyödyt ja haitat mukaan. Sen mukaisesti: ”Potentiaalinen yrittäjä arvottaa tausta- ja henkilötékijöiden perusteella tilannetekijöiden muodostamat yrittäjyyden hyödyt ja haitat. Mikäli yrittäjyyden arvo muodostuu korkeammaksi kuin vaihtoehdoisen asiantilan, henkilö lähtee yrittäjäksi.”

Lindroosin (1995) kokoamien elämäkertojen mukaan yrittäjillä on ollut kolmenlaisia lähtökohtia yrittäjänä aloittamiseen ja toimimiseen. Perinteisessä yrittäjyydessä yrittäjyyden perusta oli kotiseudun ja suvun perinteissä. Yrittäjyyden arvot, normit, identiteetti ja kulttuuri oli omaksuttu lapsuudenkodin perintönä. Sattuman kautta yrittäjiksi joutuneilla yrittäjyydessä oli ollut kyse pyrkimyksestä luoda uutta elämäntapaa, rikastaa palkkatyön orjuuttamaa elämää ja ansaita enemmän kuin palkkatyössä. Yrittäjyyteen ajaututtiin. Tiedostavaan yrittäjyyteen liittyvät yrittäjän kriisit - henkilökohtaiset, taloudelliset ja sosiaaliset. Yrittäjyys oli johtanut umpikujaan, yrittäjä on itsenäinen taistelija ja yksinään selviytyjä. (Lindroos 1995, 4-19.)

Ahon, Kivimäen ja Kosken (1995) luokittelemista uusyrityskeskusten asiakkaista oli erotettavissa neljä yrittäjätyyppiä. Omaehtoiselle yrittäjälle yrittäjäksi ryhtyminen on omaehtoinen valinta, eikä työttömyys tai sen uhka ole perustamisen taustalla. Aktiivisille ammattilaisille yrityksen perustaminen on myönteinen mahdollisuus itsensä työllistämiseen. Yrittäjyyteen ajautuneet ammattilaiset pitävät yrittäjyyttä vain väliaikaisena tilana. Vaihtoehdottomat itsensä toteuttajat ovat työttömiä, heille yrittäjyys on ainoa, mutta myönteinen mahdollisuus itsensä työllistämiseen. (Aho, Kivimäki & Koski 1995, 105-106.)

Koistinen työtovereineen (1987) luokittelee yrittäjät heidän yksilöllisten taustojensa

mukaan kolmeen ryhmään:

1. yrittäjäpersoonallisuudet (yrittäjä on kaiken aikaa ”kiertänyt ve-rissä”);
2. kriisiyrittäjät (ratkaisee työllisyyskriisinsä);
3. elämäntapayrittäjät (itsensä toteuttajat).

(Koistinen, Salin & Tikka 1987, 66-67.)

Taulukko 4. Yrittäjä- yrittäjyystyyppit Huuskosen mallin mukaisesti luokiteltuna

TAUSTATEKIJÄT	HENKILÖTEKIJÄT	TILANNETEKIJÄT
- perinteinen yrittäjäyys	- omaehtoinen yrittäjä - elämäntapayrittäjä - yrittäjäpersoonallisuus	- sattuman kautta yrittäjäksi - tiedostava yrittäjäyys - aktiivinen ammattilainen - yrittäjyyteen ajautunut ammat-tilainen - vaihtoehdoton itsensä toteuttaja - kriisiyrittäjä

Lähde soveltaen Huuskonen 1992; Lindroos 1995, Aho, Kivimäki & Koski 1995 & Koistinen, Salin & Tikka 1987.

Ari Akseli (1995, 28 vrt. Niittykangas, Nenonen ja Tervo 1992,16) Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksesta on tutkinut maanviljelijöiden päätöstä ryhtyä yrittäjäksi. Tutkimus julkistettiin 17.8.1995 Seinäjoella. Tutkimuksen kohteena ovat olleet Isojoen, Kauhajoen ja Karijoen maanviljelijät, joista alle kymmenen prosenttia harjoittaa perinteisen maanviljelyn ulkopuolista yritystoimintaa. Tutkimuksen mukaan maaseutuyrittäjiksi ryhtyneet viljelijät ovat ensin pyrkineet kehittämään maataloustoimintaansa tehokkaampaan suuntaan. Vasta kehitystyön epäonnistuttua tai tulosten jäätyä ennakoitua heikommiksi he ovat päättäneet kokeilla ulkopuolista yritystoimintaa. Yrittäjyyspäätöksen tehneet viljelijät kuitenkin harvoin luopuvat kokonaan perinteisestä maanviljelystä. Maanviljelijöiden yritystoiminnalle on tyypillistä erityisesti menekki- ja hintariskien puuttuminen. Tämä juontaa Ari Akselin mukaan siitä, että maataloutta on tuettu, ohjattu ja rajoitettu lukuisin toimenpitein. Tämän vuoksi maanviljelijöiden päätös ryhtyä ulkopuoliseksi yrittäjäksi on usein vaikea.

3 Tutkimuksen ongelmat

Tämän tutkimuksen alkupuolella on yksityiskohtaisesti kuvattu ne ongelmaryhmät, joihin tutkimuksella haluttiin etsiä vastauksia. Tutkimuksen ongelmat voidaan muotoilla seuraavasti:

O1: Miten oppilaat suhtautuvat yrittäjän kannalta tärkeisiin yrittäjäasioihin?

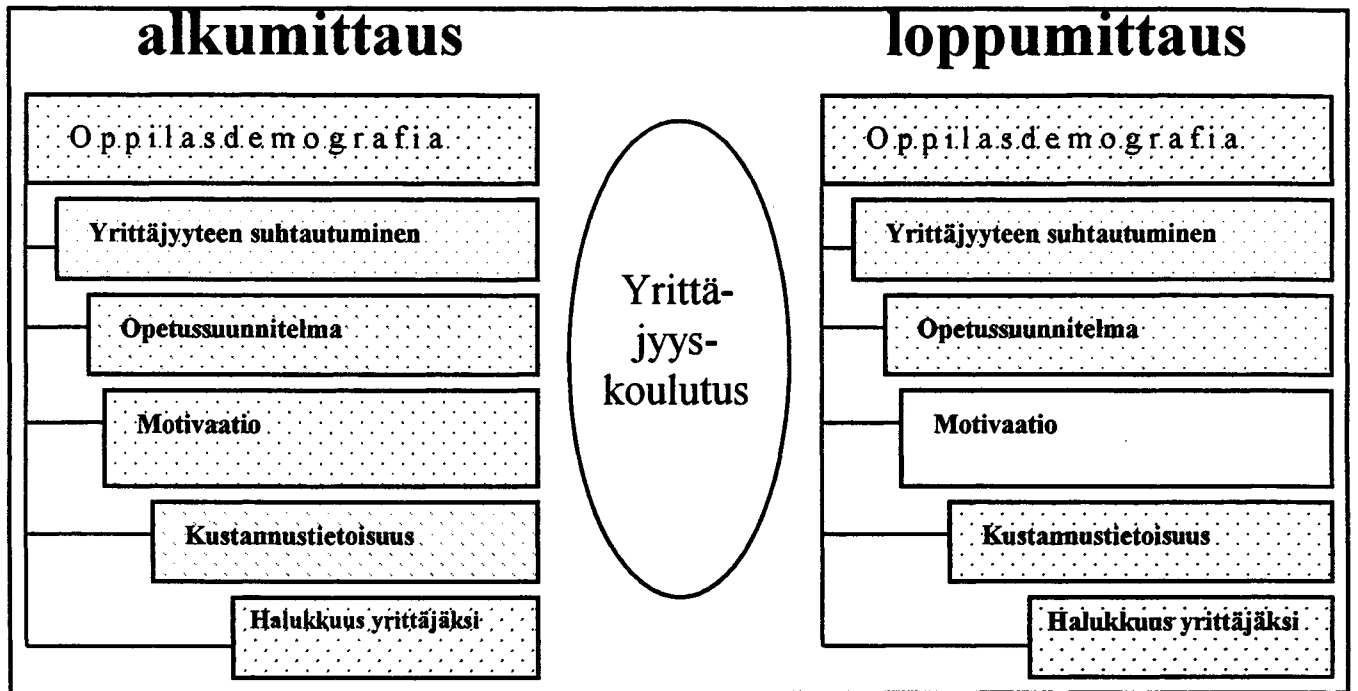
Tutkimuksessa haluttiin tutkia, miten oppilaat suhtautuvat yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin **yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin** sekä mikä vaikutus suhtautumisessa on **oppilasdemografiayhteyksillä**. Haluttiin myös tutkia, minkä oppiaineiden yhteyteen yrittäjyysopetus parhaiten soveltuu sekä ovatko oppilaat saaneet tarpeeksi tietoa yrittäjyydestä. Lisäksi tutkittiin, onko koulunkäynti oppilaiden mielestä tärkeätä ja mitä se maksaa yhteiskunnalle, ovatko oppilaat halukkaita yrittäjiksi sekä mikä vaikutus on oppilasdemografiayhteyksillä.

O2: Miten lyhyt, tiivis tietoiskumainen yrittäjyyskoulutus vaikutti?

Tutkimuksessa haluttiin selvittää, mitä vaikutuksia lyhyellä tiiviillä koulutuksella on siihen miten oppilaat koulutuksen jälkeen suhtautuvat yrittämisen kannalta tärkeisiin **yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin, ja -tietoihin**.

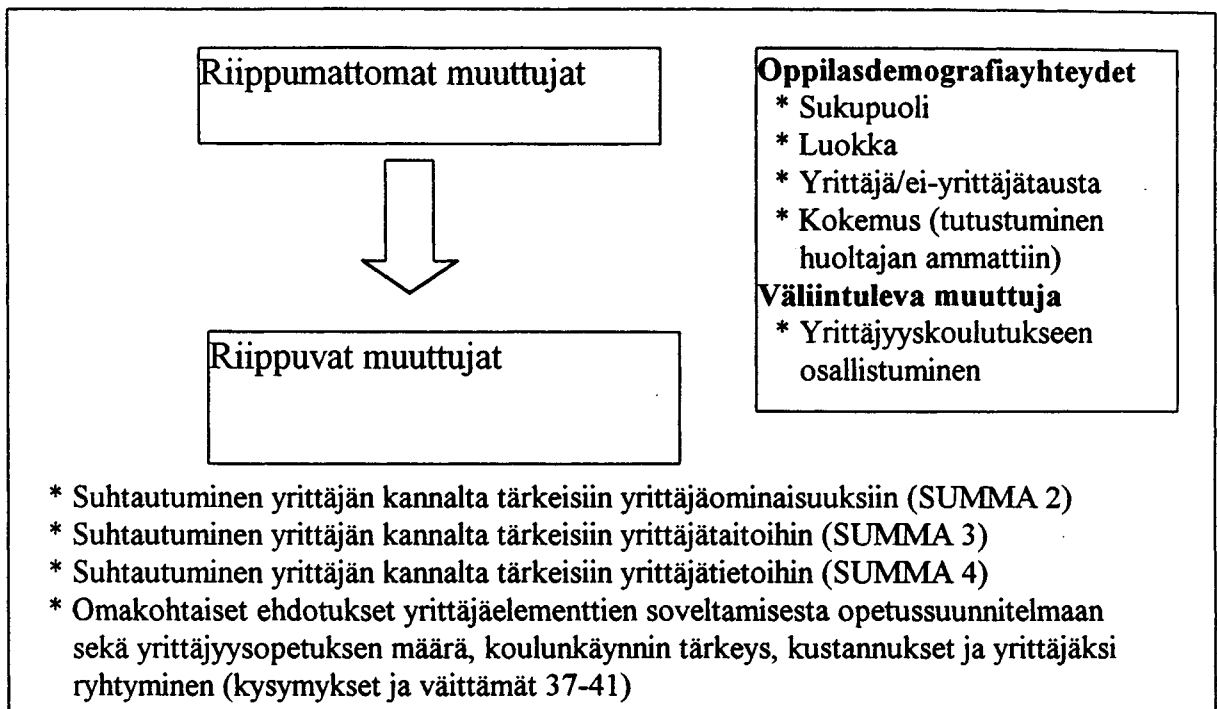
O3: Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus oppilaiden suhtautumisessa yrittäjäelementtien soveltamiseen opetussuunnitelmassa, yrittäjyysopetuksen riittävyteen, kustannustietoisuuteen, koulutuksen tarpeellisuuteen ja yrittäjäksi ryhtymiseen

Tutkimuksessa haluttiin tutkia, millaisia vaikutuksia lyhyellä tiiviillä yrittäjyyskoulutuksella on oppilaiden suhtautumisessa yrittäjäelementtien soveltamiseen opetussuunnitelmassa, yrittäjyysopetuksen riittävyteen, kustannustietoisuuteen, koulutuksen tarpeellisuuteen ja yrittäjäksi ryhtymiseen. Mikä vaikutus on oppilasdemografiayhteyksillä?



Kuvio 7. Tutkimusasetelma

5 Riippumattomat ja riippuvat muuttujat



Kuvio 8. Muuttujat

Yrittäjäominaisuudet, -taidot ja -tiedot:

Riippumattomina muuttujina ovat oppilasdemografiayhteydet.

Riippuvina muuttujina ovat yrittäjäominaisuuksia, -taitoja ja -tietoja kuvaavat väittämät 6-36 eli SUMMAT 2-4 (ks. liite 1).

Opetussuunnitelmaehdotukset, yrittäjyysopetuksen riittävyys, koulunkäynnin tärkeys ja kustannukset yhteiskunnalle sekä yrittäjäksi ryhtyminen:

Riippumattomina muuttujina ovat oppilasdemografiayhteydet.

Riippuvat muuttujat ovat opetussuunnitelmaehdotuksia, yrittäjyysopetuksen riittävyttä, koulunkäynnin tärkeyttä ja kustannuksia yhteiskunnalle sekä yrittäjäksi ryhtymistä kuvaavat kysymykset ja väittämät 37-41 (ks. liite 1).

Muutos suhtautumisessa yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin, -tietoihin, yrittäjyysopetuksen järjestämiseen, yrittäjyysopetuksen riittävyyteen, koulunkäynnin tarpeellisuuteen ja kustannuksiin sekä yrittäjäksi ryhtymiseen:

Riippumattomat muuttujat ovat osallistuminen yrittäjyyskoulutukseen sekä oppilasdemografiayhteydet.

Riippuvat muuttujat ovat SUMMA 2:n, SUMMA 3:n, SUMMA 4:n väittämät sekä kysymykset ja väittämät 37-41 (ks. liite 1)

6 Hypoteesit

Tässä tutkimuksessa aikaisemmin esille tuotuihin suomalaisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin viitaten sekä edellä kuvatun teoreettisen kehyksen varassa voitiin johtaa seuraavat riippumattomien ja riippuvien muuttujien välisiä yhteyksiä koskevat hypoteesit:

Oppilasdemografia ja yrittäjäominaisuudet:

- H 1: Pojat painottavat yrittäjäominaisuuksia yrittäjänä onnistumisen kannalta enemmän kuin tytöt.
- H 2: 9-10-luokkien oppilaat painottavat yrittäjäominaisuuksia yrittäjänä onnistumisessa enemmän kuin 7-8-luokkien oppilaat.
- H 3: Yrittäjätaustan omaavat oppilaat painottavat yrittäjäominaisuuksia yrittäjänä onnistumisessa enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat.

Oppilasdemografia ja yrittäjätaidot:

- H 4: Pojat painottavat yrittäjätaitojen merkitystä yrittäjänä onnistumisen kannalta enemmän kuin tytöt.
- H 5: 9-10-luokkien oppilaat painottavat yrittäjätaitojen merkitystä yrittäjänä onnistumisessa enemmän kuin 7-8-luokkien oppilaat.
- H 6: Yrittäjätaustan omaavat oppilaat painottavat yrittäjätaitojen merkitystä yrittäjänä onnistumisessa enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat.

Oppilasdemografia ja yrittäjätiedot:

- H 7: Tytöt painottavat yrittäjätietojen merkitystä yrittäjänä onnistumisen kannalta enemmän kuin pojat.

- H 8: 9-10-luokkien oppilaat painottavat yrittäjätietojen merkitystä yrittäjänä onnistumisessa enemmän kuin 7-8-luokkien oppilaat.
- H 9: Yrittäjätaustan omaavat oppilaat painottavat yrittäjätietojen merkitystä yrittäjänä onnistumisessa enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat.

Oppilasdemografia ja opetussuunnitelmaehdotukset, yrittäjyysopetuksen riittävyys, koulunkäynnin tärkeys ja kustannukset yhteiskunnalle sekä yrittäjäksi ryhtyminen:

- H 10: Tytöt katsovat saaneensa riittävästi yrittäjyysopetusta, pojat sen sijaan eivät.
- H 11: Pojat ovat halukkaampia ryhtymään yrittäjiksi koulunkäynnin jälkeen kuin tytöt.
- H 12: 9-10-luokkien oppilaat ovat saaneet riittävästi opetusta yrittäjydessä kun taas 7-8-luokkien oppilaat eivät katso saaneensa riittävästi yrittäjyysopetusta,
- H 13: 9-10-luokkien oppilaat ovat halukkaampia ryhtymään yrittäjiksi kuin 7-8-luokkien oppilaat.
- H 14: Yrittäjyystaustan omaavat oppilaat eivät katso saaneensa riittävästi yrittäjyysopetusta, ei-yrittäjätaustan omaavat sen sijaan ovat saaneet tarpeeksi opetusta.
- H 15: Yrittäjätaustan omaavat oppilaat ovat halukkaampia ryhtymään yrittäjiksi kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat.

Oppilasdemografia ja yrittäjyyskoulutuksen jälkeinen muutos suhtautumisessa yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin, -tietoihin, yrittäjyysopetuksen järjestämiseen, yrittäjyysopetuksen riittävyteen, koulunkäynnin tarpeellisuuteen ja kustannuksiin sekä yrittäjäksi ryhtymiseen:

- H 16: Yrittäjyyskoulutuksen ansiosta oppilaat suhtautuvat yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin positiivisemmin
- H 17: Yrittäjäksi ryhtyminen nousee koulutuksen ansiosta.
- H 18: Ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin yrittäjyyskoulutuksella on vielä voimakkaampi vaikutus kuin yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin.

7 Prosessi

7.1 Tutkimusmenetelmä

Perusjoukko koostui Teuvan kunnan peruskoulun yläasteen 7-10-luokkien oppilaista (N=338). Oppilaat olivat tutkimushetkellä 13-16-vuotiaita. Alkumittauksessa oli 309 oppilasta (taulukko 5, s. 81) ja loppumittauksessa 303 oppilasta (taulukko 16, s. 132). Kato oli alkumittauksessa 29 (8.6 %) ja loppumittauksessa 35 (10.6 %). Molemmat kadot aiheutuivat sattumanvaraisista poissaoloista. 7-8-luokan kadot: tytöissä ei muutosta (yrittäjätausta +0 % ja ei-yrittäjätausta +0 %) ja poikien kohdalla lievät muutokset (yrittäjätausta +6 % ja ei-yrittäjätausta -6 %). Toisen mittaushetken ajankohtaan ajoittui oppilaiden työelämään tutustumisjakso (TET) sattumanvaraisesti. Tutustumisjaksolla oli suurin vaikutus 9-10-luokan katoihin: poikien muutos (yrittäjätausta -12 % ja ei-yrittäjätausta +12 %) ja tyttöjen muutos (yrittäjätausta +4 % ja ei-yrittäjätausta -4 %). Taulukossa 5 on kuvattu, miten koehenkilöt jakoutuivat sekä lukumääräisesti että prosentuaalisesti sukupuolen, luokan ja yrittäjä/ei-yrittäjätaustan suhteen.

Taulukko 5. Alkumittauksessa olleiden oppilaiden jakautuminen oppilasdemografian mukaan

	Näyte yhteensä luokittain	Yrittäjätausta		Ei-yrittäjä- tausta	
		lkm	%	lkm	%
Tytöt					
7-8-luokka	89	36	40	53	60
9-10-luokka	75	35	47	40	53
Pojat					
7-8-luokka	89	35	39	54	61
9-10-luokka	56	26	46	30	54
Yhteensä	309	132	43	177	57

Tutkimuslomakkeena (mittari) käytettiin 3-sivuista lomakkeistoa (ks. liite 1), jossa tutkimuksen kannalta keskeisimmät väittämät 6-36 mittasivat oppilaiden suhtautumista yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin. Asteikkona oli Likertin 5-portainen asteikko (erittäin vähän - erittäin paljon). Näin mittarista saatiin selkeä ja ymmärrettävä.

Tutkimuslomakkeiston keskeisimmät väittämät yrittäjäominaisuudet (SUMMA 2) perustuvat Peltosen vuonna 1986 tekemään yrittäjyyttä koskevaan väitöskirjaan. Lisäksi mittarin laadinnassa käytettiin avuksi Peltosen ja Ruohotien tutkimuksia sekä Koirasen yrittäjyyttä käsittelevää kirjallisuutta. Vapaamuotoiset kysymykset ja väittämät (SUMMA 3) ja (SUMMA 4) laadittiin yhteistyössä yläasteen yrittäjyysvastuuopettajan ja yrittäjyyskonsulttien (Lipiäinen ja Flaaming) avulla. Tutkimuslomake validoitiin perusteellisesti (ks. s. 15-16).

Väittämien 37-41 avulla selvitettiin, missä oppiaineissa yrittäjyyttä olisi oppilaiden mielestä parasta opettaa, olivatko oppilaat mielestään saaneet tarpeeksi yrittäjyysopetusta, mikä oli oppilaiden mielipide koulunkäynnin tärkeydestä tulevaisuuden kannalta, mitä koulunkäynti maksaa yhteiskunnalle sekä oppilaiden yrittäjäsiryhtymisvalmiutta koulunkäynnin jälkeen.

7.2 Toteuttaminen

Tutkimus toteutettiin keväällä 1995. Mittauksien välinen aika oli noin viikko. Ennen loppumittausta annettiin konsultointiyhtiö TKN OY:n sekä tutkimuksen suorittajan toimesta lyhyt tietoiskumainen koulutus yrittäjyydestä kaikille oppilaille. Loppumittaus suoritettiin välittömästi koulutuksen jälkeen. Näin saatiin tietoa ns. väliin tulevan muuttujan vaikutuksesta oppilaiden suhtautumiseen yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin sekä muihin yrittäjyyttä koskeviin väittämiin ja kysymyksiin. Tietoiskumainen yrittäjyyskoulutus koostui seuraavista tavoitteista:

1. hahmottaa tuleva maailma;
2. oppia yrittämisen menestystekijät;
3. oivaltaa laadun merkitys yrittämisessä;
4. oivaltaa nöyryyden merkitys asiakaspalvelussa;

5. soveltaa japanilaista yrittäjyysfilosofiaa;
6. soveltaa sakilla bisneksen tekoon (SBT) yrittämisessä;
7. välttää yritystoiminnan typeryyksiä;
8. motivoitua riskinottamiseen yrittämisessä.

Koeolosuhteet olivat vakaat molemmilla mittauskerroilla. Mittaukset suoritettiin opettajien valvonnassa ja tutuissa luokkahuoneissa.

8 Tulostanalysointi

8.1 Tulostanalysoinnissa käytetyt menetelmät

Laskentamenetelmät esitetään alla olevassa taulukossa 6 hyvin tiivistetysti. Tavoitteena on tulostarkasteluun orientoituminen.

Taulukko 6. Tulostkäsittelymenetelmät

Laskentamenetelmä	Tarkoitus
1. Kaikkien muuttujien jakautumat, keskiarvot ja hajonnat	Alustavan kuvan saaminen muuttujarvojen vaihtelusta jatkoanalyysien pohjaksi ottaen huomioon demografiayhteydet
2. Faktorianalyysit (pääakseliratkaisu, rotaatiot oblimin-menetelmällä) summatasosta 2 = yrittäjäominaisuudet, summatasosta 3= yrittäjätaidot ja summatasosta 4= yrittäjätiedot (Liite 1 ; muuttujat 6-36)	Kuvailujärjelmän luominen lähinnä jatkoanalyysien pohjaksi. Lisäksi halutaan selvittää summatasojen (2-4) ja mahdollisten muodostuvien faktoreiden yhdenmukaisuus sekä summatasojen yksittäisten muuttujien reliabiliteetin estimointi komunaliteettiarvojen perusteella
3. Cronbachin alfa-kerroin Ks. esim. Valkonen (1981, 57-59) sekä Nummenmaa ym. (1997, 186-187)	Summatasojen (2-4) reliabiliteetin (= sisäinen konsistenssi)selvittäminen
4. Toisistaan riippumattomien keskiarvojen välisen varianssin suhteen ryhmien sisäiseen varianssiin testaaminen ns. Fisherin testillä (tilastollinen merkitsevyydesti eli F-testi) (Liite 1; muuttujat 6-36)	Hypoteesien H1-H9, H16 ja H18 testaaminen
5. Yksi-, kaksi- ja kolmesuuntaiset varianssianalyysit	- ” -
6. Empiiristen havaintojen ja tilastollisen riippumattomuuden eron testaaminen Khin neliö-testillä (X)	Hypoteesien H10-H15 ja H17 testaaminen
7. Oppiainetalukko yrittäjyysopetukseen soveltuvista oppiaineista (Liite 1; kysymys 37)	Oppilaiden antamat OPS (opetussuunnitelma)- ehdotukset yrittäjyysopetuksen järjestämiseksi

Tulosten erittelyn yhteydessä kuvataan tapauskohtaisesti tarkemmin millaisilla F-testin ja varianssianalyysin malleilla tärkeimmät riippuvuudet oppilasdemografisten tekijöiden ja muuttujien välillä selvitetään.

8.2 Uskottavuuden analysointi

Tulostarkastelussa on tietysti kiinnitettävä huomiota esillä olevan vaikeahkon tutkimuskohteen mittausten luotettavuuden problematiikkaan. Havaittavien riippuvuuksien ja erojen tilastollisen merkitsevyyden lisäksi kiinnitetään huomiota siihen, mitä tulokset yrittäjyyskasvatuksen käytännön koulutyössä saattaisivat merkitä. Tällöin myös mm. otoskokoihin, otoksen edustavuuteen ja alku- ja loppumittauksen väliseen koehenkilökatoon liittyvät pohdinnat ovat tärkeitä. Lisäksi on otettava huomioon, että tutkimuskunnan kouluissa käynnistettiin vuoden 1993 syksyllä tehostettu yrittäjyyskasvatus, jolloin tulokset saattavat olla yrittäjyyden kannalta positiivisempia kuin muiden kuntien yläasteilla.

Tämän tutkimuksen, kuten varmaankin monen muunkin vastaavan tutkimuksen ongelmana on johtopäätöksien tekoon liittyvä epävarmuus. Yrittäjyyttä koskevia asennetutkimuksia ei ole aikaisemmin tehty yläasteen oppilaille. Tämän tutkimuksen valmistelun aikana on osittain samaa mittaria hyväksikäyttäen ja osaksi samalla koehenkilöjoukolla tehty pro-gradu-tutkimus. Kyseisen tutkimuksen tulokset kyllä selkeästi vahvistavat tämän tutkimuksen tuloksia.

Alku- ja loppumittauksen välillä suoritettujen lyhyen tiiviin yrittäjyyskoulutuksen vaikuttavuutta saatetaan myös epäillä nimenomaan koulutuksen lyhyen keston vuoksi. Koulutuksen suunnittelussa oli ajatuksena voimakkaan tunnelatauksen aikaansaaminen tuomalla sekä yrittäjyyden hyvät että negatiiviset puolet jopa kärjistetyksi esille. Toisaalta on myös pohdittava mitä saakaan aikaan pitkäaikainen systemaattinen yrittäjyyskasvatus/-koulutus, kun lyhyellä koulutusiskulla näyttää olevan näinkin selvä vaikutus.

8.2.1 Reliabiliteetti

Peltosen (1970) mukaan mittauksen luotettavuus koostuu useista eri tekijöistä: validiteetista eli pätevydestä, pysyvyydestä, peittävydestä, mittariedustavuudesta, objektiivisuudesta, erottelukyvystä, vertailtavuudesta, tehokkuudesta, käyttökelpoisuudesta, analysoitavuudesta ja toistettavuudesta.

Pysyvyys voidaan erotella mittavälineen pysyvyydeksi eli reliabiliteetiksi ja mittauskohteen pysyvyydeksi eli konstanssiksi. Käytännössä näitä kahta käsitettä on Peltosen mukaan vaikea erottaa, joten puhutaankin kokonaispysyvyydestä eli stabiliteetista. (Peltonen 1970, 14-17.)

Karman (1983, 54-57) mukaan reliabiliteetti on sitä parempi, mitä vähemmän on mittaustuloksissa mukana sattumanvaraisuutta. Luotettavia tuloksia antava mittari on siis reliaabeli. Reliabiliteetti ilmaistaan yleensä korrelaatiokertoimella, tällöin täysin sattumanvaraisen mittarin reliabiliteetti on nolla ja täysin sattumavapaan mittarin yksi. Reliabiliteettia voidaan arvioida mm. tekemällä kaksi mittausta samalla mittarilla samalle koehenkilöjoukolle. Mittauskertojen tulosten samansuuntaisuus on sitä suurempi, mitä reliaabelimpi mittari on. Tässä tutkimuksessa on tehty kaksi mittausta, ja loppumittauksessa reliabiliteettiluvut nousivat merkittävästi (ks. taulukko 7 s. 88). Lisäksi voidaan tutkia mittarin sisäistä johdonmukaisuutta tai verrataan kahden eri mittaajan saamia tuloksia toisiinsa.

Reliabiliteetin yhteydessä on myös syytä selvittää faktorianalyysin ja reliabiliteetin yhteyttä. Peltosen (1970) mukaan faktorianalyysia sovelletaan mm. silloin, kun joukko muuttujia halutaan kuvata pienemmällä joukolla uusia muuttujia (faktoreita) eli on kysymys kuvailusysteemin luomisesta. Lisäksi faktorianalyysia voidaan käyttää regressioanalyysin tapaan selittämiseen tai ennustamiseen. Faktoriluvun ehdottomana ylärajana on pidettävä Peltosen mukaan sitä, että jokainen kommunaliteetti eli muuttujan painokertoimien neliöiden summa on pienempi kuin reliabiliteetti. Kommunaliteetti ilmoittaa kuinka suuren osan kaikki faktorit yhteensä selittävät ko. variaabelin varianssista. Faktoreiden tulee selittää vain todellista varianssia. Jos variaabelin kommunaliteetti on suurempi kuin reliabiliteetti, faktorit selittävät osittain virhevarianssia. (Peltonen 1970, 90-100.)

Suoritettujen faktorianalyysien suhteen on todettava, että mittauksen osalta variaabeleiden kommunaliteettiluvut olivat kaikki alhaisempia kuin reliabiliteetti. Suurin kommunaliteettiluku oli alkumittauksessa .57 ja alhaisin .15, ja loppumittauksessa suurin oli .62 ja alhaisin .31 eli huomattavasti pienempiä kuin reliabiliteettiluvut.

Mikäli tässä tutkimuksessa tutkimusvälineiden konstruoinnissa ja valinnassa olisi haluttu toimia mahdollisimman koetellulla pohjalla, olisi käytetty mittareita, jotka ovat jo osoittaneet käyttökelpoisuutensa vastaavissa tutkimuksissa Suomessa. Koska mittareita ei löytynyt, oli tehtävä mahdollisimman hyvä ja käyttökelpoinen mittausväline asiantuntijoiden avustuksella.

Silti esimerkiksi osamittareiden (summatasot 2-4) reliabiliteetikertoimet voivat vaihdella tässäkin tutkimuksessa välillä .66 - .92. Mitä tämä käytännössä voisi merkitä? Borg & Gall (1978 , 197) antaa siihen liittyen hyvän esimerkin. Pistemäärien ero 2.2 tietyllä asteikolla reliabelimmassa mittauksessa (.95) tuottaa saman tilastollisen merkitsevyyseron kuin 7.1 pisteen ero epäreliabelimman (.50) mittauksen kyseessä ollen.

Edellä olevassa esityksessä on pyritty havainnollisesti osoittamaan kuinka oleellisia ovat tutkimuksen tulosten tulkinnan kannalta mitausten reliabiliteettia koskevat tunnusluvut. Mittausten sisäistä johdonmukaisuutta selvitetään taulukon avulla. Taulukossa 7 (s. 88) esitetään kaikkien olennaisimpien osamittareiden sisäistä konsistenssia kuvaavat tunnusluvut sekä jonkin verran tietoa osioiden mittausominaisuuksista. Kommunaliteettiarvojen avulla arvioidut reliabiliteettiestimaatit löytyvät tulosten yhteydessä esitetyistä ja liitteinä olevista faktorimatriiseista. Faktoreiden toteutuneet reliabiliteettiarvot (faktoripistemääräskaalan reliabiliteettikertoimien estimaatit) löytyvät faktoripistemäärämuuttujien estimoiduista kovarianssimatriiseista (Liitteet 19-26).

Taulukko 7. Käytettyjen osamittareiden reliabiliteetti tässä tutkimuksessa

Osamittari	Käytetty laskenta- menetelmä	Reliabili- teetti-arvio	Toteutunut reliabiliteetti	Vertailutietoja
Yrittäjyyttä kuvaavien muuttujien jakautuminen eri faktoreihin (alkumittaus) 1)	oblimin rotaatio ks. Nummen- maa ym. (1997, 254)			
I Yrittäjäominaisuus- /taitofaktori		.50	.87	Tammelin & Vara- mäki (1997, 47-49)
II Yrittäjätietofaktori		.53	.84	- ” -
III Kuuliaisuus- /tunnollisuusfaktori		.47	.66	- ” -
Yrittäjyyttä kuvaavien muuttujien jakautuminen eri faktoreihin (loppumittaus) 2)				
I Yrittäjäominaisuus- faktori		.55	.92	
II Yrittäjätaitofaktori		.60	.89	
III Yrittäjätietofaktori		.56	.89	
Summatasomittaukset: (alkumittaus/loppu- mittaus)				
Summa 2 = yrittäjäominaisuudet	Cronbachin alfa-kerroin		.84 (alkumitt.) .92 (loppumitt.)	Karma (1983, 54-57) hyvä älykk. testi = .90 ja yli
Summa3 =yrittäjätaidot	Cronbachin alfa-kerroin		.70 (alkumitt.) .86 (loppumitt.)	koulun koe = .70 ja yli
Summa 4 = yrittäjätiedot	Cronbachin alfa-kerroin		.80 (alkumitt.) .89 (loppumitt.)	opetustapahtuman observoinnit = .60-.90

1) Kommunaliteetti-arvot osioittain alkumittauksessa = .15 - .57

2) Kommunaliteetti-arvot osioittain loppumittauksessa = .31 - .62

Faktorianalyysien osalta on huomioitavaa, että alkumittauksessa faktorit 1-3 muodostuivat vain osittain samoiksi kuin summatasot 2-4, mutta loppumittauksessa faktorit 1-3 yhdistyivät täysin summatasoihin 2-4. Selitysprosentit olivat myös hyvin korkeita kuten edellä olevasta taulukosta ilmenee (.89 - .92).

8.2.2 Validiteetti

Peltosen (1970) ja Karman (1983) mukaan validiteetti on sitä, kuinka hyvin mitataan sitä, mitä on tarkoitus mitata. Mittarin validiteetti on mittaustulosten ja mitattavaksi tarkoitettun ominaisuuden todellisen määrän välinen korrelaatio. Nummenmaan, Konttisen ym. (1997) mukaan voidaan edelleenkin puhua sisältövaliditeetista, kriteerivaliditeetista, ennustevaliditeetista, samanaikaisvaliditeetista ja konstruktiovaliditeetista.

Edelleen Nummenmaan, Konttisen ym. (1997) mukaan validiteetilla tarkoitetaan niiden päätelmien sopivuutta, mielekkyyttä ja käyttökelpoisuutta, joita mittaustuloksista tehdään. Edellä mainittuja validiteetin kohtia tässä tutkimuksessa vahvistavat seuraavat asiat:

1. Oppilaiden suhtautumista yrittäjäominaisuuksiin (summa 2), -taitoihin (summa 2) ja -tietoihin (summa 4) mitattiin Peltosen tutkimuksen ”yrittäjäisyys ja sen esteet” (1984) teoksessa Peltonen (1986, 51-104) perusteella laadittujen yrittäjäyden eri osa-alueita kuvaavien väittämien ja kysymysten avulla;
2. Väittämien ja kysymysten valinnassa ja laadinnassa saatiin opastusta TKN Oy:n yritysconsulteilta, jotka ovat tutkineet ja kouluttaneet pienten ja suuryritysten johtajia ja työntekijöitä, kaupunkien ja kuntien johtavia viranhaltijoita ja muita työntekijöitä lähes kaksikymmentä vuotta;
3. Mittari testattiin harkinnanvaraisesti eri vuosiluokilta valituilla oppilailta (2 oppilasta/luokka) sekä oppiaineiden opettajilla (3 opettajaa) ja tutkimuksen suorittajalla;
4. Mittarin kieli on selkeää, ja opettajat antoivat opastusta oppilaille vastaamisen yhteydessä normaalin luokkatilanteen mukaisesti;
5. Vastaamisaika oli sama kuin mittarin validoinnissa ja olosuhteet olivat mittauksen yhteydessä vakaat.

Validiteettia saattaa alentaa 9-10-luokan poikien osalta loppumittauksen ajankohtaan sattunut TET-jakso, jolloin erityisesti yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien poikien ryhmät poikkesivat alkumittauksesta +/-12%.

9 Tulokset

Tuloksien esittely tapahtuu seuraavassa järjestyksessä: 1) teoreettisen jaotelman Summa 2 (yrittäjäominaisuudet), Summa 3 (yrittäjätaidot) ja Summa 4 (yrittäjätiedot) koettelu faktorianalyysin avulla, 2) tarkastellaan eri sukupuolta olevien oppilaiden suhtautumista yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin, 3) esitellään oppilaiden antamia sanallisia ehdotuksia (OPS-ehdotukset) yrittäjyysopetuksen järjestämisessä, 4) selvitetään eri sukupuolta olevien oppilaiden suhtautumista yrittäjyyskasvatuksen riittävyyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, koulunkäynnistä yhteiskunnalle aiheutuviin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymishalukkuuteen, 5) tarkastellaan eri luokka-asteiden (7-8-lk/9-10-lk) suhtautumista yllä oleviin yrittäjyyttä koskeviin asioihin, 6) selvitetään oppilaiden huoltajien taustan (yrittäjät/ei-yrittäjät) yhteyttä suhtautumiseen tutkimuksessa esitettyihin väittämiin ja kysymyksiin, 7) esitellään oppilaiden vastauksia huoltajien ammattiin tutustumisen kannalta sekä 8) tutkitaan lyhyen tiiviin yrittäjyyskoulutuksen vaikutusta yllä oleviin väittämiin ja kysymyksiin oppilasdemografian suhteen.

9.1. Teoreettisen jaottelun, yrittäjäominaisuudet, -taidot ja -tiedot, koettelu

Tämän tutkimuksen ongelma-asettelussa on keskeistä tutkittavien yrittäjyysasioiden kannalta muuttujien jaottelu teoreettisesti yrittäjäominaisuuksiin (summa 2),- taitoihin (summa 3) ja -tietoihin (summa 4). Koettelu (empiirinen ryhmittely) muotoutui faktorianalyysin tuloksena seuraavassa esitetyn kaltaiseksi (vrt. s. 84 taulukko 6 kohta 2).

Nummenmaa, Konttinen ym. (1997, 248-253) mukaan otoskorrelaatiomatriisin determinantin arvo osaltaan ilmaisee korreloituneisuutta muuttujien välillä. Tässä tutkimuksessa determinantin arvo on .000043, joten faktorianalyysin suorittamiselle on tältä osin hyvät edellytykset.

Taulukot 8 ja 9 (s. 91 ja s. 95), joihin on alleviivattu eri faktoreiden eniten edustavien muuttujien painokertoimet sekä esitetty kaikkien muuttujien keskiarvot, hajonnat ja järjestyssijat, antaa aihetta moniin yrittäjäominaisuuksia, -taitoja ja -tietoja koskeviin pohdintoihin.

Taulukko 8. Oppilaiden antamat painotukset yrittäjäominaisuuksia, -taitoja ja -tietoja kuvaaville väittämille (alkumittaus) (N=309)

Summa 2: Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni seuraavia henkilökohtaisia ominaisuuksia (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1-5.

Muuttuja	Faktorit x)				Keskiarvo 1=erittäin vähän.. 5=erittäin paljon	Hajonta	Järjestyssija
	I	II	III	h ²			
6. sosiaalisuutta/ yhteistyökykyä	.39	-.12	.21	.31	4.23	.94	7.
7. tunteentasapainoa	.32	-.02	<u>.40</u>	.35	3.33	.92	26.
8. kuuliaisuuutta	.17	-.04	<u>.56</u>	.42	3.58	.95	24.
9. maltillisuutta	.45	.04	<u>.36</u>	.39	4.12	.88	9.
10. tunnollisuutta	.24	-.13	.29	.24	4.06	.94	11.
11. usakaliaisuutta	.37	-.11	.00	.19	4.11	.89	10.
12. järkähtämättömyyttä	.28	-.08	-.21	.18	3.49	1.00	25.
13. toisiin luottamista	-.03	-.30	<u>.37</u>	.23	3.74	1.03	23.
14. kokonaisnäkemystä	.45	-.01	.11	.25	3.94	.90	19.
15. rehtiyttä	.24	-.11	.24	.19	4.02	1.04	15.
16. itsevarmuutta	<u>.54</u>	.03	.09	.30	4.34	.83	4.
17. luovuutta	<u>.62</u>	.13	.04	.33	3.96	.90	17.
18. itsetuntoa	<u>.63</u>	.09	.10	.38	3.93	.97	20.
19. itsekuria	<u>.61</u>	.10	.01	.32	3.93	.93	20.
20. stressinsietoa	<u>.55</u>	.04	.00	.28	4.05	1.02	12.
21. tahdonlujuutta	<u>.54</u>	-.05	-.05	.31	4.39	.83	2.

Summa 3: Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni seuraavia henkilökohtaisia taitoja (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1-5.

Muuttuja	Faktorit				Keskiarvo 1=erittäin vähän.. 5=erittäin paljon	Hajonta	Järjestyssija
	I	II	III	h ²			
22. neuvottelutaitoa	.52	-.13	-.14	.35	4.33	.81	5.
23. järjestelytaitoa	.48	-.17	-.03	.34	4.05	.88	12.
24. erittelytaitoa	.42	-.14	.03	.26	3.76	.89	22.
25. esiintymistaitoa	.40	-.03	-.00	.17	3.79	1.03	21.
26. kielitaitoa	.28	-.17	-.13	.15	3.94	.97	19.
27. ammattitaitoa	.30	-.21	-.04	.19	4.59	.75	1.

Summa 4: Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni tietoa seuraavista asioista (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1-5.

Muuttuja	Faktorit				Keskiarvo 1=erittäin vähän.. 5=erittäin paljon	Hajonta	Järjestyssija
	I	II	III	h ²			
28. tuotteista/palveluista	.41	-.23	-.10	.30	4.37	.80	3.
29. ostajista	.08	-.47	-.10	.27	3.95	.92	18.
30. kilpailijoista	.36	-.29	-.28	.35	3.98	.90	16.
31. koneista/laitteista	.20	-.36	-.12	.24	4.13	.86	8.
32. raaka-aineista	.21	-.37	-.14	.26	4.04	.88	13.
33. lainsäädännöstä	.07	<u>-.56</u>	.16	.41	4.02	.93	15.
34. rahoituksesta	-.13	<u>-.80</u>	.09	.57	4.34	.86	4.
35. verotuksesta	.05	<u>-.67</u>	.06	.49	4.24	1.00	6.
36. yhtiömuodoista	-.04	<u>-.57</u>	.20	.36	4.03	.91	14.
Ominaisarvo	7.04	1.39	1.00	9.43			
%-osuus yht. alueesta	22.7	4.5	3.2	30.4			

x) pääakseliratkaisu ; oblimin rotaatio

“Yrittäjäominaisuudet-/taidot“ (I)

Taulukon 8. muuttujat:

	a	h ²
18. Yrittäjänä onnistuminen edellyttää itsetuntoa	(.62)	.33
17. -“- -“- -“- luovuutta	(.62)	.38
19. -“- -“- -“- itsekuria	(.61)	.32
20. -“- -“- -“- stressinsietoa	(.55)	.28
21. -“- -“- -“- tahdonlujuutta	(.54)	.31
16. -“- -“- -“- itsevarmuutta	(.54)	.30

ryhmittyvät selvästi eroon muista yrittäjälle tärkeistä ominaisuuksista. Faktorissa kiinnittyy kuitenkin huomio siihen, että kolme suurinta painokertoimen saanutta ominaisuutta ei ole sijoittunut kuitenkaan oppilaiden antamissa painotuksissa kovin korkealle. Tahdonlujuus on saanut toiseksi korkeimman painotuksen ja itsevarmuus neljänneksi korkeimman painotuksen, joten tätä faktoria voitaisiin kutsua myös “itsevarmuus-/tahtofaktoriksi“. Kahden viimeksi mainitun merkitystä kuvaa myöskin suuri yksimielisyys, koska hajonnat ovat pienehköjä (.83).

“Yrittäjätiedot“ (II)

Eniten painottuneita muuttujia “tieto“-faktorissa olivat

34. Yrittäjänä onnistuminen edellyttää tietoa rahoituksesta	(-.80)	.57
35. -“- -“- -“- -“- verotuksesta	(-.67)	.49
36. -“- -“- -“- -“- yhtiömuodoista	(-.57)	.36
33. -“- -“- -“- -“- lainsäädännöstä	(-.56)	.41

Kyseistä faktoria voidaan kutsua oikeutetusti “tieto“-faktoriksi, koska em. neljä asiaa ovat keskeisiä tietoja yrittäjälle yrityksien kansainvälistymisenkin kannalta katsottuna. Kaksi ensimmäistä sijoittuu myöskin hyvin tarkeysjärjestyssä ajatellen eli rahoitustieto = 4. ja verotustieto = 6. Painotukset ovat myöskin kohtalaisen yksimielisiä (hajonnat .86 ja 1.00).

“ Kuuliaisuus-/tunnollisuus“ (III)

Eniten painottuneita muuttujia “kuuliaisuus-/tunnollisuus“-faktorissa olivat

	a	h ²
8. Yrittäjänä onnistuminen edellyttää kuuliaisuutta	(.56)	(.42)
7. -“- -“- -“- tunteentasapainoa	(.40)	(.35)
13. -“- -“- -“- toisiin luottamista	(.37)	(.23)
9. -“- -“- -“- maltillisuutta	(.36)	(.39)

Tämän faktorin osalta on mielenkiintoista, että kolme ensimmäistä muuttujaa saa suhteellisen, jopa epätavallisen alhaiset järjestyssijapainotukset oppilailta. Toisaalta painotukset eivät ole kovin yksimielisiä, koska hajonnat ovat korkeahkoja (.92-1.03). Maltillisuus sen sijaan sijoittuu kymmen parhaan joukkoon (9.) hajonnan (.88) osoittaessa aika yksimielistä kantaa.

Arviointia ja yhteenveto alkumittauksen faktoroinnista

Alkumittauksen osalta faktorointi vahvisti vain osittain teoreettisen jaotelman yrittäjäominaisuudet (summa 2), -taidot (summa 3) ja -tiedot (summa 4) erittelyä. Toisaalta on huomattava, että ominaisuus-/taitofaktorissa yhdistyivät osittain (summa 2 ja summa 3), tietofaktori “samaistui“ yrittäjätietoihin (summa 4). Täysin erilliseksi muodostui kuuliaisuus-/tunnollisuusfaktori.

Toisaalta on huomattava, että **järjestyssijaltaan** kymmen parasta muuttujaa sijoituivat suhteellisesti aika hyvin teoreettisen jaotelman mukaisesti eli 1. ja 5. summa 3:een suhteellisen yksimielisesti (hajonnat .75 ja .81). Järjestyssijat 3., 4., 6. ja 8. sijoituivat summa 4:een, joskaan ei aivan yksituumaisesti (hajonnat .80-1.00). Summa 2:een sijoituivat 2., 4. (jaettu sija), 7., 9. ja 10. suhteellisen yksimielisesti (hajonnat .83-.94).

Taulukko 9. Oppilaiden antamat painotukset yrittäjäominaisuuksia, -taitoja ja -tietoja kuvaaville väittämille (**loppumittaus**) (N=306)

Summa 2: Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni seuraavia henkilökohtaisia ominaisuuksia (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1-5.

Muuttuja	Faktorit x)				Keskiarvo 1=erittäin vähän.. 5=erittäin paljon	Hajonta	Järjestyssija (suluissa alkumittauksen sija)
	I	II	III	h ²			
6. sosiaalisuutta/ yhteistyökykyä	.49	-.42	.09	.59	4.22	1.03	13. (7.)
7. tunteentasapainoa	.55	-.14	-.05	.47	3.70	.99	27. (26.)
8. kuuliaisuutta	<u>.68</u>	-.07	-.02	.43	3.91	.96	25. (24.)
9. maltillisuutta	<u>.72</u>	.07	-.02	.50	4.12	.98	20. (9.)
10. tunnollisuutta	<u>.65</u>	-.03	-.01	.41	4.13	.99	19. (11.)
11. uskaliaisuutta	.43	-.21	-.01	.35	4.33	.91	5. (10.)
12. järkähtämättömyyttä	.39	-.09	-.13	.31	3.84	1.01	26. (25.)
13. toisiin luottamista	.63	-.03	.07	.35	3.94	1.07	24. (23.)
14. kokonaisnäkemystä	.45	-.20	-.10	.44	4.03	1.00	23. (19.)
15. rehtiyttä	<u>.69</u>	.08	-.01	.42	4.16	.97	17. (15.)
16. itsevarmuutta	.53	.17	-.04	.47	4.38	.89	3. (4.)
17. luovuutta	.49	-.09	-.10	.40	4.19	.96	14. (17.)
18. itsetuntoa	.60	.01	.10	.48	4.09	.94	22. (20.)
19. itsekuria	<u>.69</u>	-.00	.01	.47	4.11	.95	21. (20.)
20. stressinsietoa	.40	-.14	-.22	.47	4.25	1.01	10. (12.)
21. tahdonlujuuutta	.39	-.18	-.11	.37	4.46	.89	1. (2.)

Summa 3: Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni seuraavia henkilökohtaisia taitoja (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1-5.

Muuttuja	Faktorit				Keskiarvo 1=erittäin vähän.. 5=erittäin paljon	Hajonta	Järjestyssija (suluissa alkumittauksen sija)
	I	II	III	h ²			
22. neuvottelutaitoa	.15	<u>-.67</u>	-.01	.61	4.40	.91	2. (5.)
23. järjestelytaitoa	.09	-.56	-.13	.50	4.18	.87	15. (12.)
24. erittelytaitoa	.16	-.51	-.10	.49	3.97	.93	24. (22.)
25. esiintymistaitoa	-.05	<u>-.84</u>	.04	.62	4.27	.94	9. (21.)
26. kielitaitoa	-.01	<u>-.70</u>	-.04	.51	4.29	1.00	8. (19.)
27. ammattitaitoa	.00	<u>-.64</u>	-.04	.44	4.46	.90	1. (1.)

Summa 4: Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni tietoa seuraavista asioista (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1-5.

Muuttuja	Faktorit				Keskiarvo 1=erittäin vähän.. 5=erittäin paljon	Hajonta	Järjestyssija (suluissa alkumittauksen sija)
	I	II	III	h ²			
28. tuotteista/palveluista	.16	-.30	-.33	.47	4.30	.93	7. (3.)
29. ostajista	.14	-.18	-.48	.50	4.27	.89	9. (18.)
30. kilpailijoista	.12	-.20	-.42	.43	4.14	.95	18. (16.)
31. koneista/laitteista	-.12	-.10	<u>-.79</u>	.58	4.24	.84	11. (8)
32. raaka-aineista	.00	-.00	<u>-.76</u>	.57	4.14	.91	18. (13.)
33. lainsäädännöstä	-.05	-.01	<u>-.80</u>	.57	4.23	.96	12. (15.)
34. rahoituksesta	-.08	-.03	<u>-.70</u>	.55	4.37	.88	4. (4.)
35. verotuksesta	.23	-.04	-.50	.42	4.31	.90	6. (6.)
36. yhtiömuodoista	-.25	-.08	.45	.37	4.17	.92	16. (14.)
Ominaisarvo	12.36	1.30	.92	14.58			
%-osuus yht. alueesta	39.9	4.2	3.0	47.10			

x) pääakseliratkaisu ; oblimin rotaatio

“Yrittäjäominaisuudet“ (I)

Taulukon 9. muuttujat:

	a	h ²
9. Yrittäjänä onnistuminen edellyttää maltillisuutta	(.72)	.50
19. -“- -“- -“- itsekuria	(.69)	.47
15. -“- -“- -“- rehtiyttä	(.69)	.42
19. -“- -“- -“- itsekuria	(.69)	.47
8. -“- -“- -“- kuuliaisuutta	(.68)	.43
10. -“- -“- -“- tunnollisuutta	(.65)	.41

ryhmittyvät selvästi eroon muista yrittäjälle tärkeistä ominaisuuksista. Faktorissa kiinnittyy kuitenkin huomio siihen, että neljästä suurimman painokertoimen saaneesta ominaisuudesta kolme (itsehuri, rehtiys ja kuuliaisuus) eivät ole sijoittuneet kuitenkaan oppilaiden antamissa painotuksissa kovin korkealle. Sen sijaan suurimman painokertoimen saanut muuttuja (maltillisuus) sijoittui kymmenen parhaan joukkoon (9.). Mielenkiintoista on myös, että maltillisuuden sijoitus parani loppumittauksessa sijalta 20. sijalle 9., joskin hajonta (.98) ei osoita suurta yksimielisyyttä. Itsekuri ja kuuliaisuus pysyivät suurinpiirtein samalla tasolla verrattuna alkumittaukseen. Tunnollisuus paransi sijoitustaan myös reilusti (kahdeksan sijaa), rehtiys sijoittui nyt sijalle 15., kun se oli alkumittauksessa 17.

Kokonaisuutena voidaan sanoa, että loppumittauksen faktorointi vahvisti teoreettista jaottelua yrittäjäominaisuudet (summa 2).

“Yrittäjätaidot“ (II)

Eniten painottuneita muuttujia “taito“-faktorissa olivat

			a	h ²		
25.	Yrittäjänä onnistuminen edellyttää	esiintymistaitoa	(-.84)	.62		
26.	“-	“-	“-	kielitaitoa	(-.70)	.51
22.	“-	“-	“-	neuvottelutaitoa	(-.67)	.61
27.	“-	“-	“-	ammattitaitoa	(-.64)	.44

Kyseistä faktoria voidaan kutsua oikeutetusti “yrittäjätaidot“-faktoriksi, koska em. neljä asiaa ovat keskeisiä taitoja yrittäjälle yrityksen menestymisen kannalta. Yrittäjäyyskoulutusjakso näyttää selvästi vahvistaneen taitoasioiden painoarvoa yrittäjänä onnistumisen kannalta, koska mm. esiintymistaito ja kielitaito paransivat sijoitustaan merkittävästi (esiintymistaito 12 sijaa ja kielitaito 11 sijaa). Neuvottelutaito nousi toiselle sijalle (alkumittauksessa 5.) ja ammattitaito säilytti ensimmäisen sijan. Toisaalta painotukset eivät olleet aivan yksimielisiä (hajonnat .90 ja 1.00).

“ Yrittäjätiedot“ (III)

Eniten painottuneita muuttujia “yrittäjätiedot“-faktorissa olivat

				a	h ²		
33.	Yrittäjänä onnistuminen edellyttää tietoa lainsäädännöstä			(-.80)	(.57)		
31.	“-	“-	“-	“-	koneista/laitteista	(-.79)	(.58)
32.	“-	“-	“-	“-	raaka-aineista	(-.76)	(.57)
34.	“-	“-	“-	“-	rahoituksesta	(-.70)	(.55)

Tämän faktorin osalta on mielenkiintoista, että painokertoimeltaan korkein (lainsäädäntötietous) sijoittui suhteellisen alhaiselle sijatasolle (12.), joskin sija parani jonkin verran alkumittauksesta. Kone-/laite-/ sekä raaka-ainetietous menettivät muutaman sijan, joskin kone-/laitetietous on suhteellisen hyvällä sijaluvulla (11.). Rahoitustietous säilytti hyvän neljännen sijan suhteellisen yksimielisesti (hajonta .88). Selkeästi kuitenkin voidaan sanoa, että faktorointi vahvisti loppumittauksen osalta teoreettista jaotelmaa yrittäjätiedot (summa 4).

Arviointia ja yhteenveto loppumittauksen faktoroinnista

Loppumittauksen osalta faktorointi vahvasti teoreettisen jaotelman yrittäjäominaisuudet (summa 2), -taidot (summa 3) ja -tiedot (summa 4) erittelyä.

Järjestyssijaltaan kymmen parasta muuttujaa sijoittuivat suhteellisesti aika hyvin teoreettisen jaotelman mukaisesti eli 1., 3., 5. ja 10. summa 2:een, joskaan ei aivan yksimielisesti (hajonnat .89-1.01). Järjestyssijat 1. (jaettu sija), 2., 4., 8. ja 9. sijoittuivat summa 3:een, mutta ei aivan yksituumaisesti (hajonnat .90-1.00). Summa 4:een sijoittuivat 4., 6., 7. ja 9. suhteellisen yksimielisesti (hajonnat .88-.93).

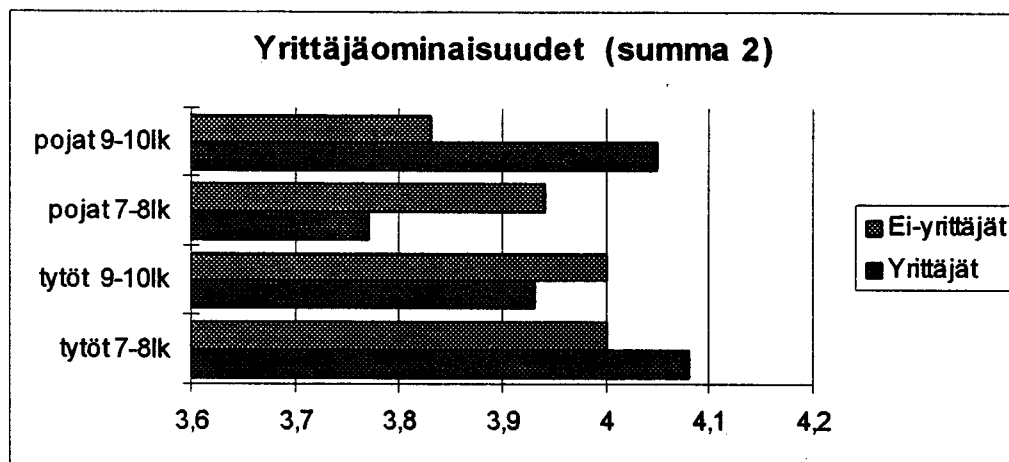
Faktoreiden yhteinen selitysosuus kokonaisvarianssista nousi loppumittauksessa 47.1 %:iin ollen alkumittauksessa 30.4 %. Kokonaisuutena selitysprosentti on loppumittauksessakin pienehkö ja pääosan selitysprosentista ottaa I-faktori (alkumittauksessa 73% ja loppumittauksessa 85%). Kommunaliteetit vaihtelivat loppumittauksessa tyydyttävissä rajoissa .31-.62, mutta alkumittauksessa kommunaliteetit olivat suhteellisen alhaisia .15-.57.

9.2 Eri sukupuolten suhtautuminen yrittäjäominaisuuksiin

Summa 2:n (yrittäjäominaisuudet) osalta yksisuuntaisessa analyysissä ilmeni, että tytöt painottavat enemmän kuin pojat henkilökohtaisten ominaisuuksien merkitystä yrittäjänä onnistumisessa. Tulos on tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla.

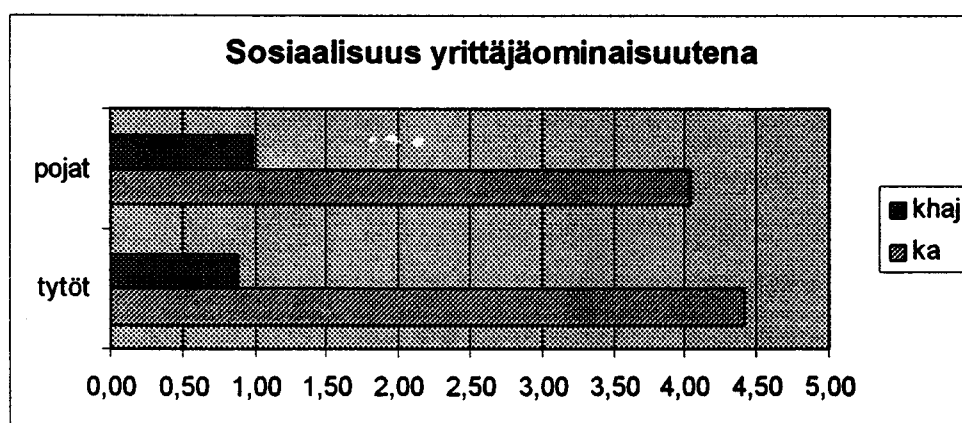
Mitattaessa 3-suuntaisella varianssianalyysillä sukupuolen, luokkatason ja yrittäjäyryystaustan yhdysvaikutusta huomattiin, että yhdysvaikutus on melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Nimittäin yrittäjätaustan omaavat 7-8-lk:n tytöt painottavat yrittäjäominaisuuksia yrittäjänä onnistumisen kannalta vastaavan luokkatason poikia paljon enemmän. Ei-yrittäjätaustan omaavat 9-10-lk:n pojat taas näyttävät väheksyvän yrittäjän ominaisuuksien merkitystä yrittäjänä onnistumisessa. Verrattaessa edelleen eri taustan omaavia oppilaita keskenään huomataan, että 7-8-luokkien yrittäjätaustan omaavat pojat arvostavat yrittäjäominaisuuksien merkitystä yrittäjänä onnistumisen kannalta vähemmän kuin vastaavan luokkatason ei-yrittäjätaustan omaavat pojat sen

sijaan ylemmillä luokilla käy päinvastoin. Edellä mainittuja havaintoja voidaan pitää yksimielisinä, koska summamuuttujan 2 keskihajonta on pieni (khaj 0.51). Tulokset yhdysvaikutuksien sekä yksittäisten väittämien osalta on esitelty taulukoissa 10 ja 11 (sivu 101). Hypoteesien H 2 ja H 3 toteutuminen todetaan luokkatason ja taustan tuloksien selvittelyn yhteydessä.



Kuvio 9. Summamuuttuja 2 (yrittäjäominaisuudet) oppilasdemografian suhteen

Tutkittaessa yksittäiseen väittämään annettuja vastauksia yrittäjäominaisuuksiin nähdään huomataan, että tytöt painottavat enemmän kuin pojat sosiaalisuuden/yhteistyökyvyn merkitystä yrittämisessä. Tulos on erittäin merkitsevä 0,1 %:n riskitasolla. Tuloksen painoarvoa korostaa pieni keskihajonta.



Kuvio 10. Tyttöjen ja poikien suhtautuminen sosiaalisuuteen yrittäjäominaisuutena

Taulukko 10.

Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset
yrittäjäominaisuuksien suhteen.
Kolmisuuntainen varianssianalyysi.

	sosiaalisuus			tunteen- tasapaino			maltillisuus			tunnollisuus		
	ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %
sukupuoli	11.18	12.92	0.1	0.01	0.01	ns.	2.22	2.89	10	2.95	3.45	10
luokka	0.67	0.77	ns.	3.03	3.60	10	0.15	0.20	ns.	1.11	1.29	ns.
yrittäjä-/ ei-yritt. tausta	1.77	2.04	ns.	0.003	0.003	ns.	0.01	0.02	ns.	1.33	1.56	ns.
sukupuoli-luokka	0.36	0.42	ns.	0.34	0.41	ns.	0.16	0.21	ns.	2.15	2.51	ns.
sukupuoli-yritt.-/ ei-yritt.tausta	0.36	0.42	ns.	0.38	0.45	ns.	0.48	0.62	ns.	0.35	0.41	ns.
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	0.30	0.34	ns.	4.48	5.32	5	2.52	3.28	10	3.56	4.16	5

Riippuva muuttuja: ominaisuuskomponenttien summapistemäärä

Taulukko 11.

Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä
yhdysvaikutukset yrittäjäominaisuuksien suhteen.
Kolmisuuntainen varianssianalyysi.

	uskallaisuus			kokonais- näkemys			rehtiys			itsekuri		
	ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %
sukupuoli	8.65	11.49	0.1	0.50	0.62	ns.	0.36	0.33	ns.	0.26	0.30	ns.
luokka	3.47	4.61	5	0.22	0.28	ns.	0.03	0.03	ns.	1.87	2.15	ns.
yrittäjä-/ ei-yritt. tausta	0.82	1.09	ns.	0.001	0.002	ns.	0.33	0.30	ns.	0.01	0.01	ns.
sukupuoli-luokka	0.12	0.16	ns.	0.25	0.31	ns.	0.09	0.08	ns.	0.15	0.18	ns.
sukupuoli-yritt.-/ ei-yritt.tausta	2.08	2.76	10	0.85	1.07	ns.	0.01	0.01	ns.	4.05	4.67	5
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	0.001	0.001	ns.	2.96	3.70	5	5.51	5.02	5	1.12	1.42	ns.

Riippuva muuttuja: ominaisuuskomponenttien summapistemäärä

Väitteeseen tunteentasapainon tärkeästä merkityksestä yrittämisessä antaa selitystä 3-suuntainen varianssianalyysi, jossa sukupuolen, luokka-asteen ja yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan yhdysvaikutus on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla (taulukko 10, s. 101). Yrittäjätaustan omaavat 9-10-lk:n pojat pitävät tunteentasapainoa paljon tärkeämpänä yrittäjäominaisuutena kuin saman luokan tytöt. Yllättävä tulos on lisäksi se, että ei-yrittäjätaustan omaavat 9-10-lk:n pojat eivät taas pidä tunteentasapainoa ollenkaan tärkeänä yrittäjäominaisuutena. Sen sijaan ei-yrittäjätaustan omaavat 7-8-lk:n pojat katsovat, että tunteentasapaino on hyvin tärkeä ominaisuus yrittäjälle (liite 5, kuvio L1). Keskihajonnat korkeahkoja (tytöt = 0.87 ja pojat = 0.97).

Tulosta analysoitaessa näyttää siltä, että yrittäjätaustan omaavien tyttöjen suhtautuminen tunteentasapainon merkitykseen yrittäjäominaisuutena heikkenee merkittävästi, kun taas saman luokan poikien asenne saman asian suhteen vahvistuu. Ei-yrittäjätaustan omaavien poikien asenne tunteentasapainon merkitykseen heikkenee tutkimuksen mukaan oleellisesti koulunkäynnin jatkumisen myötä. Onko niin, että pojat katsovat vanhenemisen myötä kovien arvojen paremmin sopivan yrittäjille vai onko kysymys koulun aikaansaamasta muutoksesta?

Maltillisuus yrittäjäominaisuutena näyttää olevan tytöille tärkeämpi kuin pojille. Tulos on oireellinen 10 %:n riskitasolla. Sukupuolen, luokan ja yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan yhdysvaikutusta mitattaessa ilmenee, että yrittäjätaustan omaavien tyttöjen antama painoarvo maltillisuudelle näyttää vähän laskevan yläasteen aikana. Sen sijaan saman taustan omaavien poikien suhtautuminen muuttuu samana aikana huomattavasti maltillisuutta arvostavaan suuntaan. Ei-yrittäjätaustan omaavilla oppilailla käy juuri päinvastoin yläasteen aikana eli tytöillä maltillisuuden merkitys kasvaa ja pojilla vähenee. Yhdysvaikutus on oireellinen 10 %:n riskitasolla (taulukko 10 s. 101). Keskihajonnat korkeahkoja (tytöt = 0.82 ja pojat = 0.93).

Taulukko 12.
Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjäominaisuuksien suhteen. Kolmisuuntainen varianssianalyysi.

	kuuliaisuus			luovuus		
	ss	F	p %	ss	F	p %
sukupuoli	1.03	1.18	ns.	2.63	3.28	10
luokka	7.10	8.14	1	0.55	0.68	ns.
yrittäjä-/ei-yritt. tausta	1.01	1.16	ns.	0.05	0.06	ns.
sukupuoli-luokka	1.84	2.11	ns.	1.62	2.02	ns.
sukupuoli-yritt.-/ei-yritt.tausta	0.58	0.66	ns.	0.68	0.85	ns.
luokka-yritt.-/ei-yritt.tausta	1.54	1.77	ns.	2.33	2.90	10
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	0.001	0.001	ns.	1.46	1.82	ns.

Riippuva muuttuja: ominaisuuskomponenttien summapistemäärä

Taulukko 13.

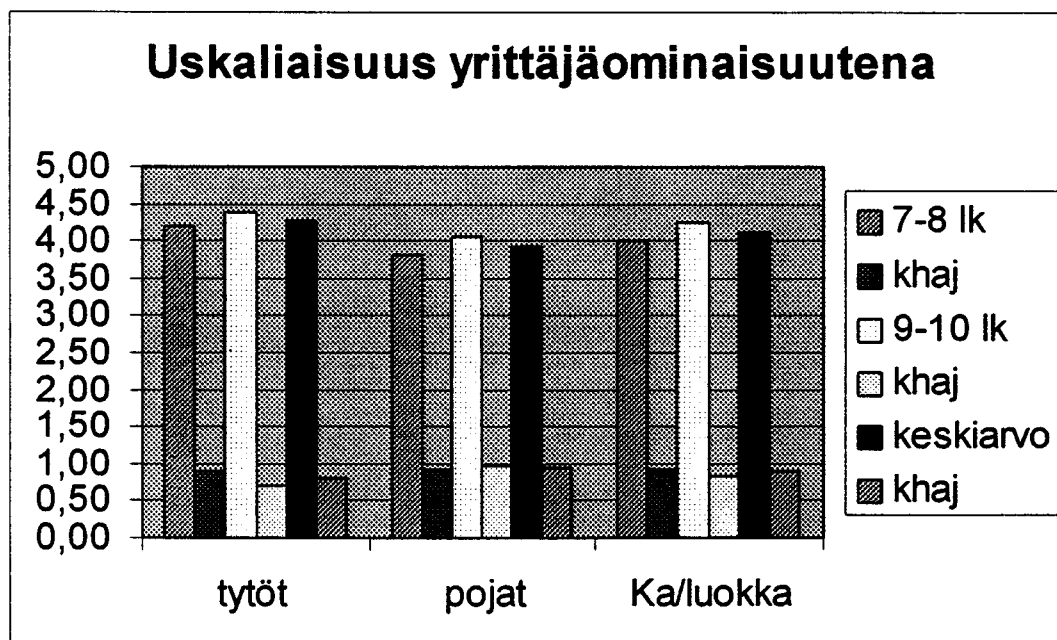
Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätaitojen suhteen. Kolmisuuntainen varianssianalyysi.

	neuvottelutaito			järjestelytaito			erittelytaito			esiintymistaito		
	ss	F	p%	ss	F	p%	ss	F	p%	ss	F	p%
sukupuoli	0.09	0.14	ns.	5.36	7.11	1	0.01	0.02	ns.	13.35	12.96	0.1
luokka	0.01	0.01	ns.	0.000	0.000	ns.	0.04	0.05	ns.	0.05	0.04	ns.
yrittäjä-/ei-yritt. tausta	0.21	0.32	ns.	1.56	2.08	ns.	1.36	1.72	ns.	0.11	0.10	ns.
sukupuoli-luokka	2.72	4.15	5	4.86	6.45	1	3.05	3.85	5	1.95	1.90	ns.
sukupuoli-yritt.-/ei-yritt.tausta	0.05	0.07	ns.	0.24	0.33	ns.	0.12	0.15	ns.	0.20	0.20	ns.
luokka-yritt.-/ei-yritt.tausta	0.08	0.12	ns.	2.13	2.83	10	2.02	2.56	ns.	0.09	0.08	ns.
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	0.002	0.002	ns.	0.004	0.005	ns.	0.02	0.02	ns.	3.01	2.92	10

Riippuva muuttuja: taitokomponenttien summapistemäärä

Tunnollisuuden merkitys yrittäjäominaisuutena on tutkimuksen mukaan tytöille tärkeämpi kuin pojille. Tulos on oireellinen 10 %:n riskitasolla. Yhdysvaikutusta mitattaessa huomataan, että sukupuolen, luokan ja taustan yhdysvaikutus on melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla (taulukko 10 s. 101). Yrittäjätaustan omaavat 7-8-lk:n tytöt korostavat tunnollisuutta enemmän kuin pojat. Ihmetystä aiheuttaa se, että suhtautuminen tasoittuu koulunkäynnin myötä eli tunnollisuus ei olekaan tyttöjen mielestä tärkeä ominaisuus enää ylemmillä luokilla. Poikien asenne tunnollisuutta kohtaan taas kasvaa huomattavasti. Ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat suhtautuvat tunnollisuuteen tasaisemmin koko yläasteen ajan ja tunnollisuuden merkitys kasvaa koko ajan molemmilla ryhmillä. Khaj. (tytöt = 0.94 ja pojat = 0.91).

Uskaliaisuus painottuu yrittäjäominaisuutena tytöillä paljon enemmän kuin pojilla. Tulos on erittäin merkitsevä 0.1 %:n riskitasolla. Sukupuolen ja taustan yhdysvaikutus on oireellista 10 %:n riskitasolla. Ilmeni, että yrittäjätaustan omaavat tytöt arvostavat uskaliaisuuden paljon korkeammalle kuin vastaavan taustan omaavat pojat. Ylemmille luokille siirryttäessä tilanne tasoittuu jonkin verran. Tulosta voidaan pitää hyvin luotettavana, koska hajonnat ovat pienehköjä (0.70 – 1.00). (taulukko 11 s. 101).



Kuvio 11. Tyttöjen ja poikien suhtautuminen uskaliaisuuden merkitykseen yrittäjäominaisuutena luokka-aste huomioon ottaen

Järkähtämättömyys ja toisiin luottaminen yrittäjäominaisuutena eivät saa, yllättävää kyllä, mitenkään korkeaa suhtautumisarvoa eivätkä painotukset eroa tytöillä ja pojilla. Tilastollisia yhdysvaikutuseroja ei ilmene. Keskihajonnat korkeita (tytöt = 1.01 ja pojat = 0.96).

Kokonaisnäkemystä yrittäjäominaisuutena painottavat tytöt poikia enemmän, ero on tilastollisesti oireellinen. Myös sukupuolen, luokka-asteen ja taustan yhdysvaikutus on tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla (taulukko 11 s. 101). Yrittäjätaustan omaavat 7-8-lk:n pojat arvostavat kyseistä ominaisuutta huomattavasti vähemmän kuin vastaavan luokan tytöt. Yllättävää jälleen on, että suhtautuminen kokonaisnäkemysten tärkeyteen korostuu koulunkäynnin myötä pojilla. Tytöillä käy taas päinvastoin. Ei-yrittäjätaustan omaavat 7-8-lk:n pojat korostavat kokonaisnäkemystä tärkeänä ominaisuutena, mutta yläasteen myötä merkitys laskee jostakin syystä. Saman taustan omaavilla tytöillä käy taas päinvastoin eli korostus kasvaa. Khaj. (tytöt = 0.85 ja pojat = 0.94).

Tytöt antavat rehtiydelle enemmän painoarvoa kuin pojat, ero ei ole kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä. Sukupuolen, luokan ja taustan yhdysvaikutus on melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla (taulukko 11 s. 101). Yrittäjätaustan omaavat 7-8-luokan tytöt arvostavat rehtiyttä vastaavan luokan poikia paljon korkeammalle, joskin vastaavan taustan omaavien poikien rehtiydelle antama painotus kasvaa yläasteen myötä. Tytöille käy taas päinvastoin eli painotus laskee merkittävästi. Ei-yrittäjätaustan omaavat 7-8-lk:n tytöt korostavat rehtiyttä yrittäjäominaisuutena vastaavia yrittäjätaustan omaavia tyttöjä heikommin, mutta ylemmillä luokilla arvostus nousee ohi. Yllättäen näyttää taas siltä, että pojilla käy päinvastoin eli ei-yrittäjätaustan omaavilla pojilla on 7-8-lk:lla yrittäjätaustan vastaavia poikia korkeampi suhtautumispainotus rehtiyteen, mutta tilanne muuttuu päinvastaiseksi vanhenemisen myötä (liite 5, kuvio L2). Keskihajonta tytöillä korkeahko (0.94) ja pojilla korkea (1.15).

Itsevarmuus yrittäjäominaisuutena näyttää saavan erittäin korkeat painotukset sekä tytöiltä että pojilta. Painotus ei muutu yläasteen myötä eikä yhdysvaikutuksiakaan näytä olevan. Itsevarmuus on varmasti itsetunnon kanssa yksi keskeisistä yrittäjäominaisuuksista, joten yleisesti ottaen oppilaat painottavat oikeaa asiaa. Tyttöjen

osalta keskihajonta pienehkö (0.77) ja pojilla vähän korkeampi (0.87).

Luovuutta yrittäjäominaisuutena tytöt arvostavat poikia huomattavasti enemmän. Ero on tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla (taulukko 11 s. 101). Yleisesti ottaen luovuus saa aika alhaisen painotuksen oppilaiden keskuudessa. Luovuuden korostaminen yrittäjäominaisuutena olisi kuitenkin tärkeitä. Loimaalaisen entisen kielten opettajan, nykyisen pienyrittäjän Tellervo Mutalan (1997) mukaan luovuus on aivan keskeinen yrittäjäominaisuus, jota ilman yrittäjä ei voi onnistua. Koululaitoksen pitäisikin ottaa tällaisista omakohtaisista kokemuksista oppia tuodessaan esille yrittäjyyteen liittyviä asioita koulussa. Khaj. (tytöt = 0.87 ja pojat = 0.92).

Itsetuntoa arvostavat tytöt poikia enemmän, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä. Painotus on kuitenkin jälleen edellisen kaltainen eli alhainen. Mutalan (1997) mukaan itsetunto on myös tärkeä yrittäjäominaisuus. Itsetunnon merkitystä olisi tietysti korostettava myös elämän kannalta yleensäkin, koska terveesti korkeata itsetuntoa tarvitaan aina menestymisessä. Keskihajonnat korkeahkoja (tytöt = 0.97 ja pojat = 0.94).

Itsekurin merkitystä korostavat tytöt poikia enemmän, tilastollista eroa ei kuitenkaan ilmene. Sen sijaan sukupuolen ja taustan yhdysvaikutus on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 % riskitasolla (taulukko 11 s. 101). Yrittäjätaustan omaavat tytöt arvostavat itsekuria huomattavasti vähemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat tytöt. Pojilla käy jostakin syystä toisinpäin (liite 6, kuvio L3). Khaj. (tytöt = 0.90 ja pojat = 0.96).

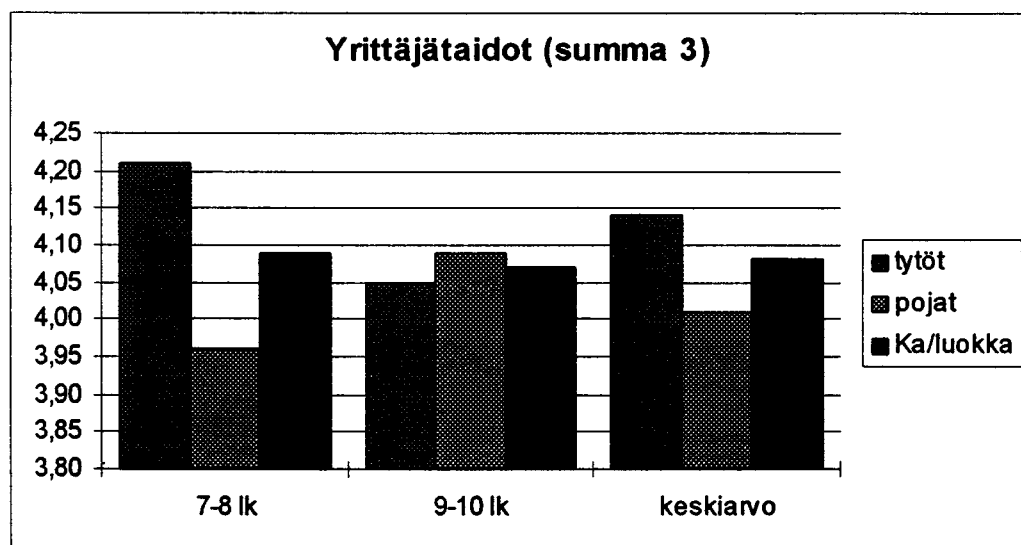
Stressinsietokyky pitää olla yrittäjällä korkea. Näin ajattelevat sekä tytöt että pojat, joskin tytöt taas vähän painotetummin. Tilastollisia eroja ei paljon kuitenkaan ole eikä myöskään yhdysvaikutuksia. Keskihajonnat olivat korkeita (tytöt = 1.00 ja pojat = 1.05). Tahdonlujuus saa myöskin sekä tytöiltä että pojilta erittäin korkeat painotukset. Lisäksi sen merkitys näyttää kasvavan yläasteen aikana. Keskihajonta tytöillä pienehkö (0.73) ja pojilla korkeahko (0.92).

Yhteenvetona voidaan todeta, että tyttöjen mielestä yrittäjäominaisuudet ovat tärkeitä yrittäjänä onnistumisen kannalta. Pojat painottavat niitä pääsääntöisesti tyttöjä vähemmän eli hypoteesi H 1 ei saa tukea käytännöllisesti katsoen ollenkaan.

9.3 Eri sukupuolten suhtautuminen yrittäjätaitoihin

Varianssianalyysissä käy ilmi, että summa 3:ssa (yrittäjätaidot) on omavaikutusta sukupuolen suhteen. Tytöt korostavat enemmän kuin pojat yrittäjätaitojen merkitystä yrittäjänä onnistumisen kannalta. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla.

Lisäksi huomataan, että sukupuolella ja luokkatasolla on yhdysvaikutusta. 7-8-lk:n pojat arvostavat taitojen merkitystä yrittämisen kannalta huomattavasti vähemmän kuin tytöt. Siirryttäessä 9-10-lk:lle tyttöjen suhtautuminen muuttuu vähemmän arvostavaksi ja poikien suhtautuminen kasvaa korkeammalle kuin tyttöjen. Mielenkiintoinen kysymys on, onko kysymyksessä opettamisen seuraus vai kypsymisestä johtuva muutos. Yhdysvaikutus on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Havaintoa voidaan pitää yksimielisenä, koska keskihajonta on pieni (khaj. = 0.57). Varianssianalyysin tulokset ovat taulukossa 13 (s. 103) ja taulukossa 14 (s. 109).



Kuvio 12. Summa 3:ssa (yrittäjätaidot) ilmenevä yhdysvaikutus sukupuoli ja luokka huomioon ottaen

Yksittäisiä väittämiä tutkittaessa ilmenee, että sekä tytöt että pojat pitävät neuvottelutaitoa yrittäjälle hyvin tärkeänä ominaisuutena. Pojat arvostavat neuvottelutaidon merkitystä hivenen enemmän kuin tytöt. Tilastollista eroa eri sukupuolten välillä ei ole. Keskihajonta tytöillä pienehkö (0.74) ja pojilla vähän korkeampi (0.87).

Tutkittaessa sukupuolen ja luokkatason yhdysvaikutusta huomataan, että 7-8-lk:n tytöt pitävät neuvottelutaitoa yrittäjälle tärkeämpänä taitona kuin vastaavan luokan pojat. 9-10-lk:n tytöt arvostavat neuvottelutaitoa paljon vähemmän kuin saman luokan pojat. Huomiota herättää jälleen, että poikien suhtautumisessa tapahtuu merkittävä muutos neuvottelutaitoa arvostavampaan suuntaan ja tytöillä päinvastoin. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla (taulukko 13 s. 103). Järjestelytaitoa pitävät tytöt huomattavasti tärkeämpänä kuin pojat. Ero on tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla (taulukko 13 s. 103). Khaj. (tytöt = 0.78 ja pojat = 0.97).

Taulukko 14.

Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätaitojen suhteen. Kolmisuuntainen varianssianalyysi.

	kielitaito			ammatti-taito		
	ss	F	p %	ss	F	p %
sukupuoli	2.95	3.16	10	0.14	0.24	ns.
luokka	0.67	0.72	ns.	0.19	0.33	ns.
yrittäjä-/ ei-yritt. tausta	0.21	0.22	ns.	0.02	0.04	ns.
sukupuoli-luokka	1.08	1.16	ns.	0.10	0.18	ns.
sukupuoli-yritt.-/ ei-yritt.tausta	0.70	0.75	ns.	0.29	0.50	ns.
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	0.01	0.01	ns.	0.17	0.29	ns.

Riippuva muuttuja: taitokomponenttien summapistemäärä

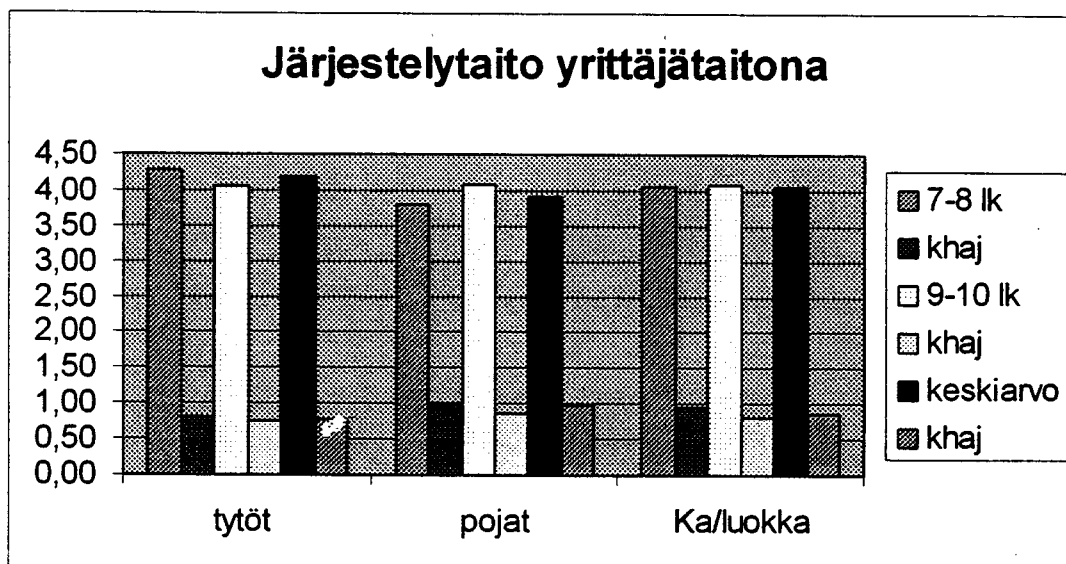
Taulukko 15.

Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätietojen suhteen. Kolmisuuntainen varianssianalyysi.

	tuote-tietous			ostaja-tietous			kilpailija-tietous			yhtiömuoto-tietous		
	ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %
sukupuoli	1.64	2.61	10	0.46	0.55	ns.	0.02	0.02	ns.	1.49	1.78	ns.
luokka	1.64	2.59	10	0.91	1.08	ns.	0.05	0.07	ns.	0.29	0.35	ns.
yrittäjä-/ ei-yritt. tausta	1.59	2.52	ns.	2.76	3.29	10	3.01	3.74	5	2.21	2.64	10
sukupuoli-luokka	0.01	0.02	ns.	2.79	3.32	10	0.21	0.26	ns.	0.44	0.53	ns.
sukupuoli-yritt.-/ ei-yritt.tausta	1.73	2.75	10	0.33	0.39	ns.	1.09	1.35	ns.	0.05	0.06	ns.
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	1.27	2.01	ns.	1.65	1.96	ns.	1.95	2.43	ns.	0.02	0.02	ns.

Riippuva muuttuja: tietokomponenttien summapistemäärä

Tutkittaessa yhdysvaikutusta sukupuolen ja luokan suhteen huomataan, että 7-8-lk:n tytöt arvostavat järjestelytaidon merkityksen paljon korkeammalle kuin vastaavan luokan pojat. Suhtautuminen laskee jälleen koulunkäynnin myötä. Poikien suhtautuminen kasvaa järjestelytaitoa arvostavampaan suuntaan tutkittaessa asiaa 9-10-lk:lla. Yhdysvaikutus on tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla. Keskihajonta on tytöillä pienehkö (0.78) ja pojilla suurehko (0.97).



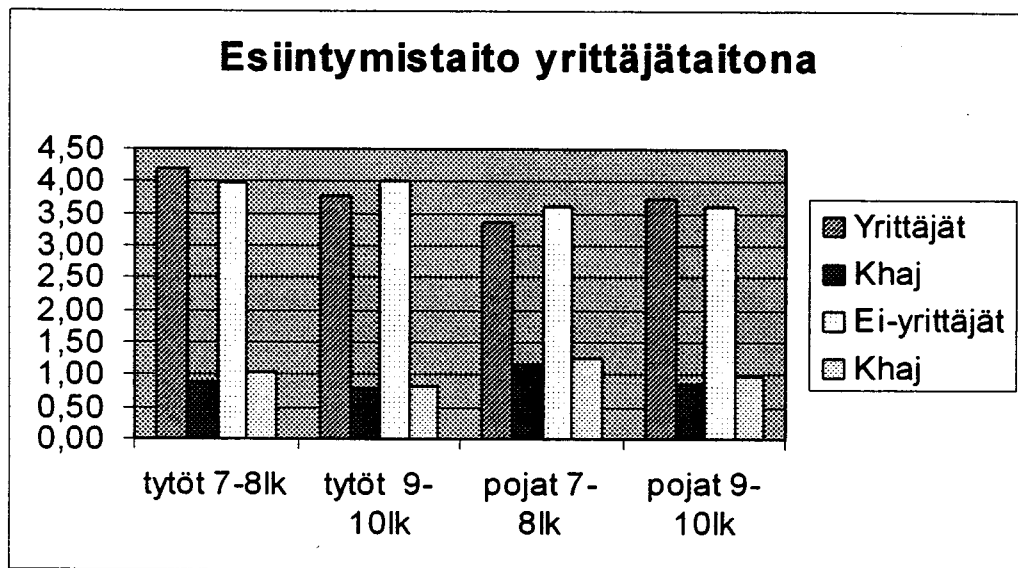
Kuvio 13. Tyttöjen ja poikien suhtautuminen järjestelytaidon merkitykseen yrittäjätaitona luokka-aste huomioon ottaen

Erittelytaitoa tytöt ja pojat eivät arvosta yrittäjäominaisuutena kovinkaan korkealle eikä tilastollisesti eroja ilmene. Sen sijaan sukupuolen ja luokkatason yhdysvaikutus on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla (taulukko 13 s. 103). 7-8-lk:n tytöt arvostavat jälleen asiaa enemmän kuin vastaavan luokan pojat. Suhtautumisessa tyttöjen asenteet laskevat vähemmän arvostavaan suuntaan ja pojilla tapahtuu päinvastoin. Khaj. (tytöt = 0.85 ja pojat = 0.93).

Esiintymistaito on tyttöjen mielestä hyvin tärkeä yrittäjäominaisuus ja he arvostavatkin sitä paljon korkeammalle kuin pojat. Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä 0.1%:n riskitasolla (taulukko 13 s. 103 ja kuvio 14 s. 111). Korkeat keskihajonnat heikentävät tulosta, varsinkin poikien osalta khaj. (pojat = 1.11).

Yhdysvaikutus sukupuolen, luokan ja yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan välillä on oireellinen 10 %:n riskitasolla. 7-8-lk:n yrittäjäyrystaustan omaavat pojat arvostavat esiintymistaitoa

vähemmän kuin vastaavan taustan omaavat tytöt. Poikien hajonta on kuitenkin suurempi kuin tyttöjen. Ihmetystä herättää jälleen, että tyttöjen suhtautuminen tulee rajusti alaspäin koulunkäynnin jatkumisen myötä. Yrittäjätaustan omaavien 7-8-lk:n poikien suhtautumisessa käy jälleen päinvastoin eli suhtautuminen kasvaa esiintymistaitoa arvostavampaan suuntaan, joskaan ei kovin paljon. Ei-yrittäjätaustan omaavat 7-8-lk:n tytöt arvostavat neuvottelutaitoa vähemmän kuin vastaavat luokkataustan omaavat yrittäjäperheiden tytöt. Ei-yrittäjätaustan omaavien poikien esiintymistaitoa arvostavat asenteet pysyvät koko kouluajan samalla alhaisella tasolla.



Kuvio 14. Tyttöjen ja poikien suhtautuminen esiintymistaidon merkitykseen yrittäjätautona luokka ja yrittäjä-/ei-yrittäjätausta huomioon ottaen

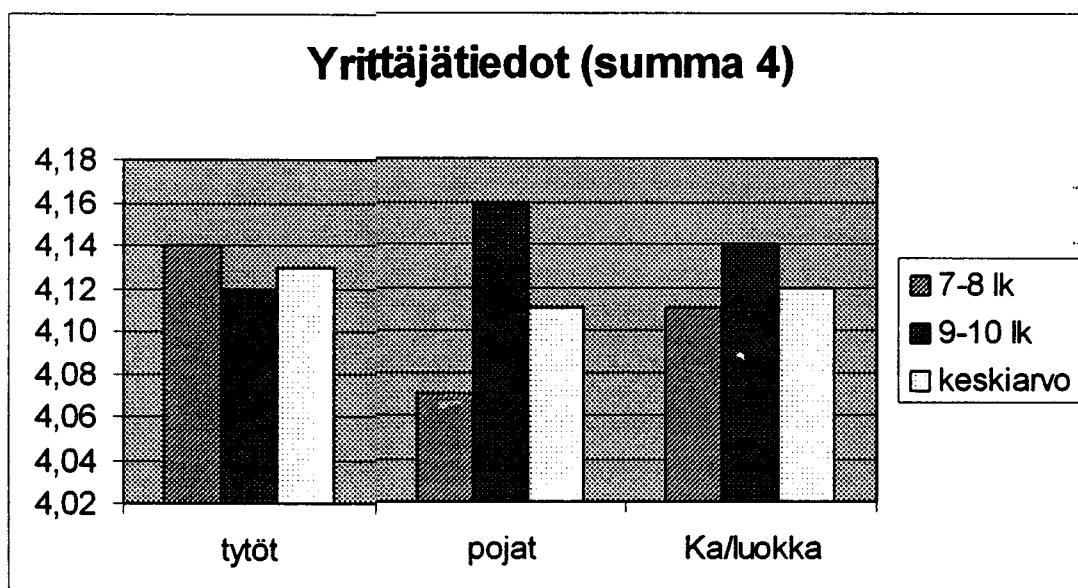
Kielitaitoa arvostavat tytöt paljon korkeammalle kuin pojat. Ero on tilastollisesti oireellinen 10%:n riskitasolla (taulukko 14 s. 109). Yleensäkin tytöt arvostavat kieliä paljon enemmän kuin pojat. Yhdysvaikutusta ei ilmennyt. Keskihajonnat ovat korkeahkoja (tytöt = 0.82 ; pojat = 1.09).

Yrittäjien ammattitaitoa sekä tytöt että pojat arvostavat hyvin korkealle. Pojat arvostavat ammattitaidon merkityksen vielä korkeammalle kuin tytöt. Suhtautuminen on korkeata luokkaa kaikilla tasoilla luokasta ja taustasta riippumatta. Yhdysvaikutuseroja ei ilmennyt tutkimuksessa. Tuloksen vahvistaa pieni keskihajonta (tytöt = 0.77 ja pojat = 0.73).

Yhteenvetona voidaan todeta, että tytöt painottivat poikia enemmän järjestelytaitoa, erittelytaitoa, esiintymistaitoa ja kielitaitoa. Hypoteesi H 4 ei saanut tukea. Pojat sen sijaan painottivat tyttöjä enemmän neuvottelutaitoa ja ammattitaitoa, joskaan tilastollisia eroja ei ilmennyt. Näiltäkään osin ei siis voida sanoa, että hypoteesi H 4 olisi saanut tukea. Keskiarvojen eroja kylläkin vahvistavat pienet tai pienehköt keskihajonnat.

9.4 Eri sukupuolten suhtautuminen yrittäjätietoihin

Summa 4:ssä (yrittäjätiedot) ei ilmene omavaikutusta eikä yhdysvaikutusta sukupuolen, luokkatason tai oppilaiden taustan suhteen varianssianalyysillä mitattaessa. Sen sijaan yksittäisten väittämien suhteen ilmenee oma- ja yhdysvaikutusta. Tytöt ja pojat korostavat yrittäjätietojen merkitystä yrittäjänä onnistumisen kannalta. Tuloksen merkitystä vahvistaa pieni hajonta (khaj. 0.56). Kokonaisuudessaan tytöt arvostavat tietojen merkitystä enemmän kuin pojat. Tulos on siis hypoteesin H 7 suuntainen.



Kuvio 15. Summa 4:ssä (yrittäjätiedot) ilmenevä yhdysvaikutus sukupuoli ja luokka huomioon ottaen

Yrittäjien on hallittava sekä tyttöjen että poikien mielestä paljon tietoa tuotteista ja palveluista. Tytöt antavat painotusta asialle poikia enemmän. Ero on tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla. Sukupuolen ja luokkatason yhdysvaikutusta tutkittaessa huomataan, että 7-8-lk:n tytöt arvostavat palvelu-/tuotetietoutta korkeammalle kuin

vastaavan luokan pojat. Edelleen voidaan nähdä, että tyttöjen suhtautuminen pysyy jokseenkin samana 9-10-lk:n osalta, sen sijaan poikien suhtautuminen vahvistuu 9-10-lk:lle tultaessa. Yhdysvaikutus on oireellinen 10 %:n riskitasolla. Yhdysvaikutukset ilmenevät taulukosta 15 (s. 109). Tuloksia voidaan pitää luotettavina, koska keskihajonnat ovat pieniä (tytöt 0.72-0.78 ja pojat 0.79-0.93).

Ostajista ei yrittäjien tarvitse erityisen paljon tyttöjen eikä poikien mielestä tietää. Tilastollisia eroja ei ilmennyt eri sukupuolten välillä. Sen sijaan tutkittaessa yhdysvaikutusta sukupuolen ja luokkatason välillä ilmeni, että 7-8-lk:n tyttöjen suhtautuminen oli hivenen ostajatietoutta painottavampi kuin vastaavan luokan poikien. Tutkittaessa 9-10-luokkien vastaavia lukuja huomataan, että poikien suhtautumispainotus kasvaa hyvin merkittävästi 7-8-lk:n tasoon verrattuna. Tyttöjen asenteessa taas tapahtuu jonkin verran laskua. Joka tapauksessa ihmetyttää, että poikien suhtautumisasenne nousee 9-10-lk:lla huomattavasti korkeammalle kuin tyttöjen. Yhdysvaikutus on oireellinen 10 %:n riskitasolla (liite 6, kuvio L4). Tulos on luotettava tyttöjen osalta, koska keskihajonnat ovat pieniä (0.67-0.92). Poikien keskihajonta on sen sijaan suurehko (0.96-1.01).

Tietoa kilpailijoista tarvitaan sekä tyttöjen että poikien mielestä kohtalaisen runsaasti. Tilastollisia eroavaisuuksia ei ilmennyt eri sukupuolten välillä. Yhdysvaikutusta ei myöskään ilmennyt. Koneista ja laitteista pitää yrittäjän tietää paljonkin sekä tyttöjen että poikien mielestä. Tytöt arvostavat kone- ja laitetuntemusta vähän enemmän kuin pojat. Tilastollisia eroja ei ilmennyt eikä myöskään yhdysvaikutuseroja. Keskihajonnat ovat tytoilla (0.63-0.86) ja pojilla (0.94-0.95).

Tietoutta lainsäädännöstä arvostettiin tyttöjen ja poikien taholta kohtalaisen korkealle. Toisaalta ihmetyttää, että lainsäädäntötietous ei saanut korkeampaa suhtautumistasoa. Lainsäädäntö on kuitenkin aivan keskeinen asia yrittäjälle. Yrittäjää koskevia uusia lakeja "tehtaillaan" valtioneuvostossa ja eduskunnassa miltei viikottain. Laintuntemus ja ajantasalla pysyminen niissä asioissa on monelle yksityisyrittäjälle todella ongelmallista. Yrittäjäjärjestöjen mukaan moni on suorastaan tämän asian vajavaisen tuntemuksen takia "kaatunut". Tilastollisia eroja ei ilmennyt, eikä myöskään yhdysvaikutusta.

Rahoitustietämystä yrittäjiltä edellytetään erittäin runsaasti molempien sukupuolten mielestä. Erityisesti tytöt pitävät raha-asioitten tuntemusta hyvin tärkeänä. Tilastollisia eroavaisuuksia ei kuitenkaan ilmennyt, eikä myöskään yhdysvaikutuseroja. Tyttöjen osalta keskihajonnat ovat pieniä (0.71-0.74). Pojilla sen sijaan keskihajonnat ovat vähän korkeampia (0.95-1.04).

Verotustietoja pidetään myöskin korkealla arvoasteikossa sekä tyttöjen että poikien taholta. Jälleen kerran tytöt pitävät verotuntemusta korkeammassa kurssissa kuin pojat. Tilastollista eroa ei kuitenkaan ilmennyt. Yhdysvaikutuseroa ei myöskään näyttänyt olevan. Tyttöjen osalta tulos on luotettava, koska hajonnat ovat pieniä (0.71-0.74). Poikien painoarvoa alentaa suurehko keskihajonta (0.93-1.07).

Yhtiömuodoista ei yrittäjien tarvitse yläasteen oppilaitten mielestä erityisen paljon tietää. Pojat arvostavat tätä tietoa korkeammalle kuin tytöt, tilastollista eroa ei kuitenkaan ilmennyt. Yhdysvaikutus oli myöskin olematonta. Tuloksen luotettavuutta heikentävät kuitenkin suurehkot keskihajonnat, jotka ovat tytöillä (0.83-0.86) ja pojilla (0.86-1.02).

Yhteenvetona todettakoon, että tytöt painottavat poikia enemmän tietoa tuotteista ja palveluista, koneista ja laitteista sekä rahoituksesta ja verotuksesta. Näiltä osin tulos näyttää olevan hypoteesin H 7 suuntainen, joskin tilastollisia eroja ei ilmennyt lukuunottamatta tietoa tuotteista ja palveluista. Keskihajonnatkaan eivät kaikilta osin vahvista pieniä keskiarvojen eroja. Pojat painottavat tyttöjä enemmän tietoa ostajista, kilpailijoista ja yhtiömuodoista, joten näiltä osin hypoteesi H 7 ei saa tukea.

9.5 Oppilaiden antamat OPS-ehdotukset yrittäjyysopetuksen järjestämiseksi

Oppilaita pyydettiin kirjoittamaan yrittäjyyskasvatuksen järjestämistä varten OPS-ehdotuksia seuraavasti:

- mainitse oppiaineitasi, joissa yrittäjyyttä/yritystoimintaa voitaisiin opettaa/oppia ja miten.

Vastaukset on koottu seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon oppiaineittain. Taulukosta näkyy myös demografiayhteydet. Koska vastaukset on annettu vapaamuotoisina, ei niistä ole otettu varianssianalyyseja. Koonnista nähdään kuitenkin suuntaa siitä, missä aineissa oppilaiden mielestä yrittäjyyttä on syytä opettaa.

Alkumittaus: Oppilaiden OPS-ehtotuksia

Ehdotukset	L u o k k a								Yht.
	7 - 8				9 - 10				
	N= 178				N= 131				
	S u k u p u o l i								
	Työt		Pojat		Työt		Pojat		
	N= 69		N= 89		N= 75		N= 56		
	H u o l t a j a n y r i t t . / e i - y r i t t . s t a t u s								
	Yritt.	Ei-yritt.	Yritt.	Ei-yritt.	Yritt.	Ei-yritt.	Yritt.	Ei-yritt.	Yht.
	N= 36	N= 53	N= 35	N= 54	N= 35	N= 40	N= 26	N= 30	N= 309
ATK	6	6	8	9	4		2	4	41
OPO	4	10	5	10	3	1	1	1	35
MAA-/METSÄTAL.	1		1	1	2		2		7
KAUPALLISET	20	19	10	13	12	15	11	8	108
YHT.KUNT.OPPI	1	5			28	32	14	21	101
KÄSITYÖ	1	8	3	6	1	1	2	3	25
MATEMATIIKKA	13	12	5	8	3	3	3	3	50
ÄIDINKIELI	1	2	1	3	2	1			10
KIELET	2	3	2	5	2	1			15
KOTITALOUS	5	6		2		1	1		15
MUUT AINEET 1)	6	12	1			5	1	2	27

1) MUUT AINEET sisältää musiikin, maantiedon, liikunnan, biologian, kuvaamataidon, fysiikan/kemian, historian ja perhekasvatuksen.

Oppilaiden sanallisia kommentteja:

- joku alan yrittäjä tulisi kertomaan yrityksen perustamisesta, yrittäjyysviikko
- matematiikka, tietokone, yrityksen kirjanpito ja yrityslaskut
- käsityö, raaka-aineet, vaateollisuuden opetus
- tutustuminen eri ammatteihin, liikekäynnit, yrityskäynnit
- puhuminen, kertominen, lukeminen, ryhmätyöt, mitä vaaditaan yrittäjältä
- valmistus/myynti
- kirjanpito, mainostus, luovuutta mainosten teossa (kuvis)
- yrittäjyyskirjoja kaivataan
- kielet/ulkomaan kauppa
- yrittäjäksi ryhtymistä opetettava, pääoma, verotus ym.
- yrityspelit, videoinnit, harjoitustyöt
- kaikissa aineissa (useita kommentteja)
- atk/voi ryhtyä myyjäksi, ohjelmointi
- kotitalous/yrityksen perustaminen esim. leipomo
- yrittäjyys oppiaineeksi, yrittäjyyden perusasiat, valinnaisaineeksi
- yhteiskuntaopissa perehdytään yhtiön perustamiseen

Johtopäätökset alkumittauksesta:

1. Oppilaista (N= 108, 35 %) katsoi, että ensisijaisesti kaupallisissa aineissa on opetettava yrittäjyyttä
2. Lähes yhtäsuuri määrä (N= 101, 33 %) katsoi yhteiskuntaopin olevan yrittäjyysopetukseen sopiva oppiaine
3. Matematiikka (N= 50, 16 %), ATK (N= 41, 13 %) ja OPO (N= 35, 11 %) olivat järjestyksessä seuraavat yrittäjyysopetukseen soveltuvat oppiaineet.

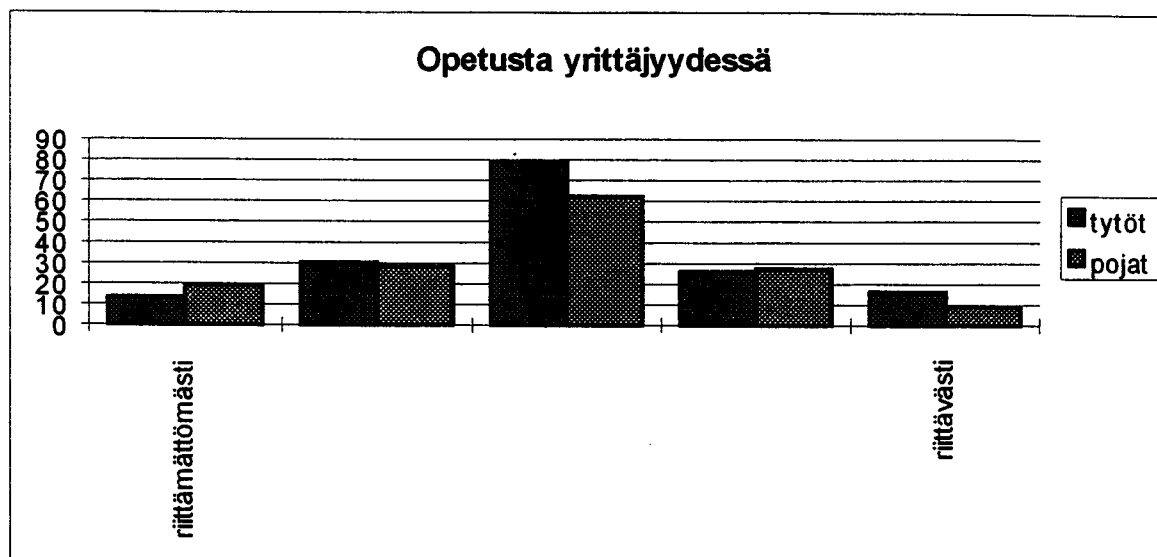
9.6 Eri sukupuolten suhtautuminen yrittäjyysopetuksen riittävyyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen

Erojen mittausmenetelmänä käytettiin kahden riippumattoman ryhmän mittausmenetelmäksi hyvin soveltuvaa Khin neliö-testiä.

Noin 30 % oppilaista katsoi, että oli saanut aivan riittämättömästi tai riittämättömästi opetusta yrittäjyudessa. Pojista 6 % tyttöjä enemmän katsoi saaneensa liian vähän tai aivan liian vähän yrittäjyysopetusta. Pojista yli 4 % tyttöjä vähemmän katsoi saaneensa aivan riittävästi yrittäjyysopetusta eli tulos on tältä osin hypoteesin H 10 mukainen. Noin 25 % oppilaista oli saanut riittävästi tai aivan riittävästi yrittäjyysopetusta.

Huomiota herättää se, että noin 10 % oppilaista katsoi saaneensa aivan riittämättömästi opetusta. Tässä suhteessa olisi varmaankin syytä todeta, että yrittäjyysopetuksen tehostaminen kouluissa ei ole vielä oikein vaikuttanut kentällä. Uskoisin tuloksen olevan paljon murheellisemmän muissa kouluissa, koska Teuvalla on sentään panostettu yrittäjyysopetukseen merkittävästi. Viittaan tässä kohdassa pienyrittäjä Mutalan (1997) lausuntoon, jossa hän korostaa koulutuksen merkitystä yrittäjänä onnistumisessa. Mutala itse oli saanut koulutusta oltuaan jo pitkän aikaa yrittäjänä kuten yleensä näyttää olevan asianlaita etenkin pienyrittäjien ollessa kysymyksessä. Hänen mielestään yrittäjyyskoulutusta olisi annettava jo hyvin varhaisessa vaiheessa.

Verrattaessa tyttöjen ja poikien suhtautumista yrittäjyysopetuksen riittävyyteen huomataan, että tytoistä noin 26 % katsoi saaneensa aivan riittämättömästi tai riittämättömästi yrittäjyysopetusta poikien luvun ollessa noin 33 %. Riittävästi tai aivan riittävästi katsoi tytoistä saaneensa opetusta noin 26 % ja pojista 25 %. Tilastollista merkitsevyyseroa ei ryhmien välillä ilmennyt.



Kuvio 16. Eri sukupuolten suhtautuminen yrittäjyyskoulutuksen riittävyteen (1.00=aivan riittämättömästi, 5.00=aivan riittävästi)

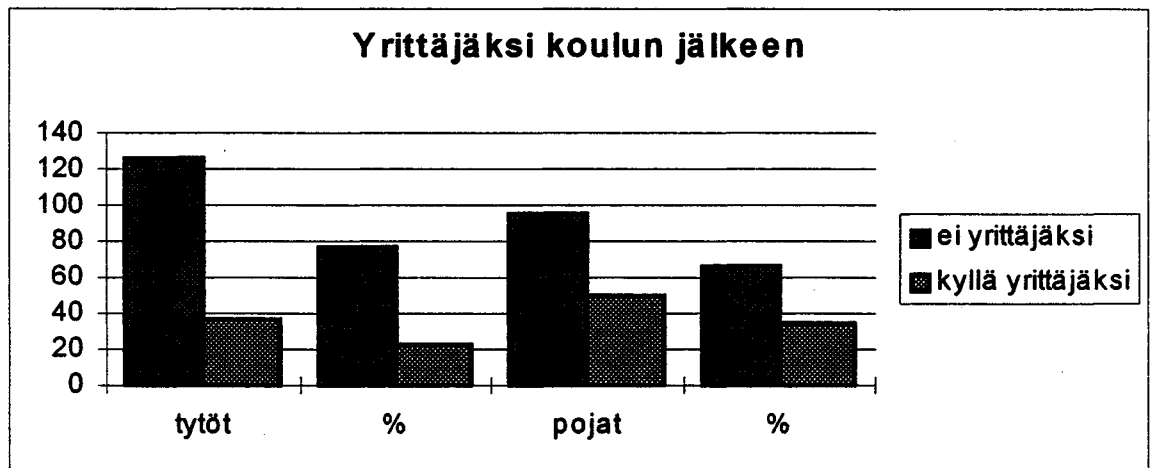
Onko koulunkäynti ajanhukkaa? Noin 7 % oppilaista katsoi koulunkäynnin olevan turhaa puuhaa. Tytöistä noin 6 % katsoi koulunkäynnin olevan turhaa, poikien mielestä koulunkäynti on turhaa noin 9 %:n mielestä.

Luvut saattavat tuntua pieniltä, mutta luku merkitsee kuitenkin 23 oppilaan tuntemusta eli yhden kokonaisen luokan. Ei siis ole kysymyksessä mikään olankohautuksella ohitettava asia. Toki on sanottava, että noin 37 % katsoi, että koulunkäynti on ratkaisevaa. Jakautuma on sikäli erikoinen, että pojista katsoi koulutuksen olevan ratkaisevaa noin 39 % ja tytöistä noin 35 %. Tilastollisia merkitsevyseroja sukupuolten välillä ei ilmennyt.

Koulunkäynti maksaa 0 mk - 5000 mk oppilasta kohti vuodessa noin 26 %:n mielestä. Noin 34 % oppilaista uskoo, että 10000 mk on riittävä määrä rahaa oppilaan vuoden koulunkäyntikustannuksia varten. Oikean markkamäärän (20000 mk/opp.) antoi 32 % oppilaista eli kolmasosa. Yleensä tytöt arvioivat koulutuksen kustannukset paljon alhaisemmiksi kuin pojat. Huomiota herättävää on, että pojista noin 38 % antoi oikean markkamäärän ja tytöistä 27 % eli yli 10 % alle poikien määrän. Sukupuolten kesken ilmeni myös tilastollinen merkitsevysero, joka oli melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Onko näin, että jo koulussa pojat jotenkin ohjautuvat tarkemman taloudenhoidon tietämykseen vai onko kysymyksessä jo kotiohjaus?

Yrittäjyyskasvatukseen ja -opetukseen pitää mielestäni jo peruskoulussa sisällyttää kustannustietoisuus hyvinvointiyhteiskunnan palveluista. Yläasteen oppilaat toimivat jo muutaman vuoden kuluttua päättäjinä, joten koulun pitäisi määrätietoisesti panostaa myös kustannustietoisuuteen. Näin uskon kyllä jo nyt olevan koulussa käytäntönä. (liite 7, kuvio L5).

Yksi tämän tutkimuksen keskeisiä kysymyksiä on miten oppilaat vastasivat yrittäjäksi ryhtymistä selvittävään kysymykseen. Noin 72 % oppilaista katsoi, että he eivät ryhdy yrittäjäksi koulunkäynnin jälkeen eli yrittäjäksi on halukkaita noin 28 %. Verrattaessa tyttöjen ja poikien vastauksia huomataan, että tytöistä 77 % ei ryhdy yrittäjiksi, kun taas pojista 66 % ilmaisi kieltävän kannan. Tytöistä näin ollen noin 23 % on halukas ryhtymään yrittäjäksi ja pojista noin 34 % ilmaisi halukkuutensa yrittäjätöihin. Sukupuolten välinen ero on melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Tulos on hypoteesin H 11 mukainen eli pojat ovat halukkaampia kuin tytöt ryhtymään yrittäjiksi.



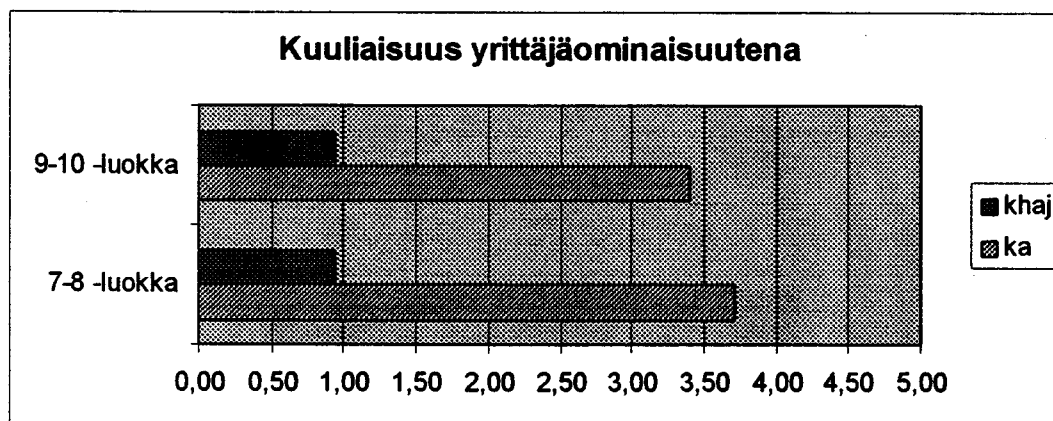
Kuvio 17. Eri sukupuolten aikomus ryhtyä yrittäjäksi koulun jälkeen

Tutkimustulos on mielestäni aika positiivinen. Kansainvälisissä tutkimuksissa, joihin tämänkin tutkimuksen teoriataustassa on viitattu, on todettu että noin 8-10 % kansasta olisi kykenevä toimimaan yrittäjinä. Yrittäjälämän on todettu olevan niin rankkaa, että suurempaa määrää ei katsota olevan mahdollista saada ryhtymään lähes ympärivuorokautiseen yrittäjälämään. Koululaitos voisi kuitenkin antaa perusvalmiuksia siihen, että myös yritys-elämä voisi olla yksi vaihtoehto itsensä ja perheensä elättämiseen.

9.7 Eri luokkien suhtautuminen yrittäjäominaisuuksiin

9-10-luokkien oppilaat painottavat sosiaalisuutta yrittäjäominaisuutena enemmän kuin 7-8-luokkien oppilaat. Ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä, khaj (7-8-lk = 0.99; 9-10-lk = 0.87). Tunteen tasapainon merkitys on yrittäjälle 7-8-luokkalaisten oppilaiden mielestä tärkeämpää kuin 9-10-luokkien oppilaitten mielestä. Ero on tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla. Yhdysvaikutus ilmenee taulukosta 10 (s. 101). Tulos ei tue hypoteesia H 2. Khaj (7-8-lk = 0.88; 9-10-lk = 0.96).

Samoin kuuliaisuus on 7-8-luokan oppilaiden mielestä erittäin tärkeä yrittäjäominaisuus. 9-10-luokan oppilaat eivät pidä tätä asennetta niin tärkeänä. Ero on tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla (taulukko 12 s. 103). Tulos ei ole hypoteesin H2 mukainen. Näyttää siltä, että ns. pehmoarvot eivät ole enää ylemmillä luokilla arvossa, sen sijaan alemmilla luokilla oppilaat vielä arvostavat niitä.



Kuvio 18. Eri luokkien suhtautuminen kuuliaisuuteen yrittäjäominaisuutena

Maltillisuutta ja tunnollisuutta 9-10-luokan oppilaat painottavat korkeammalle kuin 7-8-luokan oppilaat. Ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä, khaj (7-8-lk = 0.95; 9-10-lk = 0.83).

9-10-luokkien oppilaat arvostavat uskalaisuutta yrittäjäominaisuutena paljon korkeammalle kuin 7-8-luokkien oppilaat. Ero on melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla (taulukko 11 s. 101). Tulos on hypoteesin H 2 mukainen. Uskoisin, että tiedon

lisääntyminen yrittäjäriskeistä ym. yrittäjyyteen liittyvistä asioista vaikuttaa uskaliaisuuden korostamiseen ylempillä luokilla. Khaj (7-8-lk = 0.91; 9-10-lk = 0.83).

Järkähtämättömyyttä eivät oppilaat pidä mitenkään tärkeänä ominaisuutena. 9-10-luokkien oppilaat arvostavat tätä asennetta vähän enemmän kuin 7-8-luokkien oppilaat. Tilastollista eroa ei ilmene. Tulos näyttää tukevan hypoteesia H 2, joskin luotettavuutta heikentävät korkeat keskihajonnat (7-8-lk = 1.00; 9-10-lk = 1.00).

Toisiin luottamista pitävät 7-8-luokkien oppilaat tärkeämpänä yrittäjäominaisuutena kuin ylempien luokkien oppilaat. Tulos ei ole hypoteesin H 2 mukainen. Tilastollista merkitsevyyseroa ei ilmennyt. Ns. pehmoarvot näyttävät edelleen olevan alemmilla luokilla enemmän arvossa kuin ylempillä luokilla. Keskihajonnat jälleen korkeahkot (7-8-lk = 1.10; 9-10-lk = 0.98).

Molemmat luokat arvostavat kokonaisnäkemyksen ja rehtiyden merkitystä yrittäjänä onnistumisessa. Ylemmät luokat jonkin verran enemmän kuin alemmat. Tilastollista eroa ei ilmennyt. Keskihajonnat edelleen korkeahkot (7-8-lk = 0.98; 9-10-lk = 0.95). Itsevarmuus on molempien luokkien mielestä erittäin tärkeä yrittäjäominaisuus. 9-10-luokkien oppilaat pitävät kyseistä asiaa vielä tärkeämpänä kuin 7-8-luokkien oppilaat, tilastollista merkitsevyyseroa ei kuitenkaan ilmennyt. Khaj (7-8-lk = 0.85; 9-10-lk = 0.78).

7-8-luokkien oppilaat arvostavat luovuutta yrittäjäominaisuutena 9-10-luokkien oppilaita enemmän. Hypoteesi H 2 ei saa tukea. Tilastollista eroa ei ilmene. Luokkatason ja taustan yhteysvaikutus on tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla. 9-10-luokkien yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat luovuutta enemmän kuin 7-8-luokkien vastaavat oppilaat. Lisäksi on huomionarvoista, että ei-yrittäjätaustan 7-8-luokkien oppilaat pitävät luovuutta tärkeämpänä yrittäjäominaisuutena kuin vastaavan luokan yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Toisaalta 9-10-luokkien yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat luovuutta korkeammalle kuin vastaavien luokkien ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Näyttää siltä, että mielipiteet menevät vähän ristiin riippuen luokasta ja taustasta (taulukko 12 s. 103). Tässä yhteydessä viitataan sukupuolten välistä eroa selvitellessäni toteamaani pienyrittäjä Mutalan (1997) antamaan lausuntoon luovuuden merkityksestä yrittämisessä (liite 7, kuvio L6). Keskihajonnat jälleen korkeahkot (7-8-lk = 0.89; 9-10-lk = 0.91).

Sen sijaan stressinsietokykyä ja tahdonlujuutta vaaditaan yrittäjältä molempien luokkatasojen mielestä. Erityisesti tahdonlujuus saa korkean painotuksen ja ylempien luokkien oppilaat korostavat tahdonlujuutta vielä enemmän kuin 7-8-luokkien oppilaat. Lisäksi on huomattavissa, että suhtautuminen vain kasvaa siirryttäessä ylemmille luokille. Tulos antaa tukea hypoteesille H 2 vaikkakaan tilastollista merkitsevyyseroa ei ilmene. Keskihajonta on 7-8-luokkien osalta korkeahko (0.89), sen sijaan 9-10-luokkien pieni (0.72).

9.8 Eri luokkien suhtautuminen yrittäjätaitoihin

Neuvottelutaidon merkitys on molempien luokkatasojen mielestä hyvin keskeinen yrittäjän taito. 9-10-luokkien oppilaat arvostavat tätä taitoa hieman enemmän kuin 7-8-luokkien oppilaat, tilastollista eroa ei kuitenkaan ilmene, $khaj(7-8-lk = 0.81; 9-10-lk = 0.80)$.

Järjestelytaito ei saa aivan yhtä korkeaa painotusta. Ylemmät luokat ovat tässäkin kohdassa vähän enemmän painottavammalla kannalla kuin alemmat luokat. Tulos on hypoteesin H 2 suuntainen. 9-10-luokkien yrittäjätaustan oppilaat arvostavat järjestelytaitoa huomattavasti enemmän kuin 7-8-luokkien oppilaat. 9-10-luokkien yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat järjestelytaitoa huomattavasti enemmän kuin vastaavan luokkatason ei-yrittäjätaustan oppilaat. Luokkatason ja yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan yhdysvaikutus on tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla (taulukko 13 s. 103 ja liite 8, kuvio L7).

Erittelytaito ja esiintymistaito eivät saa korkeaa suhtautumispainotusta samoin on yllätyksellisesti laita kielitaidon suhteen. Odottaisi kyllä kielitaidolta korkeampaa painotusta onhan se aivan välttämätön asia yhentyvän Euroopan kaupassa ja yritys-elämässä. Ammattitaito sen sijaan saa molempien luokkien jakamattoman kannatuksen, mikä osoittaa oppilaiden kyvyn hahmottaa jo koulunkäynnin tässä vaiheessa tietotaidon omaksumisen merkityksen yleensäkin elämässä.

9.9 Eri luokkien suhtautuminen yrittäjätietoihin

Tuote-/palvelutietoutta pitävät oppilaat yrittäjälle hyvin tärkeänä tietona. Molemmat luokat arvostavat asian hyvin korkealle, mutta erityisesti 9-10-luokkien oppilaat vielä enemmän kuin 7-8-luokkien oppilaat. Ero on tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla (taulukko 11 s. 101). Tulos on hypoteesin H 8 mukainen. Keskihajonnat ovat pienehköjä (7-8-lk = 0.84; 9-10-lk = 0.74).

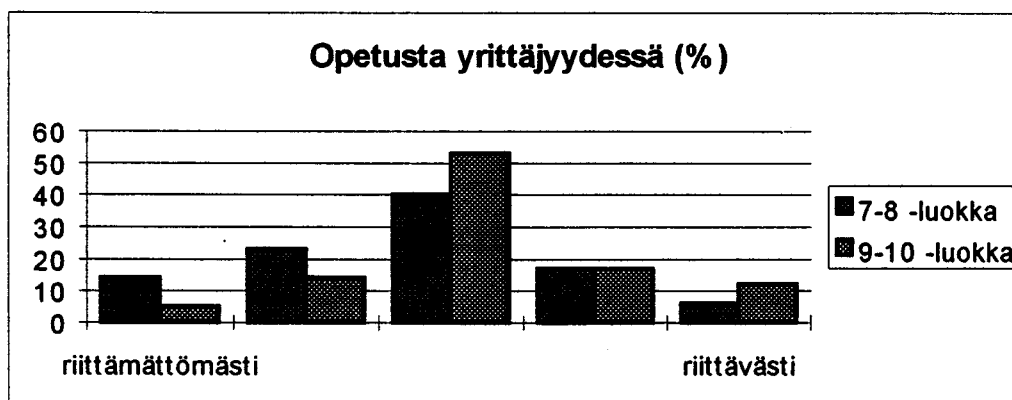
Tietoa ostajista ja kilpailijoista ei pidetä erityisen tärkeänä sen sijaan tietoa koneista/laitteista ja raaka-aineista pidetään tärkeänä yrittäjätietona. Varsinkin ylemmät luokat katsovat asiat tärkeiksi. Tulos on hypoteesin H 8 suuntainen, vaikkakaan tilastollista eroavaisuutta ei ilmene. Khaj (7-8-lk = 0.90; 9-10-lk = 0.82).

Lainsäädäntö ei ole oppilaiden mielestä tärkeä tieto yrittäjälle. Tässä suhteessa olisi koululaitoksella tehtävää, nimittäin lainsäädäntö muuttuu koko ajan nopeassa tahdissa. Jopa viikottain tulee uusia lakeja, jotka koskevat nimenomaan yrittäjiä. Asiantuntijakouluttajien mukaan lainsäädäntötietous on aivan ensisijaisen tärkeätä tietoutta yrittäjille, mikäli aikovat pysyä "leikissä" mukana. Rahoitus ja verotus saavat aivan oikein korkeat suhtautumisarvot ja ne ovatkin tärkeitä tietoja yrittäjille. Molemmat luokat arvostavat asian korkealle. Tilastollisia merkitsevyyseroja ei ilmene. Yhtiömuototietoutta ei erityisemmin pidetä tärkeänä tietoutena. 7-8-luokkien oppilaat arvostavat asiaa vähän enemmän kuin ylemmät luokat mutta tilastollista merkitsevyyseroa ei ilmene. Tulos ei ole hypoteesin H 8 mukainen. Keskihajonnat ovat korkeahkoja (7-8-lk = 0.95; 9-10-lk = 0.85).

9.10 Eri luokkien suhtautuminen yrittäjyysopetuksen riittävyyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen

Erojen mittausmenetelmänä käytettiin kahden riippumattoman ryhmän mittausmenetelmäksi hyvin soveltuvaa Khin neliö-testiä.

Kokonaisuudessaan noin 29 % oppilaista katsoo saaneensa liian vähän yrittäjyysopetusta. Riittävästi katsoo saaneensa opetusta noin 25 %. Noin 37 % 7-8-luokkien oppilaista sanoo saaneensa aivan riittämättömästi tai riittämättömästi opetusta yrittäjydessä, riittävästi tai aivan riittävästi yrittäjyysopetusta on saanut 23 % saman luokkatason oppilaista. Noin 19 % ylempien luokkien oppilaista katsoo saaneensa aivan riittämättömästi tai riittämättömästi yrittäjyysopetusta. 28 % ylempien luokkien oppilaista katsoo saaneensa jo riittävästi opetusta yrittäjyydestä. Tilastollisesti ero on merkitsevä eri luokkien välillä 1 %:n riskitasolla. Tulos tukee hypoteesia H 12. Ylempien luokkien suhtautumiseen varmaankin vaikuttaa se, että yrittäjyysopetusta annetaan tasaisesti yläasteen aikana samoin asiaan vaikuttaa Tet-jaksojen suorittaminen yrityksissä. 7-luokan oppilaat eivät varmaankaan ole saaneet yrittäjyysopetusta liiemmin ala-asteella.



Kuvio 19. Eri luokkien mielipiteet yrittäjyysopetuksen riittävydestä

Koulutus on ajanhukkaa noin 7 % mielestä, 56 % mielestä tärkeää ja 37 % katsoo koulun olevan ratkaisevaa. Yleisesti ottaen 7-8-luokkalaiset suhtautuvat koulunkäyntiin positiivisemmin kuin 9-10-luokkalaiset. Tilastollista eroa ei ilmene. Ihmetystä herättää kuitenkin se, että näinkin suuri prosenttiosuus oppilaista on kouluun tyytymätöntä.

Herää myöskin kysymys, miksi koulunkäyntiä kohtaan ilmenee vastustusta enemmän ylemmillä luokilla. Viittaan tässä kohdassa sukupuolien väliseen eroavuuteen koulunkäyntihalukkuudessa.

35 % 7-8-luokkien oppilaista sanoo koulunkäynnin maksavan 0-5000 mk vuodessa oppilasta kohden. 30 % katsoo koulunkäynnin kustannuksiksi 10000 mk. Oikean kustannusluvun ilmoittaa 30 % 7-8-luokkien oppilaista. Vastaavasti 9-10-luokkien oppilaista 20 % ilmoittaa koulunkäynnin maksavan 0-5000 mk, 38 % ilmoittaa kustannuksiksi 10000 mk ja oikean summan ilmoittaa 34 %. Ylempien luokkien oppilaat antavat oikeamman kuvan kustannuksista, joten opetus on mennyt perille. Mielestäni aivan liian suuri määrä oppilaista ilmoittaa kustannukset liian pieniksi. Viittaan aikaisempaan kommenttiini. Ero luokkien välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 % :n riskitasolla (liite 8, kuvio L8).

Yrittäjäksi sanoo ryhtyvänsä 7-8-luokkien oppilaista noin 26 %. Vastaavasti 9-10-luokkien oppilaista 30 % sanoo aikovansa yrittäjäksi koulunkäynnin jälkeen eli tulos on hypoteesin H 13 suuntainen, tilastollista merkitsevyyseroa ei kuitenkaan ilmene luokkien välillä. Mielestäni tulos on aika hyvä. Halukkuusprosenttiluku on noussut koulunkäynnin myötä 4 %:lla, mikä ei ole paljon, mutta yrittäjähalukkuus on kuitenkin aika korkea. Uskon yrittäjyysopetuksen tehostamisella olevan yhteyttä asiaan.

9.11 Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjäominaisuuksien merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa

Ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat sosiaalisuutta yrittäjätaustan omaavia oppilaita enemmän. Tilastollista merkitsevyyseroa ei kuitenkaan ilmene. Tulos ei ole hypoteesin H 3 mukainen. Keskihajonnat ovat korkeahkoja (yrittäjätausta = 0.94; ei-yrittäjätausta = 0.94).

Kuuliaisuus ei ole tärkeä yrittäjäominaisuus, yrittäjätaustan omaavat oppilaat pitävät kuitenkin kyseistä ominaisuutta vähän korkeammassa arvossa kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Tilastollista eroa ei kuitenkaan ilmene. Keskihajonnat ovat korkeahkoja (yrittäjätausta = 0.92; ei-yrittäjätausta = 0.95). Maltillisuus on aika tärkeä ominaisuus molempien ryhmien mielestä. Ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat

kyseistä asennetta vähän korkeammalle kuin yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Yhdysvaikutus ilmenee taulukossa 10 (s. 101). Tulos tukee hypoteesia H 3. Keskihajonnat ovat korkeahkoja (yrittäjätausta = 0.91; ei-yrittäjätausta = 0.85).

Yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat tunnollisuuden korkeammalle kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä (liite 9, kuvio L9). Tulos on hypoteesin H 3 suuntainen, joskin keskihajonnat edelleen korkeahkot (yrittäjätausta = 0.90; ei-yrittäjätausta = 0.95). Uskaliaisuus on ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden mielestä tärkeä ominaisuus. Yrittäjätaustan omaavat oppilaat eivät arvosta kyseistä ominaisuutta yhtä korkealle. Tilastollista merkitsevyyseroa ei kuitenkaan ilmene. Hypoteesi H 3 ei saa tukea. Khaj (yrittäjätausta = 0.89; ei-yrittäjätausta = 0.87).

Järkähtämättömyys ei ole tärkeä ominaisuus kummankaan taustaryhmän osalta. Ei-yrittäjät arvostavat kyseistä ominaisuutta hivenen enemmän. Hypoteesi H 3 ei tukea. Tuloksen painoarvoa heikentävät korkeat keskihajonnat (yrittäjätausta = 1.03; ei-yrittäjätausta = 0.98). Toisiin luottaminen ei myöskään saa korkeaa painoarvoa ihme kyllä. Yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat kyseistä ominaisuutta vähän enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Keskihajonnat ovat korkeita (yrittäjätausta = 1.02; ei-yrittäjätausta = 1.05).

Kokonaisnäkemystä tarvitaan molempien ryhmien mielestä aika paljon yrittäjänä onnistumisessa. Tilastollista eroa ei ilmene (liite 9, kuvio L10). Yrittäjätaustan omaavat oppilaat pitävät rehtyyttä korkeammassa arvossa kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Tilastollista eroa ei kuitenkaan näytä olevan. Tuloksen merkitystä heikentävät korkeat keskihajonnat (yrittäjätausta = 1.02; ei-yrittäjätausta = 1.06).

Itsevarmuus on erittäin tärkeä yrittäjäominaisuus molempien ryhmien mielestä. Ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostivat kyseisen ominaisuuden korkeammalle kuin vertailuryhmä. Tilastollista eroavaisuutta ei kuitenkaan ilmene. Tulos ei tue hypoteesia H 3. Keskihajonnat ovat pienenhköjä (yrittäjätausta = 0.85; ei-yrittäjätausta = 0.75).

Luovuus saa ihme kyllä aika alhaisen painoarvon molemmilta ryhmiltä (liite 7, kuvio L6). Itsetunto ja itsekuri eivät saa myöskään korkeata suhtautumispainotusta.

Yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat kyseisiä asioita väiän enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Tilastollista eroa ei kuitenkaan ilmene (liite 2, kuvio 14). Keskihajonnat ovat korkeahkoja (yrittäjätausta = 0.92; ei-yrittäjätausta = 0.96).

Stressinsietokyky on tärkeä asia yrittäjälle erityisesti yrittäjätaustan omaavien oppilaiden mielestä. Tilastollista eroa ei kuitenkaan ilmennyt. Tulos on hypoteesin H 3 suuntainen, joskin korkeat keskihajonnat heikentävät tuloksen merkitystä (yrittäjätausta = 1.03; ei-yrittäjätausta = 1.03). Tahdonlujuutta tarvitaan erityisen paljon yrittäjällä molempien ryhmien mielestä. Yrittäjätaustan omaavat oppilaat korostavat tätä ominaisuutta vielä enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Tilastollista eroa ei ole. Tulos on hypoteesin H 3 suuntainen, pienehköt keskihajonnat vahvistavat tulosta (yrittäjätausta = 0.85; ei-yrittäjätausta = 0.80).

9.12 Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjätaitojen merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa

Neuvottelutaito on sekä yrittäjä- että ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden mielestä hyvin tärkeä taito yrittäjänä onnistumisen kannalta. Ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat tämän kohdan vielä korkeammalle kuin yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Täytyy sanoa, että oppilaat ovat kyllä hyvin perillä asioista tässä suhteessa. Neuvottelutilanne on yrittäjälle hyvin keskeinen asia, jos siinä ei saada kontaktia tai siinä jatkuvasti epäonnistutaan, ei yrityksellä voi olla toimintaedellytyksiä. Tämän asian ovat oppilaat jo hyvin oivaltaneet. Khaj. (yrittäjätausta = 0.79; ei-yrittäjätausta = 0.82).

Järjestelytaito ei ole ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden mielestä kovin tärkeä taito yrittämisessä. Sen sijaan yrittäjätaustan omaavat oppilaat painottavat kyseistä taitoa. Tilastollista eroa ei kylläkään ilmene. Khaj. (yrittäjätausta = 0.84; ei-yrittäjätausta = 0.91). Erittelytaito ei saa kovin suurta painoarvoa kummankaan taustaryhmän taholta. Yrittäjätaustan omaavat oppilaat antavat kuitenkin kohdalle vähän suuremman painotuksen kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Voi olla myös mahdollista, että oppilaat eivät oikein ymmärtäneet kysymystä tai sitä miten erittelytaito liittyy yrittäjään. Khaj. (yrittäjätausta = 0.87; ei-yrittäjätausta = 0.90).

Esiintymistaito ei ole ihme kyllä oppilaiden mielestä tärkeä taito yrittäjän hallita. Ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat painottivat kohtaa vähän enemmän kuin yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Tilastollista eroavaisuutta ei ilmene (kuvio 14, s. 111). Tässä suhteessa opettajien olisi ehdottomasti korostettava sitä tosiasiaa, että tutkimuksien mukaan yrittäjän ulkoinen olemus, käytös ja esiintymistaito ovat suorassa yhteydessä menetyksellisiin yrityskontakteihin ja yrityksen menestymiseen mm. kansainvälisillä markkinoilla. Tämä asia on vain todella ollut huonosti hoidettu suomalaisten yrittäjien osalta keskimäärin, tietysti poikkeuksia on olemassa runsaastikin. Khaj. (yrittäjätausta = 0.98; ei-yrittäjätausta = 1.06).

Ihmetystä myöskin herättää, että kielitaidon merkitys ei ole kummankaan taustaryhmän mielestä erityisen tärkeä yrittäjätaito. Ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat kohdan vähän korkeammalle kuin yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Koululaitoksella olisi tässäkin suhteessa hyvin tärkeä rooli muuttaa oppilaiden mielipidettä kielitaidolle positiiviseen suuntaan. Mielestäni hyvin keskeinen tapa, jolla muutosta voitaisiin saada aikaan olisi kansainvälisen oppilasvaihdon lisääminen kaikilla luokkatasoilla alasteelta nuorisoasteelle, painopisteen ollessa tietenkin yläasteen ylemmillä luokilla ja nuorisoasteella. Näin saataisiin konkreettisesti näytettyä oppilaille, mikä voima on kielitaidolla kansainvälisten kontaktien luomisessa. Khaj (yrittäjätausta = 0.96; ei-yrittäjätausta = 0.96). Ammattitaito sen sijaan saa molempien ryhmien varauksettoman tuen. Sekä yrittäjätaustan että ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat painottavat kohtaa hyvin keskeisesti.

Yhteenvedon voidaan todeta, että yrittäjätaustan omaavat oppilaat painottavat järjestelytaidon sekä erittelytaidon merkitystä enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat, joten tulos on näiltä osin hypoteesin H 6 suuntainen, tilastollista eroa ei kuitenkaan ilmene. Neuvottelutaito, esiintymistaito sekä kielitaito sen sijaan ovat ei-yrittäjätaustan omaavien mieleen yrittäjätaustan omaavia enemmän, joten tulos ei näytä tukevan hypoteesia H 6 näiltä osin.

9.13 Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjätietojen merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa

Tuotteista ja palveluista on yrittäjätaustan ja ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden mielestä yrittäjän tiedettävä paljon. Ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat korostavat asiaa vielä enemmän (liite 10, kuvio L11). Tuloksen painoarvoa vahvistavat pienehköt keskihajonnat (yrittäjätausta = 0.83; ei-yrittäjätausta = 0.77).

Tietoa ostajista ja kilpailijoista ei tarvita paljonkaan kummankaan ryhmän mielestä (liite 10, kuvio L12). Molempien väittämien osalta kylläkin ilmeni omavaikutusta siten, että ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat pitävät näitä asioita yrittäjälle tärkeämpänä tietona kuin yrittäjätaustan oppilaat. Ostajatietouden suhteen kyseistä omavaikutusta ilmeni oireellisena 10 %:n riskitasolla ja kilpailijatietouden suhteen melkein merkitsevästi 5 %:n riskitasolla. Yhdysvaikutus on selvitetty taulukossa 11 (s. 101). Keskihajonnat olivat korkeahkot (yrittäjätausta = 0.93; ei-yrittäjätausta = 0.88). Koneista ja laitteista on syytä yrittäjän tietää suhteellisen paljon. Erityisesti yrittäjätaustan omaavat oppilaat pitävät asiaa hyvinkin tärkeänä vaikkakaan tilastollista eroa ei ilmene. Keskihajonnat vähän edellistä alhaisemmat (yrittäjätausta = 0.81; ei-yrittäjätausta = 0.88).

Lainsäädäntötietoutta ei tarvita kummankaan ryhmän mielestä. Tähän asiaan olen jo kiinnittänyt huomiota aikaisemmassa käsittelyssä. Toistan vielä, että lainsäädäntötietous on monelle yrittäjälle "kompastuskivi" vaikealla yrittäjätaipaleella, joten siihen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Tätä asiaa korostettiin myöskin tämän tutkimuksen johdosta pidetyssä koulutustilaisuudessa ennen toista mittausta.

Rahoitustietouden on oltava kunnossa varsinkin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden mielestä. Oppilaat ovat asian oivaltaneet kyllä hyvin. Talous on kaiken a ja o yrityselämässä. Khaj (yrittäjätausta = 0.89; ei-yrittäjätausta = 0.83). Verotus saa myös suhteellisen korkean arvostuspainotuksen. Erityisesti ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat tätä kohtaa korkealle. Verotus on ollut niin paljon esillä tiedotusvälineissä, että olisi ihme, jos oppilaiden mieleen ei olisi iskostunut verotusasioiden tärkeä merkitys kansantaloudelliseltakin kannalta. Tuloksen merkittävyyttä heikentävät korkeat keskihajonnat (yrittäjätausta = 0.97; ei-yrittäjätausta = 1.01).

Yhtiömuodoista on yrittäjän myös tiedettävä kohtalaisen paljon. Erityisesti ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden mielestä asia on tärkeä (liite 10, kuvio L12). Ero on tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla. Yhdysvaikutus ilmenee taulukosta 11 (s. 101). Keskihajonnat edelleen korkeahkot (yrittäjätausta = 0.98; ei-yrittäjätausta = 0.91).

Katsottaessa miten hypoteesi H 11 saa tukea huomataan, että yrittäjätaustan omaavat oppilaat painottavat kone- ja laitetietämystä sekä rahoitustietämystä enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat eli näiltä osin hypoteesi saa tukea. Sen sijaan ei-yrittäjät painottavat tuote- ja palvelutietoutta, ostaja- ja kilpailijatietoutta, verotustietoutta ja tietoa yhtiömuodoista yrittäjätaustan omaavia oppilaita enemmän, joten hypoteesi ei saa tukea näiden osalta.

9.14 Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjäyysopetuksen riittävyyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen

Erojen mittausmenetelmänä käytettiin kahden riippumattoman ryhmän mittausmenetelmäksi hyvin soveltuvaa Khin neliö-testiä.

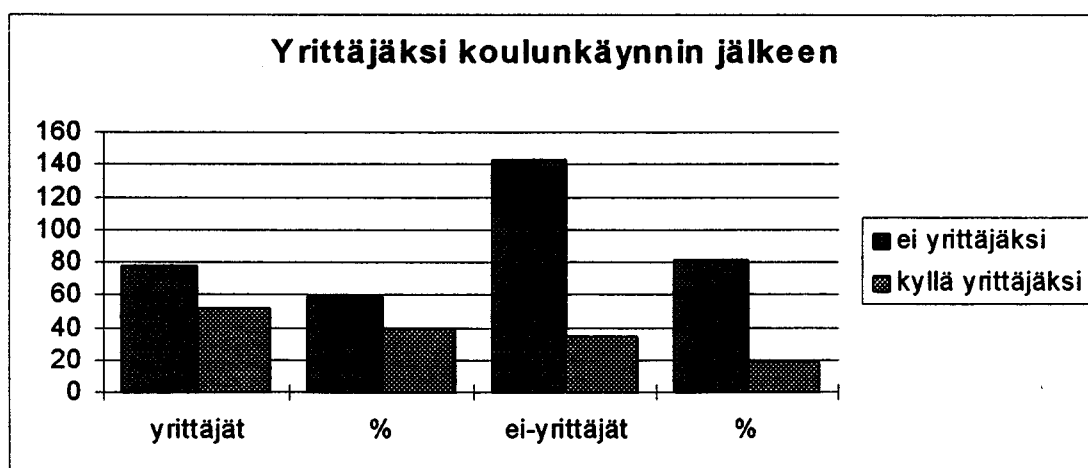
Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 28 % katsoi, että yrittäjäyysopetusta on annettu aivan riittämättömästi tai riittämättömästi. Saman taustan omaavista oppilaista noin 25 % katsoi, että yrittäjäyysopetusta on annettu riittävästi tai aivan riittävästi. Ei-yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 30 % katsoi, että yrittäjäyysopetusta on annettu aivan riittämättömästi tai riittämättömästi. Riittävästi tai aivan riittävästi katsoi saaneensa yrittäjäyysopetusta noin 26 % saman taustan omaavista oppilaista. Tulos ei ole hypoteesin H 14 mukainen, tilastollista merkitsevyyseroa ei myöskään ilmene (liite 11, kuvio L13).

Yrittäjätaustan ja ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat suhtautuvat koulunkäynnin tärkeyteen suunnilleen samalla tavalla. Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 6 % katsoo koulunkäynnin olevan ajanhukkaa (ei-yrittäjätausta noin 8 %). Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 55 % katsoo koulunkäynnin olevan tärkeää (ei-yrittäjätausta noin 57 %). Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 39 % katsoo koulunkäynnin

olevan ratkaisevaa (ei-yrittäjätausta 36 %). Viitataan jälleen sukupuolen ja luokkataustan yhteydessä mainitsemaani seikkaan, liian suuri määrä katsoo koulunkäynnin turhaksi. Tähän pitäisi saada korjaus.

Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 24 % katsoo koulutuksen maksavan 0-5000 mk/vuosi/oppilas (ei-yrittäjätausta 32 %). Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 36 % katsoo koulunkäynnin kustannuksiksi 10000 mk/vuosi/oppilas (ei-yrittäjätausta noin 32 %). Oikean summan eli 20000 mk/vuosi/oppilas ilmoittaa yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 33 % (ei-yrittäjätausta noin 31 %). Suunnilleen sama määrä molemmista taustaryhmistä (6 %) katsoo koulunkäynnin maksavan 50000 mk/vuosi/oppilas. Viitataan jälleen aikaisempaan kommenttiini, että liian suuri määrä (25 %-32 %) oppilaista antaa koulunkäynnin kustannukseksi 0-5000 mk/vuosi/oppilas. Taloustietoa ja kustannusoppia pitäisi lisätä opetukseen.

Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 40 % sanoo harkitsevansa yrittäjäksi ryhtymistä koulunkäynnin jälkeen (ei-yrittäjätausta noin 19 %). Vastaavasti yrittäjätaustan omaavista 59 % ei ryhdy yrittäjäksi koulunkäynnin jälkeen (ei-yrittäjätausta noin 81 %). Tulos tukee erittäin vahvasti hypoteesia H 15 ja on tilastollisesti erittäin merkitsevä 0.1 %:n riskitasolla. Tulos viittaa vahvasti aikaisempiin tutkimuksiin, joita tämän tutkimuksen teoriataustassa on selvitetty. Yrittäjäperheen lapsista tulee yrittäjiä erittäin suurella todennäköisyydellä.



Kuvio 20. Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjäksi ryhtymiseen koulunkäynnin jälkeen

9.15 Huoltajan ammattiin tutustumisen vaikutus eri sukupuolten, eri luokilta olevien ja yrittäjä/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumiseen yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin, -tietoihin sekä muihin edellä mainittuihin yrittäjyyteen liittyviin asioihin

Huoltajien ammattiin tutustumisella ei ole tämän tutkimuksen mukaan minkäänlaista vaikutusta suhtautumisessa yrittäjyyteen liittyviin asioihin.

9.16 Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus oppilaiden suhtautumiseen yrittäjäominaisuuksien merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa

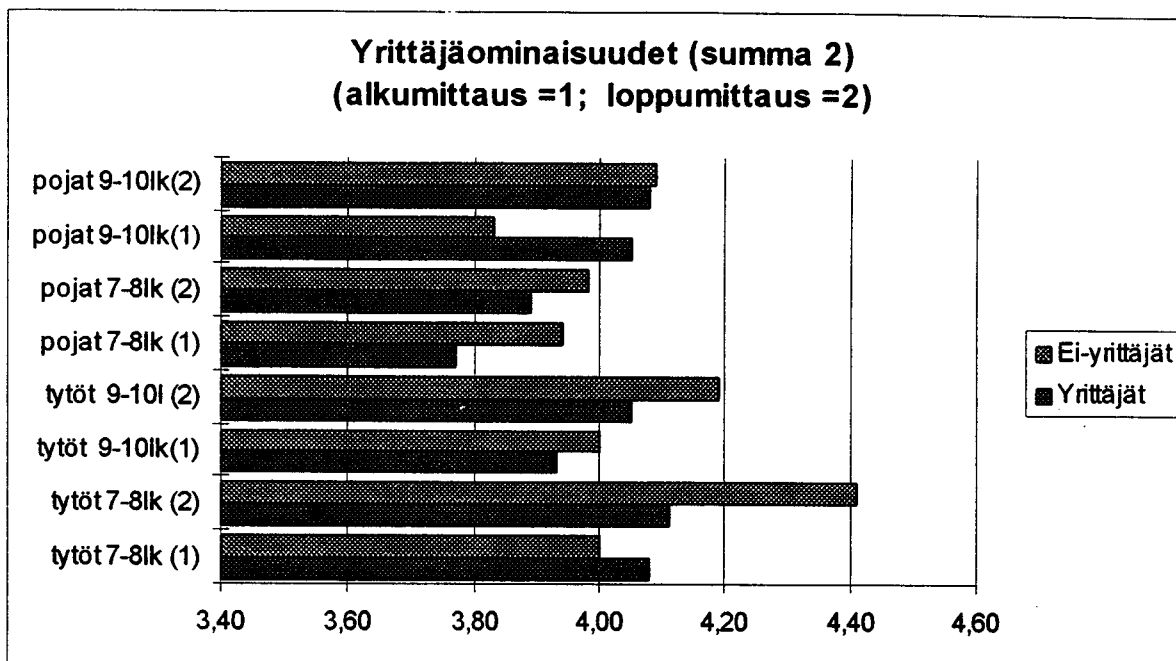
Taulukko 16. Loppumittauksen näyte ja näytteen jakautuminen oppilasdemografian mukaan

	Näyte yhteensä luokittain	Yrittäjätausta		Ei-yrittäjätausta	
		lkm	%	lkm	%
Tytöt					
7-8-luokka	99	40	40	59	60
9-10-luokka	75	38	51	37	49
Pojat					
7-8-luokka	91	41	45	50	55
9-10-luokka	38	13	34	25	66
Yhteensä	303	132	44	171	56

Summa 2:n (yrittäjäominaisuudet) osalta yksisuuntaisessa analyysissä ilmenee, että koulutusjakson jälkeen suoritetussa mittauksessa tytöt korostavat poikia entistä enemmän henkilökohtaisten ominaisuuksien merkitystä yrittäjänä onnistumisessa. Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä 0.1 %:n riskitasolla. Loppumittauksen osalta ilmenee, että koulutusjakso vaikutti tyttöihin huomattavasti enemmän kuin poikiin. Poikien suhtautumisaste myös kohosi koulutuksen johdosta. Tuloksen painoarvoa korostaa todella pieni keskihajonta (0.66).

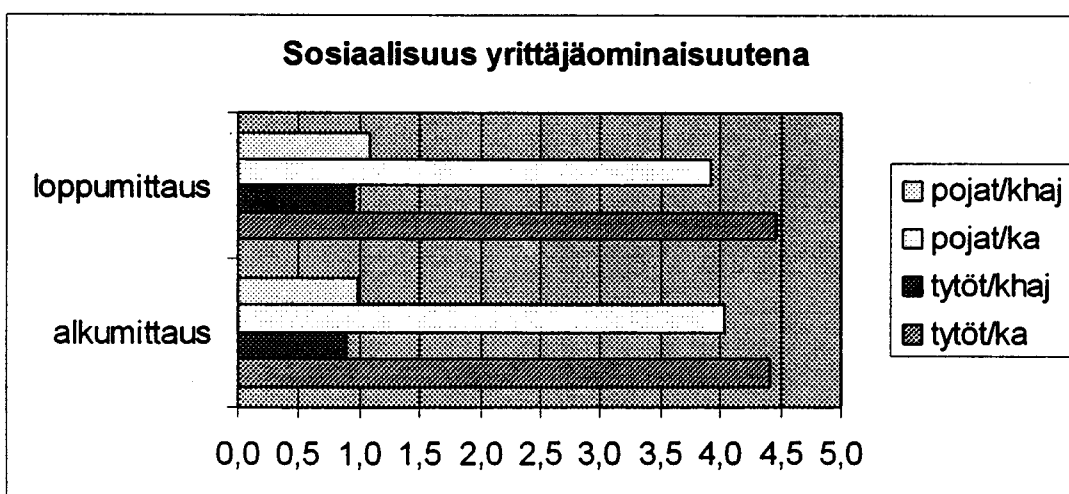
2-suuntainen varianssianalyysimittaus osoittaa, että sukupuolella ja luokkatasolla on oireellinen yhdysvaikutus koulutuksen jälkeen. 7-8-luokkien tytöt korostavat yrittäjäasenteiden/ominaisuuksien merkitystä vastaavan luokan poikia huomattavasti enemmän. 9-10-luokkien poikien ja tyttöjen painotukset ovat jo miltei samaa luokkaa. Huomattavaa on, että tyttöjen suhtautumispainotus vähenee ja poikien kasvaa siirryttäessä ylemmälle luokkatasolle. Alkumittauksessa ei yhdysvaikutusta ilmennyt sen sijaan suhtautumispainotus muuttui aivan vastaavasti eli pojilla nousi ja tytöillä laski luokkatason nousun myötä. Yleisesti ottaen loppumittauksessa painottui ominaisuuksien merkitys kauttaaltaan korkeammaksi kuin alkumittauksessa eli koulutus vaikutti suhtautumispainotukseen kohottavasti. Näin ollen voidaan katsoa, että tulos on hypoteesin H16 mukainen eli koulutuksella voidaan vaikuttaa yrittäjäysominaisuuksiin suhtautumiseen positiivisesti.

Mitattaessa 3-suuntaisella varianssianalyysillä sukupuolen, luokkatason ja yrittäjäysoinon yhdysvaikutusta huomataan, että yhdysvaikutus oli ennen koulutusta melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Sen sijaan loppumittauksessa ei ilmene minkäänlaista yhdysvaikutusta eli koulutus on nähtävästi tasoittanut suhtautumisasteita eri sukupuolten, luokkatasojen ja taustojen suhteen. Toisaalta huomataan jälleen, että suhtautumispainoarvot ovat nousseet sekä sukupuolen, luokkatason että taustan osalta. Ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin koulutusvaikutus on huomattavasti suurempi kuin yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin eli myös tältä osin tulos on hypoteesin H18 mukainen. Tulokset yhdysvaikutuksien sekä yksittäisten väittämien osalta on esitelty taulukoissa 17, 18 ja 19 sivuilla 135 ja 137.



Kuvio 21. Alkumittaus/loppumittaus summamuuttuja 2:n (yrittäjäominaisuudet) osalta sukupuoli, luokka ja yrittäjä-/ei-yrittäjätausta huomioon ottaen

Tulkittaessa yksittäisiin väitteeseen annettuja vastauksia yrittäjäasenteisiin/-ominaisuuksiin nähden huomataan, että myös koulutusjakson jälkeen tytöt korostavat poikia enemmän sosiaalisuuden/yhteistyökyvyn merkitystä yrittämisessä. Tulos on edelleen erittäin merkitsevä 0.1 %:n riskitasolla. Näyttää siltä, että tyttöjen painotus on edelleen noussut ja poikien vähän laskenut. Tyttöjen osalta tulos on hypoteesin H16 mukainen mutta ei poikien osalta.



Kuvio 22. Tyttöjen ja poikien suhtautuminen sosiaalisuuteen yrittäjäominaisuutena (alkumittaus/loppumittaus)

Taulukko 17.

Koulutuksen jälkeen:

Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjäominaisuuksien suhteen.

Kolmisuuntainen varianssianalyysi. Vertailu: alkumittaus/loppumittaus.

	mitta	sosiaalisuus			tunteen- tasapaino			maltillisuus			tunnollisuus		
		ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %
sukupuoli	alku-	11.18	12.92	0.1	0.01	0.01	ns.	2.22	2.89	10	2.95	3.45	10
	loppu	19.05	19.35	0.1	2.46	2.52	ns.	8.66	9.23	5	6.21	6.47	5
luokka	alku-	0.67	0.77	ns.	3.03	3.60	10	0.15	0.20	ns.	1.11	1.29	ns.
	loppu	1.14	1.16	ns.	0.11	0.11	ns.	1.57	1.67	ns.	0.76	0.79	ns.
yrittäjä-/ ei-yritt. tausta	alku-	1.77	2.04	ns.	0.003	0.003	ns.	0.01	0.02	ns.	1.33	1.56	ns.
	loppu	2.96	3.00	10	4.40	4.51	5	3.64	3.88	5	5.30	5.52	5
sukupuoli-luokka	alku-	0.36	0.42	ns.	0.34	0.41	ns.	0.16	0.21	ns.	2.15	2.51	ns.
	loppu	4.59	4.66	5	4.75	4.86	5	1.25	1.33	ns.	0.31	0.32	ns.
sukupuoli-yritt.-/ ei-yritt.tausta	alku-	0.36	0.42	ns.	0.38	0.45	ns.	0.48	0.62	ns.	0.35	0.41	ns.
	loppu	2.24	2.27	ns.	0.19	0.19	ns.	0.37	0.39	ns.	0.47	0.49	ns.
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	alku-	0.30	0.34	ns.	4.48	5.32	5	2.52	3.28	10	3.56	4.16	5
	loppu	0.08	0.08	ns.	0.80	0.83	ns.	0.42	0.45	ns.	0.74	0.77	ns.

Riippuva muuttuja: ominaisuuskomponenttien summapistemäärä

Taulukko 18.

Koulutuksen jälkeen:

Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjäominaisuuksien suhteen.

Kolmisuuntainen varianssianalyysi. Vertailu: alkumittaus/loppumittaus.

	mitta	uskaliaisuus			kokonais- näkemys			rehtiyys			itsehuri		
		ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %
sukupuoli	alku-	8.65	11.49	0.1	0.50	0.62	ns.	0.36	0.33	ns.	0.26	0.30	ns.
	loppu	6.73	8.74	1	2.77	2.79	10	0.59	0.62	ns.	2.11	2.66	ns.
luokka	alku-	3.47	4.61	5	0.22	0.28	ns.	0.03	0.03	ns.	1.87	2.15	ns.
	loppu	3.32	4.31	5	2.30	2.32	ns.	0.004	0.004	ns.	0.57	0.71	ns.
yrittäjä-/ ei-yritt. tausta	alku-	0.82	1.09	ns.	0.001	0.002	ns.	0.33	0.30	ns.	0.01	0.01	ns.
	loppu	0.92	1.18	ns.	4.12	4.16	5	1.12	1.18	ns.	0.70	0.89	ns.
sukupuoli-luokka	alku-	0.12	0.16	ns.	0.25	0.31	ns.	0.09	0.08	ns.	0.15	0.18	ns.
	loppu	0.02	0.02	ns.	2.52	2.55	ns.	5.51	5.80	5	0.30	0.38	ns.
sukupuoli-yritt.-/ ei-yritt.tausta	alku-	2.08	2.76	10	0.85	1.07	ns.	0.01	0.01	ns.	4.05	4.67	5
	loppu	3.69	4.79	5	1.44	1.43	ns.	0.44	0.47	ns.	2.72	3.43	10
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	alku-	0.001	0.001	ns.	2.96	3.70	5	5.51	5.02	5	1.12	1.42	ns.
	loppu	0.22	0.29	ns.	0.33	0.34	ns.	0.000	0.000	ns.	0.02	0.03	ns.

Riippuva muuttuja: ominaisuuskomponenttien summapistemäärä

Tunteentasapainon merkitys yrittämisessä korostui alkumittauksessa siten, että sukupuolen, luokka-asteen ja yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan yhdysvaikutus oli tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Sen sijaan loppumittauksessa ei ilmennyt minkäänlaista yhdysvaikutusta. Huomioitavaa kuitenkin on, että suhtautumispainotus kasvoi kaikkien riippumattomien muuttujien osalta. Koulutuksen ansiosta suhtautuminen tuli positiivisemmaksi kaikilta osin.

Yrittäjätaustan omaavat 9-10-lk:n pojat pitävät tunteentasapainoa edelleen tärkeämpänä yrittäjäominaisuutena kuin saman luokan tytöt, joskin ero on tasoittunut aika paljon. Koulutuksen jälkeen erityisesti tyttöjen painotus on kasvanut. Erityisen paljon koulutusjakso näyttää vaikuttaneen ei-yrittäjätaustan omaaviin poikiin ja ei-yrittäjätaustan omaaviin 7-8-luokkien tyttöihin. Tulos on hypoteesien H16 ja H18 suuntainen (liite 11, kuvio L14). Keskihajonnat ovat suurehkoja (0.80-1.03).

Alkumittauksessa ilmeni, että maltillisuus yrittäjäominaisuutena oli tytöille tärkeämpi kuin pojille. Yhdysvaikutus oli oireellinen 10 %:n riskitasolla. Koulutusjakson jälkeen suoritettussa mittauksessa ilmeni, että alkumittauksessa saatu tulos vahvistui edelleen. Yhdysvaikutus oli melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Tulos on tyttöjen osalta hypoteesin H16 mukainen. Ihmetystä jälleen herättää, että poikien suhtautumispainotus laski koulutuksen jälkeen. Sukupuolen, luokan ja yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan yhdysvaikutusta mitattaessa ilmeni alkumittauksessa, että yrittäjätaustan omaavien tyttöjen antama painoarvo maltillisuudelle näytti vähän laskevan yläasteen aikana. Sen sijaan saman taustan omaavien poikien suhtautuminen muuttui samana aikana huomattavasti maltillisuutta arvostavaan suuntaan. Loppumittauksessa ilmeni jälleen, että tyttöjen osalta suhtautuminen maltillisuuden merkitykseen entisestään vahvistui, oikeastaan hyvinkin merkittävästi. Ei-yrittäjätaustan omaavilla oppilailla kävi alkumittauksessa juuri päinvastoin eli tytöillä maltillisuuden merkitys kasvoi ja pojilla väheni.

Taulukko 19.

Koulutuksen jälkeen:

Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjäominaisuuksien suhteen.

Kolmisuuntainen varianssianalyysi. Vertailu: alkumittaus/loppumittaus.

	mitta	kuuliaisuus			luovuus			Järkähtä- mättömyys			Toisiin luottaminen		
		ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %
sukupuoli	alku-	1.03	1.18	ns.	2.63	3.28	10	2.67	2.68	ns.	0.11	0.10	ns.
	loppu	2.85	3.09	10	11.84	13.12	0.1	0.00	0.00	ns.	5.40	4.81	5
luokka	alku-	7.10	8.14	1	0.55	0.68	ns.	1.85	1.85	ns.	2.73	2.53	ns.
	loppu	0.28	0.31	ns.	2.61	2.89	10	0.68	0.68	ns.	0.77	0.69	ns.
yrittäjä-/ ei-yritt. tausta	alku-	1.01	1.16	ns.	0.05	0.06	ns.	0.59	0.59	ns.	0.96	0.89	ns.
	loppu	4.13	4.50	5	0.66	0.74	ns.	3.01	2.98	10	0.14	0.12	ns.
sukupuoli-luokka	alku-	1.84	2.11	ns.	1.62	2.02	ns.	1.05	1.05	ns.	1.65	1.52	ns.
	loppu	2.40	2.61	ns.	2.23	2.26	ns.	0.00	0.00	ns.	5.81	5.18	5
sukupuoli-yritt.-/ ei-yritt.tausta	alku-	0.58	0.66	ns.	0.68	0.85	ns.	0.02	0.02	ns.	0.50	0.46	ns.
	loppu	0.10	0.11	ns.	0.45	0.50	ns.	2.48	2.46	ns.	4.34	3.87	5
luokka-yritt.-/ ei-yritt.tausta	alku-	1.54	1.77	ns.	2.33	2.90	10	0.63	0.63	ns.	0.20	0.18	ns.
	loppu	0.06	0.06	ns.	0.08	0.09	ns.	2.38	2.35	ns.	1.93	1.72	ns.
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	alku-	0.001	0.001	ns.	1.46	1.82	ns.	0.51	0.52	ns.	0.74	0.68	ns.
	loppu	1.94	2.12	ns.	0.00	0.00	ns.	0.52	0.51	ns.	0.01	0.01	ns.

Riippuva muuttuja: ominaisuuskomponenttien summapistemäärä

Taulukko 20.

koulutuksen jälkeen:

Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätaitojen suhteen.

Kolmisuuntainen varianssianalyysi.

	mitta	neuvottelu- taito			järjestely- taito			erittely- taito			esiintymis- taito		
		ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %
sukupuoli	alku-	0.09	0.14	ns.	5.36	7.11	1	0.01	0.02	ns.	13.35	12.96	0.1
	loppu	3.20	4.04	5	0.69	0.89	ns.	3.56	4.19	5	1.80	2.06	ns.
luokka	alku-	0.01	0.01	ns.	0.000	0.000	ns.	0.04	0.05	ns.	0.05	0.04	ns.
	loppu	1.99	2.51	ns.	1.35	1.75	ns.	1.61	1.90	ns.	0.76	0.87	ns.
yrittäjä-/ ei-yritt. tausta	alku-	0.21	0.32	ns.	1.56	2.08	ns.	1.36	1.72	ns.	0.11	0.10	ns.
	loppu	0.85	1.07	ns.	0.02	0.02	ns.	3.27	3.85	ns.	1.32	1.51	ns.
sukupuoli-luokka	alku-	2.72	4.15	5	4.86	6.45	1	3.05	3.85	5	1.95	1.90	ns.
	loppu	0.01	0.01	ns.	1.42	1.84	ns.	4.67	5.50	5	1.36	1.56	ns.
sukupuoli-yritt.-/ ei-yritt.tausta	alku-	0.05	0.07	ns.	0.24	0.33	ns.	0.12	0.15	ns.	0.20	0.20	ns.
	loppu	1.63	2.05	ns.	0.24	0.31	ns.	0.54	0.63	ns.	1.08	1.24	ns.
luokka-yritt.-/ ei-yritt.tausta	alku-	0.08	0.12	ns.	2.13	2.83	10	2.02	2.56	ns.	0.09	0.08	ns.
	loppu	0.15	0.19	ns.	0.68	0.88	ns.	0.56	0.66	ns.	1.44	1.66	ns.
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	alku-	0.002	0.002	ns.	0.004	0.005	ns.	0.02	0.02	ns.	3.01	2.92	10
	loppu	0.01	0.01	ns.	0.00	0.00	ns.	0.41	0.49	ns.	1.08	1.24	ns.

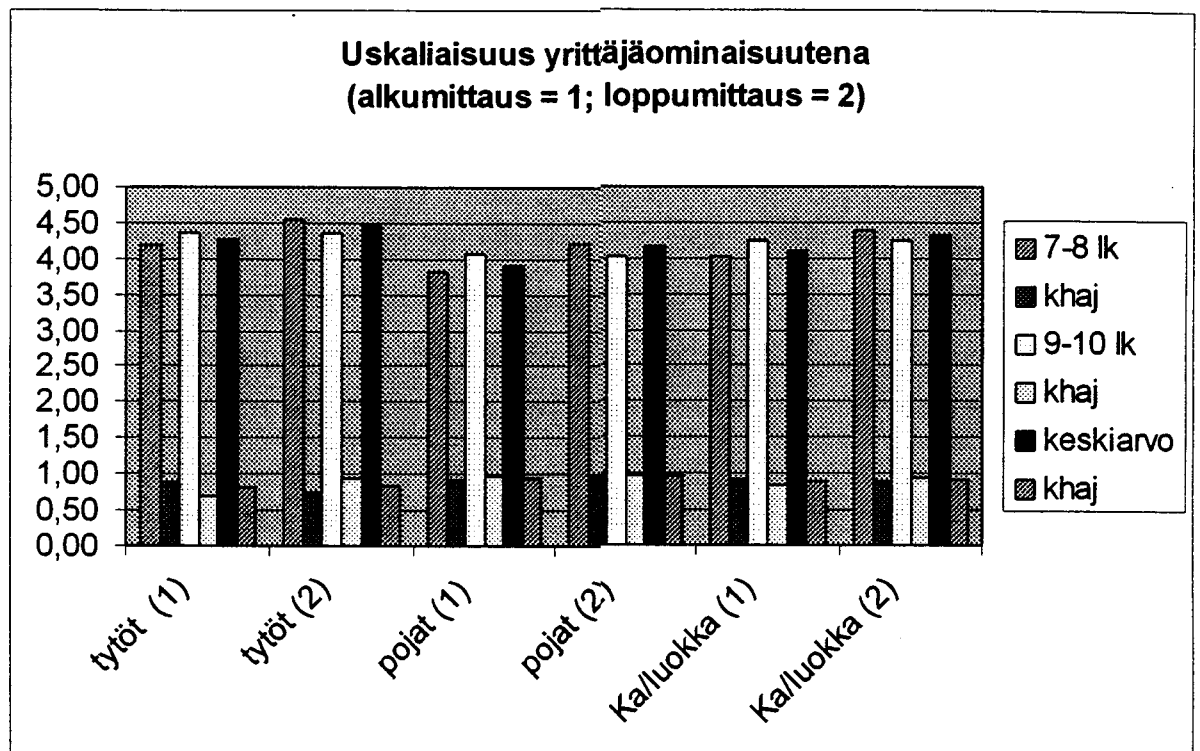
Riippuva muuttuja: taitokomponenttien summapistemäärä

Loppumittauksessa ei-yrittäjätaustan omaavilla molempien luokkien oppilailla lukuunottamatta 7-8-luokkien tyttöjä suhtautumispainoarvot nousivat. Koulutuksen ansiosta myös kokonaisuudessaan painotusarvot olivat korkeammat kuin ennen koulutusta eli tulos on hypoteesin H16 sekä osittain hypoteesin H18 mukainen. Yhdysvaikutus oli alkumittauksessa oireellinen 10 %:n riskitasolla, loppumittauksessa ei ilmennyt enää yhdysvaikutusta ollenkaan. Keskihajonnat jälleen suurehkoja (0.91-1.04). Tunnollisuuden merkitys yrittäjäominaisuutena oli alkumittauksen mukaan tytöille tärkeämpi kuin pojille. Yhdysvaikutus oli oireellinen 10 %:n riskitasolla. Koulutuksen jälkeen tulos edelleen vahvistui. Ero oli nyt tilastollisesti melkein merkitsevä 5%:n riskitasolla. Yhdysvaikutus oli alkumittauksessa sukupuolen, luokan ja taustan suhteen melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla, loppumittauksessa ei ilmennyt yhdysvaikutusta ollenkaan.

Yrittäjätaustan omaavat 7-8-lk:n tytöt korostavat edelleen koulutusjaksonkin jälkeen tunnollisuutta enemmän kuin pojat, joskin ero on tasoittunut jonkin verran. Ihmetystä jälleen aiheuttaa se, että suhtautuminen tasoittuu koulunkäynnin myötä eli tunnollisuus ei olekaan tyttöjen mielestä tärkeä ominaisuus enää ylemmillä luokilla. Poikien asenne tunnollisuutta kohtaan kasvaa koulutusjaksonkin jälkeen, mutta ei yhtä paljon kuin alkumittauksen osalta. Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden ja heistä erityisesti 7-8-luokkien tyttöjen suhteen koulutus näyttää kuitenkin vaikuttaneen hyvin merkittävästi, koska suhtautumispainotus on noussut muiden ryhmien osalta paitsi 9-10-luokkien poikien mielestä, joskin heilläkin on ilmennyt vain lievää pudotusta. Tulos on hypoteesien H16 ja H18 suuntainen. Keskihajonnat vaihtelivat paljon (tytöillä 0.70 ja pojilla 0.75-1.07).

Uskaliaisuus korostuu edelleen koulutuksenkin jälkeen yrittäjäominaisuutena tytöillä paljon enemmän kuin pojilla. Kokonaisuudessaan uskaliaisuuden painotusarvot ovat nousseet sekä tytöillä että pojilla. Alkumittauksen jälkeen yhdysvaikutus on hivenen tasoittunut, mutta se on edelleen merkitsevä 1 %:n riskitasolla. Sukupuolen ja luokkatason yhdysvaikutus on nyt melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla, kun se oli alkumittauksessa oireellinen 10 %:n riskitasolla. Erityisesti koulutus näyttää vaikuttaneen 7-8-luokkien poikien suhtautumiseen uskaliaisuuden merkitykseen yrittäjäominaisuutena. 7-8-luokkien tyttöihin on koulutuksella ollut myös vaikutusta, ja heidän antamansa painoarvo on edelleen kaikkein korkein. 9-10-luokkien osalta

koulutus päinvastoin alensi suhtautumispainoarvoa. Kokonaisuudessaan tulos on hypoteesien H16 ja H18 mukainen.



Kuvio 23. Tyttöjen ja poikien suhtautuminen uskaliaisuuden merkitykseen yrittäjäominaisuutena luokka-aste huomioon ottaen (alkumittaus/loppumittaus)

Järkähtämättömyys ei alkumittauksessa saanut korkeaa painoarvoa. Koulutuksen jälkeen suhtautumispainoarvot kohosivat kylläkin kauttaaltaan, mutta eivät suhteessa muuttuneet. Huomionarvoista kuitenkin on, että 7-8-luokkien oppilaiden ja siellä erityisesti tyttöjen suhtautumispainoarvot nousivat huomattavasti. Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumispainoarvot nousivat koulutuksen ansiosta enemmän kuin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden antamat painoarvot eli tulos on kokonaisuudessaan hypoteesien H16 ja H18 mukainen. Yhdysvaikutusta ei ilmennyt loppumittauksessa kuten ei alkumittauksessakaan. Keskihajonnat vaihtelivat välillä (tytöt 0.78-1.24 ja pojat 0.89-1.26).

Toisiin luottaminen yrittäjäominaisuutena ei saanut alkumittauksessa korkeaa suhtautumisarvoa eikä yhdysvaikutuksia ilmennyt. Sen sijaan koulutus näyttää vaikuttaneen erityisesti taas 7-8-luokkien mutta myös 9-10-luokkien tyttöihin, koska

heidän antamansa painoarvo toisiin luottamiselle kohosi merkittävästi. Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumispainoarvot nousivat koulutuksen ansiosta enemmän kuin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden antamat painoarvot eli tulos on kokonaisuudessaan hypoteesien H16 ja H18 mukainen. Yhdysvaikutus sukupuolen suhteen on tilastollisesti nyt melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla samoin sukupuolen ja luokkatason yhdysvaikutus. Alkumittauksessa ei ilmennyt yhdysvaikutuksia näiltä osin ollenkaan. Sukupuolen ja taustan suhteen ilmeni nyt tilastollisesti 5 %:n riskitasolla yhdysvaikutusta, jota ei myöskään ilmennyt ennen koulutusta. Yhdysvaikutus ilmeni siten, että erityisesti yrittäjätaustan omaavien 9-10-luokkien tyttöjen suhtautuminen kasvoi koulutuksen jälkeen ja poikien laski. Keskihajonnat vaihtelivat välillä (tytöt 0.90-1.22 ja pojat 0.96-1.54) eli olivat aika korkeita.

Kokonaisnäkemystä yrittäjäominaisuutena korostivat tytöt poikia enemmän ennen koulutusta, ero ei ollut kuitenkaan tilastollisesti huomattavissa. Sen sijaan koulutuksen jälkeen sukupuolen suhteen ilmeni yhdysvaikutusta oireellisesti 10 %:n riskitasolla. Tytöt painottivat kokonaisnäkemystä huomattavasti korkeammalle kuin pojat. Kokonaisuudessaan oppilaiden antamat painotusarvot nousivat, huomionarvoista on jälleen, että tyttöihin näytti koulutus vaikuttavan paljon enemmän kuin poikiin, joskin heidänkin painotuksensa yllä olevalle väittämälle hieman nousi. Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumispainoarvot nousivat koulutuksen ansiosta sen sijaan yrittäjätaustan omaavien oppilaiden antamat painoarvot laskivat eli tulos on osittain hypoteesien H16 ja H18 mukainen. Sukupuolen, luokka-asteen ja taustan yhdysvaikutusta ei enää loppumittauksessa alkumittauksen tapaan ilmentynyt. Yrittäjätaustan omaavat 7-8-lk:n pojat arvostavat kyseistä ominaisuutta huomattavasti vähemmän kuin 9-10-luokkien pojat. Tulos oli samansuuntainen alkumittauksessa mutta nyt ero entisestään vahvistui. Keskihajonnat olivat välillä 0.86-1.12.

Rehtiyttä yrittäjäominaisuutena korostavat tytöt koulutuksen jälkeen edelleen enemmän kuin pojat. Koulutus näyttää vaikuttaneen tähänkin ominaisuuspainotukseen tyttöjen osalta poikia enemmän. Sukupuolen, luokan ja taustan yhdysvaikutusta ei enää loppumittauksessa ilmentynyt, kun se oli alkumittauksessa melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Yrittäjätaustan omaavat 7-8-luokan tytöt arvostavat rehtiyttä koulutuksen jälkeenkin vastaavan luokan poikia korkeammalle, joskin ero on supistunut jonkin verran. Vastaavan taustan omaavien poikien rehtiydelle antama painotus kasvaa

yläasteen myötä ja loppumittauksessa asia vain entisestään korostuu. Tytöille käy koulutuksen jälkeenkin päinvastoin eli painotus laskee merkittävästi. Ei-yrittäjätaustan omaavat 7-8-lk:n tytöt korostivat rehtiyttä yrittäjäominaisuutena yrittäjätaustan omaavia tyttöjä heikommin alkumittauksessa. Sen sijaan koulutus näyttää todella vaikuttaneen ei-yrittäjätaustan omaaviin tyttöihin, koska loppumittauksessa heidän kyseiselle väittämälle antamansa painoarvo huomattavasti kohosi ohittaen yrittäjätaustan omaavien 7-8-luokkien tyttöjen antaman painoarvon. Samansuuntainen oli ei-yrittäjätaustan omaavien poikien antama painotusarvo rehtiydelle, koska se kohosi erittäin huomattavasti koulutuksen ansiosta nouden lähes samalle tasolle kuin yrittäjätaustan omaavien poikien rehtiydelle antama painoarvo. Kokonaisuudessaan tulos on hypoteesien H16 ja H18 mukainen (liite 12, kuvio L15). Keskihajonnat vaihtelivat suhteellisen alhaiselta tasolta (0.70) suhteellisen ylös (1.05).

Itsevarmuus yrittäjäominaisuutena näyttää saavan edelleen koulutuksen jälkeenkin erittäin korkeat painotukset sekä tytöiltä että pojilta. Painoarvot nousivat sekä sukupuolen, luokan että taustan suhteen. Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumispainoarvot nousivat koulutuksen ansiosta enemmän kuin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden antamat painoarvot eli tulos on hypoteesien H16 ja H18 suuntainen, yhdysvaikutuseroja ei ilmene nytkään kuten ei alkumittauksessakaan. Keskihajonnat olivat välillä (tytöt 0.67-1.06 ja pojat 0.50-1.00).

Luovuutta yrittäjäominaisuutena tytöt arvostavat poikia huomattavasti enemmän myös koulutuksen jälkeen. Ero oli alkumittauksessa tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla, loppumittauksessa erittäin merkitsevästi 0.1 %:n riskitasolla eli koulutuksen jälkeen tytöille entistä enemmän tuli selväksi, että luovuutta tarvitaan hyvin paljon yrittämisessä. Koulutus vaikutti kyllä myös poikien mielipiteeseen, mutta ei niin paljon kuin tytöillä. Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumispainoarvot nousivat jälleen koulutuksen ansiosta enemmän kuin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden antamat painoarvot eli tulos on kokonaisuudessaan hypoteesien H16 ja H18 mukainen. Keskihajonnat vaihtelivat välillä (tytöt 0.70-1.02 ja pojat 0.97-1.12).

Itsetuntoa arvostavat tytöt poikia enemmän myös koulutuksen jälkeen. Ero ei ollut alkumittauksessa tilastollisesti merkitsevä mutta loppumittauksessa sen sijaan ero oli tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. 7-8-luokkien yrittäjätaustan

omaavat tytöt arvostivat koulutuksen jälkeen itsetunnon merkitystä huomattavasti korkeammalle kuin vastaavan luokan ja taustan omaavat pojat. Koulutus näyttää vaikuttaneen kyllä myös 7-8-luokkien ja 9-10-luokkien yrittäjätaustan omaavien poikien suhtautumiseen mutta ei aivan samassa määrin kuin tyttöjen. Yhdysvaikutus oli loppumittauksessa tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla, kun alkumittauksessa vastaavaa yhdysvaikutusta ei ilmennyt. Tulos on hypoteesien H16 ja H18 mukainen. Keskihajonnat olivat vastaavaa luokkaa kuin edellä.

Itsekurin merkitystä korostavat tytöt poikia enemmän myös koulutuksen jälkeen, tilastollista eroa ei kuitenkaan nytkään ilmene. Yhdysvaikutusta sukupuolen ja taustan suhteen on oireellisesti 10 %:n riskitasolla. Alkumittauksessa sukupuolen ja taustan yhdysvaikutus oli tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Kokonaisuudessaan itsekurin painotusarvo yrittäjäominaisuutena on noussut koulutuksen jälkeen sekä tytöillä että pojilla, joista jälkimmäisillä vielä enemmän kuten yhdysvaikutuksenkin puuttuminen osoittaa. Yrittäjätaustan omaavat tytöt arvostavat itsekuria edelleen vähemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat tytöt. Molempien ryhmien painotusarvot ovat kohonneet, mutta suhde on pysynyt edelleen ennallaan. Pojilla oli tilanne alkumittauksessa toisin päin, mutta koulutus on vaikuttanut erityisesti ei-yrittäjätaustan omaavien poikien suhtautumiseen, joka nousi todella merkittävästi. Tulos on jälleen hypoteesien H16 ja H18 mukainen (liite 12, kuvio L16). Keskihajonnat olivat välillä 0.92-1.60.

Loppumittaus osoittaa, että stressinsietokykyä pitää olla yrittäjällä paljon. Painotusarvot kohosivat paljon sekä tyttöjen että poikien osalta, joskin tytöt painottavat stressinsietokykyä edelleen poikia enemmän kuten alkumittauksessakin. Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumispainoarvot nousivat jälleen koulutuksen ansiosta enemmän kuin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden antamat painoarvot eli tulos on hypoteesien H16 ja H18 suuntainen, joskaan yhdysvaikutusta ei ilmene nytkään kuten ei alkumittauksessakaan. Khaj (tytöt 0.84-1.05 ja pojat 0.73-1.14).

Tahdonlujuus saa koulutuksen jälkeenkin sekä tytöiltä että pojilta erittäin korkeat painotukset. Erityisesti koulutus on kuitenkin vaikuttanut jälleen tyttöjen asennoitumiseen, koska suhtautumisero on kasvanut paljon koulutuksen ansiosta. Alkumittauksessa ei ilmennyt yhdysvaikutusta sukupuolen suhteen sen sijaan

loppumittauksessa yhdysvaikutus on melkein merkitsevää 5 %:n riskitasolla. Lisäksi tahdonlujuuuden merkitys näyttää kasvavan yläasteen aikana, koska 9-10-luokkien oppilaat painottavat asiaa enemmän kuin 7-8-luokkien oppilaat kuten alkumittauksessakin, ja suhtautumisero on kasvanut koulutuksen ansiosta.

Kokonaisuudessaan on aivan selvää, että koulutusjakso on vaikuttanut oppilaiden suhtautumiseen yrittäjäasenteisiin/-ominaisuuksiin koko summatasolla, ja joidenkin yksittäisten väittämien osalta erityisen voimakkaasti. Tältä osin tulos on hypoteesin H16 suuntainen. Tyttöihin on koulutus vaikuttanut joiltakin osin selvästi enemmän kuin poikiin, mikä tulos ei varsinaisesti ole hypoteesin mukainen. Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumispainoarvot nousivat koulutuksen ansiosta enemmän kuin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden antamat painoarvot, jotka osittain laskivat eli tulos on myös hypoteesin H18 suuntainen.

9.17 Yrittäjäyiskoulutuksen vaikutus oppilaiden suhtautumiseen yrittäjätaitojen merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa

Varianssianalyyseissä käy ilmi, että summa 3:ssa (yrittäjätaidot) on omavaikutusta sukupuolen suhteen myös koulutuksen jälkeen. Tytöt korostavat enemmän kuin pojat yrittäjätaitojen merkitystä yrittäjänä onnistumisen kannalta. Ero on tilastollisesti edelleen melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla kuten oli myös alkumittauksessa. Kokonaisuudessaan oppilaiden antamat painotusarvot yrittäjätaitoja kohtaan kasvoivat koulutuksen ansiosta, ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden antamat painoarvot yrittäjätaidoille kasvoivat koulutuksen ansiosta enemmän kuin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden eli tulos on hypoteesien H16 ja H18 mukainen. Tuloksen painoarvoa vahvistaa pieni keskihajonta (0.72).

Sen sijaan sukupuolella ja luokkatasolla ei ole enää koulutuksen jälkeen yhdysvaikutusta, jota ilmeni alkumittauksessa peräti tilastollisesti melkein merkitsevästi. 7-8-luokkien tytöt arvostavat koulutuksen jälkeenkin taitojen merkitystä enemmän kuin pojat, ja ero on pikemminkin kasvanut loppumittauksessa. 9-10-luokkien tyttöjen suhtautuminen yrittäjätaitoihin on edelleen alkumittauksen tapaan alempi kuin 7-8-luokkien tyttöjen, joskin myös 9-10-luokkien tyttöjen suhtautumispainoarvot ovat nousseet. Poikien painotusarvot kasvavat edelleen myös ylemmille luokille mentäessä

kuten oli myös alkumittauksessa (liite 13, kuvio L17). Tulos on hypoteesin H₁₆ suuntainen. Varianssianalyyseissä ilmenneet yhdysvaikutukset ilmenevät taulukosta 20 s. 137 ja taulukosta 21 (s. 145).

Tytöt ja pojat pitävät neuvottelutaitoa yrittäjälle koulutuksen jälkeenkin hyvin tärkeänä ominaisuutena. Molempien ryhmien antamat painoarvot ovat kohonneet. Tytöt painottavat neuvottelutaidon merkityksen nyt huomattavasti korkeammalle kuin pojat. Ero on nyt tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Alkumittauksessa pojat painottivat kyseistä kohtaa enemmän kuin tytöt, mutta tilastollista eroa ei silloin ilmennyt eli varsinkin tyttöihin on koulutuksella ollut suuri vaikutus.

Tutkittaessa sukupuolen ja luokkatason yhdysvaikutusta huomataan, että 7-8-ik:n tytöt pitävät neuvottelutaitoa yrittäjälle tärkeämpänä taitona kuin vastaavan luokan pojat. 9-10-ik:n tytöt arvostavat neuvottelutaitoa paljon vähemmän kuin saman luokan pojat. Huomiota herättää jälleen, että poikien suhtautumisessa tapahtuu merkittävä muutos neuvottelutaitoa arvostavampaan suuntaan ja tytöillä päinvastoin. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä 5%:n riskitasolla. Keskihajonnat ovat tytöillä pienemmät kuin pojilla (tytöt 0.78-1.10 ja pojat 0.72-1.09). Järjestelytaitoa pitivät tytöt alkumittauksessa huomattavasti tärkeämpänä kuin pojat. Ero oli tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla. Loppumittauksessa sen sijaan eroa ei enää ilmene. Koulutus näyttää vaikuttaneen erityisesti poikiin, joskin myös tyttöjen painotusarvot ovat myös nousseet. Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumispainoarvot nousivat koulutuksen ansiosta enemmän kuin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden antamat painoarvot eli tulos on kokonaisuudessaan myös hypoteesien H₁₆ ja H₁₈ mukainen (liite 13, kuvio L18). Yhdysvaikutusta ei sukupuolen ja luokkatason suhteen loppumittauksessa ilmene, kun sen sijaan alkumittauksessa sitä ilmeni peräti merkitsevästi. Keskihajonnat olivat hyvin tasaisia (tytöt 0.87 ja pojat 0.87).

Taulukko 21.*koulutuksen jälkeen:***Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätaitojen suhteen.****Kolmisuuntainen varianssianalyysi.**

	mitta	kielitaito			ammatti-taito		
		ss	F	p %	ss	F	p %
sukupuoli	alku-	2.95	3.16	10	0.14	0.24	ns.
	loppu	0.34	0.34	ns.	4.05	5.01	5
luokka	alku-	0.67	0.72	ns.	0.19	0.33	ns.
	loppu	0.74	0.73	ns.	1.93	2.39	ns.
yrittäjä-/ ei-yritt. tausta	alku-	0.21	0.22	ns.	0.02	0.04	ns.
	loppu	1.43	1.41	ns.	0.12	0.73	ns.
sukupuoli-luokka	alku-	1.08	1.16	ns.	0.10	0.18	ns.
	loppu	2.31	2.28	ns.	0.00	0.00	ns.
sukupuoli-yritt.-/ ei-yritt.tausta	alku-	0.70	0.75	ns.	0.29	0.50	ns.
	loppu	0.68	0.68	ns.	4.40	5.44	5
luokka-yritt.-/ ei-yritt.tausta	alku-	0.21	0.23	ns.	0.32	0.56	ns.
	loppu	0.82	0.81	ns.	1.12	1.15	ns.
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	alku-	0.01	0.01	ns.	0.17	0.29	ns.
	loppu	0.02	0.02	ns.			

Riippuva muuttuja: taitokomponenttien summapistemäärä

Erittelytaitoa tytöt ja pojat eivät arvosta yrittäjäominaisuutena koulutuksen jälkeenkään kovinkaan korkealle. Jonkin verran ovat kuitenkin koulutuksen ansiosta painotusarvot nousseet. Tyttöjen antamat painoarvot ovat nousseet vielä enemmän kuin poikien. Ero on nyt tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Alkumittauksessa ei ilmennyt eroa ollenkaan. Koulutus näyttää myös vaikuttaneen erityisesti ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin, koska loppumittauksessa ilmenee eroa melkein merkitsevästi 5 %:n riskitasolla. Sukupuolen ja luokkatason yhdysvaikutus on tilastollisesti edelleen alkumittauksen tapaan melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. 7-8-lk:n tytöt arvostavat edelleen asiaa enemmän kuin vastaavan luokan pojat, ja ero on koulutuksen ansiosta huomattavasti lisääntynyt. Suhtautumisessa tyttöjen asenteet laskevat vähemmän arvostavaan suuntaan ja pojilla tapahtuu päinvastoin kuten alkumittauksessakin. Tulos on hypoteesien H16 ja H18 mukainen. Keskihajonnat vaihtelivat välillä (tytöt 0.69-1.06 ja pojat 0.85-1.03).

Esiintymistaito on koulutuksen jälkeenkin tyttöjen mielestä hyvin tärkeä yrittäjäominaisuus ja he arvostavatkin sitä edelleen huomattavasti korkeammalle kuin pojat. Alkumittauksessa ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä 0.1 %:n riskitasolla. Loppumittauksessa ei eroa enää ilmene. Erityisesti koulutus näyttää vaikuttaneen yrittäjätaustan omaavien 7-8-luokkien poikien ja ei-yrittäjätaustan omaavien 9-10-luokkien tyttöjen suhtautumiseen, jotka ovat nousseet erityisen voimakkaasti. Kokonaisuudessaan ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumispainotukset ovat nousseet enemmän kuin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden antamat painotukset. Tulos on hypoteesien H16 ja H18 mukainen (liite 14, kuvio L19). Keskihajonnat vaihtelivat välillä (tytöt 0.70-1.18 ja pojat 0.64-1.10).

Kielitaitoa arvostavat tytöt edelleen koulutuksen jälkeen korkeammalle kuin pojat. Tilastollista eroa ei enää ilmene kuten alkumittauksessa. Oppilaiden antamat painotusarvot ovat koulutuksen ansiosta kohonneet erityisesti poikien sekä ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden osalta. Tulos on hypoteesien H16 ja H18 suuntainen. Khaj (tytöt 0.80-1.06 ja pojat 0.82-1.12).

Yrittäjien ammattitaitoa sekä tytöt että pojat arvostavat edelleen hyvin korkealle. Jostakin syystä painotusarvot ovat pudonneet koulutuksen jälkeen. Erityisesti poikien osalta pudotus on ollut merkittävää, joka näkyy tilastollisena erona 5%:n riskitasolla.

Yhdysvaikutuseroa ilmenee myös sukupuolen ja taustan suhteen 5%:n riskitasolla siten, että 9-10-luokkien tytöt arvostavat ammattitaidon merkityksen huomattavasti korkeammalle kuin vastaavan luokan pojat. Poikien antamat painotusarvot laskevat ylemmälle luokkatasolle tultaessa ja tyttöjen käy päinvastoin. Tulos ei ole hypoteesien mukainen. Khaj (tytöt 0.58-1.02 ja pojat 0.54-1.20).

9.18 Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus oppilaiden suhtautumiseen yrittäjätietojen merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa

Varianssianalyyseissä käy ilmi, että summa 4:ssä (yrittäjätiedot) on omavaikutusta sukupuolen suhteen koulutuksen jälkeen. Tytöt korostavat enemmän kuin pojat yrittäjätietojen merkitystä yrittäjänä onnistumisen kannalta. Ero on tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla. Alkumittauksessa eroa ei ilmene. Kokonaisuudessaan oppilaiden antamat painotusarvot yrittäjätietoja kohtaan kasvavat koulutuksen ansiosta, tyttöjen antamat painoarvot yrittäjyystiedoille kasvavat koulutuksen ansiosta enemmän kuin poikien. Tulos on hypoteesin H16 mukainen. Tuloksen merkitystä vahvistaa pieni keskihajonta (0.66).

Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumispainotukset kasvavat enemmän kuin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden (liite 15, kuvio L20). Tilastollista merkitsevyyseroa ei kuitenkaan ilmene. Tulos on hypoteesin H18 suuntainen. Varianssianalyyseissä ilmenneet yhdysvaikutukset ilmenevät taulukosta 22 (s. 150).

Loppumittaus osoittaa, että yrittäjien on hallittava sekä tyttöjen että poikien mielestä paljon tietoa tuotteista ja palveluista. Tytöt antavat painotusta asialle poikia enemmän. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla, kun se oli alkumittauksessa oireellinen. Jostakin syystä tämän väittämän osalta ovat suhtautumisarvot laskeneet erityisesti poikien osalta. Taustan suhteen ilmenee myöskin yhdysvaikutusta, jota ei ilmennyt alkumittauksessa. Ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat painottavat tätä kohtaa enemmän kuin yrittäjätaustan omaavat oppilaat, ero on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumisarvot laskevat koulutuksen jälkeen enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavilla oppilailla. Yhdysvaikutusta ei nyt ilmene alkumittauksen tapaan. Omavaikutukset ilmenevät

taulukosta 22 (s. 150). Tulos ei ole hypoteesin H16, mutta osittain hypoteesin H18 suuntainen. Keskihajonnat vaihtelevat välillä (tytöt 0.80-1.01 ja pojat 0.87-1.01).

Ostajista yrittäjän on tiedettävä paljon, kun alkumittauksessa asiaan ei paljon pantu painoarvoa. Tähän kohtaan on koulutuksella ollut paljon merkitystä. Tytöt painottavat ostajatietoutta enemmän kuin pojat, tilastollisia eroja ei ilmene eri sukupuolten välillä. Yrittäjä- ja ei-yrittäjätaustan omaavilla oppilailla koulutuksen vaikutus on samansuuruinen painotukseen nähden. Tulos on hypoteesin H16 suuntainen. Sen sijaan hypoteesi H18 ei saa tukea. Khaj (tytöt 0.79-1.03 ja pojat 0.74-1.05).

Tietoa kilpailijoista painottavat tytöt ja pojat koulutuksen jälkeen yhä enemmän. Tytöt enemmän kuin pojat, tilastollisia eroavaisuuksia ei ilmene eri sukupuolten eikä taustan välillä. Yhdysvaikutusta ei myöskään ilmene. Tulos on hypoteesin H16 suuntainen. Sen sijaan hypoteesi H18 ei saa tukea. Khaj (tytöt 0.92-0.99 ja pojat 0.72-1.11).

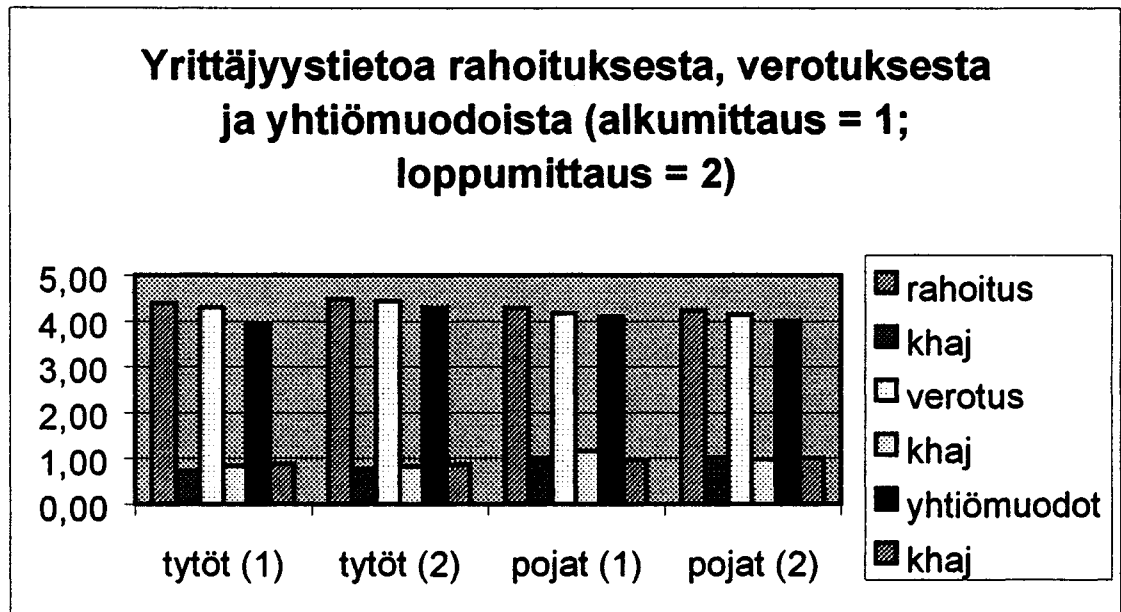
Koneista, laitteista ja raaka-aineista pitää yrittäjän tietää paljonkin sekä tyttöjen että poikien mielestä. Tilastollisia eroja ei ilmene eikä myöskään yhdysvaikutuseroja. Painoarvot ovat nousseet kaikkien oppilaiden osalta sukupuolesta, luokkatasosta sekä taustasta riippumatta. Tulos on hypoteesin H16 suuntainen. Sen sijaan hypoteesi H18 ei saa tukea. Khaj (tytöt 0.63-0.83 ja tytöt 0.63-1.01).

Lainsäädäntötietous saa koulutuksen jälkeen erityisesti tyttöjen suhtautumisarvot nousemaan, joskin myös poikien antama painotus kasvaa. Ero on nyt melkein merkitsevä 5%:n riskitasolla, kun alkumittauksessa ei ilmene eroavuutta. Taustalla ei ole nytkään merkitystä suhtautumiseen. Tulos on hypoteesin H16 mukainen, mutta hypoteesi H18 ei saa vahvistusta nytkään (liite 15, kuvio L20). Pienin khaj = 0.65 ja korkein = 1.01.

Rahoitustietämystä edellytetään yrittäjiltä edelleen koulutuksen jälkeenkin molempien sukupuolten mielestä. Erityisesti kuitenkin tyttöjen antamat painoarvot ovat kohonneet merkittävästi. Ero on nyt tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla. Alkumittauksessa ei eroa ilmene. Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden antamat painotusarvot rahoitukselle ovat nousseet vähän enemmän kuin yrittäjätaustan omaavien oppilaiden. Tulos on hypoteesien H16 ja H18 mukainen. Tyttöjen osalta khaj (0.75) on pieni, sen

sijaan poikien khaj (1.01) on korkea. Verotustiedot saavat nytkin korkeat arvostukset sekä tyttöjen että poikien taholta. Tytöt pitävät verotuntemusta korkeammassa kurssissa kuin pojat. Koulutus on vain lisännyt eroa, joka on nyt tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla. Alkumittauksessa ei ilmene tilastollista eroavuutta. Taustalla ei ole merkitystä eikä yhdysvaikutuksia ilmene. Tulos on hypoteesin H16 mukainen, sen sijaan hypoteesi H18 ei saa tukea. Keskihajonnat ovat korkeahkoja (tytöt = 0.83 ja pojat = 0.97).

Yhtiömuodot saavat nyt myös korkeamman painotuksen kuin alkumittauksessa. Tyttöjen antamat painotukset kohoavat enemmän kuin poikien. Ero on nyt tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla. Taustalla ei ole merkitystä eikä yhdysvaikutusta ilmene. Tulos on hypoteesin H16 mukainen. Hypoteesi H18 ei saa tukea. Khaj (tytöt 0.69-0.89 ja pojat 0.97-1.03).



Kuvio 24. Oppilaiden suhtautuminen rahoitus-, verotus-, ja yhtiömuototietouden merkitykseen yrittäjätietona sukupuoli huomioon ottaen (alkumittaus/loppumittaus)

Taulukko 22.
koulutuksen jälkeen:

Oppilasdemografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset yrittäjätietojen suhteen.
Kolmisuuntainen varianssianalyysi.

	mitta	tuote-tietous			ostaja-tietous			kilpailija-tietous			yhtiömuoto-tietous		
		ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %	ss	F	p %
sukupuoli	alku-	1.64	2.61	10	0.46	0.55	ns.	0.02	0.02	ns.	1.49	1.78	ns.
	loppu	4.15	4.78	5	0.58	0.71	ns.	2.16	2.37	ns.	6.59	7.80	1
luokka	alku-	1.64	2.59	10	0.91	1.08	ns.	0.05	0.07	ns.	0.29	0.35	ns.
	loppu	0.12	0.14	ns.	0.03	0.03	ns.	0.89	0.98	ns.	0.000	0.001	ns.
yrittäjä-/ ei-yritt. tausta	alku-	1.59	2.52	ns.	2.76	3.29	10	3.01	3.74	5	2.21	2.64	10
	loppu	4.53	5.21	5	1.46	1.79	ns.	1.03	1.13	ns.	0.74	0.88	ns.
sukupuoli-luokka	alku-	0.01	0.02	ns.	2.79	3.32	10	0.21	0.26	ns.	0.44	0.53	ns.
	loppu	0.27	0.31	ns.	0.15	0.18	ns.	1.01	1.11	ns.	1.85	2.19	ns.
sukupuoli-yritt.-/ ei-yritt.tausta	alku-	1.73	2.75	10	0.33	0.39	ns.	1.09	1.35	ns.	0.05	0.06	ns.
	loppu	0.00	0.00	ns.	0.003	0.003	ns.	0.81	0.89	ns.	0.23	0.27	ns.
luokka-yritt.-/ ei-yritt.tausta	alku-	0.11	0.17	ns.	0.32	0.56	ns.	0.26	0.31	ns.	0.83	1.001	ns.
	loppu	0.001	0.001	ns.	0.77	0.95	ns.	0.02	0.02	ns.	0.28	0.33	ns.
sukupuoli-luokka yritt.-/ei-yritt.tausta	alku-	1.27	2.01	ns.	1.65	1.96	ns.	1.95	2.43	ns.	0.02	0.02	ns.
	loppu	0.002	0.003	ns.	0.56	0.69	ns.	0.75	0.83	ns.	0.29	0.35	ns.

Riippuva muuttuja: tietokomponenttien summapistemäärä

9.19 Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus oppilaiden antamiin OPS-ehdotuksiin yrittäjyysopetuksen järjestämiseksi

Loppumittaus: Oppilaiden OPS-ehdotuksia

Ehdotukset	L u o k k a								Yht.
	7 - 8				9 - 10				
	N= 190				N= 113				
	S u k u p u o l i								
	Tyttöt N= 99		Pojat N= 91		Tyttöt N= 75		Pojat N= 38		
	H u o l t a j a n y r i t t . / e i - y r i t t . s t a t u s								
	Yritt. N= 40	Ei-yritt. N= 59	Yritt. N= 41	Ei-yritt. N= 50	Yritt. N= 38	Ei-yritt. N= 37	Yritt. N= 13	Ei-yritt. N= 25	N= 303
ATK	13	16	10	12	7	2	2	2	64
OPO	3	11	9	11	1	1		2	38
MAA-/METSÄTAL.		1	1	1					3
KAUPALLISET	17	26	13	11	14	11	6	9	107
YHT.KUNT.OPPI	4	2		1	29	23	8	9	76
KÄSITYÖ		5	3	8					16
MATEMATIIKKA	12	13	9	6	5	3	2	2	52
ÄIDINKIELI	8	3	2	3	4	2			22
KIELET	8	11	2	5	6	3	2		37
KOTITALOUS	6	4	1	5	2		1		19
MUUT AINEET 1)	14	6	4	3	3	3	5	1	39
KAIKKI AINEET 2)	6	5	1	3	5	5	1	2	28

1) MUUT AINEET sisältää musiikin, maantiedon, liikunnan, biologian, kuvaamataidon, fysiikan/kemian, historian ja perhekasvatuksen.

2) KAIKISSA AINEISSA on opetettava yrittäjyyttä

Oppilaiden sanallisia kommentteja:

- raaka-aineet/fysiikka, matematiikka/yrittäjyys, verotus jne.
- kotitalous/leipomon perustaminen
- maantieto/mikä kallista ja halpaa
- äidinkieli/neuvottelut, matematiikka/tilastot/esiintymistaito, itsensä ilmaisu
- kaupalliset/yrityksen perustaminen (useita vastauksia), kirjanpito, mainonta
- ATK/tietokoneen käyttö
- opon tunneille yrittäjiä kertomaan työstään
- musiikissa oppii rumpaliksi
- kielet, keskustelu, videoiden katselu, neuvottelutaito, kaupankäyntisanasto
- yrittäjyys oppiaineeksi sekä kursseja lisää
- eri kulttuurien opettaminen, ulkomainen kauppa
- aivan riittävästi tullut yrittäjyysopetusta (ainoastaan yksi vastaus)
- yhtiömuotojen opettaminen tärkeää, yrittäjien haastattelyt, keskustelut luokassa

Johtopäätökset loppumittauksesta:

1. Kaupalliset aineet edelleen oppilaiden mielestä tärkein yrittäjyysoppiaine (N= 107, 35 %)
2. Yhteiskuntaoppi (N= 76, 25 %) edelleen toiseksi tärkein, joskin prosentuaalisesti pienempi kuin alkumittauksessa (- 8 %-yksikköä)
3. ATK:n osuus kolmanneksi tärkein (N= 64, 21 %); prosentuaalista lisäystä 8 %-yksikköä.
4. Matematiikka (N= 52, 17 %), OPO (N= 38, 13 %) ja kielet (N= 37, 13 %) ovat seuraavat.
5. Kielten osuus on kasvanut merkittävästi (22 %-yksikköä); määrä kaksinkertaistunut
6. Kaikissa aineissa (N= 28, 9 %) katsoi olevan syytä opettaa yrittäjyyttä; koulutuksella on ollut tähän kohtaan merkittävä vaikutus.

9.20 Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus eri sukupuolten suhtautumiseen yrittäjyysopetuksen riittävyyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen oppilasdemografia huomioiden

Erojen mittausmenetelmänä käytettiin edelleen kahden riippumattoman ryhmän mittausmenetelmäksi hyvin soveltuvaa Khin neliö-testiä. Alkumittauksen tulos on ilmoitettu suluissa.

Vajaa 20 % (30 %) oppilaista katsoi, että on saanut aivan riittämättömästi tai riittämättömästi opetusta yrittäjyudessa. Koulutuksen jälkeen varsinkin tyttöjä on "siirtynyt" runsaasti väittämän toiseen päähän, koska alkumittauksessa yli 30 % tytöistä katsoi saaneensa riittämättömästi yrittäjyysopetusta, nyt sen sijaan ainoastaan 17 %. Pojilla pudotus on sen sijaan ollut vajaa 10 %. Noin 40 % (25 %) oppilaista on saanut riittävästi tai aivan riittävästi yrittäjyysopetusta. Varsinkin tytöt ovat nyt loppumittauksessa katsoneet saaneensa riittävästi opetusta yrittäjyudessa, koska siirtymä on ollut lähes 20 %.

Edelleen vajaa 10 % oppilaista katsoo saaneensa aivan riittämättömästi yrittäjyysopetusta. Aivan riittämättömästi ja riittämättömästi katsoo saaneensa yrittäjyysopetusta edelleen vajaa 20 %. Viittaa alkumittauksen osalta ehdotukseen viittaukseen opetuksen merkittävästä lisäämisestä. Tilastollista merkitsevyyseroa ei ryhmien välillä ilmene kuten ei alkumittauksessakaan (liite 16, kuvio L22).

Noin 9 % (7 %) oppilaista katsoo koulunkäynnin olevan turhaa puuhaa. Tytöistä noin 7 % (6 %) katsoi koulunkäynnin olevan turhaa, poikien mielestä koulunkäynti on turhaa noin 10 %:n (9 %) mielestä. Ihmetystä herättää, että koulunkäyntiä vähättelevien osuus kasvaa jonkin verran, koska alkumittauksessa niitä on 23, nyt 26. Luku on kuitenkin

liian suuri, kuten mainitsin alkumittaus selvityksessä aikaisemmin. Toki on sanottava, että noin 61 % (56 %) katsoo, että koulunkäynti on tärkeää. Suhtautuminen on siis mennyt oikeaan suuntaan koulutuksen ansiosta. Tilastollisia merkitsevyyseroja sukupuolten välillä ei ilmene.

Koulunkäynti maksaa 0 mk - 5000 mk oppilasta kohti vuodessa noin 22 %:n (26 %) mielestä. Noin 36 % (34 %) oppilaista uskoo, että 10000 mk on riittävä määrä rahaa oppilaan vuoden koulunkäyntikustannuksia varten. Oikean markkamäärän (20000 mk/opp.) antaa 34 % (32 %) oppilaista eli kolmasosa. Sukupuolten kesken ilmenee edelleen tilastollinen merkitsevyysero, joka on melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla kuten alkumittauksessakin. Pojat arvioivat kustannukset oikeammin kuin tytöt. Viittaa alkumittauksen osalta antamaani selvitykseen.

Noin 65 % (72 %) oppilaista katsoo, että he eivät ryhdy yrittäjäksi koulunkäynnin jälkeen eli yrittäjäksi on halukkaita noin 35 % (28 %). Kokonaisuudessaan koulutuksella on ollut positiivinen vaikutus yrittäjyyden kannalta. Verrattaessa tyttöjen ja poikien vastauksia huomataan, että suhteet pysyvät samana kuin alkumittauksessa eli pojat ovat edelleen halukkaampia ryhtymään yrittäjiksi koulunkäynnin jälkeen. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla kuten se on alkumittauksessakin. Tulos on hypoteesin H17 mukainen eli koulutuksella voidaan vaikuttaa oppilaiden yrittäjyshalukkuuteen. Yrittäjiä varmasti tarvitaan lisää kuten viittasin alkumittauksen vastaavaa kohtaa käsiteltäessä (liite 17, kuvio L23).

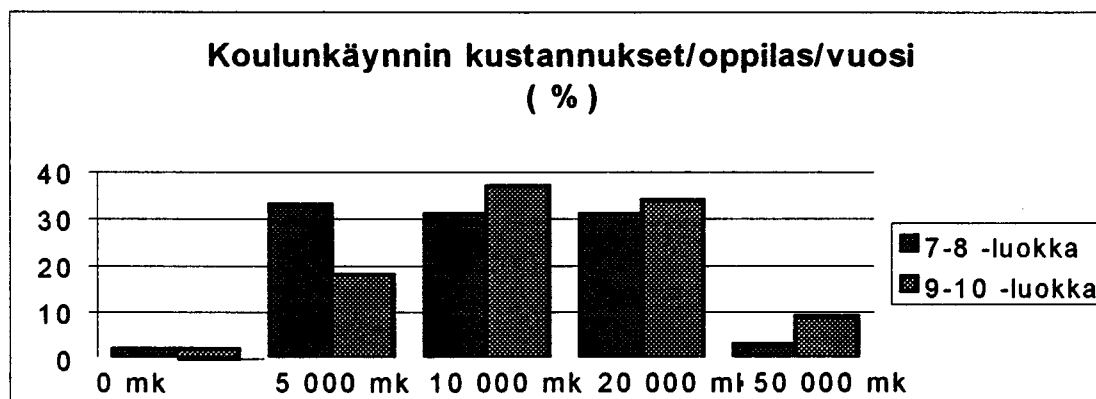
9.21 Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus eri luokkien suhtautumiseen yrittäjyysopetuksen riittävyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen

Erojen mittausmenetelmänä käytettiin kahden riippumattoman ryhmän mittausmenetelmäksi hyvin soveltuvaa Khin neliö-testiä. Alkumittauksen tulos on ilmoitettu suluissa.

Kokonaisuudessaan noin 18 % (29 %) oppilaista katsoo saaneensa liian vähän yrittäjyysopetusta. Riittävästi katsoo saaneensa opetusta noin 41 % (25 %). Eri luokkien

suhtautumiserot ovat supistuneet koulutuksen ansiosta eikä tilastollista eroa nyt ilmene alkumittauksen tapaan. Koulutuksen tärkeydestä viitataan aikaisempaan selvitykseen koulutuksen vaikutuksesta sukupuolten eroja verrattaessa. Suuri kouluun tyytymättömien osuus huolestuttaa.

28 % (35 %) 7-8-luokkien oppilaista sanoo koulunkäynnin maksavan 0-5000 mk vuodessa oppilasta kohden. 38 % (30 %) katsoo koulunkäynnin kustannuksiksi 10000 mk. Oikean kustannusluvun ilmoittaa 27 % (30%) 7-8-luokkien oppilaista. Vastaavasti 9-10-luokkien oppilaista 12 % (20 %) ilmoittaa koulunkäynnin maksavan 0-5000 mk, 35 % (38 %) ilmoittaa kustannuksiksi 10000 mk ja oikean summan ilmoittaa 47 % (34 %). Ylempien luokkien oppilaat antavat oikeamman kuvan kustannuksista kuten alkumittauksessakin, ero on tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla, kun se on melkein merkitsevä alkumittauksessa. Kuitenkin aivan liian suuri määrä oppilaista ilmoittaa kustannukset liian pieniksi.



Kuvio 25. Eri luokkien arviot koulunkäynnin kustannuksista yhteiskunnalle/oppilas/vuosi (alkumittaus/loppumittaus)

Yrittäjäksi sanoo ryhtyvänsä 7-8-luokkien oppilaista noin 36 % (26 %). Vastaavasti 9-10-luokkien oppilaista 32 % (30 %) sanoo aikovansa yrittäjäksi koulunkäynnin jälkeen. Tilastollista merkitsevyyseroa ei ilmene luokkien välillä kuten ei alkumittauksessakaan. Mielestäni tulos on aika hyvä. Halukkuusprosentti on noussut koulutuksen ansiosta 7-8-luokkien osalta peräti 10 %:lla ja 9-10-luokkien osalta 2 %:lla, mikä ei ole paljon mutta prosenttimäärä on kuitenkin aika korkea. Tulos on hypoteesin H17 mukainen.

9.22 Yrittäjyyskoulutuksen vaikutus yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumiseen yrittäjyysopetuksen riittävyyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, koulunkäynnin kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen

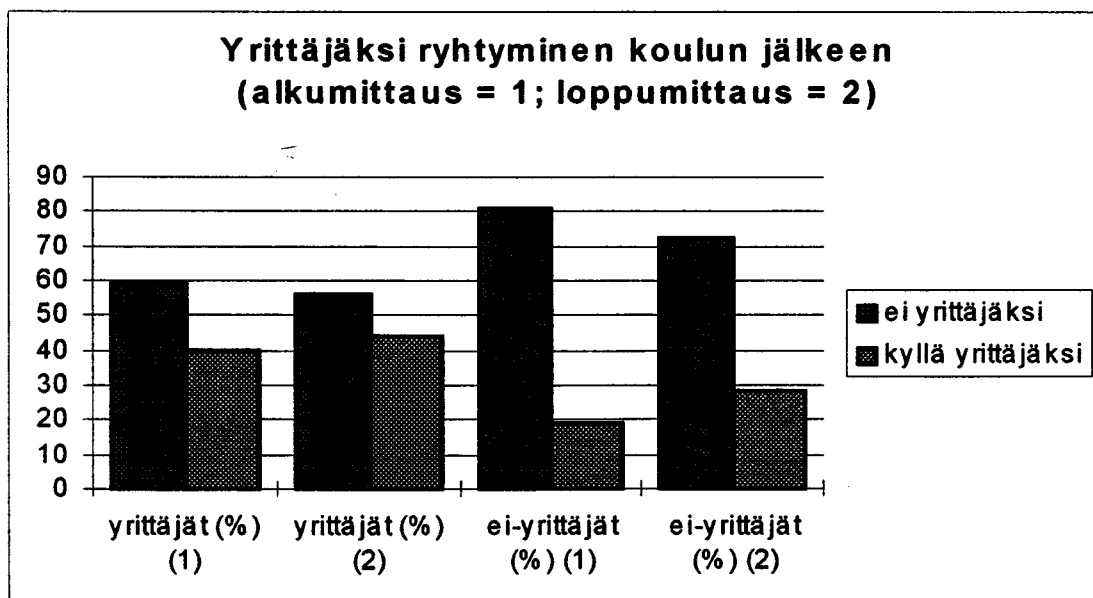
Erojen mittausmenetelmänä käytettiin edelleen kahden riippumattoman ryhmän mittausmenetelmää Khin neliö-testiä. Suluissa oleva luku ilmaisee alkumittauksen tuloksen.

Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 19 % (28 %) katsoi, että yrittäjyysopetusta on annettu aivan riittämättömästi tai riittämättömästi. Saman taustan omaavista oppilaista noin 36 % (25 %) katsoi, että yrittäjyysopetusta on annettu riittävästi tai aivan riittävästi. Ei-yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 17 % (30 %) katsoi, että yrittäjyysopetusta on annettu aivan riittämättömästi tai riittämättömästi. Riittävästi tai aivan riittävästi katsoi saaneensa yrittäjyysopetusta noin 45 % (26 %) saman taustan omaavista oppilaista. Tilastollista merkitsevyyseroa ei ilmene kuten ei alkumittauksessakaan. Koulutus näyttää vaikuttaneen enemmän ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin, koska siirtymä on prosenteissa suurempi. Tulos on näin ollen hypoteesin H18 suuntainen (liite 18, kuvio L24).

Yrittäjätaustan ja ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat suhtautuvat koulunkäynnin tärkeyteen loppumittauksessakin suunnilleen samalla tavalla. Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 11 % (6 %) katsoo koulunkäynnin olevan ajanhukkaa (ei-yrittäjätausta noin 6 % (8 %)). Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 58 % (55 %) katsoo koulunkäynnin olevan tärkeää (ei-yrittäjätausta noin 63 % (57 %)). Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 31 % (39 %) katsoo koulunkäynnin olevan ratkaisevaa (ei-yrittäjätausta 30 % (36 %)). Tilastollista merkitsevyyseroa ei ilmene kuten ei ilmennyt alkumittauksessakaan. Tuloksessa ihmetyttää se, että yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 5 %-yksikköä ja ei-yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 2 %-yksikköä enemmän kuin alkumittauksessa on sitä mieltä, että koulunkäynti on turhaa. Koulutuksessa kuitenkin korostettiin nimenomaan koulunkäynnin merkitystä elämän kannalta. Positiivista on kuitenkin se, että kohta "koulunkäynti on tärkeää" sai enemmän kannatusta kuin alkumittauksessa. Liian suuri määrä kuitenkin katsoo koulunkäynnin turhaksi.

Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 22 % (24 %) katsoo koulutuksen maksavan 0-5000 mk/vuosi/oppilas (ei-yrittäjätausta 22 % (32 %)). Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 41 % (36 %) katsoo koulunkäynnin kustannuksiksi 10000 mk/vuosi/oppilas (ei-yrittäjätausta noin 34 % (32 %)). Oikean summan eli 20000 mk/vuosi/oppilas ilmoittaa yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 29 % (33 %) (ei-yrittäjätausta noin 39 % (31 %)). Suunnilleen sama määrä molemmista taustaryhmistä 6-9 % (6 %) katsoo koulunkäynnin maksavan 50000 mk/vuosi/oppilas. Tilastollista merkitsevyyseroa ei nytkään ilmene. Viittaan jälleen aikaisempaan kommenttiini, että liian suuri määrä 22 % oppilaista antaa koulunkäynnin kustannukseksi 0-5000 mk/vuosi/oppilas. Taloustietoa ja kustannusoppia pitäisi edelleen lisätä opetukseen.

Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 44 % (40 %) sanoo harkitsevansa yrittäjäksi ryhtymistä koulunkäynnin jälkeen (ei-yrittäjätausta noin 28 % (19 %)). Vastaavasti yrittäjätaustan omaavista 56 % (59 %) ei ryhdy yrittäjäksi koulunkäynnin jälkeen (ei-yrittäjätausta noin 72 % (81 %)). Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä 1 %:n riskitasolla, kun se oli alkumittauksessa erittäin merkitsevä 0.1 %:n riskitasolla. Koulutus on vaikuttanut enemmän ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin, joten tulos on hypoteesin H18 mukainen. Tulos viittaa vahvasti edelleen aikaisempiin tutkimuksiin. Yrittäjäperheen lapsista tulee yrittäjiä suurella todennäköisyydellä.



Kuvio 26. Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautuminen yrittäjäksi ryhtymiseen koulunkäynnin jälkeen (alkumittaus/loppumittaus)

10 Päätelmät

10.1 Tulosten tarkastelua ja johtopäätöksiä

Tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää peruskoulun yläasteen oppilaiden suhtautumista yrittäjyyteen liittyviin asioihin. Tutkimuksen avulla haluttiin saada selville, voidaanko tietoisuudella yrittäjyyskoulutuksella vaikuttaa oppilaiden suhtautumiseen positiivisesti yrittäjyyteen ja näin saada uusia ideoita ja keinoja kasvattaa oppilaiden itsetuntoa, sisäistä yrittäjyyttä ja valmiuksia itsensä työllistämiseen tulevaisuudessa. Ennen kaikkea tämä tutkimus on siis asennetutkimus ei yrittäjyyskasvatustutkimus.

Yleisellä tasolla voidaan todeta, että tutkimukselle asetetut tavoitteet saavutettiin hyvin. Tutkimusmenetelmä, millä tutkimus suoritettiin, osoittautui sopivaksi metodiksi tutkia kyseistä aihealuetta. Mittauksen reliabiliteetti oli hyvä. Varsinkin loppumittauksen osalta reliabiliteetti oli erinomainen. Validiteettiongelma sitä vastoin on tämäntapaisissa tutkimuksissa yleensä vaikeasti arvioitavissa. Validiteettia saattaa alentaa 9-10-luokan oppilaiden tälle mittaukselle ajoittunut TET-jakso, jolloin erityisesti yrittäjä/ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden ryhmät poikkesivat alkumittauksesta ± 12 %. Eri komponenttimittareiden antamien tulosten vastaavuus voi aiheutua paitsi mittauksen validiteetista myös siitä, että vastaajille on syntynyt tietty "orientoitumisasenne" juuri tässä vastaamistilanteessa.

Kun tarkastellaan samanaikaisesti graafisen kuvaustavan antamia tuloksia, taulukoita, khin neliötä, faktorianalyysin ja varianssianalyysin tuloksia, voidaan kuitenkin havaita, että vastaavuudet ovat ensinnäkin johdonmukaisia ja toiseksi ne eivät ole niin korkeita, että eri komponenttien mittaaminen osoittautuisi tarpeettomaksi. Eri asennealueilla komponenttien "lataukset" eroavat toisistaan suunnilleen olettamuksien mukaisesti ja antavat täten viitteitä mittauksen validiteetista. Yrittäjäominaisuuksia, -tietoja ja -taitoja mittaavalla Likertin asteikolla on suoritettu vastaavia mittauksia paljon sekä koulu- että yritysmaailmassa, jolloin mittarin validiteettia voidaan varmaankin pitää hyvänä.

Yrittäjyyskasvatuksesta ja sen vaikuttavuudesta on tehty tämän tutkimuksen jälkeen samassa koulussa pari vuotta myöhemmin tätä tutkimusta suppeampi pro-gradu-tutkimus, jossa yhtenä osa-alueena on nimenomaan ollut yrittäjäominaisuus- ja tieto-

/taitokomponentit. Tutkimuksen tuloksia on vertailtu tämän tutkimuksen tuloksiin ja niiden on todettu olevan tuloksiltaan samansuuntaisia. Näin ollen voidaan katsoa, että tässä tutkimuksessa esitetyt tutkimustulokset ovat luotettavia. Tutkimustulokset myös vahvistavat sen, että yrittäjyyskasvatuksen myötä sisäiseen yrittäjyyteen ja sitä kautta itsetunnon vahvistamiseen on syytä panostaa jo peruskoulusta alkaen.

Tutkimustulokset myöskin vahvistavat opetushallituksen ja opetusministeriön antamia ohjeita yrittäjyyskasvatuksen lisäämiseen kouluissa. Vaikka yrittäjyyskasvatuksen varsinainen tavoite onkin sisäinen yrittäjyys ja sen painottaminen, tulee ns. ulkoinen yrittäjyys myös olemaan yhä useammalle nuorelle yksi vaihtoehto, jolloin sillä on merkittävä vaikutus myöskin tulevaisuuden hyvinvointi-Suomen ylläpitämiseen. Koska tutkimustulokset osoittavat, että varsinkin ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin on näinkin lyhyellä tietoiskumaisella yrittäjyyskoulutuksella huomattavasti suurempi vaikutus kuin yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin, on yrittäjyyskasvatuksen tehostamisella entistä tärkeämpi merkitys tulevaisuuden koulutuksessa.

10.2 Yhteenveto

Tämän tutkimuksen teoreettinen kehys, pääongelmat sekä yleiset hypoteesit on esitetty tutkimuksen edellisissä luvuissa.

Tutkimuksen teoreettisena ongelmana oli selvittää:

1. **miten oppilaat painottavat yrittäjyyden kannalta tärkeitä yrittäjäominaisuuksia, miten oppilaat suhtautuvat yrittäjätaitojen ja -tietojen merkitykseen yrittäjänä onnistumisessa. Mikä yhteys oppilaan painotuksessa on sukupuoliella, luokka-asteella, taustalla ja huoltajan ammattiin tutustumisella (demografiayhteyksillä);**
2. **missä aineissa yrittäjäyyskoulutusta olisi syytä antaa, ovatko oppilaat mielestään saaneet tarpeeksi tietoa yrittäjyydestä, onko koulunkäynti tärkeätä ja mitä se maksaa yhteiskunnalle sekä ovatko oppilaat halukkaita ryhtymään yrittäjiksi koulunkäynnin päätyttyä sekä miten edellä mainitut tiedot ovat yhteydessä sukupuoleen, luokka-asteeseen, taustaan ja huoltajien ammattiin tutustumiseen (demografiayhteyksiin);**
3. **mitä vaikutuksia yrittäjäyyskoulutuksella on siihen, miten oppilaat koulutuksen jälkeen vastaavat yrittämisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksia, -taitoja ja -tietoja koskeviin väittämiin sekä muihin yrittäjyyttä koskeviin kysymyksiin sekä millainen yhteys suhtautumismuutoksessa on oppilaan sukupuoliella, luokka-asteella, huoltajan ammattitaustalla ja huoltajan ammattiin tutustumisella (demografiayhteyksillä).**

Tutkimuksen ensimmäiseen tutkimusongelmaan haettiin vastausta alkumittauksella, joka suoritettiin lomakekyselynä. Merkittävimmiksi tutkimustuloksiksi nousivat seuraavat tutkitut asiat:

1. Yläasteen oppilaat arvostavat keskimäärin menestyvän yrittäjän henkilökohtaisina ominaisuuksina eniten tahdon lujuuutta, sosiaalisuutta/yhteistyökykyä, maltillisuutta, uskaliaisuutta, luovuutta, tunnollisuutta ja rehtyyttä tässä järjestyksessä. Vähiten oppilaat katsovat menestyvän yrittäjän tarvitsevan hyvää tunteen tasapainoa ja järkähtämättömyyttä. Menestyvässä yrittämisessä tarvittavia taitoja arvostettiin

yleisesti oppilaiden keskuudessa niin, että ammattitaito katsottiin kaikkein tärkeimmäksi taidoksi menestyvällä yrittäjällä. Ammattitaidon jälkeen tulivat neuvottelutaidot ja järjestelytaidot. Tutkimustulos on hyvä, sillä nuoret näyttävät arvostavan hyvää ammattitaitoa, ja he myös varmasti haluavat sellaisen itselleenkin. Menestyvän yrittäjän tietoina oppilaat arvostavat yleisesti tietoja tuotteista/palveluista, rahoituksesta, verotuksesta sekä tietoa koneista/laitteista.

Tietopuolen asiat katsottiin kaikkein tärkeimmiksi. Oppilaat siis katsovat, että menestyvän yrittäjän ominaisuutena on nimenomaan tieto. Tämä on koulunkäynnin kannalta erittäin positiivinen tutkimustulos. Tietojen ohella yrittäjä tietysti menestyäkseen tarvitsee myös tiettyjä luonteenpiirteitä sekä taitoja.

Tutkittaessa tarkemmin eri ryhmien (sukupuoli, luokka-aste ja tausta) suhtautumista yrittäjäominaisuuksiin,-taitoihin ja-tietoihin todetaan, että tytöt arvostavat poikia huomattavasti enemmän sosiaalisuutta/yhteistyökykyä, uskaliaisuutta, esiintymistaitoa, kielitaitoa, luovuutta ja järjestelykykyä menestyvän yrittäjän ominaispiirteinä. Tilastollisesti erot ilmenevät siten, että sosiaalisuutta, uskaliaisuutta ja esiintymistaitoa tytöt arvostavat erittäin merkittävästi 0,1 %:n riskitasolla enemmän kuin pojat. Järjestelytaitoa tytöt arvostavat merkittävästi 1 %:n riskitasolla enemmän kuin pojat. Maltillisuuden, tunnollisuuden, kielitaidon, luovuuden ja tuotetietouden merkitystä tytöt arvostavat oireellisesti 10 %:n riskitasolla poikia enemmän.

Kokonaisuudessaan **yrittäjäominaisuuksien (summa 2:n)** osalta tytöt arvostavat enemmän kuin pojat henkilökohtaisten ominaisuuksien merkitystä yrittäjänä onnistumisessa tilastollisesti oireellisesti 10 %:n riskitasolla. **Yrittäjätaitojen (summa 3:n)** osalta tytöt arvostavat enemmän kuin pojat yrittäjätaitojen merkitystä yrittäjänä onnistumisen kannalta tilastollisesti melkein merkittävästi 5 %:n riskitasolla. **Yrittäjätietojen (summa 4:n)** osalta kokonaisuutena ei tilastollista eroa ilmennyt yksittäisten kysymysten/väittämien osalta yllä olevan mukaisesti.

Luokka-asteita (7-8-luokka/9-10-luokka) vertailtaessa huomattiin, että 7-8-luokkalaiset oppilaat arvostavat tilastollisesti merkittävästi 1 %:n riskitasolla enemmän kuuliaisuutta kuin 9-10-luokkalaiset. Tunteen tasapainon merkitystä 7-8-luokkalaiset niin ikään arvostavat tilastollisesti oireellisesti 10 %:n riskitasolla enemmän kuin 9-10-

luokkalaiset. Uskaliaisuutta taas 9-10-luokkien oppilaat arvostavat melkein merkitsevästi 5 %:n riskitasolla enemmän kuin 7-8-luokkalaiset. Tuotetietouden merkityksen arvostavat 9-10-luokkalaiset oireellisesti 10 %:n riskitasolla korkeammalle kuin 7-8-luokkien oppilaat.

Yrittäjä-/ei-yrittäjä taustan omaavien oppilaiden vastauksia vertailtaessa huomattiin, että yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat sosiaalisuutta, kuuliaisuutta, tunnollisuutta, toisiin luottamista, rehtyyttä ja itsetuntoa/itsekuria enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Sen sijaan ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat enemmän mm. maltillisuutta ja järkähtämättömyyttä. Tilastollisia eroja ei kuitenkaan ilmennyt näiden osalta.

Yrittäjätaitojen suhteen yhteenvetona voitiin todeta, että yrittäjätaustan omaavat oppilaat painottavat järjestelytaidon sekä erittelytaidon merkitystä enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat sen sijaan neuvottelutaito, esiintymistaito sekä kielitaito korostuvat enemmän ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden mielestä. Tilastollisia eroja ei näiden osalta ilmennyt.

Yrittäjätiedon arvostuksen suhteen voitiin todeta, että tietoa ostajista arvostavat ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat oireellisesti 10 %:n riskitasolla ja kilpailijatietoutta niin ikään melkein merkitsevästi 5 %:n riskitasolla enemmän kuin yrittäjätaustan omaavat oppilaat. Tietoa yhtiömuodoista sen sijaan ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat arvostavat oireellisesti 10 %:n riskitasolla enemmän kuin yrittäjätaustan omaavat oppilaat.

Vertailtaessa yhdysvaikutuksia sukupuolen/luokan suhteen huomattiin, että 7-8-luokan tyttöjen suhtautuminen on ostajatietoutta painottavampi kuin vastaavan luokan poikien. Sen sijaan tutkittaessa 9-10-luokkien vastaavia lukuja huomattiin, että poikien suhtautumispainotus kasvaa hyvin merkittävästi 7-8-luokkien tasoon verrattuna. Yhdysvaikutuserot ovat tosin vain oireellisia 10 % :n riskitasolla.

Tutkittaessa yhdysvaikutusta sukupuolen/taustan suhteen huomattiin, että yrittäjätaustan omaavat tytöt arvostavat uskaliaisuutta yrittäjäominaisuutena huomattavasti korkeammalle kuin vastaavan taustan omaavat pojat. Ei-yrittäjätaustan

omaavat tytöt arvostavat niin ikään uskaliaisuutta huomattavasti enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat pojat, joskin ero ei ole kovin suuri. Kokonaisuutena tilastollista eroa ilmenee 10 % riskitasolla oireellisesti.

Tutkittaessa yllä mainittuja ominaisuus/taito/tieto -asioita suhteessa sukupuoleen, luokkaan ja taustaan kolmisuuntaisesti huomattiin, että yrittäjätaustan omaavat 9-10-luokan pojat pitävät tunteen tasapainoa paljon tärkeämpänä yrittäjäominaisuutena kuin saman luokan tytöt, ei-yrittäjätaustan omaavat 9-10-luokan pojat sen sijaan taas eivät pidä tunteen tasapainoa ollenkaan tärkeänä yrittäjäominaisuutena, ero on tilastollisesti merkitsevä 5 %:n riskitasolla.

Yrittäjätaustan omaavien tyttöjen antama painoarvo maltillisuudelle laskee siirryttäessä ylemmille luokka-asteille, sen sijaan poikien arvostuksen käy päinvastoin. Ero on tilastollisesti oireellinen 10 %:n riskitasolla. Yrittäjätaustan omaavat 7-8-luokan tytöt korostavat tunnollisuutta enemmän kuin pojat. Suhtautuminen tasoittuu siirryttäessä ylemmille luokille eli tyttöjen laskee ja poikien nousee. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Kokonaisnäkemystä yrittäjäominaisuutena arvostavat yrittäjätaustan omaavat 7-8-luokan pojat huomattavasti vähemmän kuin vastaavan luokan tytöt. Tilanne muuttuu jälleen siirryttäessä ylemmille luokille.

Ei-yrittäjätaustan omaavat 7-8-luokan pojat korostavat kokonaisnäkemystä tärkeänä ominaisuutena, mutta yläasteen myötä merkitys laskee. Saman taustan omaavilla tytöillä käy päinvastoin eli korostus kasvaa, ero on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Rehtiyden merkityksen yrittäjätaustan omaavat 7-8-luokan tytöt korostavat korkeammalle kuin vastaavan taustan omaavat pojat. Poikien painotus kasvaa, tyttöjen laskee. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. 7-8-luokalla yrittäjätaustan omaavilla pojilla on korkeampi suhtautumispainotus rehtiyteen kuin ei-yrittäjätaustan omaavilla, mutta tilanne muuttuu päinvastaiseksi ylemmille luokille tultaessa.

- 2. Toisena tutkimusongelmana oli selvittää, missä aineissa yrittäjyyttä on syytä opettaa, ovatko oppilaat mielestään saaneet tarpeeksi tietoa yrittäjyydestä, onko koulunkäynti tärkeätä, mitä se maksaa yhteiskunnalle ja ovatko oppilaat halukkaita ryhtymään yrittäjiksi koulunkäynnin jälkeen sekä miten edellä mainitut tiedot ovat**

yhteydessä oppilaiden sukupuoleen, luokka-asteeseen, taustaan ja huoltajien ammattiin tutustumiseen. Asiaa tutkittiin khin-neliötestillä.

Oppilaista n. 35 % katsoi, että ensisijaisesti kaupallisten aineiden yhteydessä on syytä opettaa yrittäjyyttä. Lähes yhtä suuri määrä eli 33 % oli sitä mieltä, että yhteiskuntaoppi on yrittäjyyteen sopiva oppiaine. Matematiikan katsoi sopivaksi n. 16 %, ATK:n n. 13 % ja opinto-ohjauksen 11 %. Muutamat oppilaat olivat myös sitä mieltä, että kaikissa aineissa voidaan opettaa yrittäjyyttä. Kukaan oppilaista ei katsonut yrittäjyyttä turhaksi asiaksi koulussa. Monet oppilaat olivat sitä mieltä, että yrittäjyys on otettava erilliseksi oppiaineeksi ja valinnaisuutta lisättävä.

Tytöistä noin 26 % katsoi saaneensa aivan riittämättömästi tai riittämättömästi yrittäjyyskoulutusta, poikien luvun ollessa noin 33 %. Tytöistä noin 6 % katsoi koulunkäynnin olevan turhaa, poikien mielestä koulunkäynti on turhaa noin 9 %:n mielestä. Pojista katsoi koulutuksen olevan ratkaisevaa noin 39 % ja tytöistä noin 35 %. Pojista 38 % antoi oikean arvion koulunkäynnin kustannuksista mk/oppilas vuodessa, kun vastaavasti tytöistä 27 % tiesi oikean markkamäärän. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä 5 % riskitasolla.

Yrittäjäksi on halukkaita ryhtymään koulunkäynnin jälkeen noin 28 %. Tyttöjen luku oli noin 23 % ja poikien noin 34 %. Sukupuolten välinen ero on melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Kokonaisuudessaan tutkimustulos tältä osin on erittäin positiivinen. Kansainvälisissä tutkimuksissa, joihin tämänkin tutkimuksen teoriataustassa on viitattu, on todettu, että noin 8 - 10 % ihmisistä olisi kykeneviä toimimaan yrittäjinä. Yrittäjyyskasvatuksen tehostamisella varmaankin voitaisiin kohottaa ulkoisen yrittäjyyden tavoiteastetta tässä korkeassa nuoriakin koskevassa työttömyystilanteessa.

Verrattaessa luokkia keskenään huomattiin, että noin 37 % 7-8-luokkien oppilaista katsoo saaneensa aivan riittämättömästi tai riittämättömästi opetusta yrittäjydessä, kun vastaava luku ylempien luokkien osalta on 19 %. Ero on tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla. Ero on aivan ilmeinen ja odotettu, koska ala-asteilla, josta 7-luokkalaiset ovat juuri tulleet, ei sanottavasti yrittäjyysopetusta ole vielä annettu. Sen sijaan ylemmillä luokilla sitä tulee Teuvan koululaitoksessa jo tehostetusti. Koulunkäyntiin 7-8-luokkalaiset suhtautuvat positiivisemmin kuin 9-10-luokkalaiset,

joskin tilastollista eroa ei ilmene. Ylempien luokkien oppilaat antavat oikeamman kuvan kustannuksista. Ero on luokkien välillä tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Yrittäjäksi sanoo ryhtyvänsä 7-8-luokkien oppilaista 26 %, kun vastaava luku 9-10-luokkien oppilaista on 30 %.

Taustan suhteen huomattiin, että yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 28 % katsoi, että yrittäjyysopetusta on annettu liian vähän, kun taas ei-yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 30 % katsoi, että yrittäjyysopetusta on annettu aivan riittämättömästi tai riittämättömästi. Yrittäjätaustan ja ei-yrittäjätaustan omaavat oppilaat suhtautuvat koulunkäynnin tärkeyteen suunnilleen samalla tavalla. Koulunkäynnin kustannuksiin antavat molemmat taustaryhmät samantapaiset vastaukset.

Sen sijaan hyvin merkittävä tutkimustulos vahvistaen entisiä tutkimuksia on, että yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 40 % katsoo harkitsevansa yrittäjäksi ryhtymistä koulunkäynnin jälkeen, kun vastaavasti ei-yrittäjätaustasta ainoastaan noin 19 %. Vastaavasti yrittäjätaustan omaavista 59 % ei ryhdy yrittäjiksi koulunkäynnin jälkeen, kun taas ei-yrittäjätaustasta luku on noin 81 %. Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä 0,1 %:n riskitasolla.

3. Kolmantena tutkimusongelmana oli selvittää, miten yrittäjyyskoulutus vaikuttaa oppilaiden suhtautumiseen ongelmaerittelyssä mainittuihin yrittäjyysasioihin. Mittaus suoritettiin samalla mittarilla kuin alkumittauskin.

Vertailtaessa tyttöjen ja poikien antamia painotuksia yrittäjyysominaisuuskomponentteihin (summa 2) huomattiin, että tytöt korostavat poikia entistä enemmän henkilökohtaisten ominaisuuksien merkitystä yrittäjänä onnistumisessa. Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä 0,1 %:n riskitasolla. Näyttää siltä, että koulutusjakso vaikutti tyttöihin huomattavasti enemmän kuin poikiin. Myös poikien suhtautumispainotus kohosi koulutuksen johdosta. Sosiaalisuutta tytöt korostavat koulutuksen jälkeenkin erittäin merkitsevästi enemmän kuin pojat samoin maltillisuus, joka alkumittauksessa oli oireellista, ollen nyt melkein merkitsevää 5 %:n riskitasolla, sama ilmeni tunnollisuuskysymyksen kohdalla. Uskaliaisuutta korostavat tytöt edelleen niin ikään merkitsevästi 1 %:n riskitasolla enemmän kuin pojat, kun se alkumittauksessa oli erittäin merkitsevää tasoa. Kokonaisnäkemyksessä ei

alkumittauksessa ollut tilastollista eroa, kun sen sijaan loppumittauksessa ero tyttöjen painottaessa enemmän oli oireellista luokkaa 10 % riskitasolla. Kuuliaisuutta tytöt korostavat niin ikään entistä enemmän loppumittauksen osoittaessa oireellista eroa 10 % riskitasolla, kun taas alkumittauksessa ei eroja ilmennyt. Luovuutta arvostavat tytöt nyt erittäin merkitsevästi 0,1 %:n riskitasolla, kun alkumittauksessa tulos oli ainoastaan oireellista luokkaa. Toisiin luottaminen on myöskin voimistunut tyttöjen osalta tuloksen ollessa melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla alkumittauksen näyttäessä ei-merkitsevyyttä.

Tytöt korostavat enemmän kuin pojat koulutuksen jälkeenkin yrittäjätaitojen merkitystä yrittäjänä onnistumisessa. Ero on tilastollisesti edelleen melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla. Kokonaisuudessaan oppilaiden antamat painotusarvot yrittäjätaitoja kohtaan kasvoivat koulutuksen ansiosta. Yksittäisten väittämien osalta todettakoon, että koulutuksen jälkeen tytöt painottivat neuvottelutaidon merkitystä huomattavasti korkeammalle kuin pojat. Ero on nyt tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla, kun alkumittauksessa sen sijaan pojat painottivat kyseistä kohtaa enemmän kuin tytöt.

Järjestelytaitoa painottivat tytöt alkumittauksessa merkitsevästi eli 1 %:n riskitasolla enemmän kuin pojat kun taas koulutuksen jälkeen eroa ei ilmennyt, joten koulutus näyttää vaikuttaneen erityisesti poikiin. Erittelytaidon suhteen kävi taas toisin päin eli tyttöjen antamat painoarvot nousivat huomattavasti enemmän kuin poikien, eron ollessa nyt tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla, kun alkumittauksessa ei eroa ilmennyt. Esiintymistaitoa arvostavat tytöt koulutuksen jälkeenkin enemmän kuin pojat, joskaan tilastollista eroa ei ilmene kun se alkumittauksessa oli erittäin merkitsevää luokkaa. Näin ollen näyttää siltä, että koulutus on vaikuttanut erityisesti poikien suhtautumispainotukseen. Kielitaitoa arvostavat tytöt edelleenkin koulutuksen jälkeen korkeammalle kuin pojat, tilastollista eroa ei enää ilmene kuten alkumittauksessa oireellisesti. Yrittäjien ammattitaitoa sekä tytöt että pojat arvostavat edelleen erittäin korkealle, joskin koulutuksen jälkeen painotusarvot laskevat erityisesti poikien osalta eron ollessa nyt tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla.

Eri sukupuolten suhtautuminen yrittäjätietojen merkitykseen korostuu tytöillä koulutuksen jälkeen entistä enemmän, ero on nyt tilastollisesti merkitsevä 1 %:n

riskitasolla, kun alkumittauksessa kokonaisuudessaan ei eroa ilmene. Kokonaisuudessaan sekä tyttöjen että poikien painotusarvot kasvavat tyttöjen kuitenkin huomattavasti poikia enemmän. Yksittäisten väittämien osalta tytöt painottavat tietoa tuotteista ja palveluista poikia enemmän. Ero on nyt tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla, kun se alkumittauksessa oli oireellinen. Tietoa yhtiömuodoista niin ikään korostavat tytöt poikia enemmän eron ollessa tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla, kun alkumittauksessa ei eroja ilmennyt.

Vertailtaessa luokkia keskenään huomattiin, että 7-8-luokkien painotusarvo uskaliaisuutta kohtaan nousi, kun taas 9-10-luokan osalta koulutuksen jälkeen painotusarvo laski. Erot ovat edelleen melkein merkitseviä 5 %:n riskitasolla. Muilta osin luokkien antamat painotusarvot ovat samat paitsi tuotetietouden osalta siten, että 9-10-luokkalaiset arvostavat tuotetietouden merkityksen edelleen korkeammalle kuin 7-8-luokkalaiset. Tilastollista merkitsevyyseroa ei kuitenkaan enää ole kuten alkumittauksessa.

Vertailtaessa oppilaiden vastauksia taustan suhteen huomattiin, että ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin yrittäjäyyskoulutuksella on ollut huomattavasti suurempi vaikutus kuin yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin. Yksittäisten väittämien osalta tunteen tasapainon, maltillisuuden, tunnollisuuden, kokonaisnäkömyksen ja tuotetietouden suhteen ei ilmennyt alkumittauksessa tilastollisia eroja, kun sen sijaan koulutuksen jälkeen eroja ilmeni taustan suhteen melkein merkitsevästi 5 %:n riskitasolla. Ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden painotusarvon merkittävästi kohotessa koulutuksen jälkeen. Niin ikään sosiaalisuuden suhteen ei ilmennyt eroja alkumittauksessa, kun taas koulutuksen jälkeen ei-yrittäjätaustan omaavat korostivat sosiaalisuuden merkitystä oireellisesti 10 %:n riskitasolla. Yrittäjäyystietokomponentin suhteen näyttää toisaalta käyneen niin, että ostajatietouden ja yhtiötietouden painotuserojen ollessa oireellista luokkaa ja kilpailijatietouden osalta melkein merkitsevää luokkaa, ei loppumittauksessa enää eroja ilmennyt. Suuntaus on kuitenkin näidenkin suhteen sama, eli koulutus näyttää vaikuttavan erityisesti ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin.

Vertailtaessa yhdysvaikutuksia sukupuolen ja luokan suhteen huomattiin, että yhdysvaikutusta ilmenee oireellisesti koulutuksen jälkeen siten, että 7-8-luokkien tytöt

korostavat yrittäjäominaisuuksien merkitystä vastaavan luokan poikia huomattavasti enemmän. 9-10-luokkien poikien ja tyttöjen painotukset ovat jo miltei samaa luokkaa. Huomattavaa on, että tyttöjen suhtautumispainotus vähenee ja poikien kasvaa siirryttäessä ylemmälle luokkatasolle. Alkumittauksessa ei yhdysvaikutusta ilmennyt, sen sijaan suhtautumispainotus muuttui aivan vastaavasti eli pojilla nousi ja tytöillä laski luokkatason nousun myötä. Yleisesti ottaen loppumittauksessa painottui ominaisuuksien merkitys kauttaaltaan korkeammaksi kuin alkumittauksessa eli koulutus vaikutti suhtautumispainotukseen kohottavasti. Huomiota herättää myöskin se, että alkumittauksessa yrittäjäominaisuuksien suhteen luokalla ja sukupuolella ei ilmennyt minkäänlaista yhdysvaikutusta sen sijaan loppumittauksessa yhdysvaikutuseroja ilmeni melkein merkitsevästi 5 %:n riskitasolla sosiaalisuudessa, tunteen tasapainossa, toisiin luottamisessa ja rehtiydessä. Erot näyttävät johtuvan siitä, että koulutuksella on ollut vaikutusta varsinkin 7-8-luokkien tyttöihin ja 9-10-luokkien poikiin.

Yrittäjätaitojen osalta koulutuksen jälkeen ei sukupuolella ja luokkatasolla ole enää yhdysvaikutusta, jota ilmeni alkumittauksessa peräti tilastollisesti melkein merkitsevästi. Ainoastaan erittelytaidon osalta yhdysvaikutusta on edelleen 5 %:n riskitasolla melkein merkitsevästi. 7-8-luokan tytöt arvostavat edelleen asiaa enemmän kuin vastaavan luokan pojat, ja ero on koulutuksen ansiosta huomattavasti edelleen lisääntynyt. Erittelytaitoon suhtautumisessa tyttöjen asenteet laskevat vähemmän arvostavaan suuntaan ja pojilla tapahtuu päinvastoin kuten alkumittauksessakin. Yrittäjätietojen suhteen ei sukupuolen ja luokkatason välillä ilmene sanottavia yhdysvaikutuksia koulutuksen jälkeenkään lukuunottamatta sitä, että loppumittauksessa kauttaaltaan luokkien antamat painotusarvot kasvavat merkittävästi.

Tutkittaessa sukupuolen ja taustan välistä riippuvuussuhdetta huomattiin, että merkittäviä muutoksia koulutuksen jälkeen ei ilmennyt lukuun ottamatta toisiin luottamista, jossa alkumittauksessa ei ilmennyt yhdysvaikutusta, sen sijaan loppumittauksessa yhdysvaikutusta ilmeni melkein merkitsevästi 5 %:n riskitasolla. Yhdysvaikutus ilmeni siten, että erityisesti yrittäjätaustan omaavien 9-10-luokkien tyttöjen suhtautuminen kasvoi koulutuksen jälkeen ja poikien laski. Yrittäjätaitojen suhteen ei niin ikään merkittäviä muutoksia koulutuksen jälkeen ilmennyt lukuun ottamatta ammattitaitoa, jossa ilmeni yhdysvaikutusta 5 %:n riskitasolla melkein

merkitsevästi siten, että 9-10-luokkien tytöt arvostavat ammattitaidon merkityksen huomattavasti korkeammalle kuin vastaavan luokan pojat. Poikien antamat painotusarvot laskevat ylemmälle luokkatasolle tultaessa ja tyttöjen käy päinvastoin.

Tutkittaessa sukupuolen, luokan ja taustan yhdysvaikutuksia huomattiin, että alkumittauksen osalta yhdysvaikutuksia ilmeni melkein merkitsevästi 5 %:n riskitasolla tunteen tasapainossa, tunnollisuudessa, kokonaisnäkemyksessä ja rehtiudessa yrittäjäasenteiden/ominaisuuksien suhteen sen sijaan loppumittauksessa ei ilmennyt minkäänlaista yhdysvaikutusta eli koulutus on tasoittanut suhtautumisasteita eri sukupuolten, luokkatasojen ja taustojen suhteen. Toisaalta huomataan jälleen, että suhtautumispainoarvot ovat nousseet kaikilta osin, mutta erityisesti ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin koulutusvaikutus on ollut huomattavasti suurempi kuin yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin.

Koulutuksen jälkeen oppilaista n. 35 % (alkumittaus 35 %) edelleen katsovat, että kaupalliset aineet on yrittäjyysopetuksen parhaiten soveltuva oppiaine. Yhteiskuntaoppi on n. 25 %:n mielestä yrittäjyysopetukseen soveltuva oppiaine (alkumittaus n. 33 %). ATK-opetus on kolmanneksi tärkein yrittäjyyteen sopiva oppiaine. Prosentuaalista lisäystä on tullut ATK:lle 8 %-yksikköä alkumittauksesta. Kielten soveltuminen yrittäjyyteen on kasvanut kaksinkertaiseksi alkumittauksesta ollen nyt 22 %. Merkittävin muutos koulutuksen jälkeen oli, että kaikissa aineissa on syytä opettaa yrittäjyyttä n. 9 %:n mielestä, kun alkumittauksessa vain muutama oppilas katsoi asian näin.

Tutkittaessa yrittäjyyskoulutuksen vaikutusta suhtautumisessa yrittäjyysopetuksen riittävyteen, koulunkäynnin tärkeyteen, kustannuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen huomataan, että vajaa 20 % oppilaista katsoi, että on saanut aivan riittämättömästi tai riittämättömästi opetusta yrittäjyydessä, kun alkumittauksen luku oli 30 %. Koulutuksen jälkeen varsinkin tyttöjä on "siirtynyt" runsaasti väittämän toiseen päähän, koska alkumittauksissa yli 30 % tytöistä katsoi saaneensa riittämättömästi yrittäjyysopetusta sen sijaan ainoastaan noin 17 %. Edelleen kuitenkin vajaa 10 % oppilaista katsoo saaneensa aivan riittämättömästi yrittäjyysopetusta. Ihmetystä herättää, että koulutuksen jälkeen noin 9 % oppilaista katsoo koulunkäynnin olevan turhaa puuhaa, kun se alkumittauksessa oli 7 %, tilastollista eroa ei kuitenkaan onneksi

ilmene. Oikean markkamäärän (20 000 mk/oppilas) koulunkäynnin kustannuksista antaa 34 % oppilaista, kun se alkumittauksessa oli 32 %. Sukupuolten kesken ilmenee edelleen tilastollinen merkitsevyysero, joka on melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla kuten alkumittauksessakin. Pojat arvioivat kustannukset oikeammin kuin tytöt.

Noin 35 % oppilaista katsoo voivansa ryhtyä yrittäjäksi koulunkäynnin jälkeen, kun luku alkumittauksessa oli 28 %. Kokonaisuudessaan koulutuksella on siis ollut positiivinen vaikutus yrittäjyyden kannalta. Verrattaessa tyttöjen ja poikien vastauksia huomataan, että suhteet pysyvät samana kuin alkumittauksessa eli pojat ovat edelleen halukkaampia ryhtymään yrittäjäksi koulunkäynnin jälkeen. Ero on edelleen tilastollisesti melkein merkitsevä 5 %:n riskitasolla kuten alkumittauksessakin.

Verrattaessa eri luokkien antamia vastauksia huomataan, että yrittäjäksi sanoo ryhtyvänsä 7-8-luokkien oppilaista noin 36 %, kun se alkumittauksessa oli 26 %. Vastaavasti 9-10-luokkien oppilaista 32 % sanoo aikovansa yrittäjäksi koulun jälkeen, luvun ollessa 30 % alkumittauksessa. Halukkuusprosentti on näin ollen noussut 7-8-luokkien osalta peräti 10 %:lla ja 9-10-luokkien osalta 2 %:lla.

Yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 19 % katsoi, että yrittäjyysopetusta on annettu aivan riittämättömästi tai riittämättömästi, kun luku alkumittauksessa oli 28 %. Saman taustan omaavista oppilaista noin 36 % katsoi, että yrittäjyysopetusta on annettu riittävästi tai aivan riittävästi, kun luku alkumittauksessa oli 25 %. Ei-yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 17 % katsoi, että yrittäjyysopetusta on annettu aivan riittämättömästi tai riittämättömästi, luvun ollessa 30 % alkumittauksessa. Riittävästi tai aivan riittävästi katsoi saaneensa yrittäjyysopetusta noin 45 %, kun luku alkumittauksessa oli 26 %. Koulutus näyttää vaikuttaneen näin ollen ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin huomattavasti enemmän kuin yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin.

Tutkittaessa jälleen yrittäjäksi ryhtymistä koulunkäynnin jälkeen huomataan, että yrittäjätaustan omaavista oppilaista noin 44 % katsoo harkitsevansa yrittäjäksi ryhtymistä koulunkäynnin jälkeen, kun alkumittauksen luku oli 40 %. Ei-yrittäjätaustan omaavista oppilaista 28 % sanoo ryhtyvänsä yrittäjäksi koulunkäynnin jälkeen luvun ollessa 19 % alkumittauksessa. Ero on jälleen tilastollisesti merkitsevä 1 %:n riskitasolla, kun se alkumittauksessa oli erittäin merkitsevä 0,1 %:n riskitasolla.

Koulutus on siis vaikuttanut enemmän ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin.

Loppuyhteenvedona voidaan todeta, että oppilaan taustalla on hyvin tärkeä merkitys edelleen yrittäjäksi ryhtymisessä. Oppilaat painottavat pääsääntöisesti korkealle sukupuolesta, luokasta tai taustasta riippumatta yrittäjäominaisuuksien, -taitojen ja -tietojen merkitystä yrittäjänä onnistumisen kannalta. Kaupalliset aineet ja yhteiskuntaoppi ovat tärkeimmät oppiaineet, joiden yhteydessä on syytä oppilaitten mielestä yrittäjyyttä opettaa, mutta hyvin monen oppilaan mielestä yrittäjyys sopii hyvin kaikkien oppiaineiden yhteyteen. Kaikkiin oppilaisiin on lyhyellä ja tiiviillä yrittäjyyskoulutuksella ollut vaikutusta. Edelleen näyttää ilmeiseltä, että varsinkin ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin on koulutuksella ollut huomattavasti suurempi vaikutus kuin yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin.

Yrittäjyydellä näyttää olevan positiivinen lataus oppilaiden keskuudessa tällä hetkellä. Jos ja kun koululaitos sen oikein hyödyntää, varmistamme, että meillä on edelleen riittävästi yrittäjiksi halukkaita kansalaisia tai yrittäjämäisesti työskenteleviä innovoivia työntekijöitä riippumatta siitä, minkälaisessa työssä tai työpaikassa he työskentelevät. Mielestäni ainoastaan koulutuksen, tutkimuksen ja yritys-elämän tiiviillä yhteistyöllä tulemme selviämään niistä vaatimuksista, joita tulevaisuuden yhteiskunta meiltä odottaa ja vaatii.

11 Lähteet

- Aho, S. ja Kivimäki, R. & Koski, P. 1995. Uusi, kestävä yrittäjyys? Tutkimus yrittäjäksi ryhtymisestä ja uusyrityskeskusten toiminnasta. Työpoliittinen tutkimus nro 118. Työministeriö. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Akseli, A. 1995. Maataloustuottajasta maaseutuyrittäjäksi. Case-analyysi eteläpohjalaisten maanviljelijöiden yrittäjyyspäätöksistä. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Raportteja ja artikkeleita 36. Seinäjoki.
- Alava, I. 1994. 700000 tekee työtä pikkuyrittäjänä ja ei-tyypillisissä työsuhteissa. Kuntatyönantaja 6/1994. Lähde: Ilkka Alava/SAK: Erityisen työnteon muodot lokakuu 1994.
- Amstrong, M. "Yrityskulttuuri ja sen muuttuminen". Alkuperäinen artikkeli: "How to be an even better manager". Yritystalous 1995:1.
- Buttner, E. H. & Rosen, B. 1989. Are decision makers biased against women entrepreneurs? *Journal of Business Venturing* 4, 249 - 260
- Casson, M. 1982. The entrepreneur. An economic theory. New Jersey: Barnes & Noble Books.
- Arveli, E. 1993. Yrittäjyyskasvatus ala- ja yläasteella. Teoksessa Yrittäväksi koulussa - kasvatus yrittäjyyteen. Opetushallitus. Helsinki: Kirjayhtymä, 25 - 27.
- Borg, W. & Gall M. 1978. Educational research. An introduction 3. ed. New York/London: Longman.
- Burch, J. 1986. Entrepreneurship. Wiley series in management. New York: John Wiley & Sons.
- Chrisman, J.J., Hynes, T. ja Fraser, S. 1995. Faculty Entrepreneurship nad Economic Development: The Case of The University of Galgary. *Journal Business Venturing* 10, 267-281.
- Cooper, A.C., Woo, C.Y., and Dunkelberg, W.C. 1988. Entrepreneurs' perceived chances for success. *Journal of Business Venturing* 3(1):97-108.
- Curran, J. & Blackburn, R. 1991. Changes in the context of enterprise. Some socio-economic and enviromental factors facing small firms in the 1990s. Teoksessa Curran, J. & Blackburn, R. (toim.) Paths of enterprise. The future of small business. Social analysis series. Kent: Routledge , 163-192.
- Curran, J. & Stanworth, J. 1989. Education and training for enterprise.: some problems of classification, evaluation, policy and research. *International Small Business Journal* Jan-Mar 1989, vol. 7 n:o 2, 11-22.

- Dupini, P. 1988. Motivational and environmental influences in business start-ups: some hints for public policies. Teoksessa Kirchoff, B. , Long, W., Mc Mullan, W., Vesper, K. & Wetzel, E. (toim.) *Frontiers of Entrepreneurship Research 1988*. Center for Entrepreneurial Studies. Babson College, Wellesley Massachusetts. Wilmington: ZBR publications, 31-45.
- Dubini, P. ja Aldrich, H. 1991. Personal and Extended Networks are Central to the Entrepreneurial Process. *Journal Business Venturing* 6, 305-313.
- Finne, H. 1995. Skolan och industrin. Teoksessa Backman, H. (toim.) *Skolan öppnar sig mot samhället*. Utbildningsstyrelsen. Helsingfors: Hakapaino, 17-22.
- Gartner, B.W., ja Shane, A.S. 1995. Measuring Entrepreneurship over Time. *Journal Business Venturing* 10, 283-301.
- Gartner, B.W. & Vesper, H.K. 1994. Experiments in Entrepreneurship Education: Successes and Failures. *Journal of Business Venturing* 9, toukokuu, 179-187.
- Harvey, M. ja Evans, R. 1995. Strategic Window in the Entrepreneurial Process. *Journal Business Venturing* 10, 331-347.
- Heinonen, J. & Vento, I. 1996. Yrittäjyyskasvatus koko koulujärjestelmämme haaste. Yrityskoulutus. Turku: Varsinais-Suomen yrittäjät ry.
- Herron, L. & Robinson, R. 1993. A structural model of the effects of entrepreneurial characteristics on venture performance. *Journal of Business Venturing* 8 (3), 241-253.
- Herzberg, F. 1968: One more time: How do you motivate employees ? *Harvard Business Review*, 46 , 35-62
- Hisrich, D. R. ja Peters, P. M. 1986. Establishing A New Business Unit Within A Firm. *Journal of Business Venturing* I, 307-322.
- Hietala, K. 1987. Yrittäjyyden edistäminen. Myyttejä, mielikuvia, asenneilmastoja. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirvi, V. 1993. Johdanto teoksessa "Yrittäväksi koulussa – kasvatus yrittäjyyteen". Opetushallitus, Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 3-8.
- Hofstede, G. 1980. *Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Hoikkala, T. 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus*. Gummerus kirjapaino Oy Jyväskylä.
- Hood, J. & Young, J. 1993. Entrepreneurship's requisite areas of development: a survey of top executives in successful entrepreneurial firms. *Journal of Business Venturing* 8, 115-135.

- Hult, J. 1989. Viinijärven paikallinen yrittäjyyskulttuuri. Teoksessa Hult, J., Ryhänen, H. & Tykkyläinen, M. Yritystoiminnan edistäminen maaseudulla - Viinijärvi-projektin loppuraportti. Joensuun yliopisto. Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede. Tiedonantoja n:o 7. Joensuu: Joensuun yliopiston monistuskeskus, 111-158.
- Huuskonen, V. 1989. Yrittäjäksi ryhtyminen motivoitumis- ja päätöksentekoprosessina. Käsiteanalyttinen tutkimus yrittäjämotivaation syntyyn vaikuttaneista seikoista ja motivaation kytkennästä yrittäjäksi ryhtymiseen. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja D - 1:1989. Turku: Turun kauppakorkeakoulun monistamo.
- Huuskonen, V. 1992. Yrittäjäksi ryhtyminen. Teoreettinen viitekehys ja sen koettelu. Turun kauppakorkeakoulun laitoksen julkaisuja A- 2: 1992, Turku.
- Huuskonen, V., Lähteenmäki, S. & Paalumäki, A. 1990. Urapäätös ja sen taustatekijät uran eri valintatilanteissa. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja A - 2: 1990. Turun kauppakorkeakoulun monistamo.
- Hänninen, J. 1991. Koulun ja elinkeinoelämän yhteistyö. Teoksessa Peltonen, H. (toim.) Kehittyvä kouluyhteisö. Opetushallitus. Helsinki: VAPK -kustannus, 114 - 119.
- Ivancevich, J. M. 1991. A Traditional Faculty Member's Perspective on Entrepreneurship. *Journal of Business Venturing* 6, 1-7.
- Jankkari, S. 1993. Yrittäjyyteen kasvattaminen. Teoksessa Yrittäväksi koulussakasvatus yrittäjyyteen. Opetushallitus. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 18-21.
- Jokinen, V. & Salminen, P. 1993. Jyväskylän ekonomiopiskelijoiden yrittäjyysasenteet ja -valmiudet. Jyväskylän yliopisto taloustieteen laitos. Julkaisuja n:o 88/93. Jyväskylä.
- Jukka, P. 1995. Yrittäjyys Suomessa. Keskeisiä tilastoja ja aikasarjoja yrittäjyydestä. Työpoliittinen tutkimus nro 114. Työministeriö. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Juuti, P. 1992. Yrittäjyyskulttuurin murros. Aavaranta-sarja nro 31. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Järvelä, M. 1991. Palkkatyö ja koulutustarve. Tutkimus palkkatyön kasvusta, ammatillistumisesta ja toimijoiden strategioista Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Väitöskirja. Tutkijaliitto. Helsinki: Priima-Offset Ky.
- Kanniainen, V. 1998. Onko Suomessa liian vähän yritystoimintaa? Yritysten merkitys kansantalouden perustana. Valtiontilintarkastajan rahoittama tutkimusraportti, ETLATIETO 1998 (tulossa). Helsingin yliopiston kansantaloustieteen laitos. Helsinki.
- Kallinen, E. 1996: Koskisen koulu: Oppisopimuksella menestykseen.

- Kangasharju, A. & Hyrsky, K. 1998. Entrepreneurship and innovative inclinations in the Finnish countryside. Pellervo Economic Research Institute Working Papers No. 9 (May 1998). 15 p.
- Kankaanpää, A. & Leimu, H. 1982. Yrittäjien käsitykset yrityksensä perustamisesta ja merkityksestä pienteollisuudessa. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja A-8: 1982. Turku.
- Karhuvirta T.,- Lähdeniemi T.- Valkamo V. 1993: Yrittäen Kasvuun. Esan Kirjapaino Oy 2. painos.
- Kari, J. 1988: Suomen koulutusjärjestelmän kehitysnäkymiä. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B 22.
- Karma, K. 1983: Käyttäytymistieteiden metodologiset perusteet. Keuruu, Otava.
- Karvonen, J. 1970: Opettajien asenteet, odotukset ja oppimistulokset jatkokoulutuksessa I Teoreettinen viitekehys. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisu 63/1970.
- Katz, D. 1960. The functional approach to the study of attitudes. *Publ. Opin. Quart.*, 1960, 24, 163-204.
- Kauranne, U. 1984. Kansainvälistyvän yrityksen johdon kehittäminen. Teoksessa Koulutus ja yrittäjyys. Teollisuuden koulutusvaliokunta. Helsinki: Kodaprint, 17 - 25.
- Karvonen, J. 1970: Opettajien asenteet, odotukset ja oppimistulokset jatkokoulutuksessa II Peruskoulupedagogiikan radio- ja tv-kurssin osanottajien asenteet kurssin alkaessa. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisu 64/1970.
- Kets de Vries, M.F.R. 1977. The entrepreneurial personality: A person at the cross roads: *The Journal of Management Studies* February: 34 - 57.
- Kettunen, P. 1980. Pienen teollisen yrityksen kehittymisen edellytykset. Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisuja nro 51/1980. Jyväskylä 1980.
- Kettunen, P. 1995. Yrittäjyyden ydin ja vastuu. *Aamulehti* 21.5.1985.
- Kiiskinen, A.- L. & Lehtivaara, R.-L. 1988: Oppija, opettaja ja oppimistehtävät ammatitaidon oppimisprosessin eri vaiheissa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 22.
- Kirzner, I.M., 1994. The entrepreneur in economic theory. Teoksessa Dahmen, E., Hannah, L. & Kirzner, I.M. The dynamics of entrepreneurship. Institute of economic research. Lund University. Malmö: Team offset, 45 - 59.
- Kivi, T. 1995. Oppimisen ytimessä. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.

- Kohonen-Äikäs, L. 1994. Mitä on sisäinen yrittäjyys? Sisäinen Yrittäjyys ohjauksesta omatoimisuuteen. Työturvallisuuskeskuksen julkaisuja 25.9.1995.
- Koiranen, M. ja Peltonen M. 1995: Yrittäjyyskasvatus, ajatuksia yrittäjyyteen oppimisesta. Konetuumat Oy, Tammer-Paino, Tampere 1995.
- Koiranen, M. 1993. Ole Yrittäjä, ulkoinen ja sisäinen yrittäjyys. TT-kustannustieto Oy, Tammer-paino Oy, Tampere 1993.
- Koiranen, M. ja Pohjansaari, T. 1994. Sisäinen Yrittäjyys, innovatiivisuuden, laadun ja tuottavuuden perusta. Konetuumat Oy, Tammer-paino, Tampere 1994.
- Koistinen, P. Salin, O. & Tikka, T. 1987. Puh pah pelistä pois. Tutkimus tehtaasta irtisanottujen työnsaannista, ammatillisista mahdollisuuksista ja selviytymisestä. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 82. Joensuu: Joensuun yliopiston monistuskeskus.
- Kolbin, D. 1984. Experimental learning.
- Koller, R. 1988. On the source of entrepreneurial ideas. Teoksessa Kirchhoff, B., Long, W., McMullan W., Vesper, K. & Wetzel E. (toim.) *Frontiers of Entrepreneurship Research 1988*. Center for Entrepreneurial Studies. Babson Gollege, Wellesley Massachusetts. Wilmington: ZBR publications, 194 - 207.
- Koskinen, A. 1995. Yrittäjyyden prosessin synty. Yrittäjän orientaatio ja uranvalinta. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja M - 73. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun kovalaitos.
- Kovalainen, A. 1993. At the margins of economy. Women's self-employment in Finland 1960-1990. Väitöskirja. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja A 9:1993, Kaarina: Kaarinan tasopaino OY.
- Kovalainen, A. & Simonen, L. & Österberg, J. 1996. Sosiaalipalveluyrittäjän muotokuva. Tutkimus sosiaali- ja terveysalan uusyrittäjistä ja vaihtoehtoisista palveluntuottajista. STAKES. Raportteja 194. Saarijärvi: Gummerus.
- Kulha, K.K. 1995. Pääkirjoitus: Presidentti Martti Ahtisaari 1.1.1995. Helsingin Sanomat 8.1.1995
- Kyrö, P. 1997. Yrittäjyyden muodot ja tehtävä ajan murroksessa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Kyrö, P. & Nissinen, J.H. 1995a. Yrittäjyys markkinarakenteessa. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D - 220. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun kovalaitos.
- Kyrö, P. & Nissinen, J.H. 1995b. Yritä itse. Murroksen kautta jälleenyrittäjyyteen. Työpoliittinen tutkimus nro 124. Työministeriö. Helsinki.: Hakapaino Oy.

- Leppilähti, P. 1995. Perinteinen maanviljely korvataan yrittäjyydellä. Sanomalehti Pohjalainen 20.8.1995.
- Lilja, R. ja Mäkilä, A. 1996. Koulutuksen talous Nyky-Suomessa. ETLA:n julkaisu. Sarja B 124. Taloustieto Oy. Helsinki, s. 228
- Lindström, U. B. 1996. Koulutus kannattaa, Opettaja 12/1996
- Lindroos, R. 1995. Yrittäjien työelämäkerrat ja ammatissa selviytyminen. Työpoliittinen tutkimus nro 103. Työministeriö. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Lipiäinen, T. 1997. Yrittämisen perusteet ja menestys. Toivo Lipiäinen Oy, Lahti.
- Litwin, G. H. & Stringer, R.A. 1968: Motivation and Organisational Climate. Boston: Division of Research, Harvard Business School.
- Lähdetniemi, T. 1994. Yrittäjän ominaisuudet ja roolit. Teoksessa yrityksen perustaminen. Opas lukioille ja ammatillisille oppilaitoksille. Taloudellinen tiedotustoimisto. Helsinki: Public Design Oy, Frenckelin kirjapaino Oy, 11.
- Mahlberg, T. 1997. Entrepreneurial educational. Forthcoming licentiate thesis in University of Vaasa Department of Management and Organization.
- Mattila, T. 1995. Sisäinen yrittäjyys johtamisperiaatteena - innovatiivisuutta, laatua ja tuottavuutta. Jyväskylä. Pro-gradu-tutkielma.
- Marjosola, I. 1979. Yrittäjyys tahtona ja mahdollisuutena. Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisuja 49/1979. Jyväskylä.
- Maslow, A.H. 1970: Motivation and personality. (2 nd ed.) New York : Harper & Row
- McClelland, D.C. 1978. Managing motivation to expand human freedom. American Psychologist 33.
- McGrath, G. R., MacMillan, I.C., Scheinberg, S. 1992. Elitists, Risk-Takers, and Rugged Individualists? An Exploratory Analysis of Cultural Differences Between Entrepreneurs and Non-Entrepreneurs. Journal of Business Venturing 7, 115-135.
- McGregor, D 1966: Leadership and motivation. Boston : MIT Press.
- Mehtäläinen, J. 1994. Elämää akvaariossa. Kokemuksia koulukohtaisen opetussuunnitelmatyön ensivaiheista. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöjä 88. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Merimaa-Rahikainen-Koukku- Jankkari 1993: Yrittäväksi koulussa- Kasvatus Yrittäjyyteen.
- Miettinen, S. 1994. Alkutaival yrittäjyyteen koulussa. Spektri 4 - 5 / 1994.

- Mutala, T. 1997. Radio-ohjelma yrittäjien/yrittäjyyden -päiviltä Turusta yrittäjyyden vuosikymmen- sarjassa. Loimaalaisen pienyrittäjän Tellervo Mutalan haastattelu Radio Suomessa 26.1.1997 klo 14.45. YLE:n Ykkönen/Radio Suomi.
- Mäkinen, V. 1982: Yrittäjyyden edellytykset ja niiden toteutuminen. Tampereen yliopisto. Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja. Sarja A1: Tutkimuksia 22. Tampere 1982.
- Mäkinen, V. 1977. Yrityksen perustaminen. Teoreettinen tarkastelu. Tampereen yliopisto. Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitos. Julkaisuja A:10 . Tampere 1977.
- Mäkinen, V. 1992: Tiede ja tutkimus pienyrityksen apuna. Teoksessa Jahnukainen I. (toim.) Uudistuva pienyritys. Jyväskylä.
- Mäntylä, U. 1995. Möbeltrio polkaisee käyntiin huonekaluvalmistuksen Norissa; Entisessä Kaaren hallissa ryhdytään tekemään sohvia. Tejuka- lehti 22.2.1995.
- Niittykangas, H. Nenonen, T. & Tervo, H. 1992. Yritystoiminnan muuttuva toimintaympäristö ja 1990-luvun pk-politiikka. Jyväskylän yliopisto. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus. Julkaisuja. 117. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Niittykangas, H. & Tervo, H. 1993a. Työttömyys ja uusien yritysten synty. Jyväskylän yliopisto. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus. Julkaisuja. 125. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Niittykangas, H. & Tervo, H. 1993b. Työttömyydestä yrittäjyyteen. Työpoliittinen aikakauskirja 2/1993, 14-23.
- Nummenmaa, T., Konttinen, R. ym. 1997. Tutkimusaineistojen analyysi. WSOY, Porvoo. 1997.
- Nykysuomen sanakirja, Osa VI, 1992. Juva: WSOY
- Nyyssölä, K. 1996. Yrittäjyys leviää koulumaailmaan. Opettaja-lehti 12.4.1996
- Ojala, A.- Pihkala, J. (toim.) 1994: Alkutaival Yrittäjyyteen Koulussa. Opetushallitus. Helsinki
- Okko, P. 1985. Yrittäjyys kansantaloustieteessä.: Teorioita ja paradigmaattisia sidonnaisuuksia. Teoksessa Pertti Kettunen 50 vuotta. Talous, yrittäjyys, laskentatoimi. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, 195 - 211.
- Palich, E.L. ja Bagby, R.D. 1995. Using Cognitive Theory to Explain Entrepreneurial Risk-taking: Challenging Conventional Wisdom. Journal Business Venturing 10, 425-438.

- Peltonen, M. 1970: Johdatus käyttäytymistieteiden tilastollisiin menetelmiin. Porvoo, WSOY.
- Peltonen, M.- Ruohotie P., 1987: Motivaatio. Keuruu
- Peltonen, M., 1989: Johtaminen 1990- luvulla, Keuruu.
- Peltonen, M.- Ruohotie, P., 1991: Ihmisten johtaminen, Keuruu
- Peltonen, M. 1986: Yrittäjyys. Keuruu, Otava.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. Opetushallitus. Helsinki: Painatuskeskus
- Pinchot, G. 1986. Yrityksen sisäinen yrittäjyys. Helsinki.: J-Paino Ky.
- Pitkänen, S. & Vesala, K. 1988. Yrittäjyysmotivaatio Kymen ja Vaasan lääneissä. Vertaileva tutkimus yrittäjyyteen ohjaavista tekijöistä. Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu. Tuotantotaloudellinen osasto, tutkimusraportteja 9. Lappeenranta.
- Purhonen, K. 1996. Koulutuspolitiikka muutosten tiellä. Ilta- Sanomat 25.10.1996.
- Raasio, S. , Mäkelä, P. & Lahtinen, J. 1994. Yrittäjäoppi. Jyväskylä: Cummerus.
- Rahikainen, E. 1995. Yrittäjyyskasvatus ammattiopetuksen toimintatavaksi. Spektri 4, (7), 11.
- Ray, D.M. 1993. Understanding the entrepreneur: entrepreneurial attributes, experience and skills. Entrepreneurship & Regional Development, 5,345-357.
- Rissanen, T. 1994: Yrittäjän käsikirja, Kustannusosakeyhtiö Pohjantähti.
- Routamaa, V. 1993. Yrittäjyys, luovuus ja innovaatiot. Teoksessa Yrittäjyyden ulottuvuudet. Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 4/93. Sanomalehtiyliopisto. Vaasa: Ykkösoffset Oy, 9-18.
- Saapunki, J. 1993. Yrittäjäominaisuudet. Teoksessa Yrittäjyyden ulottuvuudet. Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 4/1993. Sanomalehtiyliopisto. Vaasa: Ykkösoffset Oy, 51-60.
- Saarinen, A. 1995. Yrittäjäkoulutus - työttömän ponnahduslauta yrittäjäksi? Hämeen työvoimapiirin julkaisu 1/95. Tampere.
- Sahlberg, P. 1995. Mitä yhteistoiminnallinen oppiminen on ja ei ole?. Spektri 4, (3), 8.
- Sainio, S. 1995. Eri työntekijäjärjestöjen liitoissa on yrittäjien osuus huomattavasti lisääntynyt. Sanomalehti Pohjalainen 5.3.1995.
- Sainio, S. 1995. Yrittäjyyskoulutus leviää. Sanomalehti Pohjalainen 5.12.1995.

- Saksa, A. 1994. Yrittäjiä entisestä pappien koulusta. Turun Sanomat 1996, nro 92, 14.
Santalainen T.-Poranne P.- Voutilainen E.- Nissinen J.H. 1982:
Tulosjohtaminen. Espoo.
- Seppälä, A.M. 1995. Polulla yrittäjyydestä työhön ja yrittäjyyteen. Opettaja 15.9.1995.
- Snellman, R. L. 1993. Nuorisovarasto nimeltä koulu. Jukka Tervon väitöskirjasta:
Hapuilua ja hallintaa. Helsingin Sanomat 30.9.1993, 3.
- Soininen, L. 1996. Soiniselta saatu yrittäjyyskasvatuksen rakennemalli. Yrittäjyys-
kasvatus ammatillisessa oppilaitoksessa. Jyväskylän ammatillinen opetta-
jakorkeakoulu. Jyväskylä.
- Stanworth, J. & Gray, C. 1989. Entrepreneurship and Education: Action-based Research
with Training Policy Implications in Britain. International Small Business
Journal 10, October-December, no. 2, 11-23.
- Stanworth, J., Stanworth, C., Granger, B. and Blyth, S. 1989. Who becomes an
Entrepreneur? International Small Business Journal 8, October-December,
no. 1, 11-21.
- Stenman, K. 1996. Vaasan uudet yrittäjät ovat varovaisia: riskiä vältetään, laajentamis-
halua on, kolmas yrittäjätutkimus kertoo yrittäjäpolven nuorentumisesta.
Sanomalehti Pohjalainen 3.1.1996.
- Stenman, K. 1997. Halu tehdä laatutyötä on tärkeä syy ryhtyä yrittäjäksi. Vaasalaisia
yrityksiä tutkittu jo viisi vuotta. Sanomalehti Pohjalainen 23.12.1997.
- Sääski, N. 1994. Starttirahayritysten selviytyminen. 1988-1992 aloittaneet yritykset.
Työpoliittinen tutkimus n:o 71. Työministeriö. Helsinki.: Hakapaino Oy.
- Taanila, H. 1994. Opetusradion päiväkahvi 8.9.1994.
- Tammelin, J. ja Varamäki, M. 1997. Oppilaiden käsityksiä yrittäjyydestä ja yrittäjyys-
opetuksesta. Projektitutkielma yrittäjyyskasvatuskokeilusta. Turun yliopis-
to, Rauman opettajankoulutuslaitos 1997.
- Taskinen, T. 1990. Yrittäjäkurssi yrittäjyyden edistäjänä. Yrityksen toiminta, yrittäjäksi
motivoituminen ja paikallinen elinkeino- ja yrittäjyysilmasto. Joensuun
yliopiston kulttuuri- ja suunnittelumaantiede. Tiedonantoja 15/1990.
- Tervo, J. 1993. Hapuilua ja hallintaa. Sosiaalipolitiikan väitöskirja. Tampereen
yliopisto.
- Toikka, K. 1984: Kehittävä kvalifikaatiotutkimus. Valtion koulutuskeskus, Valtion
painatuskeskus Julkaisusarja B, 25.
- Tuisku, T. 1995. Yrittäjäprofessori Arto Lahti: Yrittäminen vaatii luonnetta. Taltio, KT-
tietokeskus-konsernin (nyk. Novo Group) tiedotuslehti 4/1995.

- Ulrich, T. A., Cole, G. S. 1987. Toward more effective training of future entrepreneurs. *Journal of Small Business Management* vol. 25, no. 4, October 32-39. Helsingin Sanomat 8.1.1995 D 1-2
- Uusitalo, R. 1995: Return to Education in Finland, Research reports, Kansantaloustieteen laitoksen tutkimuksia, Nro 71: 1996
- Valkonen, T. 1981. Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. 6. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Viitanen, P. ja Hyötyläinen, S. 1989. Pyhäjoen lukion kehittäminen yrittäjyyslukioksi kehittävän tutkimuksen strategian avulla . Kasvatustieteen syventäviin opintoihin kuuluva tutkielma, Oulun Yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta 1989.
- Viljanen, E. 1986. Tutkielman tekeminen. Otava
- Virtanen , M. 1986: Tehtaasta studioon. Hanki ja jää.
- Weber, M. 1980. Protestanttien etiikka ja kapitalismin henki. (Alkuteos 1904.) Suom. Timo Kyntäjä. Juva: WSOY.
- Vroom, V.H. 1964: Work and motivation. New York: Wiley
- Wright, von GH. 1985. Filosofisia tutkielmia. Juva.: Kirjayhtymä.
- Yrittäjyys ja alkavien liikeideoiden taso Suomessa 1995. Liiketaloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Sarja B 117. Helsinki.

Teuvan yläaste

YRITTÄJYYSTUTKIMUS '95 (oppilaslomake)

I Taustani on seuraava (ympyröi oma vaihtoehtosi)

1 Olen

- 1 tyttö
- 2 poika

2 Luokkani on

- 1 7
- 2 8
- 3 9
- 4 10

3 Isäni on (ympyröi yksi vaihtoehto)

- 1 maanviljelijä
- 2 kauppayrityksen omistaja
- 3 teollisuusyrityksen omistaja
- 4 kuljetusyrityksen omistaja
- 5 muunlaisen yrityksen omistaja, kerro minkä _____
- 6 toisen palveluksessa
- 7 työttömänä
- 8 koti-isänä
- 9 eläkkeellä
- 10 isäni ei enää elä, mutta ympyröi ylläolevista se, mikä hän on ollut eniten

4 Äitini on (ympyröi yksi vaihtoehto)

- 1 maatalon emäntä/maanviljelijä
- 2 kauppayrityksen omistaja
- 3 teollisuusyrityksen omistaja
- 4 kuljetusyrityksen omistaja
- 5 muunlaisen yrityksen omistaja, kerro minkä _____
- 6 toisen palveluksessa
- 7 työttömänä
- 8 kotiäitinä
- 9 eläkkeellä
- 10 äitini ei enää elä, mutta ympyröi ylläolevista se, mikä hän on ollut eniten

5 Olen (ympyröi oma vaihtoehtosi):

- 1 tutustunut vain isäni työhön
- 2 tutustunut vain äitini työhön
- 3 tutustunut molempien työhön
- 4 en ole tutustunut kummankaan työhön

LIITE 1

Ympyröi mielestäsi kuvaavin vaihtoehto (1, 2, 3, 4 tai 5) seuraavista väittämistä.
Ellei Sinulla ole riittävästi kokemusta asiasta, vastaa mielikuvasi perusteella.

II Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni seuraavia henkilökohtaisia ominaisuuksia (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1 - 5.

VÄITTÄMÄ	ERITTÄIN	1	2	3	4	5	ERITTÄIN
6. sosiaalisuutta/yhteistyökykyä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
7. tunteen tasapainoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
8. kuuliaisuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
9. maltillisuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
10. tunnollisuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
11. uskaliaisuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
12. järkähtämättömyyttä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
13. toisiin luottamista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
14. kokonaisnäkemystä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
15. rehtiyttä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
16. itsevarmuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
17. luovuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
18. itsetuntoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
19. itsekuria	vähän	1	2	3	4	5	paljon
20. stressinsietoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
21. tahdonhujutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon

III Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni seuraavia henkilökohtaisia taitoja (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1 - 5.

VÄITTÄMÄ	ERITTÄIN	1	2	3	4	5	ERITTÄIN
22. neuvottelutaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
23. järjestelytaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
24. erittelytaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
25. esiintymistaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
26. kielitaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
27. ammattitaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon

IV Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni tietoa seuraavista asioista (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1 - 5.

VÄITTÄMÄ	ERITTÄIN	1	2	3	4	5	ERITTÄIN
28. tuotteista/palveluista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
29. ostajista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
30. kilpailijoista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
31. koneista/laitteista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
32. raaka-aineista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
33. laimsäädännöstä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
34. rahoituksesta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
35. verotuksesta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
36. yhtiömuodoista	vähän	1	2	3	4	5	paljon

V Mainitse oppiaineitasi, joissa yrittäjyyttä/yritystoimintaa voitaisiin opettaa/oppia ja miten?

VI Oletko saanut opetusta yrittäjyydestä/yritystoiminnasta halusi mukaan? (ympyröi oma vaihtoehtosi)

- 1 aivan riittämättömästi
- 2 riittämättömästi
- 3 kohtalaisesti
- 4 riittävästi
- 5 aivan riittävästi

VII Koulunkäyntini yläasteella on minulle tulevaisuuden kannalta (ympyröi oma vaihtoehtosi):

- 1 ajanhukkaa
- 2 tärkeää
- 3 ratkaisevaa

VIII Koulunkäyntini yläasteella maksaa yhteiskunnalle (ympyröi oma vaihtoehtosi):

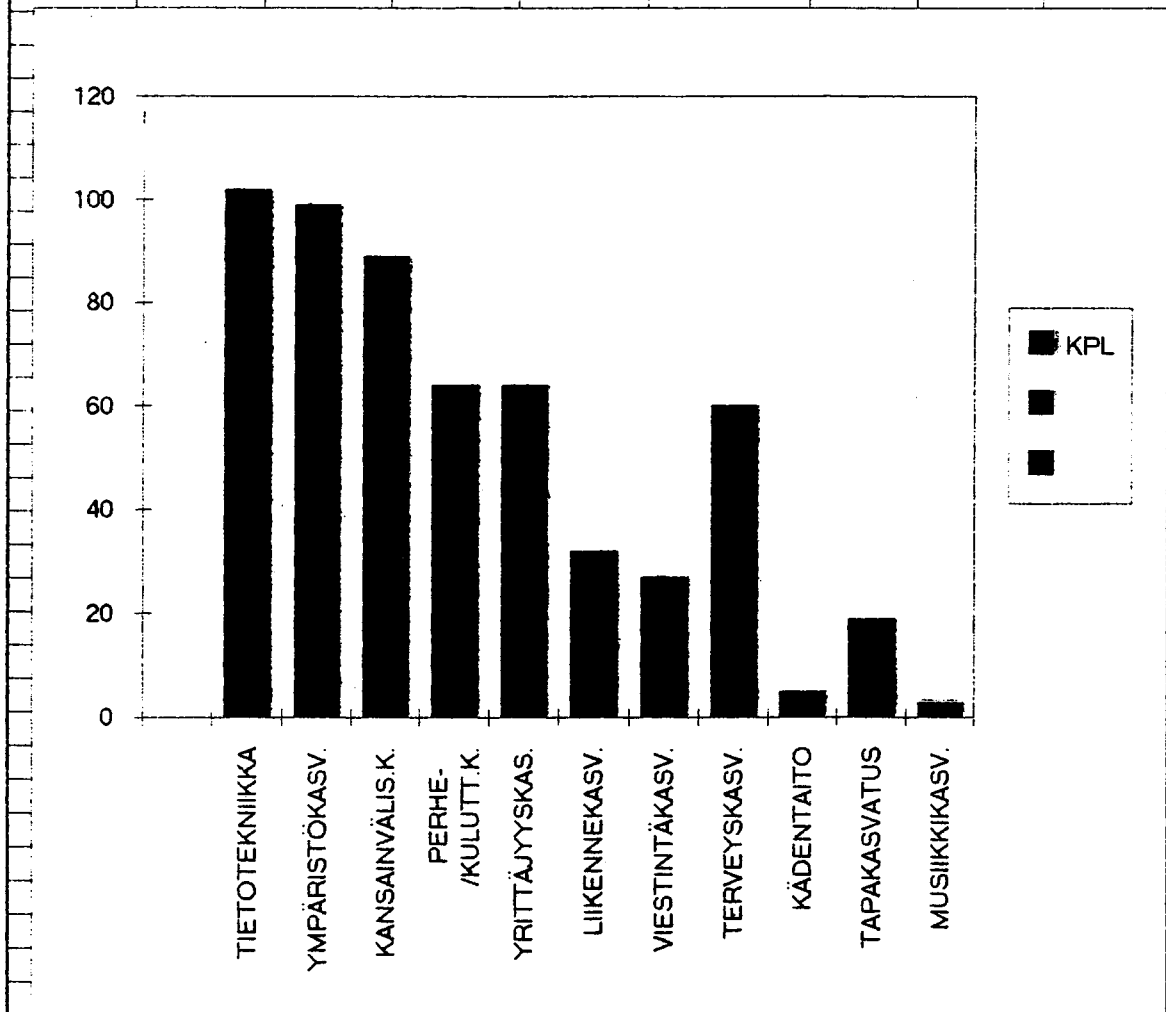
- 1 ei mitään
- 2 noin 5000 mk/vuosi/oppilas
- 3 noin 10000 mk/vuosi/oppilas
- 4 noin 20000 mk/vuosi/oppilas
- 5 noin 50000 mk/vuosi/oppilas

IX Koulunkäyntini/opintojeni jälkeen (ympyröi oma vaihtoehtosi):

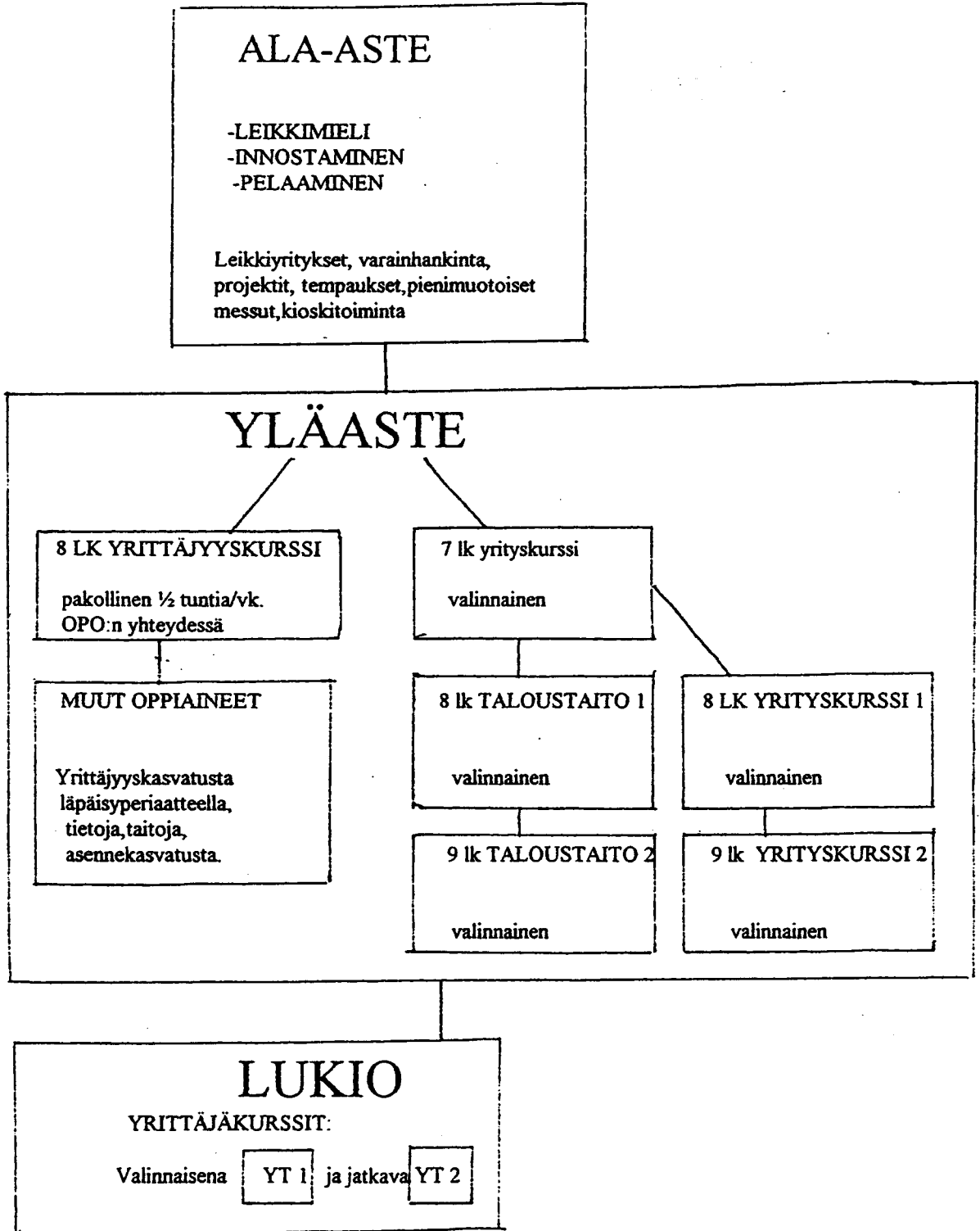
- 1 en ole harkinnut yrittäjäksi ryhtymistä
- 2 olen harkinnut yrittäjäksi ryhtymistä

Kiitos vastauksestasi!

Teuvan kunta			30.3.1995
Erkki Nevanperä			
Siv.tj.			
Yrittäjyyskasvatus/koulutuspäivä			
5.4.1995/yläaste			
KEHITTÄMISKARTOITUS	1993/OPPLAIDEN	VANHEMMAT	
	AINEKOKONAISUUS	KPL	
	TIETOTEKNIikka	102	
	YMPÄRISTÖKASV.	99	
	KANSAINVÄLIS.K.	89	
	PERHE-/KULUTT.K.	64	
	YRITTÄJYYSKAS.	64	
	LIIKENNEKASV.	32	
	VIESTINTÄKASV.	27	
	TERVEYSKASV.	60	
	KÄDENTAITO	5	
	TAPAKASVATUS	19	
	MUSIIKKIKASV.	3	



YRITTÄJYYSKASVATUS TEUVALLA



Markus Flaaming

21.03.1995

Teuvan yläasteen yrittäjäyyskasvatus

1 Tavoitteet

- (1) Hahmottaa tuleva maailma
- (2) Oppia yrittämisen menestystekijät
- (3) Oivaltaa laadun merkitys yrittämisessä
- (4) Oivaltaa nöyryyden merkitys asiakaspalvelussa
- (5) Soveltaa japanilaista yrittäjäyysfilosofiaa
- (6) Soveltaa SBT:tä yrittämisessä
- (7) Välttää yritystoiminnan typeryyksiä
- (8) Motivoitua riskinottamiseen yrittämisessä

2 Toteutus

- (1) Alkumittaus (M_A)
 - Viikolla 13 luokat 7, 8, 9 ja 10 sekä yläasteen opettajat
- (2) Valmennus
 - I ryhmä 05.04.1995 klo 08.45 - 10.15
 - II ryhmä 05.04.1995 klo 11.00 - 12.30
- (3) Loppumittaus (M_L)
 - I ryhmä 05.04.1995 klo 10.15 - 10.30, (sama lomake kuin M_A)
 - II ryhmä 05.04.1995 klo 12.30 - 12.45, (sama lomake kuin M_A)
- (4) Tulosten laskeminen
 - viikolla 15

3 Sisältö

I ryhmä

08.45 Kokonaiskuva bisneskentäntästä ja sen vaikutuksista yrittämiseen

Yrityskonsultti Toivo Lipiäinen

09.30 Välitunti

09.45 Yläasteen yrittäjäysohjelma

Sivistystoimenjohtaja Erkki Nevanperä

10.00 Motivaatio ja yrittäjän vimmamotiivi

Yrityskonsultti Toivo Lipiäinen

10.15 Yrittäjäyystesti

Yrityskonsultti Markus Flaaming

10.30 Päätös

II ryhmä

11.00 Kokonaiskuva bisneskentäntästä ja sen vaikutuksista yrittämiseen

Yrityskonsultti Toivo Lipiäinen

11.45 Välitunti

12.00 Yläasteen yrittäjäysohjelma

Sivistystoimenjohtaja Erkki Nevanperä

12.15 Motivaatio ja yrittäjän vimmamotiivi

Yrityskonsultti Toivo Lipiäinen

12.30 Yrittäjäyystesti

Yrityskonsultti Markus Flaaming

12.45 Päätös

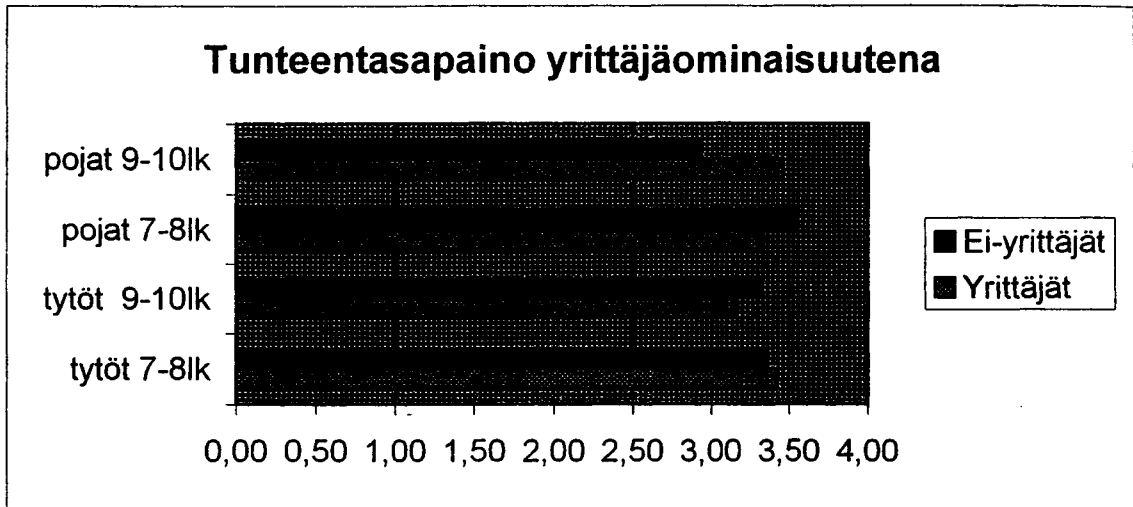
4 Valmentajat

Markus Flaaming, filosofian maisteri, Tulostkoulutus ja -neuvonta TKN Oy

Toivo Lipiäinen, yhteiskuntatieteiden lisensiaatti, KT, Toivo Lipiäinen Oy

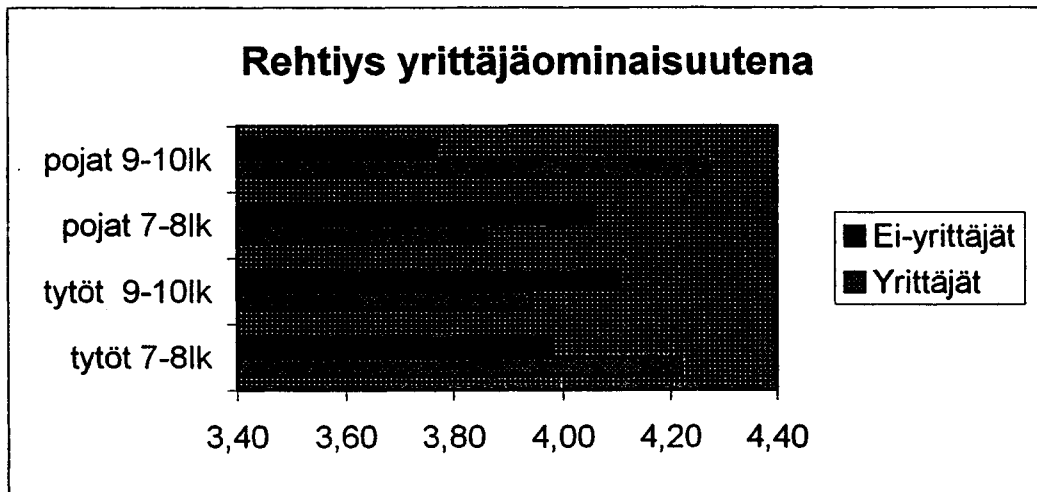
Kuvio L1

	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
tytöt 7-8l	3,42	3,36
tytöt 9-1	3,14	3,33
pojat 7-8l	3,31	3,54
pojat 9-1	3,46	2,93



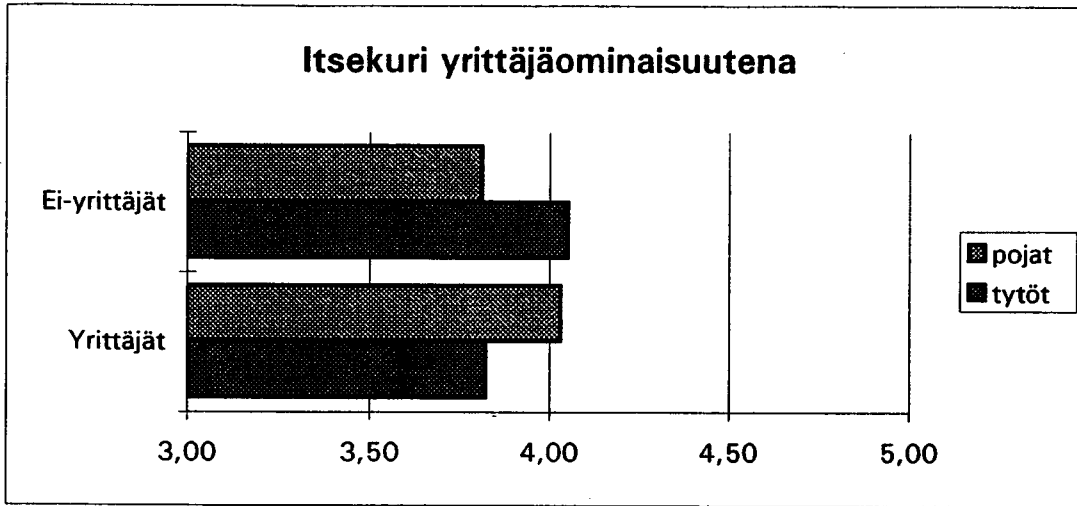
Kuvio L2

	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
tytöt 7-8l	4,22	3,98
tytöt 9-1	3,94	4,1
pojat 7-8l	3,86	4,06
pojat 9-1	4,27	3,77



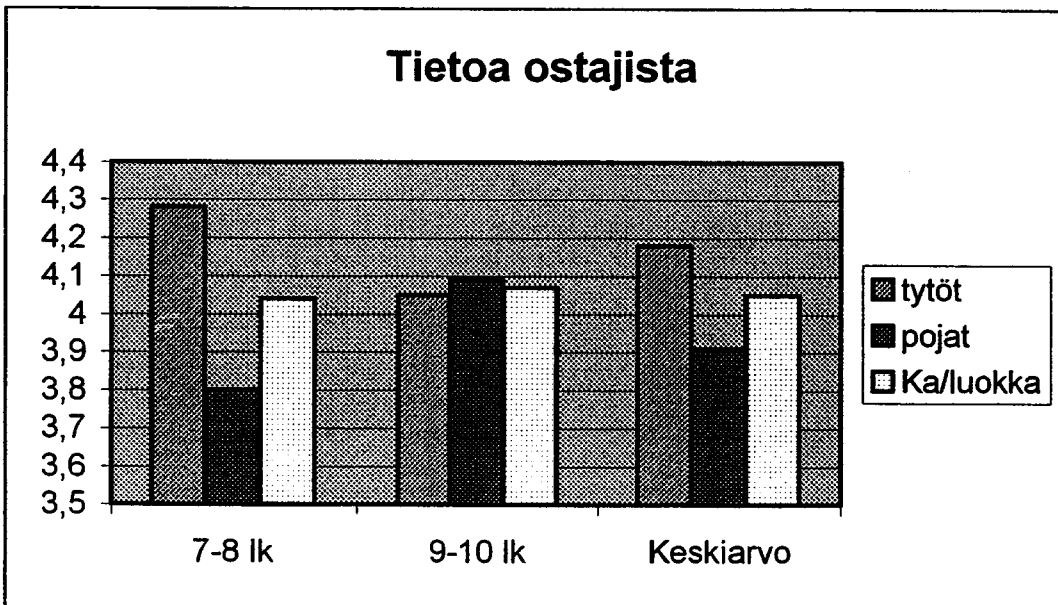
Kuvio L3

	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
tytöt	3,82	4,05
pojat	4,03	3,81



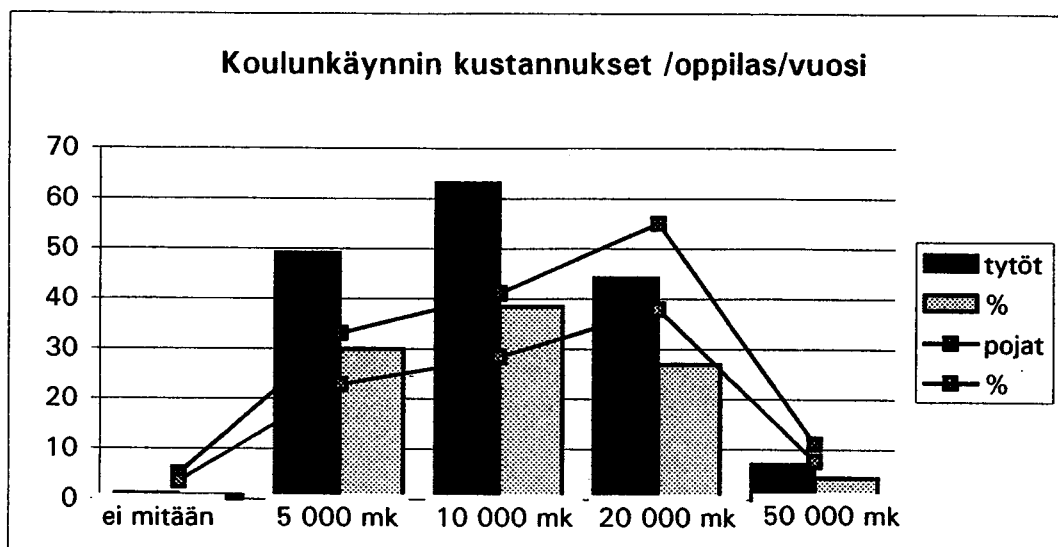
Kuvio L4

	7-8 lk	9-10 lk	Keskiarvo
tytöt	4,28	4,05	4,18
pojat	3,8	4,09	3,91
Ka/luokka	4,04	4,07	4,05



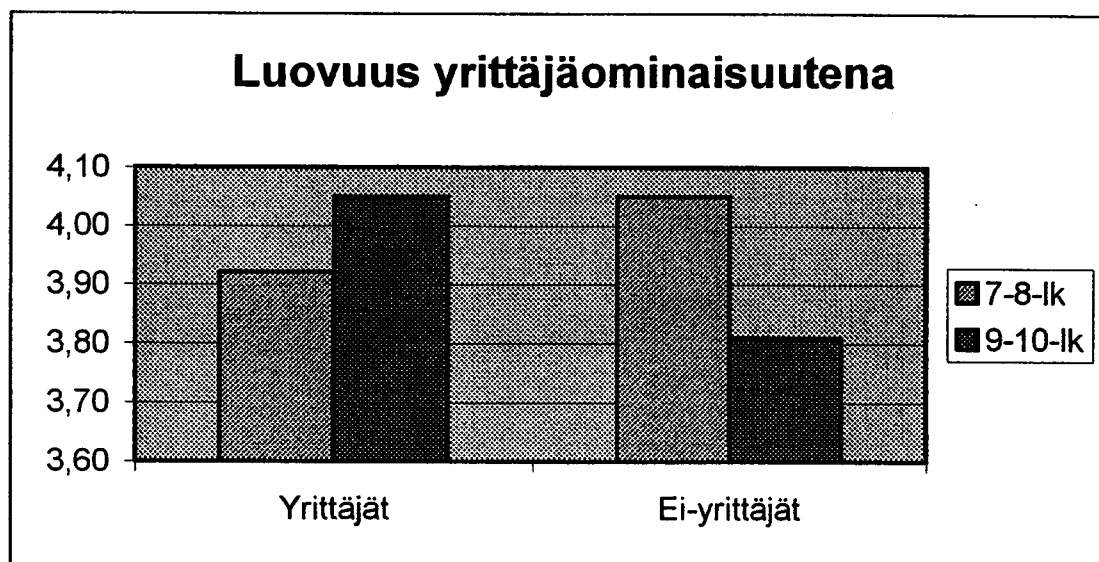
Kuvio L5

tytöt	1	49	63	44	7
%	0,6	29,9	38,4	26,8	4,3
pojat	5	33	41	55	11
%	3,4	22,8	28,3	37,9	7,6



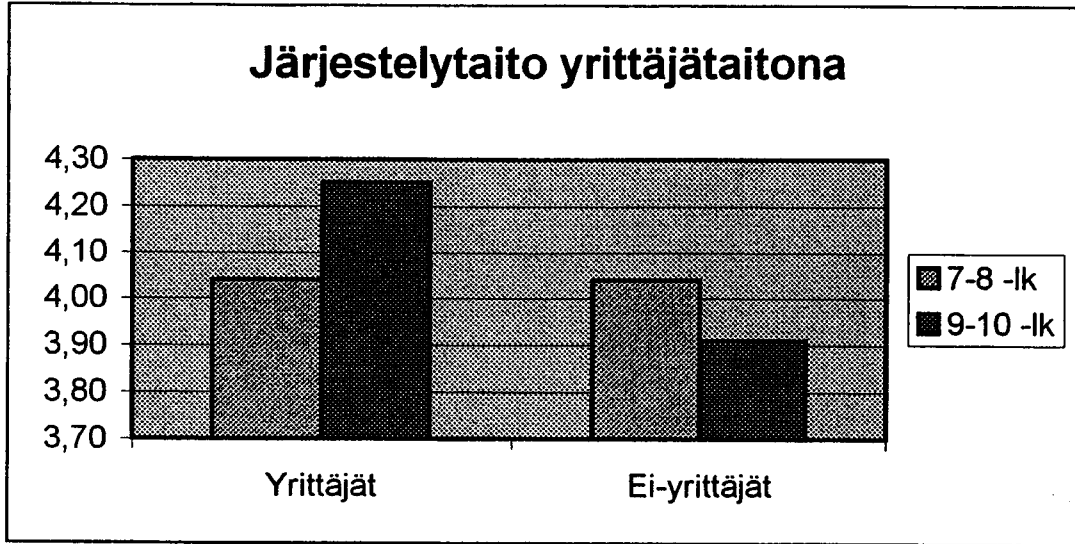
Kuvio L6

	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
7-8-ik	3,92	4,05
9-10-ik	4,05	3,81



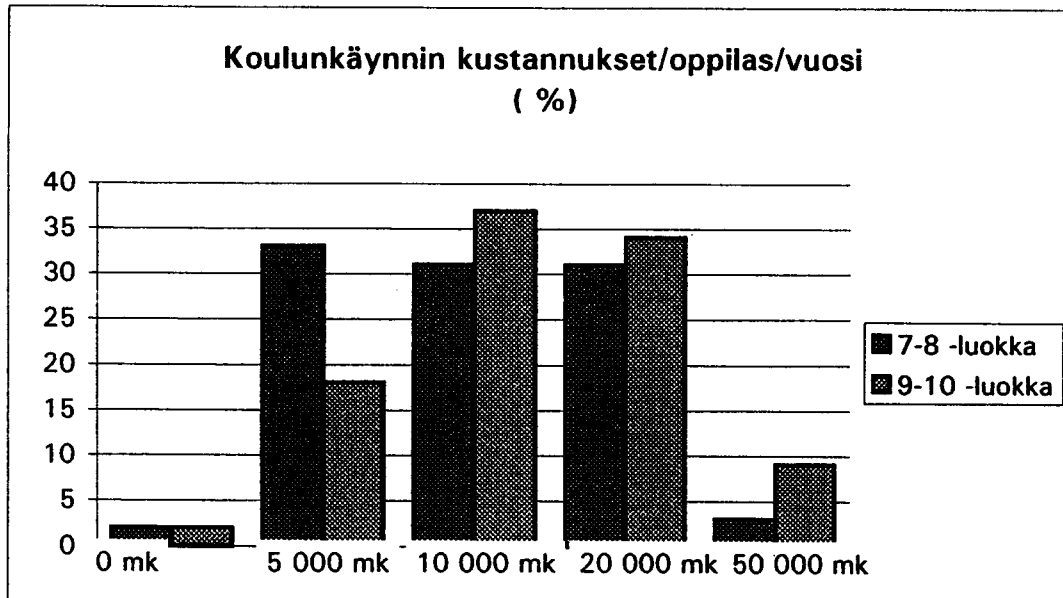
Kuvio L7

	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
7-8 -lk	4,04	4,04
9-10 -lk	4,25	3,91



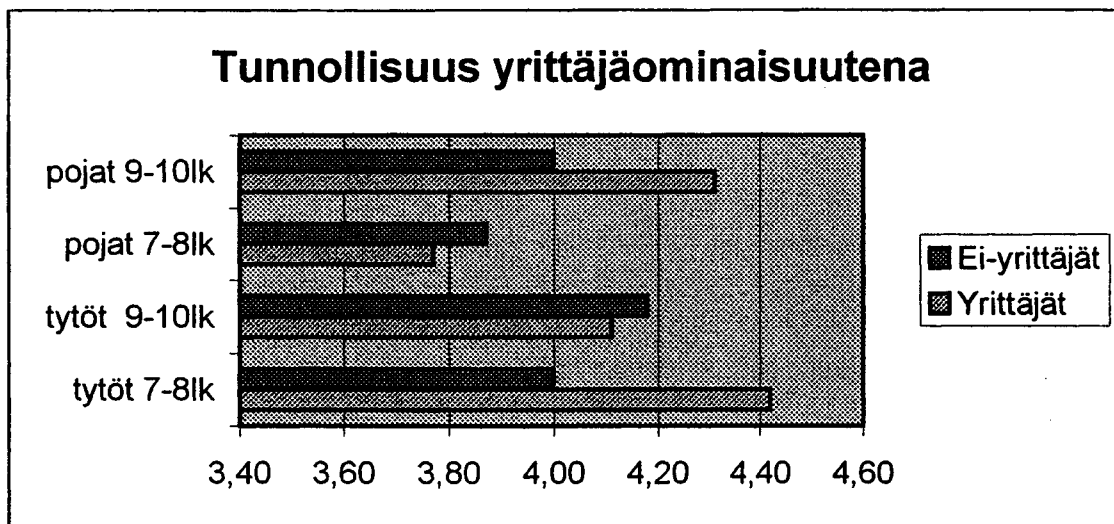
Kuvio L8

7-8 -luokk	2	33	31	31	3
9-10 -luok	2	18	37	34	9



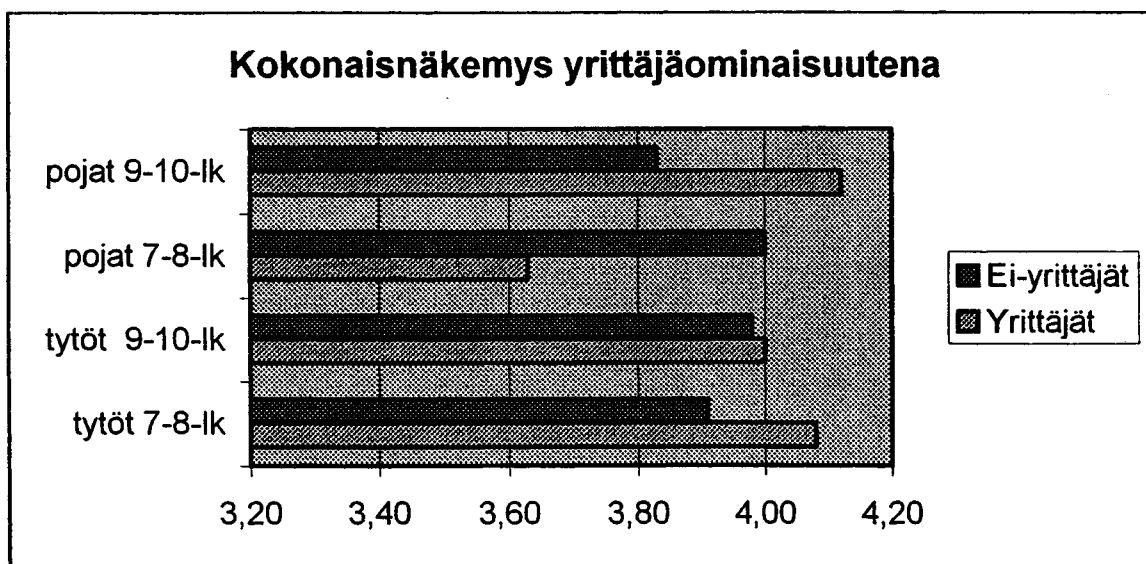
Kuvio L9

	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
tytöt 7-8lk	4,42	4
tytöt 9-10lk	4,11	4,18
pojat 7-8lk	3,77	3,87
pojat 9-10lk	4,31	4



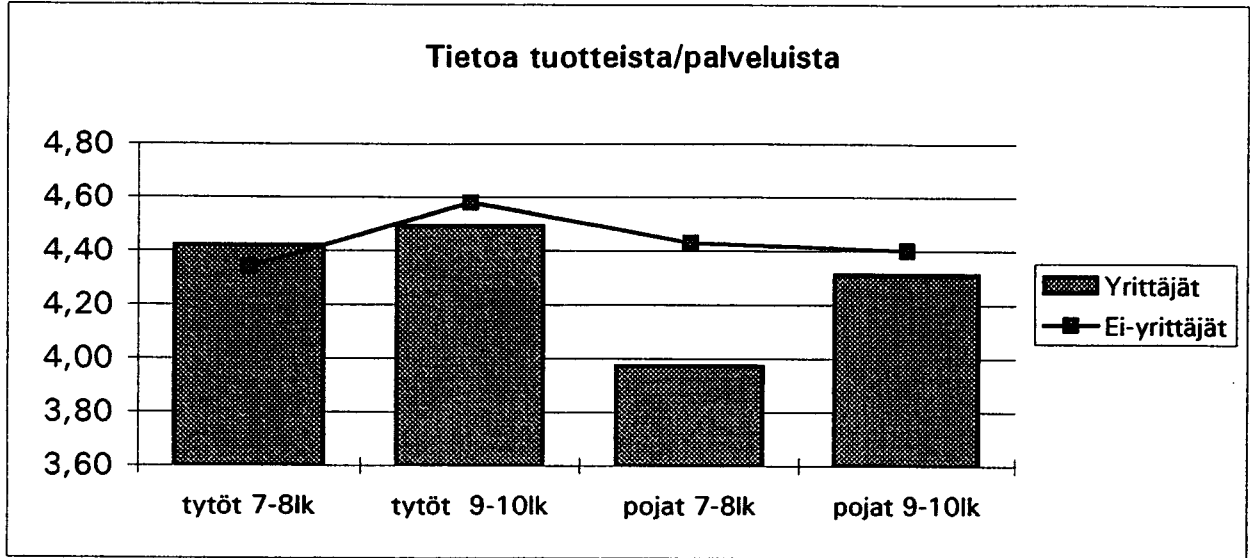
Kuvio L10

	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
tytöt 7-8-lk	4,08	3,91
tytöt 9-10-lk	4	3,98
pojat 7-8-lk	3,63	4
pojat 9-10-lk	4,12	3,83



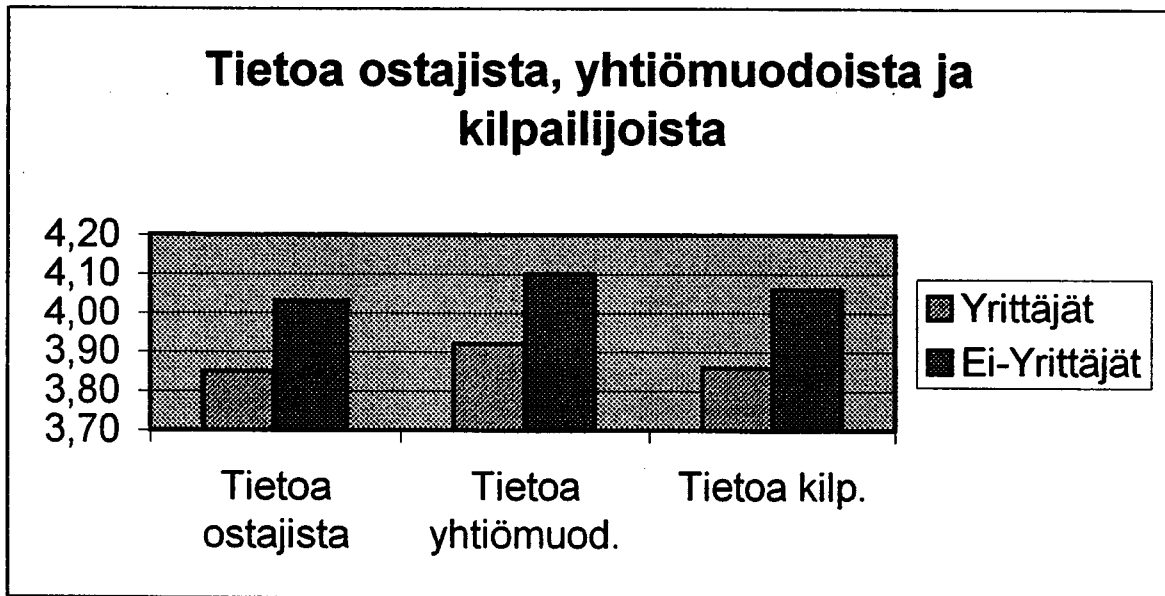
Kuvio L11

	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
tytöt 7-8lk	4,42	4,34
tytöt 9-10lk	4,49	4,58
pojat 7-8lk	3,97	4,43
pojat 9-10lk	4,31	4,4



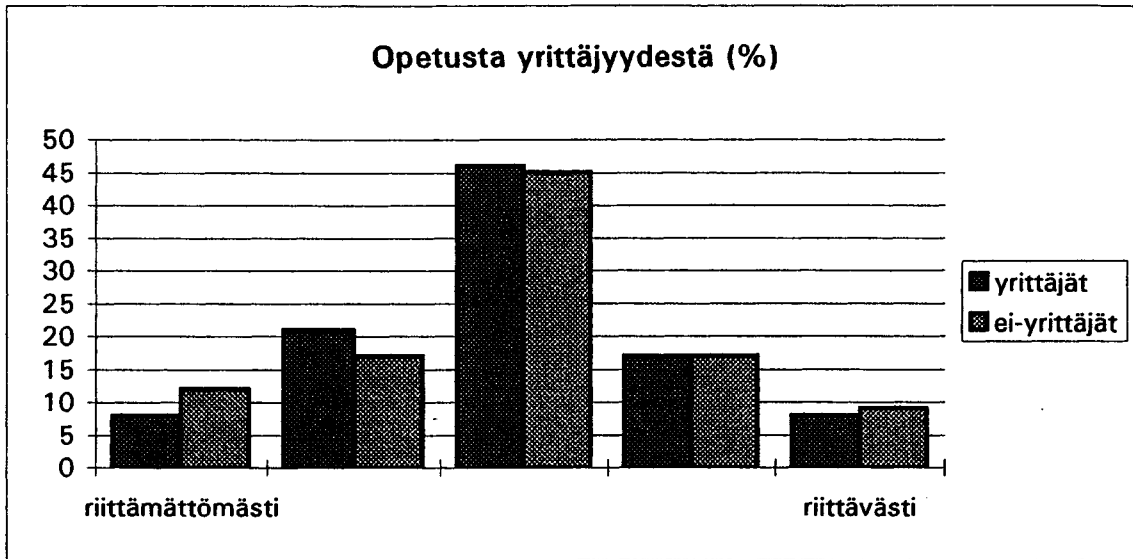
Kuvio L12

	Tietoa ostajista	Tietoa yhtiömu	Tietoa kilp.
Yrittäjät	3,85	3,92	3,86
Ei-Yrittäjät	4,03	4,1	4,06



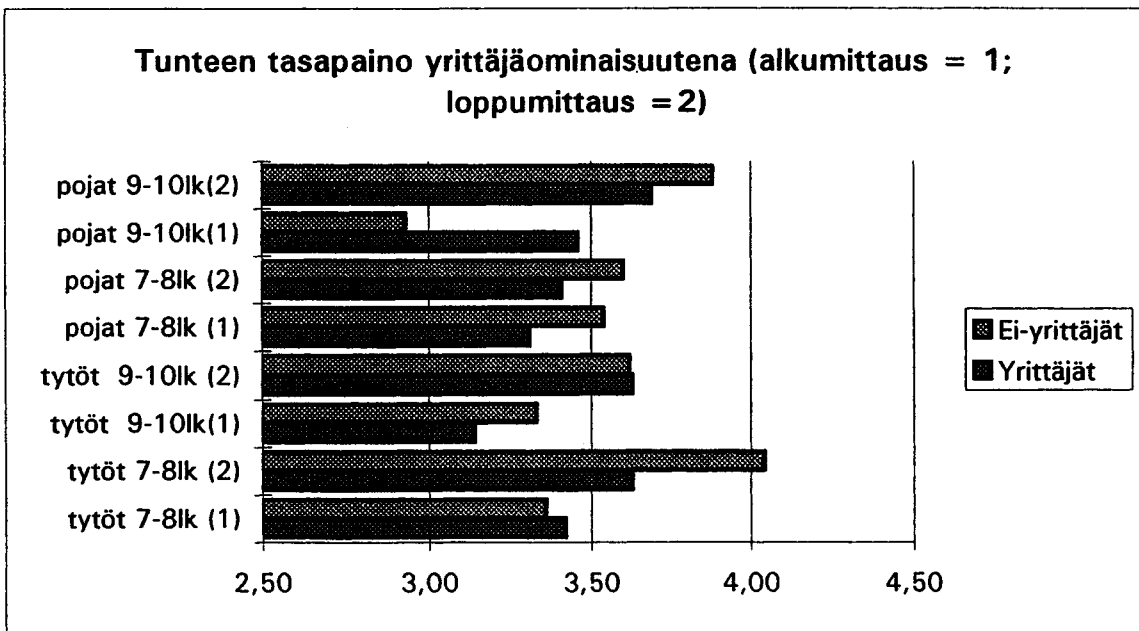
Kuvio L13

	riittämättömästi			riittävästi	
yrittäjät	8	21	46	17	8
ei-yrittäjät	12	17	45	17	9



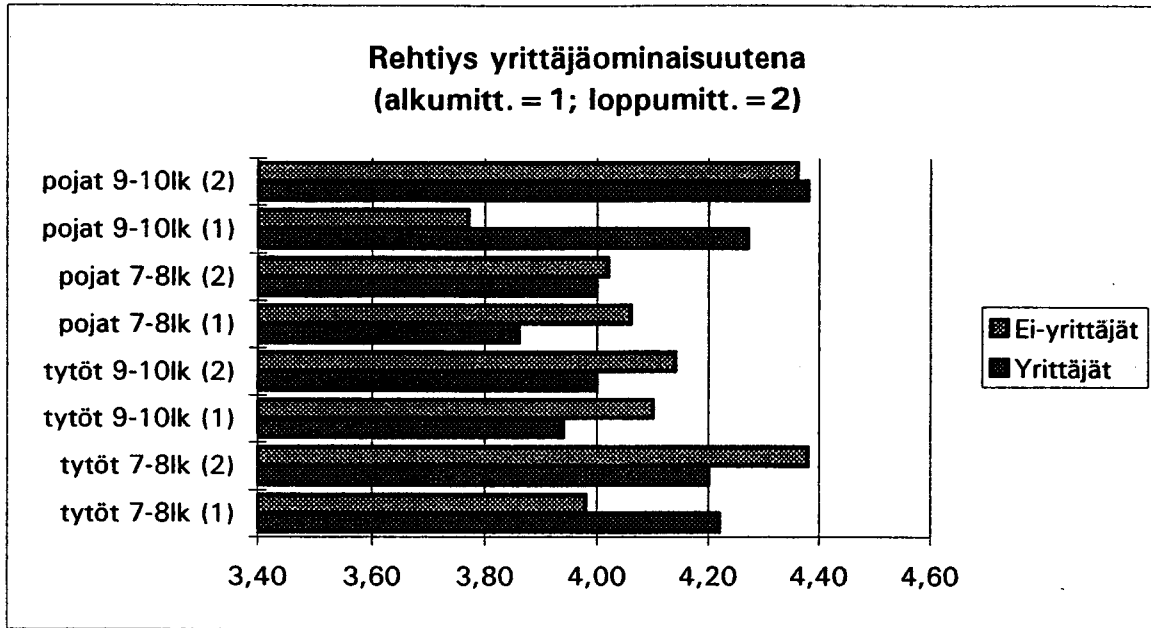
Kuvio L14

	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
tytöt 7-8l	3,42	3,36
tytöt 7-8l	3,63	4,04
tytöt 9-1	3,14	3,33
tytöt 9-1	3,63	3,62
pojat 7-8l	3,31	3,54
pojat 7-8l	3,41	3,6
pojat 9-1	3,46	2,93
pojat 9-1	3,69	3,88



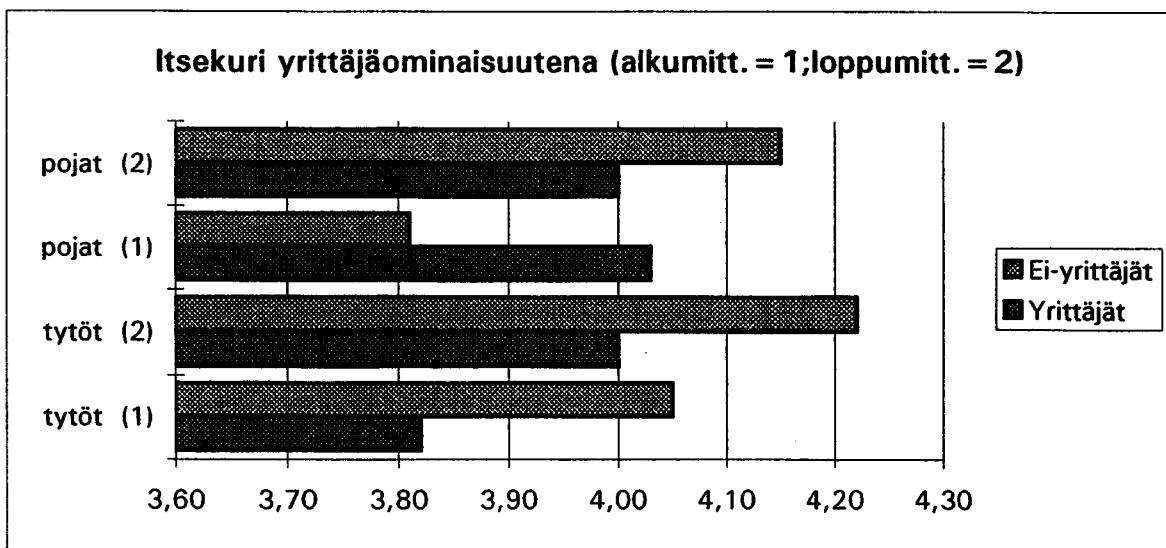
Kuvio L15

	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
tytöt 7-8l	4,22	3,98
tytöt 7-8l	4,2	4,38
tytöt 9-10	3,94	4,1
tytöt 9-10	4	4,14
pojat 7-8l	3,86	4,06
pojat 7-8l	4	4,02
pojat 9-1	4,27	3,77
pojat 9-1	4,38	4,36



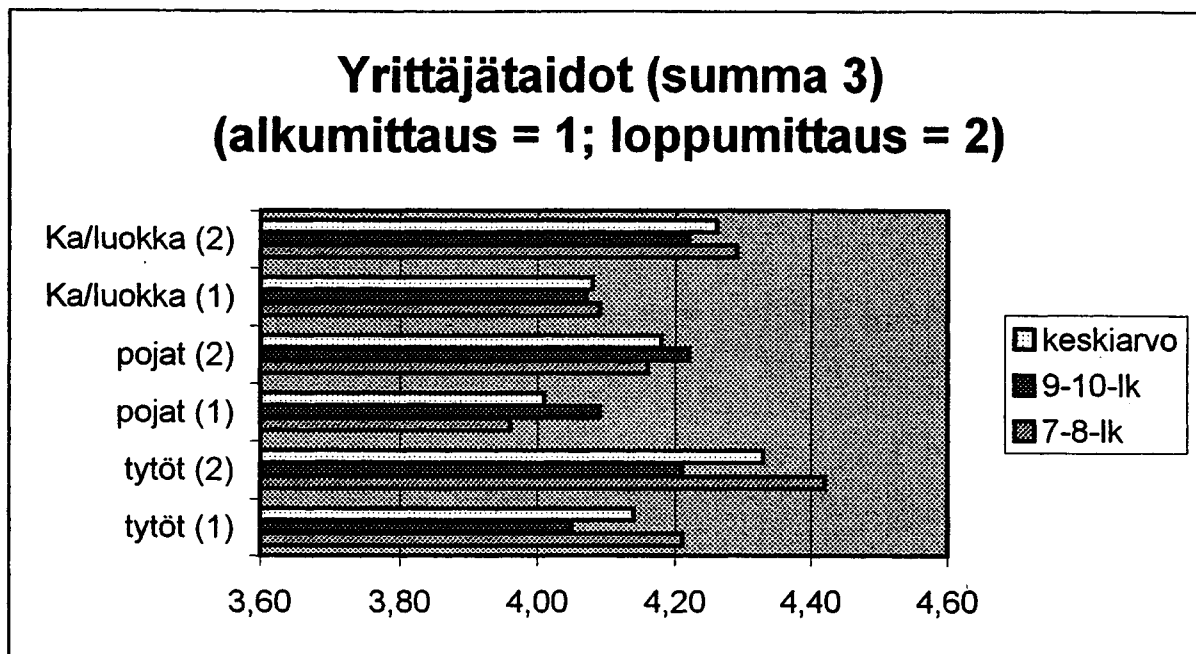
Kuvio L16

	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
tytöt (1)	3,82	4,05
tytöt (2)	4	4,22
pojat (1)	4,03	3,81
pojat (2)	4	4,15



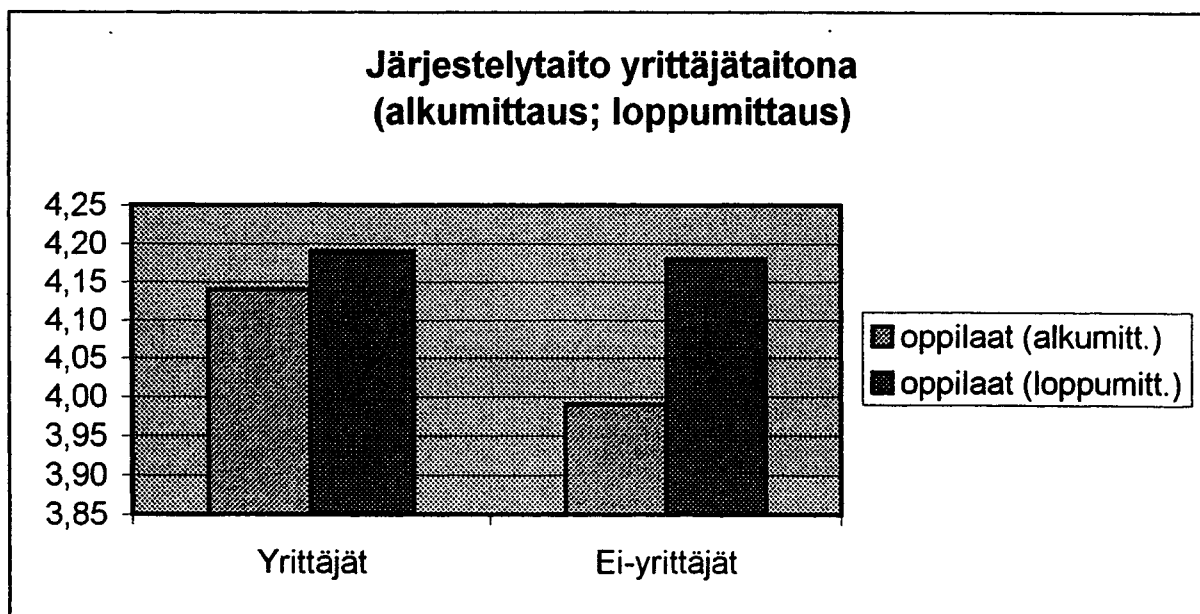
Kuvio L17

	7-8-lk	9-10-lk	keskiarvo
tytöt (1)	4,21	4,05	4,14
tytöt (2)	4,42	4,21	4,33
pojat (1)	3,96	4,09	4,01
pojat (2)	4,16	4,22	4,18
Ka/luokka (1)	4,09	4,07	4,08
Ka/luokka (2)	4,29	4,22	4,26



Kuvio L18

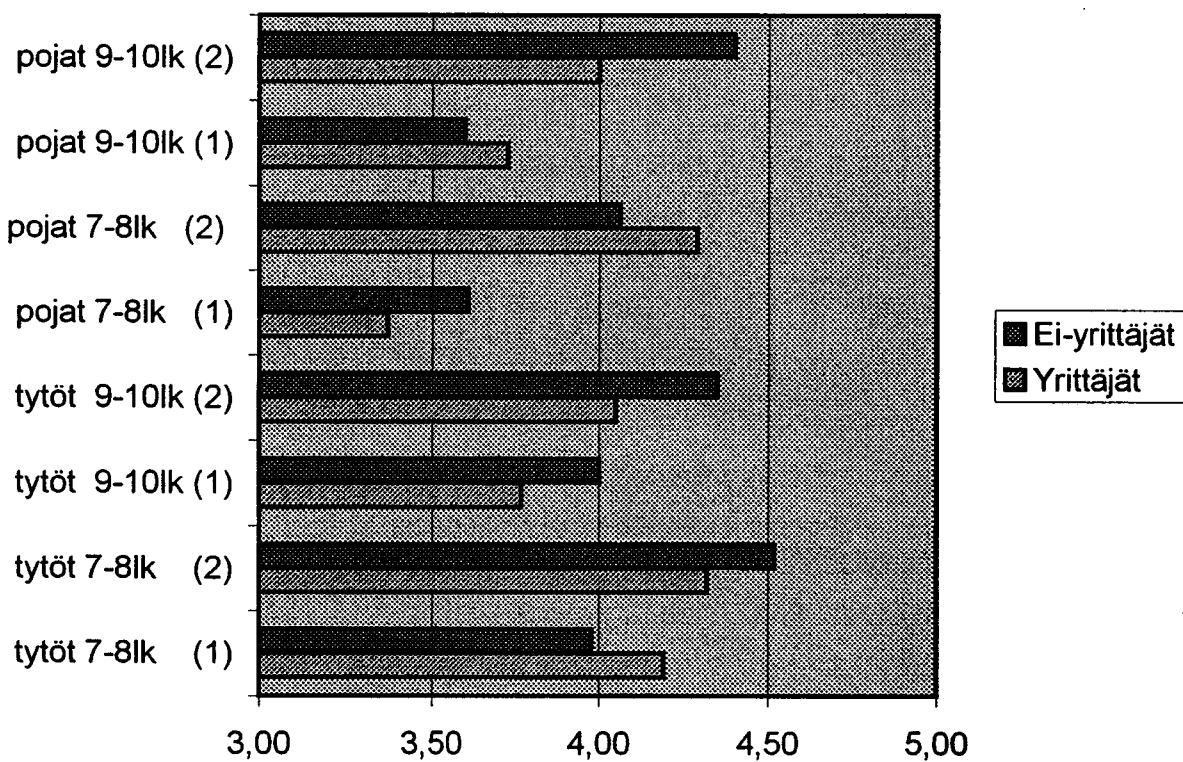
	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
oppilaat (alkumitt.)	4,14	3,99
oppilaat (loppumitt.)	4,19	4,18



Kuvio L19

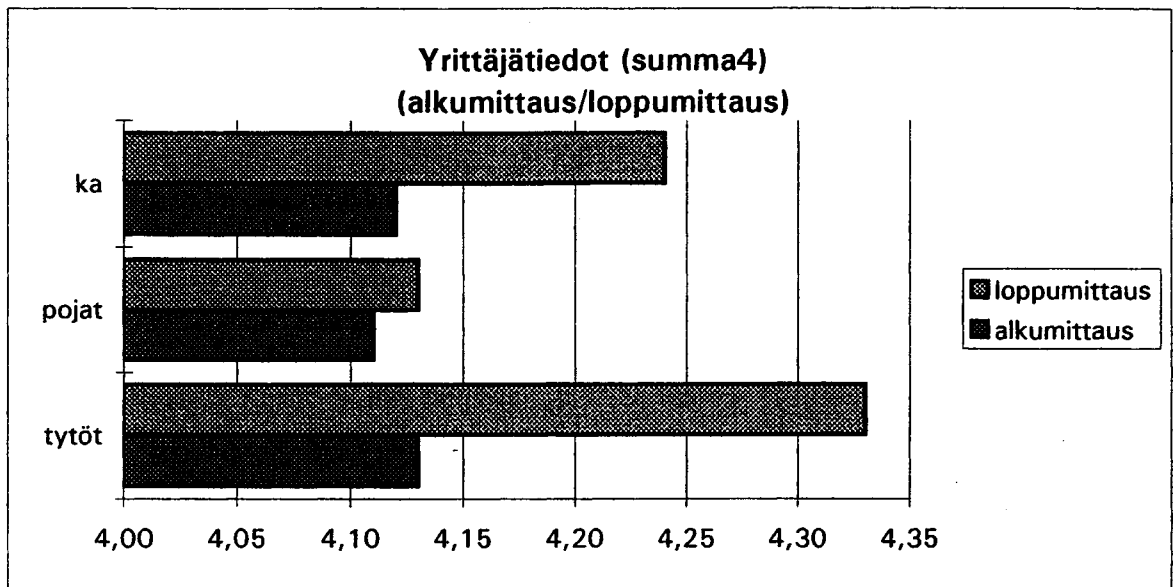
	Yrittäjät	Ei-yrittäjät
tytöt 7-8lk (1)	4,19	3,98
tytöt 7-8lk (2)	4,32	4,52
tytöt 9-10lk (1)	3,77	4
tytöt 9-10lk (2)	4,05	4,35
pojat 7-8lk (1)	3,37	3,61
pojat 7-8lk (2)	4,29	4,06
pojat 9-10lk (1)	3,73	3,6
pojat 9-10lk (2)	4	4,4

Esiintymistaito yrittäjätaitona (alkumittaus = 1; loppumittaus = 2)



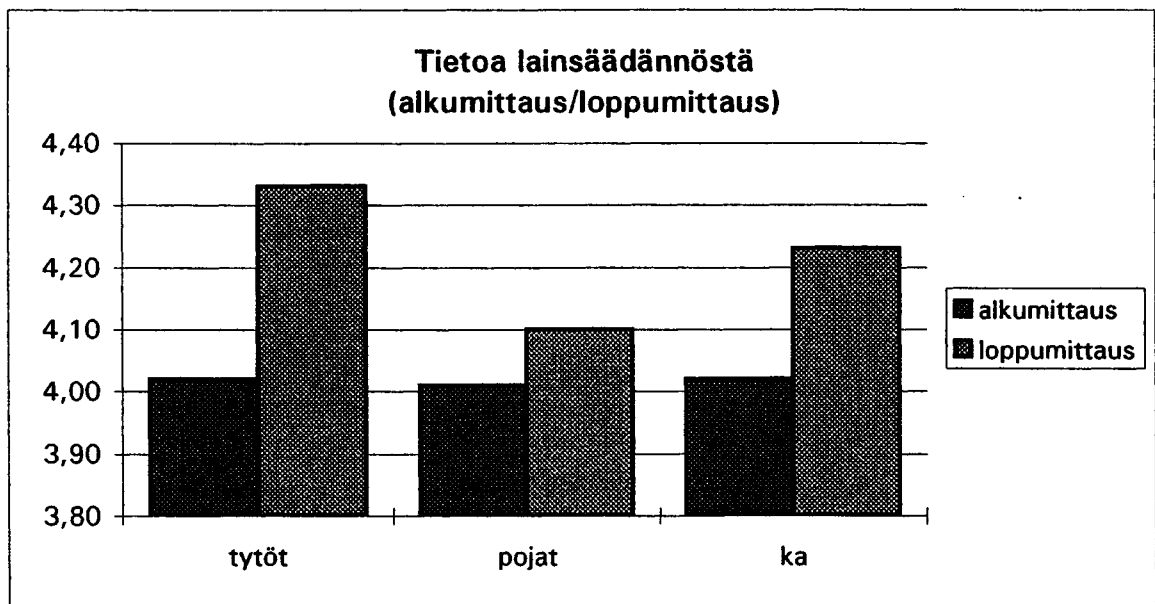
Kuvio L20

	tytöt	pojat	ka
alkumitta	4,13	4,11	4,12
loppumitt	4,33	4,13	4,24



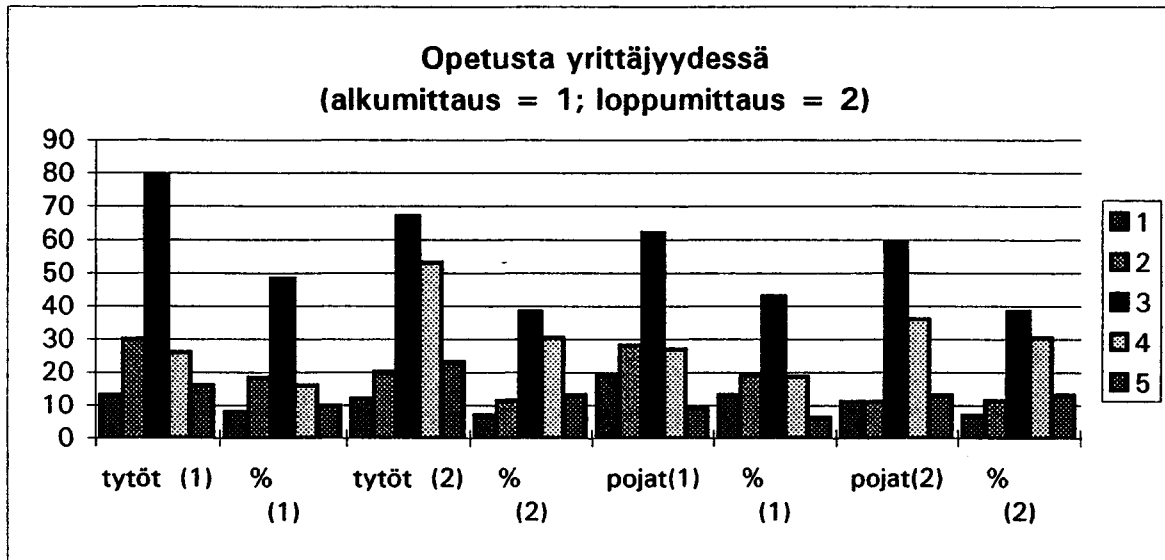
Kuvio L21

	tytöt	pojat	ka
alkumitta	4,02	4,01	4,02
loppumitt	4,33	4,1	4,23



Kuvio L22

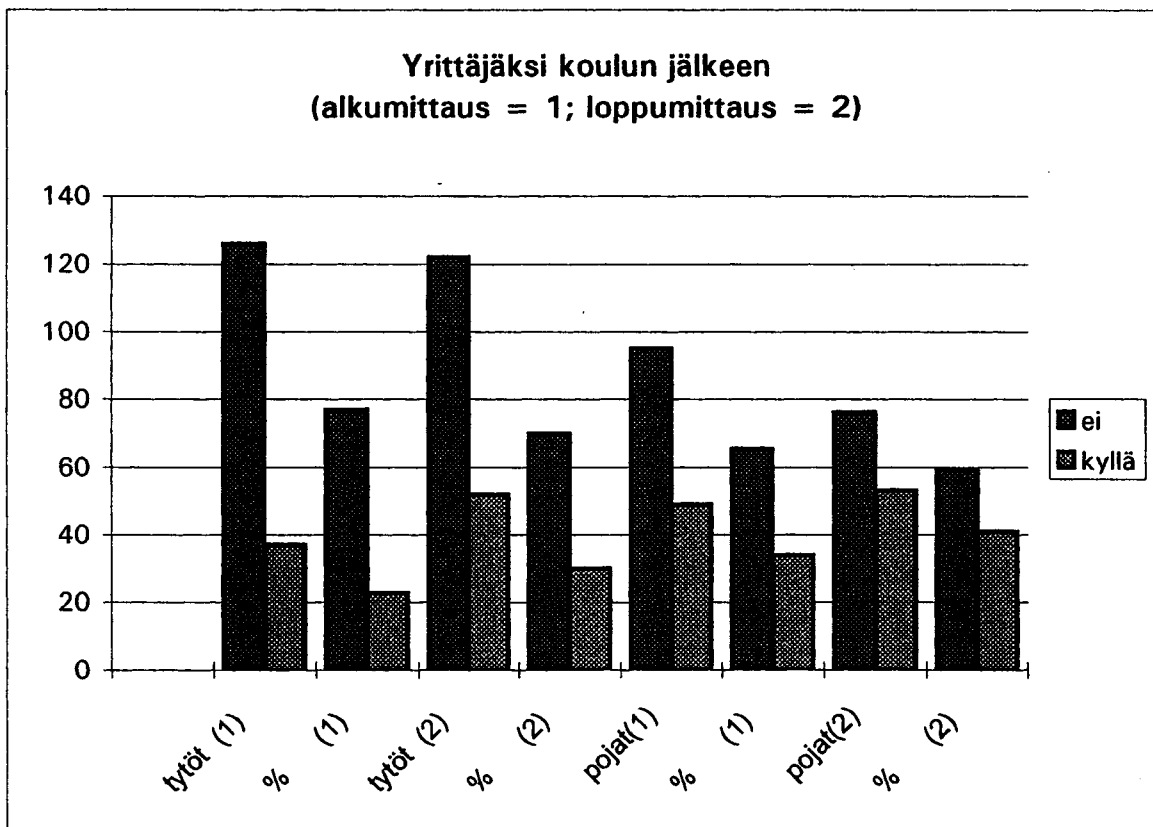
	1	2	3	4	5
tytöt (1)	13	30	79	26	16
% (1)	7,9	18,3	48,2	15,9	9,8
tytöt (2)	12	20	67	53	23
% (2)	6,9	11,4	38,3	30,3	13,1
pojat(1)	19	28	62	27	9
% (1)	13,1	19,3	42,8	18,6	6,2
pojat(2)	11	11	59	36	13
% (2)	6,9	11,4	38,3	30,3	13,1



- 1= aivan riittämättömästi
 2= riittämättömästi
 3= kohtalaisesti
 4= riittävästi
 5= aivan riittävästi

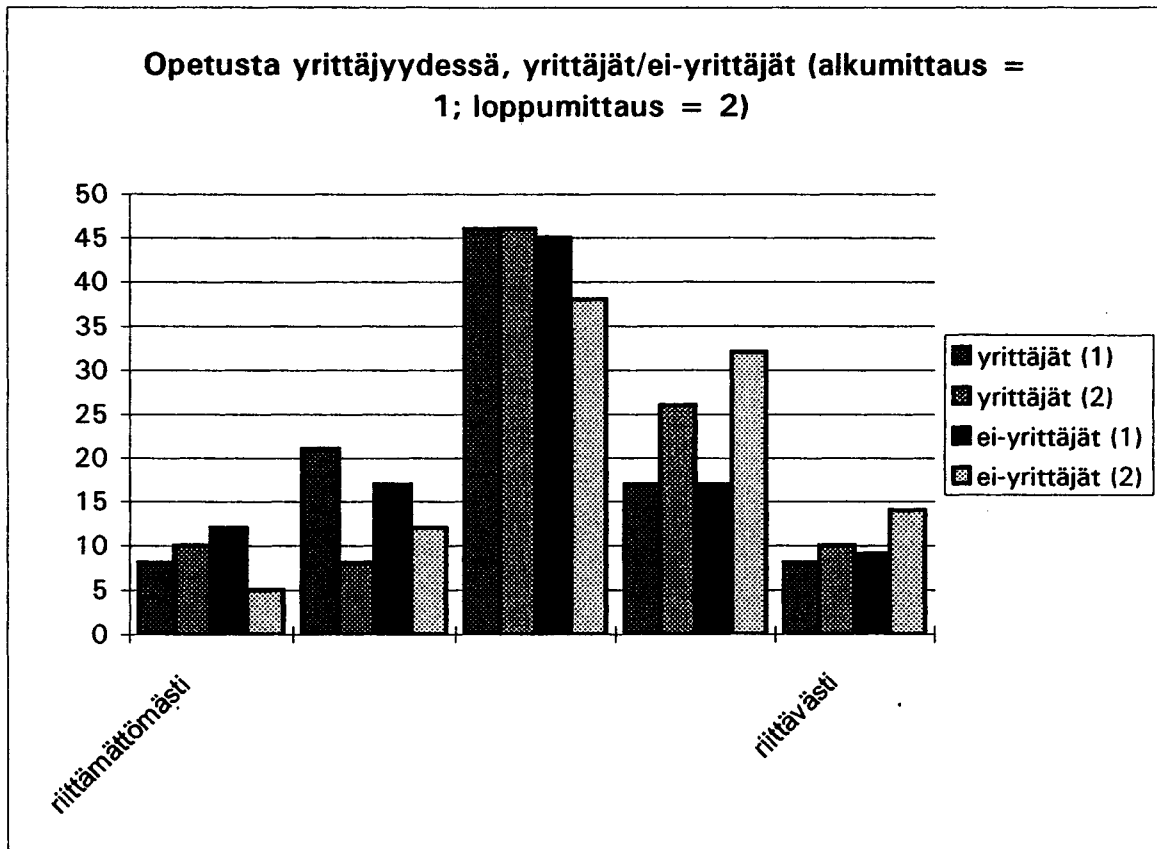
Kuvio L23

	Ei yrittäjäksi	Kyllä yrittäjäksi
tytöt (1)	126	37
% (1)	76,8	22,6
tytöt (2)	122	52
% (2)	70	30
pojat(1)	95	49
% (1)	65,5	33,8
pojat(2)	76	53
% (2)	59	41



Kuvio L24

	riittämättömästi			riittävästi		
yrittäjät (1)	8	21	46	17	8	
yrittäjät (2)	10	8	46	26	10	
ei-yrittäjät	12	17	45	17	9	
ei-yrittäjät	5	12	38	32	14	



*** Alkumittaus ***

----- FACTOR ANALYSIS -----

Analysis number 1 Listwise deletion of cases with missing values

Extraction 1 for analysis 1, Principal Axis Factoring (PAF)

Initial Statistics:

Variable	Communality	* Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
KYS6	,43189	* 1	7,71976	24,9	24,9
KYS7	,40867	* 2	2,01740	6,5	31,4
KYS8	,42101	* 3	1,66924	5,4	36,8
KYS9	,43921	* 4	1,51322	4,9	41,7
KYS10	,30156	* 5	1,40299	4,5	46,2
KYS11	,30796	* 6	1,18424	3,8	50,0
KYS12	,31613	* 7	1,11692	3,6	53,6
KYS13	,26496	* 8	1,08024	3,5	57,1
KYS14	,36652	* 9	1,05511	3,4	60,5
KYS15	,30284	* 10	,94875	3,1	63,6
KYS16	,39330	* 11	,90851	2,9	66,5
KYS17	,40022	* 12	,84206	2,7	69,2
KYS18	,51910	* 13	,79637	2,6	71,8
KYS19	,40639	* 14	,73548	2,4	74,2
KYS20	,40527	* 15	,69300	2,2	76,4
KYS21	,41182	* 16	,68026	2,2	78,6
KYS22	,43777	* 17	,64380	2,1	80,7
KYS23	,48315	* 18	,61474	2,0	82,7
KYS24	,35787	* 19	,59426	1,9	84,6
KYS25	,35024	* 20	,56993	1,8	86,4
KYS26	,32980	* 21	,54715	1,8	88,2
KYS27	,35382	* 22	,50607	1,6	89,8
KYS28	,39999	* 23	,46416	1,5	91,3
KYS29	,38988	* 24	,41016	1,3	92,6
KYS30	,38557	* 25	,39569	1,3	93,9
KYS31	,39901	* 26	,37929	1,2	95,1
KYS32	,37882	* 27	,36258	1,2	96,3
KYS33	,47531	* 28	,31862	1,0	97,3
KYS34	,55369	* 29	,30479	1,0	98,3
KYS35	,52800	* 30	,27107	,9	99,2
KYS36	,37649	* 31	,25412	,8	100,0

PAF extracted 3 factors. 6 iterations required.

Factor Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
KYS35	,57685	-,37270	,13953
KYS23	,57548	-,00701	-,12769
KYS18	,55443	,25107	-,10381
KYS33	,55243	-,25336	,19660
KYS22	,54468	-,02726	-,23247
KYS6	,53519	,12369	,08022
KYS34	,53016	-,48607	,23678
KYS21	,52969	,07041	-,17507
KYS28	,51857	-,08644	-,15407
KYS9	,51794	,31569	,15901
KYS16	,51659	,19121	-,07631
KYS24	,51076	,02957	-,06298
KYS19	,49522	,21262	-,17680
KYS17	,49517	,25104	-,15367
KYS20	,49001	,15834	-,15588
KYS14	,47730	,15444	-,03159
KYS36	,47253	-,26316	,26109

KYS7	,47033	,26365	,23830
KYS30	,46173	-,23991	-,27797
KYS10	,43485	,12171	,19447
KYS32	,43295	-,24901	-,10730
KYS11	,42828	,01943	-,07932
KYS27	,42400	-,07995	-,07636
KYS31	,42265	-,23506	-,09478
KYS29	,40131	-,32279	-,02736
KYS15	,39854	,10888	,14459
KYS12	,39760	,11552	,10478
KYS25	,38826	,07430	-,10517
KYS26	,34245	-,10401	-,14964
KYS8	,40446	,28990	,41067
KYS13	,33195	-,01193	,35221

Final Statistics:

Variable	Communality	*	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
KYS6	,30817	*	1	7,04036	22,7	22,7
KYS7	,34751	*	2	1,39024	4,5	27,2
KYS8	,41628	*	3	1,00344	3,2	30,4
KYS9	,39320	*				
KYS10	,24172	*				
KYS11	,19009	*				
KYS12	,18241	*				
KYS13	,23438	*				
KYS14	,25267	*				
KYS15	,19159	*				
KYS16	,30925	*				
KYS17	,33244	*				
KYS18	,38120	*				
KYS19	,32171	*				
KYS20	,28948	*				
KYS21	,31617	*				
KYS22	,35146	*				
KYS23	,34754	*				
KYS24	,26572	*				
KYS25	,16733	*				
KYS26	,15048	*				
KYS27	,19200	*				
KYS28	,30012	*				
KYS29	,26599	*				
KYS30	,34802	*				
KYS31	,24287	*				
KYS32	,26096	*				
KYS33	,40802	*				
KYS34	,57340	*				
KYS35	,49113	*				
KYS36	,36071	*				

OBLIMIN rotation 1 for extraction 1 in analysis 1 - Kaiser Normalization.

OBLIMIN converged in 16 iterations.

Pattern Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
KYS18	,62757	,08768	,09966
KYS17	,62428	,13411	,04258
KYS19	,61392	,10461	,00651
KYS20	,55868	,04194	,00150
KYS16	,54123	,02899	,09320
KYS21	,54109	-,05415	-,04800
KYS22	,52770	-,13326	-,14078
KYS23	,48638	-,17209	-,03065
KYS14	,45685	-,01346	,11236
KYS9	,45448	,04836	,36409

KYS24	,41906	-,13917	,03467
KYS28	,41289	-,21887	-,09820
KYS25	,39500	-,02711	-,00403
KYS6	,39493	-,11785	,21116
KYS11	,36708	-,11013	,00233
KYS30	,36074	-,29675	-,28764
KYS27	,29528	-,21088	-,03859
KYS12	,27638	-,08401	,20872
KYS26	,27602	-,17054	-,12928
KYS15	,24362	-,10917	,24269
KYS34	-,13154	-,80698	,09099
KYS35	,04757	-,66568	,05770
KYS36	-,03955	-,56900	,20076
KYS33	,06923	-,56073	,15808
KYS29	,08102	-,47127	-,10199
KYS32	,21056	-,37224	-,13880
KYS31	,20368	-,35974	-,12285
KYS8	,17558	-,04803	,56709
KYS7	,32895	-,02208	,40720
KYS13	-,03455	-,30038	,37136
KYS10	,24106	-,13281	,29988

Structure Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
KYS18	,60484	-,25410	,23981
KYS23	,57012	-,42628	,10177
KYS22	,56479	-,39839	-,00241
KYS17	,56345	-,20027	,17735
KYS19	,56014	-,22072	,14174
KYS21	,55835	-,33556	,08570
KYS16	,54800	-,26649	,21869
KYS20	,53685	-,25368	,12984
KYS9	,51525	-,22810	,46708
KYS6	,50734	-,34765	,31651
KYS28	,50536	-,42751	,02142
KYS24	,50089	-,36424	,14786
KYS14	,49061	-,26621	,22204
KYS11	,42587	-,30450	,10031
KYS25	,40839	-,23562	,09234
KYS27	,39766	-,36322	,05235
KYS10	,38242	-,29003	,37022
KYS12	,37031	-,25087	,28260
KYS15	,35891	-,26207	,31129
KYS26	,33556	-,30371	-,04691
KYS34	,31683	-,74643	,13980
KYS35	,41331	-,69655	,13497
KYS33	,40327	-,61301	,23008
KYS36	,30899	-,56799	,24779
KYS29	,30607	-,50400	-,03605
KYS32	,37451	-,46984	-,05196
KYS30	,44947	-,45902	-,17266
KYS31	,36481	-,45529	-,03887
KYS8	,33548	-,19711	,61349
KYS7	,43720	-,23642	,48741
KYS13	,21238	-,31892	,39294

Factor Correlation Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
Factor 1	1,00000		
Factor 2	-,52887	1,00000	
Factor 3	,23717	-,09914	1,00000

Factor Score Coefficient Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
KYS6	,07095	-,01974	,08938
KYS7	,04807	,00474	,19602
KYS8	,01529	,01028	,32348
KYS9	,08348	,01226	,18393
KYS10	,02890	-,01261	,12048
KYS11	,05466	-,01786	-,00882
KYS12	,03681	-,01691	,08028
KYS13	-,01446	-,05587	,15673
KYS14	,07448	-,00142	,04695
KYS15	,03190	-,01788	,08825
KYS16	,09297	,01611	,03360
KYS17	,11481	,02481	,00689
KYS18	,13317	,03516	,04095
KYS19	,11027	,02313	-,01126
KYS20	,09679	,02250	-,01369
KYS21	,10162	-,00892	-,04065
KYS22	,10824	-,04678	-,11007
KYS23	,09695	-,04729	-,02526
KYS24	,07247	-,03465	-,00709
KYS25	,05831	,01073	-,01691
KYS26	,04333	-,03441	-,06001
KYS27	,04048	-,04171	-,03092
KYS28	,07715	-,06682	-,06006
KYS29	,01401	-,09246	-,06759
KYS30	,07758	-,10828	-,17652
KYS31	,03829	-,07641	-,07294
KYS32	,04203	-,11068	-,08681
KYS33	,01601	-,14178	,05667
KYS34	-,03766	-,31930	,02476
KYS35	,01200	-,19954	,00720
KYS36	-,01496	-,13042	,08920

Covariance Matrix for Estimated Regression Factor Scores:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
Factor 1	,87456		
Factor 2	-,52737	,83559	
Factor 3	,25737	-,12578	,66045

*** Loppumittaus ***

- - - - - F A C T O R A N A L Y S I S - - - - -

Analysis number 1 Listwise deletion of cases with missing values

Extraction 1 for analysis 1, Principal Axis Factoring (PAF)

Initial Statistics:

Variable	Communality	* Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
KYS6	,65435	* 1	12,88453	41,6	41,6
KYS7	,54715	* 2	1,77079	5,7	47,3
KYS8	,54968	* 3	1,43922	4,6	51,9
KYS9	,54317	* 4	1,20132	3,9	55,8
KYS10	,49678	* 5	1,09848	3,5	59,3
KYS11	,51485	* 6	1,04874	3,4	62,7
KYS12	,43093	* 7	,94173	3,0	65,8
KYS13	,48152	* 8	,84799	2,7	68,5
KYS14	,51761	* 9	,76017	2,5	70,9
KYS15	,48260	* 10	,75126	2,4	73,4
KYS16	,54661	* 11	,70037	2,3	75,6
KYS17	,49585	* 12	,61852	2,0	77,6
KYS18	,54178	* 13	,60277	1,9	79,6
KYS19	,56562	* 14	,56546	1,8	81,4
KYS20	,57373	* 15	,52651	1,7	83,1
KYS21	,51323	* 16	,49392	1,6	84,7
KYS22	,64452	* 17	,47877	1,5	86,2
KYS23	,62858	* 18	,45288	1,5	87,7
KYS24	,59850	* 19	,42971	1,4	89,1
KYS25	,59559	* 20	,40368	1,3	90,4
KYS26	,53822	* 21	,37288	1,2	91,6
KYS27	,49582	* 22	,34392	1,1	92,7
KYS28	,61605	* 23	,33098	1,1	93,8
KYS29	,59592	* 24	,31804	1,0	94,8
KYS30	,51560	* 25	,28234	,9	95,7
KYS31	,63857	* 26	,26005	,8	96,5
KYS32	,67370	* 27	,24231	,8	97,3
KYS33	,58141	* 28	,23400	,8	98,1
KYS34	,63654	* 29	,21691	,7	98,8
KYS35	,55704	* 30	,21097	,7	99,4
KYS36	,45940	* 31	,17082	,6	100,0

PAF extracted 3 factors. 6 iterations required.

Factor Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
KYS6	,72765	-,23050	,10399
KYS22	,69371	-,34759	-,10114
KYS20	,68434	,04294	,03431
KYS29	,68312	,11004	-,14781
KYS28	,67384	-,01374	-,12017
KYS16	,67321	-,03682	,13126
KYS7	,66844	-,01789	,14351
KYS18	,66301	,10244	,16460
KYS9	,66051	,07697	,24661
KYS14	,65933	-,03785	,07775
KYS24	,65664	-,22407	-,09010
KYS23	,65110	-,24087	-,13450
KYS34	,64713	,31126	-,19365
KYS32	,64632	,30796	-,24621
KYS19	,64386	,04289	,23966
KYS31	,63979	,26066	-,31877
KYS30	,63880	,06966	-,13971

KYS17	,61999	,02698	,11450
KYS33	,61912	,32843	-,27518
KYS21	,60617	-,02632	,05993
KYS8	,60462	,09024	,24263
KYS35	,60215	,23994	-,07441
KYS25	,59560	-,47808	-,19154
KYS10	,59511	,06114	,22594
KYS15	,59416	,09541	,24910
KYS26	,59089	-,36259	-,17350
KYS11	,57861	-,07777	,09507
KYS27	,55892	-,32844	-,15552
KYS36	,55268	,24340	-,04416
KYS12	,54814	,03303	,07303
KYS13	,54792	-,00032	,23183

Final Statistics:

Variable	Communality	* Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
KYS6	,59342	* 1	12,36156	39,9	39,9
KYS7	,46772	* 2	1,30434	4,2	44,1
KYS8	,43257	* 3	,92416	3,0	47,1
KYS9	,50302	*			
KYS10	,40895	*			
KYS11	,34988	*			
KYS12	,30688	*			
KYS13	,35396	*			
KYS14	,44220	*			
KYS15	,42418	*			
KYS16	,47179	*			
KYS17	,39822	*			
KYS18	,47717	*			
KYS19	,47384	*			
KYS20	,47134	*			
KYS21	,37173	*			
KYS22	,61228	*			
KYS23	,50004	*			
KYS24	,48951	*			
KYS25	,61998	*			
KYS26	,51072	*			
KYS27	,44446	*			
KYS28	,46869	*			
KYS29	,50060	*			
KYS30	,43244	*			
KYS31	,57889	*			
KYS32	,57319	*			
KYS33	,56690	*			
KYS34	,55316	*			
KYS35	,42569	*			
KYS36	,36665	*			

OBLIMIN rotation 1 for extraction 1 in analysis 1 - Kaiser Normalization.

OBLIMIN converged in 9 iterations.

Pattern Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
KYS9	,71660	,03586	-,02125
KYS19	,69288	-,00183	,00801
KYS15	,68934	,07864	-,01400
KYS8	,68418	,06560	-,01956
KYS10	,65012	,02533	-,00760
KYS13	,62638	-,02599	,07042
KYS18	,59808	,01335	-,13308
KYS7	,55204	-,13735	-,04693
KYS16	,53335	-,16776	-,04418
KYS6	,49247	-,42026	,08682

KYS17	,49020	-,08960	-,10341
KYS14	,44567	-,19763	-,09592
KYS11	,42517	-,20727	-,01460
KYS20	,40441	-,14076	-,22463
KYS21	,39356	-,17923	-,10832
KYS12	,39227	-,08622	-,12999
KYS25	-,05416	-,84164	,04108
KYS26	-,01304	-,69851	-,04413
KYS22	,15005	-,66858	-,01391
KYS27	,00266	-,63900	-,04590
KYS23	,09338	-,55539	-,13372
KYS24	,16538	-,51075	-,10348
KYS33	-,05388	,01134	-,79636
KYS31	-,11859	-,09849	-,78743
KYS32	,00059	-,00232	-,75541
KYS34	,08054	,03355	-,70254
KYS35	,22708	,04023	-,49503
KYS29	,13925	-,17675	-,48048
KYS36	,24801	,07799	-,44985
KYS30	,12328	-,20377	-,42039
KYS28	,15862	-,29679	-,33429

Structure Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
KYS9	,70864	-,43827	-,51423
KYS6	,70173	-,69137	-,49204
KYS19	,68833	-,44486	-,48835
KYS18	,68460	-,44460	-,55347
KYS7	,67427	-,51909	-,51572
KYS16	,67325	-,53596	-,51602
KYS20	,65589	-,52307	-,58971
KYS8	,65580	-,38669	-,47331
KYS15	,64858	-,37398	-,46441
KYS14	,64185	-,53713	-,52119
KYS10	,63920	-,39852	-,45873
KYS17	,62199	-,46190	-,50223
KYS13	,59281	-,39241	-,39143
KYS21	,58671	-,49177	-,48640
KYS11	,56943	-,48966	-,43041
KYS12	,54087	-,40962	-,45696
KYS25	,45987	-,78450	-,37434
KYS22	,59166	-,77297	-,48195
KYS26	,46950	-,71391	-,41172
KYS23	,54757	-,68784	-,50017
KYS24	,56913	-,67337	-,49732
KYS27	,44804	-,66548	-,39260
KYS32	,54217	-,41032	-,75709
KYS31	,50796	-,44681	-,75578
KYS33	,50815	-,38358	-,75171
KYS34	,56116	-,39754	-,74202
KYS29	,59689	-,52593	-,67542
KYS35	,55503	-,37350	-,63567
KYS30	,55540	-,51021	-,61848
KYS28	,58925	-,57959	-,60785
KYS36	,51928	-,32487	-,58509

Factor Correlation Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
Factor 1	1,00000		
Factor 2	-,64564	1,00000	
Factor 3	-,71495	,53960	1,00000

Factor Score Coefficient Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
KYS6	,09808	-,10966	,02039
KYS7	,07719	-,01090	-,00557
KYS8	,09767	,01752	-,00493
KYS9	,12282	,01376	-,00342
KYS10	,09143	,01110	,00301
KYS11	,05224	-,01298	-,00736
KYS12	,05250	-,01976	-,01393
KYS13	,07834	,00786	,00893
KYS14	,06602	-,03980	-,01502
KYS15	,10298	,02135	-,00452
KYS16	,08127	-,02830	-,01049
KYS17	,06221	-,00757	-,01732
KYS18	,09567	,01194	-,02684
KYS19	,11370	,01079	-,01292
KYS20	,06423	-,03030	-,03066
KYS21	,04275	-,01832	-,02186
KYS22	,01479	-,20609	,02194
KYS23	,00905	-,11951	-,01788
KYS24	,01980	-,10235	-,01845
KYS25	-,02618	-,27550	,03113
KYS26	-,01187	-,16090	-,00023
KYS27	-,00587	-,12618	,00298
KYS28	,00809	-,05468	-,07243
KYS29	,02453	-,03352	-,11399
KYS30	,01696	-,03063	-,07353
KYS31	-,01706	-,01371	-,19889
KYS32	-,00179	,01641	-,17610
KYS33	-,00601	,02324	-,19448
KYS34	,02213	,01575	-,17063
KYS35	,03077	,01432	-,09103
KYS36	,03540	,01887	-,07384

Covariance Matrix for Estimated Regression Factor Scores:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
Factor 1	,91728		
Factor 2	-,65318	,88551	
Factor 3	-,71351	,54718	,89434